

**ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE, POLITICE ȘI
SOCIOLOGICE DIN CADRUL CONSORTIULUI NAȚIONAL
ADMINISTRAT DE UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA**

Cu titlu de manuscris
CZU: 347.961(478+498)(043.3)

SCHIN George Cristian

**REGIMUL JURIDIC AL ACTULUI NOTARIAL ÎN
LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA ȘI ROMÂNIEI**

SPECIALITATEA: 553.01 – DREPT CIVIL

Teză de doctor în drept

Autorul:

Conducător științific:

CHIRTOACĂ Leonid, doctor în drept,
conferențiar universitar

CHIȘINĂU, 2021

© Schin George Cristian, 2021

CUPRINS

ADNOTARE	5
LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	9
1. ANALIZA SITUAȚIEI ȘTIINȚIFICE ÎN DOMENIUL DE CERCETARE A INSTITUȚIEI ACTULUI NOTARIAL	
1.1. Sinteza materialelor științifice privind actul notarial publicate în Republica Moldova .	17
1.2. Cercetarea lucrărilor științifice în materie publicate în România și în alte state	28
1.3. Reflecții normative privind instituția actului notarial în Republica Moldova și România	37
1.4. Concluzii la capitolul 1	46
2. ACTUL NOTARIAL: NOȚIUNE, TRĂSĂTURI CARACTERISTICE, STUDIU DE DREPT COMPARAT	
2.1. Generalități cu privire la condițiile de valabilitate ale actului juridic	48
2.2. Definierea și particularitățile actului notarial	57
2.3. Conturarea naturii juridice privind actele notariale	79
2.4. Clasificarea actelor notariale	91
2.5. Concluzii la capitolul 2	97
3. STRUCTURA ACTULUI NOTARIAL ȘI FORȚA JURIDICĂ A ACESTUIA ÎN ACORD CU LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA ȘI ROMÂNIEI	
3.1. Cercetarea elementelor de structură ale actului notarial	99
3.2. Regimul juridic al actelor notariale electronice	104
3.3. Forța probantă și executorie a actelor notariale	116
3.4. Concluzii la capitolul 3	131
4. PROCEDURA ACTELOR NOTARIALE ȘI NORMELE NOVATORII ÎN ACEST DOMENIU PRIN PRISMA DREPTULUI COMPARAT	
4.1. Analiza regulilor de întocmire a actelor notariale	135
4.1.1. Principii aplicabile la întocmirea actelor notariale	135
4.1.2. Reguli comune de îndeplinire a actelor notariale	145
4.2. Particularități de întocmire a unor categorii de acte notariale	156
4.3. Persoane abilitate de lege cu dreptul de întocmire a actelor notariale	171
4.4. Examinarea judiciară a cauzelor cu privire la contestarea actelor notariale	178
4.5. Concluzii la capitolul 4	192

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	195
BIBLIOGRAFIE	202
ANEXE	219
Anexa nr. 1. Proiect de Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative prezentat Ministerului Justiției al Republicii Moldova	
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	222
CV AL AUTORULUI	223

ADNOTARE

Schin George Cristian. „Regimul juridic al actului notarial în legislația Republicii Moldova și României”. Teză de doctor în drept. Specialitatea 553.01 - Drept civil. Chișinău, 2021.

Domeniul de studiu. Lucrarea fundamentează un studiu complex din sfera dreptului civil, axat pe regimul juridic al actului notarial în legislația Republicii Moldova și României.

Structura tezei: introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 297 surse, 1 anexă, 201 pagini text de bază.

Cuvintele-cheie: act juridic, act notarial, act autentic, înscris, acțiune notarială, notar public, autentificare, procedură notarială, certificare, forță probantă, forță executorie, procură.

Scopul și obiectivele cercetării. Scopul tezei constă în abordarea complexă a regimului juridic al actului notarial în legislația Republicii Moldova și României, în corespundere cu prevederile legislației în vigoare, a opiniilor doctrinare și practicii judiciare. În cercetarea efectuată ne-am axat asupra actului juridic notarial care contribuie la realizarea drepturilor persoanei și la fluidizarea circuitului civil, formei actului notarial în sens larg, definiției, trăsăturilor caracteristice ale actului notarial, delimitării actului notarial față de alte acte juridice conexe, structurii actului notarial, procedurii actelor notariale etc.

Obiectul cercetării este focusat pe analiza științifică prin prisma dreptului comparat a legislației din sfera dreptului civil, pe relevarea semnificației acesteia în materia actului notarial.

Soluționarea problemei științifice aplicative. Pe lângă dimensiunea teoretico-științifică a problematicei din sfera actelor notariale, participanții la raporturile juridice civile se confruntă cu dificultăți reale legate de adoptarea celor mai potrivite măsuri în ordinea juridică internă. Astfel, soluțiile cu valoare aplicativă propuse în lucrare vizează îmbunătățirea cadrului de reglementare din sfera actelor juridice notariale.

Rezultatele principale noi pentru știință și practică constau în investigarea prin prisma dreptului comparat a actului notarial ca specie a actului juridic civil, condițiilor de valabilitate ale acestuia, cercetării principalelor acte notariale, modului de întocmire a actelor notariale, examinarea controverselor cu referire la natura juridică a actelor notariale, elaborarea concluziilor și formularea propunerilor de perfecționare a legislației din domeniul supus cercetării.

Cercetarea își învederează caracterul novator grație faptului că distinge carențele cadrului legal, abordează în plan comparativ legislația și doctrina din Republica Moldova și România, crează oportunități de implementare în ordinea juridică a practicilor legislative performante. Identificarea și configurarea circumstanțelor care au stat la baza lucrării au contribuit la elucidarea direcției principale de cercetare și la propunerea unor soluții de perfecționare a legislației în domeniu.

Semnificația teoretică. Realizarea studiului teoretic contribuie la soluționarea unor probleme majore pentru știința juridică în general, dar și pentru dreptul civil, în special: identificarea celor mai importante aspecte ale evoluției legislației privind actele notariale, conturarea naturii juridice a actelor notariale, cercetarea trăsăturilor distinctive ale actelor notariale, analiza regulilor de întocmire a actelor notariale. Rezultatele și concluziile, ce reflectă soluțiile teoretice degajate, servesc drept suport pentru perfecționarea legislației.

Valoarea aplicativă. În baza cercetărilor realizate, s-a constatat existența unor carențe și omisiuni de ordin teoretico-normativ, precum și lipsa unor lucrări consacrate temei cercetate. Pentru înlăturarea acestor neajunsuri, au fost formulate concluzii și recomandări menite să amelioreze calitatea legislației din sfera de reglementare a actelor notariale. Drept rezultat, au fost relevate recomandări cu caracter practic a căror implementare poate influența în mod decisiv existența și consolidarea actelor normative din domeniul activității notariale.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost expuse în propunerile *de lege ferenda* și în publicațiile științifice, discutate și evaluate în cadrul conferințelor de profil naționale și internaționale.

ANNOTATION

**Schin George Cristian. „The legal regime of the notarial act in the legislation of the Republic of Moldova and Romania”. PhD in law thesis
Specialty 553.01 - Civil law. Chisinau, 2021.**

Field of study. The paper bases a complex study in the field of civil law, focused on the legal regime of the notarial act in the legislation of the Republic of Moldova and Romania.

Structure of the thesis: introduction, 4 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography from 297 sources, 1 annex, 201 basic text pages.

Key words: legal act, notarial act, authentic act, document, notarial action, public notary, authentication, notarial procedure, certification, probative force, enforceability, proxy.

Purpose and objectives of the research. The purpose of the thesis consists in the complex approach of the legal regime of the notarial act in the legislation of the Republic of Moldova and Romania, in accordance with the provisions of the legislation in force, the doctrinal opinions and the judicial practice. In our research we focused on the notarial legal act that contributes to the realization of the person's rights and to the fluidization of the civil circuit, the form of the notarial act in the broad sense, the definition, the characteristic features of the notarial act, the delimitation of the notarial act with respect to other related legal acts, the structure of the act notary, the procedure of notarial documents, etc.

The object of the research is focused on the scientific analysis from the point of view of the comparative law of the legislation in the field of civil law, on revealing its significance in the matter of the notarial act.

Solving the applied scientific problem. Besides the theoretical and scientific dimension of the issues in the sphere of notarial acts, the participants in the civil legal relations face real difficulties with the adoption of the most appropriate measures. Thus, the applicative solutions proposed in the paper aim at improving the regulatory framework in the field of notarial legal acts.

The main new results for science and practice consist in investigating through the comparative law of the notarial act as a species of the civil legal act, its conditions of validity, the research of the main notarial acts, the way of writing the notarial acts, the examination of the controversies regarding the legal nature of notarial acts, elaboration of conclusions and formulation of proposals for improvement of legislation in the field under investigation.

The research reveals its innovative character because it distinguishes the deficiencies of the legal framework, compares comparatively the legislation and the doctrine of the Republic of Moldova and Romania, creates opportunities for implementation in the legal order of the performing legislative practices. The identification and configuration of the underlying circumstances helped to elucidate the main research direction and to propose solutions for the improvement of the legislation in the field.

Theoretical significance. The realization of the theoretical study contributes to solving some major problems for the legal science in general but also for the civil law, in particular: identification of the most important aspects of the evolution of the legislation on notarial acts, outlining the legal nature of the notarial acts, research on the distinctive features of notarial acts, the analysis of the rules for the drawing up of notarial acts. The results and conclusions, which reflect the theoretical solutions, serve as a support for the improvement of the legislation.

Application value. Based on the researches carried out, there were found some deficiencies and theoretical-normative omissions, as well as the lack of works dedicated to the researched theme. In order to overcome these shortcomings, conclusions and recommendations aimed at improving the quality of legislation in the field of notarial acts were formulated. As a result, practical recommendations have been revealed, the implementation of which can have a decisive influence on the existence and consolidation of normative acts in the field of notarial activity.

Implementation of scientific results. The results of the research were presented in the proposals of lege ferenda and in the texts of the scientific publications, discussed and evaluated in national and international conferences.

АННОТАЦИЯ

Скин Джордж Кристиан. „Правовой режим нотариального акта в законодательстве Республики Молдова и Румынии”. Диссертация на соискание ученой степени доктора права. Специальность 553.01 - Гражданское право. Кишинев, 2021.

Область исследования. В основе статьи лежит комплексное исследование в области гражданского права, ориентированное на правовой режим нотариального акта в законодательстве Республики Молдова и Румынии.

Структура диссертации: введение, 4 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 297 источников, 1 приложение, 201 основные текстовые страницы.

Ключевые слова: правовой акт, нотариальный акт, заверенный акт, документ, нотариальное действие, нотариус, заверение, нотариальная процедура, сертификация, доказательная сила, принудительное исполнение, доверенность.

Цель и задачи исследования. Цель дипломной работы заключается в комплексном подходе к правовому режиму нотариального акта в законодательстве Республики Молдова и Румынии в соответствии с положениями действующего законодательства, доктринальных мнений и судебной практики. В исследовании мы акцентируем внимание на нотариальном правовом акте, который способствует реализации прав человека и раскрытию гражданских отношений, на форме нотариального акта в широком смысле, на определении и характерных особенностях нотариального акта, разграничении нотариального акта по отношению к другим связанным правовым актам, на процедуре актов нотариус и т.д.

Объект исследования ориентирован на научный анализ законодательства в области гражданского права, на выявление его значения в вопросе нотариального акта.

Решение прикладной научной проблемы. Помимо теоретического и научного измерения вопросов в сфере нотариальных действий, участники гражданских правоотношений сталкиваются с реальными трудностями при принятии наиболее подходящих мер во внутреннем правопорядке. Предлагаемые решения направлены на совершенствование нормативно-правовой базы в сфере нотариальных правовых актов.

Новые основные результаты для науки и практики состоят в исследовании нотариального акта, условий его действия, исследования основных нотариальных актов, способ оформления нотариальных документов, изучения споров относительно правовой природы нотариальных документов, разработка выводов и формулировка предложений по совершенствованию законодательства в исследуемой области.

Исследование раскрывает свой инновационный характер, выявляя недостатки национальной правовой базы, сопоставляя законодательство и доктрину из Республики Молдова и Румынии, создает возможности для реализации во внутреннем правовом порядке исполняющих законодательные практики.

Теоретическое значение. Исследование теоретически поможет решить основные проблемы юридической науки в целом и гражданского права, в частности: определение наиболее важных аспектов эволюции нотариальных актов, определяющих правовой характер нотариальных актов, научных отличительных особенностей нотариальных актов, анализ правил составления нотариальных актов. Результаты и выводы, которые отражают теоретические решения, служат поддержкой для совершенствования законодательства.

Значение приложения. На основании исследований, проведенных, было обнаружено существование недостатков и упущений теоретического правового порядка и отсутствие работ, посвященных теме исследованной. Для того, чтобы преодолеть эти недостатки были сформулированы выводы и рекомендации. В результате, были представлены практические рекомендации, реализация которых может влиять на существование и закрепление нормативных актов в сфере нотариальной деятельности.

Внедрение научных результатов. Результаты исследования были отражены в предложениях по внесению изменений в законодательство и в научных публикациях, обсуждаемых на национальных и международных конференциях.

LISTA ABREVIERILOR

ASP	Agenția Servicii Publice
alin.	alineat
art.	articol
CE	Consiliul Europei
CEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
H.G.	Hotărâre de Guvern
HPCSJ	Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție
etc. (<i>et caetera</i>)	și celelalte
ex	fost
I.P.	Instituție Publică
lit.	literă
M.O.	Monitorul Oficial
mun.	municipiu
nr.	număr
n.n.	nota noastră
op.cit.	opera citată
pct.	punct
p.	pagină
R.M.	Republica Moldova
R.S.S.M.	Republica Sovietică Socialistă Moldovenească
ș.a.	și alții, și altele
u.c.	unități convenționale
U.E.	Uniunea Europeană
U.R.S.S.	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
vs.	versus
vol.	volum

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Transpunerea în viață a normelor juridice sancționate de stat, are loc prin diverse metode și forme, cu participarea organelor abilitate ale statului și organizațiilor nestatale, proces complex care se manifestă prin actul de realizare a dreptului. În sistemul organelor jurisdicționale, instituția notariatului ocupă un rol special, deoarece nu aparține nici uneia dintre puterile statului, acționează ca o instituție autonomă ce oferă asistență juridică, contribuie la prevenirea litigiilor și la diminuarea costurilor sociale.

Constituția Republicii Moldova¹, în art.1 alin.(3) stipulează expres că *Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate*, iar dispoziții similare regăsim în Constituția României² care la fel, în art.1 alin.(3) prevede că *România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate*. Astfel, statele Republica Moldova și România garantează drepturile persoanei prin diverse instituții și organe, iar notariatul este una din instituțiile, care contribuie la garantarea drepturilor persoanei, la fluidizarea circuitului economic și civil, și la formarea societății civile.

Buna administrare a sistemului notarial, care constituie un atribut exclusiv al statului, corelează în același timp cu dreptul cetățenilor de a beneficia de servicii de calitate. Cu alte cuvinte, deficiențele în organizarea și funcționarea notariatului reprezintă încălcări ale acestui drept, oferind posibilitatea înaintării unor acțiuni în repararea prejudiciului cauzat.

În ultimii ani, numărul notarilor publici din Republica Moldova și România cunoaște o creștere constantă. Cu titlu de comparație, aducem exemplul că la data de 05 aprilie 2020, în Republica Moldova existau 312 de notari licențiați³, iar în România, la aceeași dată, cifra acestora era de 2652⁴. Informațiile statistice denotă faptul că actele și acțiunile notariale sunt tot mai numeroase iar cele mai frecvente se atribuie la: procedura succesorală notarială, redactarea înscrisurilor cu conținut juridic, legalizarea semnăturilor de pe document și certificarea unor fapte în cazurile prevăzute de lege.

Instituția actului notarial a fost tratată relativ puțin în doctrina autohtonă de specialitate. Abordarea științifică a acestei teme constituie mereu o problemă de actualitate, cu interes teoretic și practic deosebit, în special datorită numeroaselor cazuri de aplicare a normelor juridice care o

¹ Constituția R.M. din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.

² Constituția României din 21.11.1991. În: Monitorul Oficial al României, 2003, nr.767.

³ Portalul oficial al Ministerului Justiției al R.M., <http://www.justice.gov.md/category.php?l=ro&idc=64> (vizitat 05.12.2020).

⁴ Tabloul notarilor publici pe anul 2020 la data de 02 aprilie 2020. În: Monitorul Oficial al României, 2020, Partea I, nr.275.

reglementează. Prin alegerea făcută de a investiga științific acest subiect controversat, cu referire la care în dreptul moldovenesc și în dreptul românesc nu există materiale bibliografice suficiente, vom contribui la formarea doctrinei juridice în acest domeniu de cercetare.

Regimul juridic al actului notarial în legislația Republicii Moldova și României este o temă relativ nouă, deosebit de actuală, complexă și extrem de tentantă pentru efectuarea unor cercetări științifice. Acest subiect se remarcă prin polemicile pe care le generează, dar și prin diversitatea soluțiilor practice care pot fi identificate. Dezvoltarea activităților economice de întreprinzător și extinderea accesului la piețele de desfacere a mărfurilor, solicită o cercetare aprofundată privind natura juridică a actului civil în general și a actului notarial în special, cu înaintarea unor propuneri de îmbunătățire a bazei normative, în interesul consolidării regimului constituțional și a circuitului civil.

La elaborarea tezei de doctorat am pornit de la ideea că tematica supusă cercetării are la bază un ansamblul unitar de norme ce reglementează actul notarial în legislația din Republica Moldova și România, norme care se referă la condițiile de valabilitate ale actului notarial, structura actului notarial, puterea probantă și executorie a actelor notariale, procedura notarială de întocmire a actelor notariale etc. Or, politica juridică a statelor în ultimii ani a fost ambiguă iar noile coduri civile au limitat numărul actelor juridice supuse autentificării notariale.

Complexitatea studiului efectuat consistă în faptul că cercetarea instituției actului notarial obligă la o analiză a materialului atât din perspectiva dreptului civil, cât și a ramurilor de drept cu care această instituție are tangență. În acest context, locul instituției actului notarial este disputat între mai multe domenii ale dreptului: civil, notarial, procesual civil.

Specificul problemelor abordate în lucrare constă în faptul că examinarea acestora se va efectua de pe poziția prezenței unui act juridic notarial și cu referire la un cerc determinat de subiecți. Se va face abstracție de răspunderea materială, penală și contravențională a notarilor publici, deoarece izvorul juridic de apariție a unor astfel de răspunderi se atribuie altui domeniu de cercetare și va putea constitui obiect de investigare pentru efectuarea unor studii de perspectivă.

Instituția actului notarial își menține actualitatea datorită faptului că în activitatea practică apar numeroase situații dificile care necesită un răspuns. În scopul soluționării acestor chestiuni, vom efectua examinarea problematicii supuse cercetării dintr-o perspectivă științifico-practică, prin prisma legislației naționale, literaturii juridice de specialitate și practicii judiciare.

Abordarea regimului juridic al actului notarial în legislația Republicii Moldova și României manifestă o importanță juridică de esență, deoarece în practica notarială permanent survin probleme privind alegerea corectă a normei ce urmează a fi aplicată la întocmirea actului notarial. Întrucât legislația care se aplică la efectuarea activității notariale este compusă dintr-o mulțime de acte normative, aceasta convențional poate fi divizată în izvoare care se referă la organizarea

activității notariale și izvoare care se atribuie la procedura notarială, iar unele acte normative pot fi raportate la ambele categorii.

Cercetarea în cauză are la bază ansamblul unitar de reglementări a activității notariale, care se realizează prin întocmirea de către notar a unor acte juridice perfect valabile, cu respectarea principiilor generale de drept (bunei-credințe, egalității, responsabilității, libertății), precum și a principiilor procedurii notariale (legalității, independenței notarului și supunerea acestuia numai legii, întocmirii actelor notariale în mod egal și fără discriminare, imparțialității, confidențialității, caracterului nelitigios al procedurii notariale).

Actul normativ de bază ce reglementează activitatea notarială în Republica Moldova este Legea privind procedura notarială nr.246/2018⁵. Până la adoptarea acestei legi, pe teritoriul Republicii Moldova s-au aplicat dispozițiile Legii cu privire la notariat nr.1453/2002⁶ (abrogată). În aspect de structură, Legea R.M. nr.1453/2002 era structurată în 12 capitole, consacrate cu preponderență domeniului de reglementare a actelor notariale.

Al doilea act după importanța sa în ierarhia izvoarelor juridice de reglementare a instituției actului notarial din Republica Moldova este Legea cu privire la organizarea activității notarilor nr.69/2016⁷. Legea asigură cadrul normativ de reglementare a activității notarilor, stabilește statutul notarului și al notarului stagiar, modalitățile de organizare și autoadministrare a notarilor, precum și modalitățile de control al activității acestora. Totodată, în art.1 din Legea R.M. nr.69/2016 este menționat că procedura de îndeplinire a actelor notariale și metodologia de calcul al plăților notariale sunt reglementate prin legi separate.

Relevantă în reglementarea actelor juridice notariale din Republica Moldova manifestă Codul civil⁸, în care sunt inserate numeroase dispoziții ce indică asupra respectării formei autentice de întocmire a actelor notariale, precum și Codul de Procedură Civilă⁹, care include norme juridice cu caracter procesual aplicabile la soluționarea unor procese civile pornite în rezultatul contestării actelor notariale.

În România, activitatea notarială este reglementată în principal prin două acte legislative: Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995¹⁰ și Legea privind regimul juridic al activității electronice notariale nr.589/2004¹¹. Astfel, regimul juridic al actelor notariale din România este prevăzut cu preponderență în Capitolul V din Legea nr.36/1995, intitulat „Procedura

⁵ Legea R.M. privind procedura notarială nr.246 din 15.11.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.30-37.

⁶ Legea cu privire la notariat nr.1453 din 08.11.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.154-157.

⁷ Legea cu privire la organizarea activității notarilor nr.69 din 14.04.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.277-287.

⁸ Codul civil al R.M. nr.1107 din 06.06.2002. În: Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.66-75.

⁹ Codul de Procedură Civilă al R.M. nr.225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.130-134.

¹⁰ Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36 din 12.05.1995. În: Monitorul Oficial al României, 2018, nr.237 (republicată).

¹¹ Legea privind regimul juridic al activității electronice notariale nr.589 din 15.12.2004. În: Monitorul Oficial al României, 2004, nr.1.227.

de întocmire a actelor notariale” și în Capitolul VI din Lege, cu denumirea „Controlul activității notariale, arhiva și evidența activității”. Pe de altă parte, Legea nr.589/2004 stabilește cadrul juridic de reglementare a actelor notariale în formă electronică. Actul legislativ este structurat în 10 capitole și tratează cele mai importante aspecte ale activității electronice notariale din România.

O semnificație aparte în stabilirea regimului juridic al actelor notariale din România are Codul civil¹², în care există prevederi ce indică asupra respectării formei autentice de întocmire a actelor notariale, dar și Codul de Procedură Civilă¹³, care oferă soluții de procedură în litigiile cu privire la contestarea actelor juridice întocmite de notarii publici.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul principal al cercetării constă în analiza aprofundată a regimului juridic al actului notarial în Republica Moldova și România, conform prevederilor legislației în vigoare, opiniilor doctrinare și practicii judiciare, axându-ne pe condițiile generale de valabilitate ale actului juridic civil, definirea și trăsăturile caracteristice ale actului notarial, forma autentică a actului notarial, delimitarea actului notarial de alte acte juridice conexe, structura și forța juridică a actului notarial, procedura actelor notariale și normele novatorii din acest domeniu.

De asemenea, ne propunem ca scop să formulăm concluzii cu caracter teoretic și practic, cu înaintarea unor propuneri de *lege ferenda* care să rezulte logic din investigațiile efectuate, contribuind la perfecționarea legislației și la consolidarea doctrinei juridice de specialitate.

În vederea atingerii scopului fixat, ne-am propus realizarea următoarelor **obiective**:

1) formarea unui nucleu de idei și mecanisme de recomandare care să asigure o anumită omogenitate interpretativă și decizională în aplicarea normelor ce vizează regimul juridic al actului notarial în legislația Republicii Moldova și a României;

2) caracterizarea izvoarelor juridice de reglementare și aspectelor mai importante ale evoluției legislației privind actele juridice notariale;

3) studierea funcțiilor și condițiilor aferente formei autentice a actelor notariale;

4) conturarea naturii juridice a actelor notariale;

5) caracterizarea principalelor categorii de acte notariale;

6) cercetarea regimului juridic al actelor notariale electronice;

7) studierea forței probante și forței executorii a actelor notariale;

8) analiza regulilor generale de întocmire a actelor notariale;

9) examinarea particularităților de întocmire a unor categorii de acte notariale;

10) elaborarea concluziilor și formularea propunerilor de perfecționare a cadrului juridic de reglementare a instituției actului notarial din Republica Moldova și România.

¹² Codul civil al României adoptat prin Legea nr.287 din 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr.511.

¹³ Codul de Procedură Civilă al României, adoptat prin Legea nr.134 din 01.07.2010. În: Monitorul Oficial al României, 2010, nr.247.

Ipoteza de cercetare. În teza de doctorat au fost înaintate întrebări cu privire la premisele și factorul ce contribuie la conturarea naturii juridice a actelor notariale, dar și cât de necesară este instituirea prin lege a unui cadru normativ pentru actele notariale. În contextul cercetării au fost studiate trăsăturile științifice și motivele care permit identificarea și confirmarea particularităților de reglementare a instituției actelor notariale în legislația Republicii Moldova și a României. Acest lucru va permite teoreticienilor și practicienilor să elucideze în detaliu regimul juridic al actelor notariale și valoarea aplicării acestora în circuitul civil, cu posibilități de modificare a legislației din ambele state.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Suportul metodologic al cercetării științifice este cuprins de un ansamblu de teorii și concepte specifice domeniului de cercetare a dreptului privat, materializate ca finalitate în conținutul tezei de doctor prin intermediul metodelor de analiză: a) *logică* (deductivă, inductivă, de specificare etc.), constând în utilizarea legităților, categoriilor și raționamentelor logice cu referire la analiza opiniilor doctrinare susținute de diferiți autori și sintetizarea reglementărilor ce vizează regimul juridic al actului notarial în legislația Republicii Moldova și României; b) *sistemică*, manifestată prin cercetarea normelor juridice ce reglementează actul notarial și care sunt încorporate în diferite acte normative; c) *istorică*, folosită pentru cercetarea modului în care s-a format legislația cu privire la actele notariale; d) *sintetică*, constând în exprimarea generalizatoare a particularităților de întocmire a actelor notariale în Republica Moldova și România, în vederea perfecționării legislațiilor în domeniu.

Fundamentul teoretico-științific al tezei pentru obținerea titlului de doctor este format din lucrările savanților specialiști în domeniul dreptului civil: francezii – *E.Leroy, S.Torricelli-Chrifî, D.Salas, G.Pillet, J.-L.Dalmasso, W.Belkecir*, belgienii – *J.-L.Van Boxstael, C.De Wulf, J.Bael* și *S.Devos*, englezii – *R.Mulgrew, D.Abels, K.Burns, R.Dioso-Villa*, rușii – *T.Aleoșina, A.Greadov, D.Sidorenko, Z.K.Boraev, V.V.Viktoria, S.A.Rogaciov, A.N.Glibina, E.V.Fedorova* etc.

De o mare importanță sunt cercetările doctrinarilor din Republica Moldova – *V.Pistriuga, E.Mocanu, M.Șavga, A.Bloșenco, D.Bernevec, M.Amihalachioaie-Țurcan, E.Cojocari, Gh.Chibac, E.Constantinescu, M.Piatac, A.Cara-Rusnac, Iu.Bănărescu* și *V.Cebotari*, care au analizat aspecte importante ale instituției actului notarial, în timp ce *L.Chirtoacă, S.Baieș, A.Bloșenco, D.Cimil* și *A.Prisac*, au elaborat articole științifice pe domeniul de cercetare a instituției actului juridic civil.

În ceea ce privește gradul de investigare a problemei regimului juridic al actului notarial în perimetrul doctrinei din România, remarcăm, în mod special, scrierile autorilor *I.-F.Popa, A.A.Moise, I.Leș, R.Iosof, Gh.Dobrican, S.Neculaescu, A.Porof, E.-C.Verdeș, A.Fanu-Moca, O.Puie, D.Ciuncan, E.Toma (Cristudor), C.Macovei, M.Mircea, D.Negrilă* și *G.Popescu*.

Baza normativă a cercetării o constituie legislația din Republica Moldova, reprezentată de: Constituția R.M., Codul civil al R.M., Codul de Procedură Civilă al R.M., Codul de Executare al R.M. etc.; actele legislative cu caracter special, precum: Legea R.M. privind procedura notarială nr.246/2018

și Legea R.M. cu privire la organizarea activității notarilor nr.69/2016. De asemenea, au fost cercetate actele normative din România, în special Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 și Legea privind regimul juridic al activității electronice notariale nr.589/2004. În această ordine de idei s-a efectuat un studiu comparat între legislația din Republica Moldova și legislația României pe de o parte, și actele normative din Federația Rusă și Ucraina pe de altă parte.

Reperete practice ale tezei au la bază jurisprudența din Republica Moldova și România, iar în acest context au fost studiate acte juridice notariale din arhiva notarială, precum și dosare examinate de instanțele judecătorești în perioada anilor 2010-2018, care au drept obiect contestarea unor acte și acțiuni notariale.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Elementul novator constituie suportul oricărei cercetări științifice, fiind compozantul indispensabil al prezentului demers științific. În literatura de specialitate din Republica Moldova și România, problematica regimului juridic al actelor notariale a fost puțin cercetată, astfel că teza de doctor constituie o acțiune de prospectare științifică a legislației în vigoare din acest domeniu.

Principalele rezultate prezentate spre susținere și care atestă caracterul novator al tezei sunt:

- s-a realizat o cercetare aprofundată a definițiilor legale și doctrine, a principiilor aplicabile în materia actelor notariale;

- s-a efectuat o analiză comparativă a dispozițiilor din Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială, Legea R.M. nr.69/2016 cu privire la organizarea activității notarilor, Codul civil al R.M., Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 din România, însoțită de concluzii și propuneri, în perspectiva perfecționării legislației și armonizării ei cu reglementările internaționale din domeniu;

- au fost examinate trăsăturile specifice ale actelor notariale;

- au fost analizate elementele de structură ale actelor notariale;

- au fost cercetate problemele care iau naștere în legătură cu întocmirea actelor notariale;

- în urma investigațiilor realizate, au fost evidențiate carențele existente în cadrul legal de reglementare a actelor notariale din legislația Republicii Moldova și României și, totodată, au fost formulate recomandări *de lege ferenda* în scopul punerii legislației ambelor state în acord cu exigențele legislației internaționale.

Identificarea problemelor de cercetare. Făcând un bilanț asupra actelor normative ce reglementează relațiile sociale cuprinse în tematica supusă cercetării, am stabilit că prevederile lor sunt diverse, adică rolul protector al acestora variază de la stat la stat. Atât în Republica Moldova, cât și în România, instituția actului notarial are un cadru normativ de reglementare care este într-o permanentă perfecționare.

Analizând publicațiile științifice care se referă la actele notariale, am constatat că unele subiecte din cadrul prezentei lucrări, precum: structura actului notarial, forța probantă și forța executorie a actelor notariale, particularitățile de întocmirea a unor categorii de acte notariale, până în prezent au fost abordate tangențial în doctrina juridică din Republica Moldova și România. Insuficiența literaturii de specialitate pe acest domeniu de cercetare se simte în plan teoretic și în plan practic. Drept consecință, sunt frecvente situațiile în care instanțele judecătorești soluționează eronat unele aspecte ale contestării actelor și acțiunilor notariale.

Problema științifică importantă soluționată. Rezultatele științifice obținute în prezenta lucrare au făcut posibilă soluționarea unei probleme științifice importante, care contribuie la dezvoltarea considerabilă a teoriei actului juridic civil și a regimului juridic al actului notarial prin prisma legislației RM și României, având ca rezultat conturarea naturii juridice a actelor notariale, clasificarea, forța probantă și executorie a actelor notariale, precum și *elucidarea* unor dificultăți de aplicare a legislației în materie, *fapt care a avut ca efect formularea* unei fundamentări științifice a instituției actului notarial, precum și *formularea* propunerilor *de lege ferenda*, în vederea *perfecționării* cadrului normativ și *aplicării* corecte a legislației în ambele state.

Importanța teoretică a lucrării. Teza de doctor în drept este o investigație monografică cu caracter teoretic și aplicativ în ale cărei pagini a fost efectuată examinarea complexă a regimului juridic al actului notarial conform legislației din Republica Moldova și România. Totodată, luând în considerație că lucrarea este elaborată la specialitatea 553.01 – drept civil, instituția actului notarial a fost analizată din perspectiva normelor de drept privat.

Valoarea aplicativă a cercetării. Pe lângă dimensiunea teoretico-științifică a problematicii din sfera de reglementare a actelor notariale, subiecții acestor raporturi juridice se confruntă cu dificultăți majore legate de aplicarea cadrului normativ în vigoare. Astfel, soluțiile cu valoare aplicativă propuse în conținutul tezei de doctor vizează perfecționarea legislației naționale.

Concluziile și propunerile formulate în teza de doctor au fost aplicate de către doctorand în activitatea de notar public, precum și în activitatea științifico-didactică de conferențiar universitar la Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice a Universității „Dunărea de Jos” (Galați, România).

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele cercetării științifice, concluziile și recomandările avansate pe parcursul realizării studiului și-au găsit reflectare în propunerile *de lege ferenda* înaintate ministerelor de resort cu privire la modificarea dispozițiilor din Legea R.M. privind procedura notarială nr.246/2018. Un volum considerabil al conținutului tezei pentru obținerea titlului de doctor și-a găsit reflectare în articolele științifice publicate în diverse reviste științifice de profil din Republica Moldova și România, în limbile română și engleză, unele dintre aceste reviste fiind indexate în baze de date internaționale (Scopus, HeinOnline, EBSCO Host, CEEOL, Science Direct).

Diverse aspecte ale cercetării, însoțite de concluzii și propuneri de ordin practic, au fost prezentate și discutate în cadrul conferințelor științifico-practice internaționale desfășurate în Republica Moldova și în România.

Alte aspecte importante ale tezei au fost reflectate în 7 publicații științifice: 3 articole publicate în reviste științifice de specialitate din România, 1 articol publicat în reviste din Registrul Național al revistelor de profil și 3 comunicări prezentate la foruri științifice internaționale.

Sumarul compartimentelor tezei. Prezenta lucrare este compusă din introducere, patru capitole, concluzii și recomandări, bibliografie.

Capitolul I, intitulat „Analiza situației științifice în domeniul de cercetare a instituției actului notarial”, are un caracter teoretic și este consacrat analizei științifice în domeniul supus cercetării, în special a publicațiilor științifice din ultimii ani. Este redată definirea doctrinară și legală a noțiunilor act juridic, act notarial, înscris și act autentic. S-a efectuat o sinteză a materialelor științifice referitoare la actul notarial publicate în Republica Moldova, precum și cercetarea lucrărilor științifice în materie publicate în România, dar și în alte state. În acest context, s-a realizat o abordare a reglementărilor juridice cu privire la tematica tratată. A fost formulată problema de cercetare și direcțiile de soluționare a acesteia.

Capitolul II, intitulat „Actul notarial: noțiune, trăsături caracteristice, studiu de drept comparat” este alcătuit din secțiuni consacrate formei autentice notariale și trăsăturilor caracteristice ale actului notarial. În acest context, au fost cercetate diverse aspecte ale actului notarial, precum: noțiunea și funcțiile formei autentice notariale, condițiile formei autentice notariale, delimitarea actului notarial față de alte acte conexe, contuarea naturii juridice a actelor notariale.

Capitolul III, denumit „Structura actului notarial și forța juridică a acestuia în acord cu legislația Republicii Moldova și României”, reprezintă compartimentul central al tezei. Un interes aparte este acordat cercetării principalelor categorii de acte notariale și naturii juridice a raporturilor aferente. Au fost analizate elementele de structură ale actului notarial, precum și regimul juridic al actelor notariale electronice.

Capitolul IV, cu titlul „Procedura actelor notariale și normele novatorii în acest domeniu prin prisma dreptului comparat”, reclamă un interes științific și practic deosebit, fiind consacrat aplicării practice a normelor juridice cu privire la actul notarial. Pentru a înțelege modul de aplicare a materiei actelor notariale, mai întâi sunt analizate regulile generale de întocmire a actelor notariale. În continuare, se trece la o abordare amplă a principiilor aplicabile la întocmirea actelor notariale, regulilor comune de îndeplinire a actelor notariale, după care se oglindesc particularitățile de întocmire a unor categorii de acte notariale.

Un rol deosebit revine polemicilor din teoria și practica dreptului notarial cu privire la contestarea actelor și acțiunilor notariale, motiv din care, acestui subiect a fost consacrat în finalul lucrării un paragraf separat.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ȘTIINȚIFICE ÎN DOMENIUL DE CERCETARE A INSTITUȚIEI ACTULUI NOTARIAL

1.1. Sinteza materialelor științifice privind actul notarial publicate în Republica Moldova

În prezent, situația din domeniul de reglementare a actelor notariale diferă esențial comparativ cu cea existentă cu câteva decenii în urmă. Legislația cu privire la actele notariale cunoaște o perfecționare continuă, iar în consecință, survine discrepanța între evoluția legislației și a jurisprudenței, pe de o parte, și ritmurile adeseori lente de dezvoltare a doctrinei de specialitate, pe de altă parte.

Studiind literatura juridică de specialitate am constatat că în Republica Moldova există relativ puține lucrări științifice (monografii, articole științifice, ș.a.) dedicate regimului juridic al actelor notariale. Un motiv ar fi că în perioada U.R.S.S., dar și după proclamarea independenței Republicii Moldova, nu a existat un cadru juridic adecvat de reglementare a actelor notariale. În schimb, problematica actelor notariale a fost pe larg abordată în doctrina altor state la nivelul unor publicații ce aparțin cu prioritate savanților ruși, francezi, germani, belgieni, elvețieni, etc. Totodată, un număr mare de lucrări științifice au fost consacrate organizării activității notariale, iar acest fapt este explicabil, deoarece sistemul de conducere în activitatea notarială prezintă interes sporit.

Pornind de la faptul că actele notariale au fost puțin abordate, am apelat la lucrările de drept notarial elaborate de profesorii E.Cojocari¹⁴, E.Constantinescu, Gh.Chibac și O.Bondarciuc¹⁵, în care compartimente separate sunt consacrate regimului juridic al actelor notariale.

Astfel, printre studiile din Republica Moldova efectuate în domeniul de cercetare a actelor notariale se distinge lucrarea *Drept notarial*, elaborată de către profesorul universitar E.Cojocari. În lucrare, autoarea a caracterizat aspecte importante ale instituției actului notarial, precum: locul și termenele de întocmire a actelor notariale, reguli de anulare a actelor notariale, refuzul de exercitare a acțiunilor notariale, procedura notarială, reguli de autentificare a contractelor civile, acțiuni notariale săvârșite în apărarea dreptului de proprietate, acțiuni notariale privind capacitatea juridică a persoanelor fizice, acțiuni succesoriale exercitate de notar, legalizarea actelor juridice, păstrarea actelor notariale etc. Pentru cercetarea pe care o efectuăm, lucrarea *Drept notarial* prezintă interes deosebit prin faptul că în conținutul acesteia a fost reflectată partea teoretică a actelor notariale. Fiind o lucrare consacrată cu preponderență studenților de la facultățile de drept, autoarea a redat materia actelor notariale într-o formă simplă și accesibilă.

Actele notariale au fost abordate în lucrarea *Notariat, manual pentru studenții facultăților de drept*, elaborat de autorii E.Constantinescu, Gh.Chibac și O.Bondarciuc. Inițial, manualul a fost elaborat în temeiul Legii cu privire la notariat nr.1153-XII din 11.04.1997, iar în anul 2002 a fost

¹⁴ Cojocari E. Dreptul notarial. Manual. Chișinău: Ruxanda, 1998, 224 p.

¹⁵ Constantinescu E., Chibac Gh., Bondarciuc O. Notariat: manual pentru studenții facultăților de drept. Chișinău: Pontos, 2001, 224 p.

reeditat, cu modificări importante în acord cu dispozițiile Legii cu privire la notariat nr.1453/2002. Deși lucrarea reprezintă mai degrabă o redare a materiei de studiu pentru studenții facultăților de drept, totuși, în manual sunt relatate subiecte utile pentru sfera de cercetare a actelor notariale. Astfel, din cele patru capitole ale lucrării, autorii au consacrat pentru analiza juridică a actelor notariale două capitole, cu denumirea: *Regulile de întocmire a actelor notariale* și *Procedura de întocmire a unor tipuri de acte notariale*. Autorii au acordat atenție sporită unor aspecte importante ale domeniului de cercetare care ne interesează, precum: caracteristica generală a actelor notariale, competența organelor care emit acte notariale, cerințele față de actele notariale, locul și timpul de întocmire a actelor notariale, procedura de întocmire a celor mai importante categorii de actele notariale, verificarea capacității juridice civile a persoanelor fizice și juridice la întocmirea actelor notariale, păstrarea actelor notariale etc.

Dintre cercetătorii care au contribuit la cercetarea regimului juridic al actelor notariale conform legislației din Republica Moldova s-au remarcat: E.Mocanu, V.Pistriuga, M.Șavga, A.Bloșenco, D.Bernevec, M.Amihalachioaie-Țurcan, M.Piatac, A.Cara-Rusnac, Iu.Bănărescu și V.Cebotari.

Autoarea E.Mocanu, în studiul intitulat *Comentariul la Legea cu privire la notariat nr.1153-XV din 11.04.1997*¹⁶, a efectuat o sistematizare a actelor normative din sfera de reglementare a activității notariale, a interpretat dispozițiile Legii cu privire la notariat prin prisma legislației moldovenești în vigoare la data publicării Comentariului (1998). Textul Comentariului este bazat pe dispozițiile legale cu privire la notariat, opiniile doctrinare expuse în literatura de specialitate și practica judiciară în domeniu. Deși Comentariul a fost elaborat în temeiul Legii cu privire la notariat din 1997, abrogată prin Legea nr.1453/2002, unele aspecte științifice ale acesteia sunt valabile și în prezent, în special opiniile doctrinare cu privire la modurile de clasificare a actelor notariale, natura juridică a actelor notariale, nulitatea actelor notariale etc. În Comentariu a fost instituită pentru prima dată în vocabularul juridic din Republica Moldova sintagma *înscris preconstituit*. S-a argumentat că actele notariale pot fi denumite *înscrisuri preconstituite*, deoarece se întocmesc înainte de nașterea unui litigiu și cu intenția de a fi utilizate, în caz de nevoie, ca mijloc de probă.

Modalitatea de întocmirea a actelor notariale a fost analizată de cercetătoarea M.Șavga în lucrarea științifică *Reguli generale de îndeplinire a actelor notariale*¹⁷. Luând în considerație că actul notarial nu este definit în legislația din Republica Moldova, autoarea a oferit o definiție proprie sintagmei act notarial, cu descrierea principalelor trăsături caracteristice ale noțiunii. În textul lucrării cercetătoarea a abordat cerințele legale cu privire la locul și timpul îndeplinirii actului notarial, regulile de verificare a identității persoanei, vârstei și stării psihice a acesteia.

¹⁶ Mocanu E. Comentariul la Legea cu privire la notariat nr.1153-XV din 11.04.1997. Chișinău: Arc, 1999, 174 p.

¹⁷ Șavga M. Reguli generale de îndeplinire a actelor notariale. În: Materialele Conferinței științifice de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice a Universității de Stat „B.P.Hașdeu”, 3-4 mai 2012, Volumul 1. Cahul: Centrografic, 2012, p.291-302.

Atenție sporită a fost acordată girului de autentificare, fiind studiate cerințele tehnice și de conținut pe care notarul trebuie să le verifice până la aplicarea girului. De asemenea, au fost supuse investigației științifice cazurile în care notarul este obligat să refuze îndeplinirea actului notarial. Au fost redată opiniile doctrinare, dar și concluziile autoarei în problemele supuse cercetării.

Regimul juridic al actelor notariale din Republica Moldova se distinge prin faptul că anumite competențe de îndeplinire a documentelor notariale sunt atribuite secretarilor din consiliile locale, municipale și raionale. Despre persoanele abilitate prin lege cu dreptul de întocmire a actelor notariale au scris autorii A.Piatac și M.Amihalachioaie-Țurcan care, în articolul științific *Competența secretarului primăriei satului (comunei) de îndeplinire a actelor notariale*¹⁸, au examinat competențele secretarilor de primării, concluzionând că atribuțiile și activitatea acestora este subsidiară în comparație cu cea a notarilor. Intervenția secretarilor de primării devine necesară în situațiile în care cetățenii unor localități nu au posibilitatea de a se adresa notarului, din cauza distanței până în centrele raionale, dar și a costurilor sporite pentru serviciile de notariat. Autorii au examinat procedura de întocmire a actelor notariale de către secretari, și anume: legalizarea copiilor de pe documente, legalizarea procurilor pentru ridicarea pensiei, certificarea semnăturilor pe documente etc.

O cercetare amplă a regimului juridic al actului notarial a fost realizată de autorul V.Pistriuga în diverse publicații științifice. Astfel, în articolul intitulat *Forma notarială a actului juridic. Actul notarial. Girul de autentificare*¹⁹, cercetătorul a reliefat diversitatea semnificațiilor pe care expresia „act notarial” le are în legislația moldovenească, stabilind că acest fapt contravine regulilor privind tehnica legislativă. De asemenea, a fost efectuată cercetarea științifică a noțiunilor „act notarial”, „acțiune notarială” și „procedură notarială”. În final, autorul a subliniat că legislația notarială din Republica Moldova nu stipulează expres cerințele de formă și de conținut față de toate acțiunile notariale, fapt care oferă posibilitatea abuzului din partea notarilor sau a instanțelor de judecată.

Corelația dintre procedura notarială și nulitatea actelor juridice civile a fost analizată de V.Pistriuga în materialul cu caracter științific intitulat *Procedura notarială împotriva nulității relative a actelor juridice civile*²⁰. Autorul a reliefat lacunele existente în legislația moldovenească privitor la forma actelor notariale și a conchis că ameliorarea activității din domeniul notarial este posibilă prin efectuarea unor modificări în legislația civilă. Cu titlu de recomandare, cercetătorul a sugerat pentru legiuitorul din Republica Moldova de a lua în considerație practica notarială a altor state, precum România și Federația Rusă, pentru evitarea anumitor erori în reglementarea juridică a actelor notariale.

¹⁸ Piatac A., Amihalachioaie-Țurcan M. Competența secretarului primăriei satului (comunei) de îndeplinire a actelor notariale. În: Revista Națională de Drept, 2001, nr.5, p.26-29.

¹⁹ Pistriuga V. Forma notarială a actului juridic. Actul notarial. Girul de autentificare. În: Materialele conferinței cu participare internațională „Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate și perspective”, dedicată aniversării a 80 de ani de la naștere a profesorului V.Volcinschi. Chișinău: CEP USM, 2014, p.195-206.

²⁰ Pistriuga V. Procedura notarială împotriva nulității relative a actelor juridice civile. În: Tendințe contemporane în evoluția patrimoniului istoric și juridic al Republicii Moldova, Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători, Volumul II, ediția a VI-a, 12 aprilie 2012. Chișinău: CEP USM, 2012, p.288-301.

Problematika din sfera autentificării notariale a actelor juridice încheiate prin mijloace electronice a fost tratată de același autor în lucrarea științifică cu denumirea *Perspectiva autentificării notariale a actelor juridice electronice în Republica Moldova*²¹. Cercetătorul a menționat că apariția reglementărilor juridice cu privire la semnătura electronică și documentul electronic oferă noi posibilități în sfera procedurii notariale. Introducerea notariatului moldovean în circulația electronică a documentelor este inevitabilă, urmând a fi determinate domeniile în care este necesară intervenția notarilor. Drept consecință, perspectiva autentificării notariale a contractelor electronice în Republica Moldova a necesită o analiză mai profundă.

O continuare a investigațiilor științifice asupra procedurii de întocmire a actelor notariale în formă electronică, a fost realizată de D.Bernevec, în articolul cu denumirea *Actul notarial în formă electronică*²². În opinia autoarei, evoluțiile legislative din ultimii ani au confirmat că, în executarea anumitor proceduri legale, întocmirea actelor notariale electronice reprezintă o garanție de regularitate și de adevăr a actelor notariale. Cercetătoarea a efectuat o analiză comparativă a regimului juridic al actelor notariale electronice conform legislației din Republica Moldova și România. S-a accentuat că spre deosebire de legiuitorul moldovean, cel român a reglementat o procedură specială în acest sens, stabilind că cererile în formă electronică, înaintate notarului public pentru întocmirea unui act notarial electronic, trebuie să fie semnate cu semnătura electronică a solicitantului. În termen de 24 ore de la primirea cererii, notarul va efectua verificările necesare și va trimite către solicitant un mesaj de răspuns. Drept consecință, notarii publici din România au obligația: de a păstra în arhivă electronică actele notariale întocmite electronic, de a ține un registru general în formă electronică, precum și o evidență financiar-contabilă în formă electronică.

Regimul juridic al actelor notariale a fost cercetat prin prisma operațiunilor de înstrăinare a bunurilor imobile de către conferențiarul universitar A.Bloșenco, în lucrarea *Înstrăinarea bunurilor imobile prin acte juridice neautentificate notarial*²³. Autorul a subliniat faptul că Codul civil al R.M. nu este consecvent în problema reglementării obligativității autentificării notariale a actelor juridice privind înstrăinarea bunurilor imobile. S-a menționat că este dificil a identifica un criteriu în funcție de care legiuitorul moldav a instituit obligativitatea autentificării actelor juridice de înstrăinare a imobilelor. În acest context, autorul a constatat cu surprindere că contractele de ipotecă, de înstrăinare a părții sociale și de vânzare a întreprinderii în calitate de complex patrimonial unic urmează a fi autentificate notarial, iar actele juridice privind înstrăinarea bunurilor imobile nu se impun a fi

²¹ Pîstriuga V. *Perspectiva autentificării notariale a actelor juridice electronice în Republica Moldova*. În: Conferința științifică internațională „Interacțiunea dreptului intern și dreptului internațional: provocări și soluții”, Chișinău, 14 noiembrie 2014. Chișinău: CEP USM, 2014, p.45-49.

²² Bernevec D. *Actul notarial în formă electronică*. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, Științe socioumanistice*, 2015, Volumul 2, p.3-6.

²³ Bloșenco A. *Înstrăinarea bunurilor imobile prin acte juridice neautentificate notarial*. În: *Revista Națională de Drept (Republica Moldova)*, 2005, nr.12, p.29-37.

autentificate. La fel, nu este obligatorie autentificarea contractului de donație, pe când contractul de donație care conține promisiunea de a transmite în viitor un bun trebuie încheiat în formă autentică. Inconsecvența legiuitorului moldav a fost constatată de autor și cu referire la forma procurii, deoarece în temeiul art.252 și art.253 ale Codului civil, procura eliberată pentru încheierea actelor de înstrăinare a bunurilor imobile ar putea fi întocmită și în forma simplă scrisă.

În contextul abordării literaturii științifice de specialitate din Republica Moldova, necesită a fi menționată teza de doctorat cu denumirea *Organizarea instituției notariatului în sistemul de drept din Republica Moldova și perspectivele ei de dezvoltare*²⁴, susținută de A.Cara-Rusnac. Cu toate că lucrarea științifică a fost axată pe un segment de cercetare specific, precum conceptul și obiectul instituției notariatului, principiile de organizare a instituției notariatului sau statutul juridic al notarului în cadrul instituției notariatului, unele concluzii și recomandări înaintate de cercetătoare manifestă interes la elaborarea prezentei lucrări. Astfel, în cuprinsul demersului științific, într-un paragraf separate, cercetătoarea a abordat reperele istorice ale apariției și dezvoltării instituției notariatului, în care evidențiază care erau cerințele de formă și de fond la întocmirea primelor acte notariale.

Autoarea tratează în plan comparativ regimul juridic al notarului public, drept entitate de bază a instituției notariatului, precum și alte structure organizatorice din cadrul instituției notariatului. În context, putem deduce categoriile de acte notariale care puteau fi întocmite în perioada secolelor XIX-XX: în România, Basarabia, Imperiul Rus, Franța, Germania, Italia, etc. Un interes sporit pentru cercetarea pe care o efectuăm manifestă o anexă la teza de doctorat, în care autoarea a reprezentat în formă de tabel controlul legalității actului notarial în Republica Moldova. Astfel, cercetătoarea a indicat în mod schematic care este procedura de contestare a unui act notarial, în situația în care persoana nu este de acord cu acel act.

Actualmente, în practica notarială se întâlnesc tot mai multe raporturi juridice cu element de extraneitate. Abordarea domeniului de cercetare a actelor notariale cu element de extraneitate o găsim la A.Cara-Rusnac, în articolul științific *Persoanele care exercită activitate notarială ca gardă la hotarele țării*.²⁵ În lucrare, autoarea a menționat că în cazul apariției necesității de prestare a serviciilor notariale cetățenilor Republicii Moldova care se află în alte state, funcțiile notariale pot fi îndeplinite nu doar de notari, dar și de lucrătorii serviciului consular, fapt care facilitează accesul la serviciile notariale pentru cetățenii Republicii Moldova aflați peste hotare. Autoarea a mai constatat că în prezența unor elemente de internaționalitate în actele propuse pentru autentificare, notarul din Republica Moldova este nevoit să solicite informații de la autoritățile statelor ale căror cetățeni s-au adresat pentru întocmirea actelor notariale. Deseori, din cauza insuficienței timpului, notarul nu poate

²⁴ Cara-Rusnac A. Organizarea instituției notariatului în sistemul de drept din Republica Moldova și perspectivele ei de dezvoltare. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Specialitatea 12.00.02 – drept public, Chișinău, 2012, 32 p.

²⁵ Cara-Rusnac A. Persoanele care exercită activitate notarială ca gardă la hotarele țării. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, nr.2, p.47-51.

verifica totalmente veridicitatea actelor, lăsând părțile să prezinte documentele necesare pentru îndeplinirea actelor notariale sau solicitând ajutor de la autoritățile competente ale Republicii Moldova în vederea obținerii informației necesare de la instituțiile altui stat. În asemenea circumstanțe, are loc tergiversarea întocmirii documentelor de către notari.

Din sfera de interes științific a cercetătorilor A.Cara-Rusnac și P.Tabără face parte problematica întocmirii actelor notariale de persoanele care nu sunt notari de profesie. Astfel, în articolul *Apărarea drepturilor și intereselor cetățenilor în interiorul și în afara hotarelor teritoriului țării de către alte persoane abilitate de lege de a întocmi acte notariale*²⁶, autorii au efectuat o cercetare științifică cu privire la alte persoane decât notarul, împuternicite prin lege cu drept de întocmire a actelor notariale. Au fost analizate în plan comparativ competențele: persoanelor cu funcții de răspundere ale autorităților administrației publice locale, oficiilor consulare și a misiunilor diplomatice, registratorilor de stat.

Abordând competența persoanelor cu funcție de răspundere abilitate prin prisma Legii nr.1453/2002 cu atribuții notariale în cadrul autorităților publice locale, autorii au ajuns la concluzia că competența atribuită secretarilor consiliului local de a întocmi acte notariale cu privire la înstrăinarea bunurilor imobile este excesivă. Profesionalismul notarului și a secretarului consiliului local sunt incomparabile, deoarece notarul este obligat să treacă un stagiul de un an de zile, plus examenul de licență pe când secretarul consiliului local trebuie să posede doar studiile de licențiat în drept sau în domeniul administrației publice locale.

În lucrare, autorii au analizat asemănările și deosebirile esențiale dintre actele notariale întocmite de notari și cele întocmite de misiunile diplomatice și oficiile consulare. S-a concluzionat că importanța activității notariale a consulului – de a legaliza raporturile civile private internaționale, capătă o pondere tot mai mare, grație procesului de integrare în Uniunea Europeană. Totodată, cercetătorii au subliniat că competențele misiunilor diplomatice și consulare la întocmirea actelor notariale sunt specificate vag în legislația Republicii Moldova.

Tratând atribuțiile registratorului de stat cu privire la întocmirea actelor notariale, autorii au ajuns la concluzia că registratorul îndeplinește, practic, aceleași funcții ca și notarul, de a verifica capacitatea părților, genurile de activitate și valoarea bunurilor depuse în capitalul social. Asemeni notarului, registratorul are funcția de prevenire a eventualelor fraude ce pot apărea.

Problematica întocmirii actelor notariale în raporturile cu element de internaționalitate a fost cercetată de V.Palanciuc în articolul științific *Norme conflictuale referitoare la procedura succesorală notarială în lumina tratatelor bilaterale de asistență juridică, încheiate de Republica*

²⁶ Cara-Rusnac A., Tabără P. Apărarea drepturilor și intereselor cetățenilor în interiorul și în afara hotarelor teritoriului țării de către alte persoane abilitate de lege de a întocmi acte notariale. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, nr.4, p.75-83.

*Moldova cu alte state*²⁷. Deși lucrarea menționată se atribuie unui domeniu special de cercetare, aflat la limita dreptului succesoral și a dreptului internațional privat, totuși, articolul manifestă interes datorită răspunsurilor acordate de autor la întrebările care survin la întocmirea actelor notariale în care persistă elemente de extraneitate. Autorul recomandă soluții în vederea stabilirii unor norme unitare de rezolvare pe cale notarială a conflictului de legi în materie succesorală.

Controversele cu caracter lingvistic prezente la întocmirea actelor notariale în Republica Moldova au fost tratate de cercetătorul V.Cebotari, în articolul *Probleme actuale ale aplicării normelor privind traducerea și legalizarea documentelor de către notar*²⁸. Autorul analizează critic norma de la art.5 alin.(2) al Legii R.M. nr.1453/2002 cu privire la notariat (abrogată), unde este menționat că actele notariale pe teritoriul Republicii Moldova se înfăptuiesc în limbile de stat și rusă. S-a constatat că în legislația moldovenească sunt prezente lacune care, în consecință, formează bariere juridice în calea realizării și aplicării normelor de drept. Deși notarul este obligat, la cererea persoanei interesate, să efectueze și să autentifice actul notarial atât în limba de stat, cât și în limba rusă, există notari care nu cunosc limba rusă. În context, autorul a înaintat întrebări la care legislația nu oferă răspuns, și anume: cine stabilește dacă un notar posedă limba rusă? există vreun document care să certifice gradul de cunoaștere a limbii ruse de către notar?

Aspecte importante cu referire la regimului juridic aplicabil actelor notariale din Basarabia în perioada secolului al XIX-lea, în contextul reformei notariale care a avut loc în anul 1866, sunt redate în lucrarea *Pregătirea și implementarea în Basarabia a reformei notariale din 14 aprilie 1866*, ce aparține istoricului A.Emilciuc²⁹. Potrivit autorului, în acea perioadă, toate tranzacțiile importante de cumpărare-vânzare se realizau prin contracte, care necesitau a fi autentificate notarial. Acestea contracte includeau detaliile esențiale ale tranzacției, precum cantitatea, termenele de livrare, avansul, prețul, dar și alte condiții necesare pentru evitarea înșelăciunii și a tertipurilor. Inițial, funcția de notar a fost una auxiliară celei de mediere, în cuprinsul orașului Chișinău atribuțiile notariale fiind exercitate de samsari autorizați.

Evoluția istorică a actelor notariale din Basarabia, în perioada aflării acesteia în componența Imperiului Rus, a fost cercetată de V.Coptileț în articolul științific denumit *Secvențe istorice asupra instituției notariatului în Basarabia sub ocupație țaristă*³⁰. Autoarea a constatat că în

²⁷ Palanciuc V. Norme conflictuale referitoare la procedura succesorală notarială în lumina tratatelor bilaterale de asistență juridică, încheiate de Republica Moldova cu alte state. În: Revista științifico-practică „Legea și viața”, 2000, nr.4, p.28-31.

²⁸ Cebotari V. Probleme actuale ale aplicării normelor privind traducerea și legalizarea documentelor de către notar. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, Ediția a IX-a, Seria științe socio-umane. Chișinău: Print Caro, 2009, p.105-106.

²⁹ Emilciuc A. Pregătirea și implementarea în Basarabia a reformei notariale din 14 aprilie 1866. În: Revista științifică „Tyragetia”, Serie nouă, 2016, nr.2 (25), p.211-221.

³⁰ Coptileț V. Secvențe istorice asupra instituției notariatului în Basarabia sub ocupație țaristă. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, Seria Științe socioumanistice, Ediție jubiliară, 2006, Volumul 1, p.19-23.

Basarabia, în perioada anilor 1812 – 1917, notarul era în drept de a perfecta trei tipuri de acte: notariale, declarate și legalizate. Pentru a perfecta un act, legea cerea părților să prezinte la început un proiect al actului, care putea fi elaborat de ele însele, de o persoană cu cunoștințe în domeniu sau de către notar. Proiectul actului urma să fie citit cu atenție de către notar, care avea obligația de a-i înlătura lacunele și de a-l perfecționa potrivit voinței părților. După citirea proiectului, notarul era obligat să întrebe părțile dacă înțeleg conținutul proiectului și dacă îl fac cu bună voie. O altă operațiune ce trebuia realizată de către notar era identificarea părților, care se făcea prin intermediul a doi martori demni de încredere cunoscuți de notar. După citirea proiectului și plata taxelor notariale, proiectul se introducea în registrul actelor notariale. Autoarea a concluzionat că procedura întocmirii actelor notariale în Basarabia aflată sub ocupație țaristă avea multe lacune, principalele din ele referindu-se la faptul că nivelul profesional al notarilor lăsa mult de dorit, notarii în activitatea lor nu erau independenți, serviciile notariale se prestau în limba rusă și nu erau accesibile pentru majoritatea populației provinciei.

Constituirea și evoluția instituției notariatului în Basarabia a fost analizată de cercetătorii D.Grama și A.Cara în articolul științific intitulat *Din istoria constituirii și evoluției instituției notariatului în Moldova*³¹. Autorii au constatat că în Moldova de Est (Basarabia), instituția notarială s-a constituit după anul 1866, în baza regulamentelor Imperiului Rus. Atât instituțiile notariale din perioada țaristă, cât și cele din perioada sovietică, de regulă, perfectau toate actele juridice în limba rusă, ceea ce prejudicia interesele materiale și morale ale locuitorilor autohtoni, care nu cunoșteau limba menționată. Sistemul național al instituțiilor notariale cu activitatea în limba română s-a format după 1991, când Republica Moldova a obținut independența de stat.

Protecția drepturilor și intereselor legale ale persoanelor în activitatea notarială din Republica Moldova a fost abordată de I.Guceac și C.-M.Toma³². Autorii conchid că în ultimii ani, au fost depuse eforturi considerabile în edificarea cadrului legal de activitate a notariatului și de protejare a drepturilor fundamentale ale omului. Cu toate acestea, există necesitatea adoptării unei noi legi cu privire la notariat, care ar pune într-o valoare mai mare drepturile fundamentale ale omului și cetățeanului la întocmirea actelor notariale, în special prin abordarea analitică a drepturilor înscrise în actele de sorginte internațională la care Republica Moldova este parte.

Interes pentru domeniul de cercetare a regimului juridic al actelor notariale prezintă diverse culegeri de acte notariale, precum și îndrumările privind regulile de întocmire a actelor notariale, editate la diferite etape de evoluție a legislației naționale. Astfel, o primă lucrare în acest sens a

³¹ Grama D., Cara A. Din istoria constituirii și evoluției instituției notariatului în Moldova. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, nr.1, p.47-56.

³² Guceac I., Toma C.-M. Probleme ale asigurării protecției drepturilor fundamentale ale omului și cetățeanului în activitatea notarială din Republica Moldova prin prisma Declarației Universale a Drepturilor Omului: 65 de ani de la adoptare. În: Teoria și practica administrării publice: Materiale ale conferinței științifico-practice cu participare internațională, Chișinău, 20 mai 2013. Chișinău: AAP, 2013, p.197-202.

fost elaborată în anul 1923 de notarul N.Negru și intitulată *Îndrumătorul cetățeanului: cuprinzător de formulare a tot soiul de petețiuni, acte de notariat, procese-verbale și somațiuni*³³.

Instrucție cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale de către birourile notariale de Stat din R.S.S.M., aprobată prin Ordinul Ministerului Justiției al R.S.S.M. din 24.04.1975³⁴, *Instrucție cu privire la modul de îndeplinire actelor notariale de către comitetele executive ale Sovietelor orășenești, sătești, de orășel de deputați ai oamenilor muncii din R.S.S.M.*, aprobată prin Ordinul Ministerului Justiției al R.S.S.M. nr.27 din 05.09.1975³⁵ și *Formele registrelor pentru înregistrarea actelor notariale, certificatelor notariale și inscripțiilor de autentificare pe convențiile și pe documentele care se legalizează*³⁶, editate de Uniunea Notarilor din R.S.S.M. Fiind elaborate sub imperiul legislației din perioada sovietică, culegerile de acte normative au fost elaborate pentru a servi în calitate de instrumente de lucru pentru birourile notariale de stat, comitetele executive ale Sovietelor orășenești și sătești de deputați ai oamenilor muncii din R.S.S.M.

În Instrucțiunile consacrate modului de îndeplinire a actelor notariale sunt redată regulile de bază ale redactării actelor notariale de către birourile notariale și comitetele executive din R.S.S.M., în special, regulile de eliberare a certificatelor cu privire la dreptul la succesiune, dreptul de proprietate la o cotă-parte din bunurile comune ale soților, certificarea semnăturilor, legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele, aplicarea legislației cu privire la notariatul de stat față de străini și față de persoanele fără cetățenie, aplicarea legislației statelor străine, tratatele și acordurile internaționale.

Conform art.14 al Legii R.S.S.M. cu privire la notariatul de stat³⁷, comitetele executive ale Sovietelor orășenești, sătești, de orășel de deputați ai oamenilor muncii erau obligați de a îndeplini actele notariale după modele aprobate. Prin urmare, în culegerea consacrată formelor de registre pentru actele notariale, au fost incluse modelele de acte notariale aprobate la 29 decembrie 1973 de Ministerul Justiției al U.R.S.S. În lucrare, colectivul de autori a acordat atenție sporită formelor cu destinație notarială, precum: registrelor pentru înregistrarea actelor notariale, certificatelor notariale cu privire la adevărul faptului aflării cetățeanului în viață sau într-un anumit loc, inscripțiilor de autentificare pe documentele ce se legalizează, precum: autentificarea pe contractele încheiate cu persoanele fizice și persoanele juridice, contractele la care participă un minor cu vârsta de la 15 la 18 ani, contractele la care participă o persoană ce nu poate semna în

³³ *Îndrumătorul cetățeanului: cuprinzător de formulare a tot soiul de petețiuni, acte de notariat, procese-verbale, somațiuni*, responsabil de ediție N.Negru. Chișinău: Tipografia Centralei Uniunilor Cooperative, 1923, 336 p.

³⁴ *Instrucție cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale de către birourile notariale de Stat din R.S.S.M.* Chișinău: Cartea Moldovenească, 1976, 180 p.

³⁵ *Instrucție cu privire la modul de îndeplinire actelor notariale de către comitetele executive ale Sovietelor orășenești, sătești, de orășel de deputați ai oamenilor muncii din R.S.S.M.* Chișinău: Cartea Moldovenească, 1976, 102 p.

³⁶ *Formele registrelor pentru înregistrarea actelor notariale, certificatelor notariale și inscripțiilor de autentificare pe convențiile și pe documentele care se legalizează.* Chișinău: Cartea Moldovenească, 1976, 104 p.

³⁷ *Legea R.S.S.M. din 05.07.1974 cu privire la notariatul de stat.* În: *Veștile R.S.S.M.*, 1974, nr.7.

urma unui deficiențe fizice, a unei boli ori din cauza altor pricini, contractele încheiate cu participarea unei persoane care nu cunoaște limba în care este redact contractual, textul contractului fiindu-i tradus verbal de către secretarul (președintele) comitetului executive, care a îndeplinit actul notarial sau de către un translator, contractele de înstrăinare a unei case de locuit, inscripții de autentificare pe convenție, pe testament, pe procură, pe telegramă-procură, cu privire la legalizarea copiei sau a extrasului de pe documente, cu privire la certificarea semnăturii, inscripția de autentificare a duplicatului contractului, testamentului au a procurii. De asemenea, în culegere autorii au elaborate explicații utile cu privire la modul completare a registrelor pentru înscrierea actelor notariale, certificatelor notariale și inscripțiilor de autentificare pe documentele legalizate.

În contextul cercetării pe care o efectuăm, necesită a fi menționată culegerea cu modele de acte notariale, elaborată în temeiul legislației Republicii Moldova, de către autorii E.Mocanu, E.Zgardan, V.Iftodi³⁸. Culegerea cuprinde numeroase exemple de acte notariale, frecvent utilizate în practica notarială atât de notari, cât și de alte persoane abilitate de lege cu funcții notariale.

O culegere de acte notariale similară, cu relevanță pentru autoritățile publice locale, a fost elaborată de un colectiv de autori și denumită *Îndrumar practic pentru secretarul consiliului local cu privire la îndeplinirea actelor notariale*³⁹. Necesitatea îndeplinirii întregului spectru de acte notariale atribuite secretarilor consiliilor locale devine tot mai stringentă în contextual constituirii și dezvoltării pieței funciare. În lucrare s-a menționat că Legea cu privire la notariat a readus funcțiile notariale în competența secretarilor consiliilor locale, așa cum este prevăzut în art.39 alin.(1) lit.(q) din Legea privind administrația publică locală nr.436/2006⁴⁰.

Autorii au evidențiat faptul că art.37 al Legii R.M. cu privire la notariat nu doar că menține competența în privința unor acte notariale și anterior îndeplinite de secretari, precum autentificarea testamentelor și a unor procuri, legalizarea copiilor și a semnăturilor etc., dar a lărgit substanțial atribuțiile secretarilor consiliilor locale, atribuindu-le dreptul de a autentifica și actele juridice privind înstrăinarea bunurilor imobile, inclusiv a terenurilor cu destinație agricolă. Totodată, autorii au constatat cu regret faptul că autoritățile publice locale și secretarii consiliilor locale manifestă rezerve sau chiar indiferență în executarea prevederilor legale din acest domeniu. Cauzele unei atare atitudini sunt multiple, predominante fiind informarea și instruirea insuficientă a secretarilor consiliilor locale cu privire la atribuțiile ce le revin prin lege.

Din punct de vedere structural, *Îndrumarul* conține IX capitole care descriu, metodic și consecvent, redactarea actelor notariale de către secretarii consiliilor locale. Capitolul I al *Îndrumarului*

³⁸ Mocanu E., Zgardan E., Iftodi V. Modele de acte notariale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2000, 134 p.

³⁹ *Îndrumar practic pentru secretarul consiliului local cu privire la îndeplinirea actelor notariale*, colectiv de autori, coordonată de Păduraru I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2006, 204 p.

⁴⁰ Legea R.M. privind administrația publică locală nr.436 din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.32-35.

este consacrat cadrului legal cu privire la îndeplinirea actelor notariale de către secretarul consiliului local. Regulile generale de procedură notarială din Capitolul II al *Îndrumarului* expun detaliat cerințele de bază pentru îndeplinirea corectă a unui act notarial. Capitolul III este destinat autentificării contractelor de înstrăinare a terenurilor agricole și a altor bunuri imobile proprietate private. Procedura notarială în materie succesorală este descrisă în Capitolul IV al *Îndrumarului*. Acțiunile notariale ce vizează autentificarea procurilor au fost descrise în Capitolul V al lucrării. În capitolele ce urmează, VI și VII, autorii au descris modalitatea de legalizare a semnăturilor și a copiilor de pe documente, precum și a extraselor din documente. În Capitolul VIII au fost expuse cerințele legislației privind plata pentru serviciile notariale și taxele de stat. Recomandările cu privire la înregistrarea și păstrarea actelor notariale au fost incluse în Capitolul IX al *Îndrumarului*.

Recomandările și explicațiile de procedură sunt completate cu modele de acte, asemănătoare celor care se utilizează de către secretarii consiliilor locale. În textul lucrării sunt inserate comentarii asupra legii material relevante pentru actele juridice supuse autentificării sau legalizării. *Îndrumarul* conține trei seturi de anexe: modele de giruri adaptate pentru secretarii consiliilor locale, modele de acte juridice supuse procedurilor notariale sau utilizate în această activitate, extrase din actele legislație relevante activității notariale.

Modul de contestare a actelor notariale a fost analizat de autorii C.Tomuleț și Iu.Vacarenco, în articolul *Identificarea statutului de pârât în instanța de contencios administrativ a persoanelor care prestează servicii notariale*⁴¹. Lucrarea prezintă interes în cercetarea pe care o efectuăm, grație soluțiilor oferite de către autori în problemele ce țin de contestarea judiciară a actelor notariale.

În lucrare, cercetătorii au ajuns la concluzia că persoanele care prestează servicii notariale urmează a fi asimilate autorităților publice în sensul prevederilor Legii contenciosului administrativ nr.793/2000 (abrogată)⁴². Această asimilare a persoanelor care prestează servicii notariale, cu autoritățile publice, este determinată de faptul că notarii, oficiile consulare și alte persoane abilitate prin lege cu dreptul de a întocmi acte notariale sunt instituții publice de drept, respectiv și persoane cu funcții de răspundere, împuternicite să asigure ocrotirea drepturilor și intereselor legale ale persoanelor și statului prin îndeplinirea de acte notariale. Purtând sigiliul și semnătura persoanei care desfășoară activitate notarială, actele notariale țin de autoritatea publică, se prezumă legale, veridice, au forță probantă și executorie. În plus, arhiva activității notariale este proprietate a statului, iar persoanele ce prestează servicii notariale au fost autorizate de către stat să presteze în numele acestuia servicii publice, în bază de licență.

⁴¹ Tomuleț C., Vacarenco Iu. Identificarea statutului de pârât în instanța de contencios administrativ a persoanelor care prestează servicii notariale. În: *Materialele conferinței științifico-practice internaționale „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”*, Chișinău, 24 februarie 2017. Chișinău: CEP USM, p.271-275.

⁴² Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10.02.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.57-58. În prezent este abrogată.

Astfel, în lucrare autorii și-au pus sarcina de a identifica cazurile când persoanele care prestează servicii notariale pot avea calitatea de pârât în instanța de judecată. Mai mult decât atât, cercetătorii au pornit de la premiza că Legea contenciosului administrativ nu specifică situațiile când notarul poate avea calitatea de pârât în instanța de judecată. Prin urmare, este necesar de a corela calitatea de pârât a notarului cu obiectul acțiunii în contenciosul administrativ. Autorii cercetării au mai concluzionat că în instanțele de contencios din Republica Moldova, notarii dețin calitatea de pârât în majoritatea dosarelor de succesiune, iar obiectul acțiunilor din aceste dosare are diverse formulări, precum: recunoașterea ca fiind ilegală a deciziei notarului privind refuzul deschiderii procedurii succesoriale, constatarea faptului acceptării moștenirii, obligarea notarului de a elibera certificatul de moștenitor, anularea certificatului de moștenitor testamentar etc.

1.2. Cercetarea lucrărilor științifice în materie publicate în România și în alte state

Implicațiile Codului de procedură civilă al României asupra legislației și activității notariale sunt de mare diversitate, iar interferența dintre normele legislației procesuale și cele ale legislației notariale este multiplă. Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 cuprinde o normă de principiu, conform căreia dispozițiile ei se completează cu cele ale Codului civil și ale Codului de procedură civilă. În acest sens, un rol important în cercetarea corelației dintre procedurile civilă și notarială a adus profesorul universitar I.Leș, în articolul științific intitulat *Implicațiile noului Cod de procedură civilă și ale Legii nr.202/2010 asupra procedurilor notariale*⁴³.

În lucrare, autorul a argumentat că vocația dreptului procesual civil de a constitui dreptul comun în materie procedurală este de necontestat, iar în materie notarială interferențele frecvente dintre procedura necontencioasă și cea judiciară reprezintă temeiul unei atare interdependențe. Aceasta se manifestă, cu deosebire, în cadrul procedurilor succesoriale realizate de către notarii publici, precum și în cazul soluționării cererilor de partaj.

Problematica naturii juridice a procedurilor notariale și a instituției notarului public a fost abordată de Gh.Dobrican⁴⁴. În viziunea autorului, determinarea naturii juridice a procedurilor notariale prezintă o importanță deosebită pentru existența profesiei libere a notarului public, răspunderea juridică a notarului public, caracterul actelor notariale și căile de atac împotriva acestora. În cadrul procedurii autentificării actelor și a procedurii succesoriale, notarul public evaluează dovezile prezentate de părți, pronunțând adevărate soluții. Totodată, autorul a argumentat că procedurile necontencioase notariale și instituția notarului public nu pot fi considerate de natură administrativă, având un caracter jurisdicțional necontencios, cu elemente contencioase,

⁴³ Leș I. Implicațiile noului Cod de procedură civilă și ale Legii nr.202/2010 asupra procedurilor notariale. În: Dreptul (România), 2011, nr.5, p.11-23.

⁴⁴ Dobrican Gh. Natura juridică a procedurilor notariale și a instituției notarului public. În: Dreptul (România), 2001, nr.4, p.98-112.

în cadrul cărora notarii publici pronunță, la fel ca judecătorii, soluții care pot fi verificate și modificate prin intermediul acțiunii în anulare introduse în instanțele judecătorești potrivit Codului de procedură civilă.

Aplicarea normelor legislației penale în raporturile de drept notarial a fost cercetată de același autor, Gh.Dobrican, în articolul științific intitulat *Calificarea penală greșită a unor fapte imputate notarilor publici*⁴⁵. Autorul ajunge la concluzia că întocmirea actului juridic de către notarul public fără îndeplinirea cerințelor legale cu privire la autentificare, va atrage sancțiunea civilă a nulității absolute sau relative a actului, cu consecințele civile ce decurg din aceasta, respectiv restituirea prestațiilor între părțile contractante și nicidecum răspunderea penală pentru infracțiunea de abuz în serviciu sau neglijență în serviciu, deoarece legiuitorul a prevăzut expres sancțiunea civilă a nulității actului și nicidecum pedeapsa. De asemenea, cercetătorul a conchis că răspunderea penală a notarilor publici din România este o răspundere personală și notarii nu vor fi trași la răspundere penală pentru declarațiile date de părți, dacă se va constata că aceste declarații sunt false, inexacte și incomplete.

O analiză a regimului juridic al actelor notariale prin prisma dreptului penal a fost efectuată și de E.Toma (Cristudor), în teza de doctorat intitulată *Mijloace notariale de prevenire și combatere a infracționalității*⁴⁶. Axată fiind pe analiza cercetărilor și studiilor științifice din domeniile: drept notarial, drept civil, drept penal, investigarea criminalității tehnologice și informatice, tema cercetării doctorale constituie o premieră în spațiul științific românesc. Prin conjugarea abordărilor teoretice și practice din sfera de cercetare, autoarea a analizat infracțiunile care interferează cu activitatea notarială, în special falsul material în înscrisuri oficiale, falsul în declarații, falsul privind identitate și falsul intelectual. Într-un capitol separat al lucrării, cercetătoarea a tratat incidența unor elemente ale științei criminalistice în prevenirea și documentarea ilegalităților care interferează cu activitatea notarială, precum: examinarea tehnică a documentelor supuse circuitului notarial, expertiza semnăturilor, examinarea documentelor notariale contrafăcute prin editare computerizată etc. În fine, este relevantă analiza activității notariale la nivel internațional efectuată prin prisma elementelor de drept comparat. În acest context, prezintă interes acele elemente de drept comparat din legislația unor state, precum: Franța, Germania, Statele Unite ale Americii, Canada, Suedia etc., în care obiectul material al infracțiunii sunt actele notariale.

Problematika erorilor din actele notariale a fost cercetată de autorul O.Rădulescu în articolul științific intitulat *Aspecte ale falsului intelectual în actele notariale*⁴⁷. Potrivit autorului, în practica notarială pot fi întâlnite situații în care unele persoane, făcând abuz de încrederea adevăratului

⁴⁵ Dobrican Gh. Calificarea penală greșită a unor fapte imputate notarilor publici. În: Revista Universul Juridic (România), 2015, nr.7, p.25-41.

⁴⁶ Toma (Cristudor) E. Mijloace notariale de prevenire și combatere a infracționalității. Rezumatul tezei de doctorat. București, 2014, 38 p.

⁴⁷ Rădulescu O. Aspecte ale falsului intelectual în actele notariale. În: Dreptul (România), 1998, nr.5, p.66-69.

proprietar ori chiar fără știința acestuia, vin în fața notarului și solicită autentificarea actului de transfer al proprietății ori de ipotecare a unui imobil, prezentându-se sub o identitate falsă, aceea a proprietarului bunului. Autorul ajunge la concluzia că notarul poate fi indus în eroare cu privire, în special, la identitatea părților. Uneori, identificarea este extrem de dificilă pentru că oamenii se aseamănă între ei. Alteori, actele de identitate pot fi excelent falsificate de către specialiști în materie, iar pentru depistarea unor astfel de falsuri este nevoie de experți. În context, cercetătorul pune întrebarea dacă poate fi acuzat notarul de fals intelectual în asemenea cazuri?

În contextul cercetării actelor notariale, merită a fi evidențiate o serie de cursuri universitare la dreptul notarial. Astfel, în cartea „Elemente de drept notarial”, profesorul I.Leș a efectuat o analiză a procedurilor notariale în lumina ultimelor modificări legislative aduse în materia profesiei de notar public⁴⁸. Conform relatărilor autorului, lucrarea nu are pretenția unei investigații științifice aprofundate, ci doar a unui modest reper pentru elaborarea unor cursuri sau monografiilor utile domeniului dreptului notarial.

În lucrările „Curs de drept notarial” și „Drept notarial”, elaborate de notarii I.Popa și A.-A.Moise⁴⁹, partea cea mai substanțială se referă la actele notariale și la procedura de îndeplinire a acestora. Autorii trec în revistă toate procedurile notariale, dar pun accentul pe acelea care se bucură de pondere și importanță în această activitate: autentificarea actelor și procedura succesorală. Astfel, în materia autentificării un loc principal îl ocupă o clasificare sui-generis a actelor autentice, reguli privind autentificarea, precum și evidențierea forței probante și executorii a acestei categorii de acte. În continuare, din perspectiva aderării României la Uniunea Europeană se definește actul autentic european. Autorii au indicat asupra faptului că actele autentice reprezintă instrumente care trebuie întocmite și interpretate dintr-o perspectivă internațională. În capitolul referitor la autentificare au fost expuse opiniile doctrinare legate de actul notarial redactat în formă electronică.

Abordând procedura succesorală, autorii tratează prevederile din legislația specifică și modul în care Codul de procedură civilă se interferează cu activitatea notarială în privința procedurii de citare, administrare a probelor, audiere a martorilor etc. Lucrarea se ocupă de abordarea soluțiilor care pot fi pronunțate în cadrul acestei proceduri: certificat de moștenitor legal, de legatar, de calitate, suplimentar, de vacanță succesorală etc. De altfel, un plus al lucrării îl constituie legătura permanentă între abordarea unor instituții de drept material și a unor reglementări din procedura civilă.

Pentru domeniul de cercetare pe care îl efectuăm, lucrările „Curs de drept notarial” și „Drept notarial” elaborate de notarii I.Popa și A.-A.Moise prezintă interes grație opiniilor separate expuse de autori cu referire la regimul juridic al registrele notariale ținute de Uniunea Națională a Notarilor

⁴⁸ Leș I. Elemente de drept notarial. Ediția a 3-a. București: C.H.Beck, 2014, 200 p.

⁴⁹ Popa I. Curs de drept notarial. București: Universul Juridic, 2010, 350 p.; Popa I., Moise A.-A. Drept notarial: organizarea activității, statutul notarului, proceduri notariale. București: Universul Juridic, 2013, 390 p.

Publici, în formă materială și electronică. Autorii fac o pledoarie asupra importanței registrelor notariale în activitatea notarilor.

O contribuție științifică importantă pentru domeniul de cercetare a actelor notariale au adus C.-N.Bărbieru și C.Macovei în lucrarea *Activitatea notarială. De la teorie la practică*⁵⁰. Autorii au abordat regimul juridic al actelor notariale într-o manieră exhaustivă, fără a acorda mai multă importanță unui act notarial sau unei proceduri aparte, ci încercând să ofere un modus vivendi notarial al dreptului. Prezintă interes că în conținutul lucrării a fost analizată atât legislația după care se ghidează notarii publici, cât și rezultatele muncii lor, adică exemplele de acte notariale, de activități, de sarcini și de obligații notariale.

Din punct de vedere structural, lucrarea este divizată în 42 de secțiuni, care prezintă activitatea notarială pornind de la regulile generale privind procedurile notariale, principalele acte notariale și până la aspectele de organizare a activității notariale, precum: evidențele biroului notarial, statistica activității notariale, registrele naționale notariale, corespondența oficială în activitatea notarială, arhivarea documentelor.

Aport în cercetarea legislației și practicii actelor notariale au adus cercetătorii D.Rotaru, G.Rădulescu și E.Ungureanu. Aprobarea investigațiilor științifice realizate de autorii menționați s-a realizat prin publicarea în România a lucrării *Actul autentic notarial între teorie și practică: noțiuni teoretice, comentarii, modele*⁵¹.

În context, evidențiem și lucrarea autorilor E.Boroi și D.Rotaru, intitulată *Acte notariale, efecte juridice, rolul notarului public în diverse proceduri notariale*. În opinia autorilor, întocmirea actelor notariale cu încălcarea unor dispoziții legale poate aduce grave prejudicii părților contractante, cât și imaginii instituției notarului public. Astfel, în articolul științific autorii au oferit exemple de acte notariale întocmite cu nerespectarea legii, în diferite segmente ale activității practice, precum: procedura succesorală notarială, verificarea titlurilor de proprietate, stabilirea stării civile a cumpărătorului, autentificarea contractelor civile, alte aspecte din cadrul activității notariale⁵².

În literatura juridică din **Franța** prin lucrări științifice în domeniul de cercetare a actelor notariale s-a evidențiat E.Leroy. Autorul a fost preocupat de cercetarea forței executorii a actelor notariale, prin publicarea articolelor științifice cu denumirea: *Forța executorie a actului notarial în raport cu dreptul la apărare*⁵³ și *Forța executorie a actelor notariale: principii, limite și perspective*⁵⁴.

⁵⁰ Bărbieru C., Macovei C. *Activitatea notarială. De la teorie la practică*. București: Universul juridic, 2018, 1084 p.

⁵¹ Rotaru D., Rădulescu G., Ungureanu E. *Actul autentic notarial între teorie și practică: noțiuni teoretice, comentarii, modele*. București: Notarom, 2014, 347 p.

⁵² Boroi E., Rotaru D. *Acte notariale, efecte juridice, rolul notarului public în diverse proceduri notariale*. În: *Buletinul notarilor publici (România)*, 2008, nr.3, p.13-21.

⁵³ Leroy E. *De la force exécutoire d'un acte notarié au regard des droits de la défense*. În: *Rev. Huis. just.*, Ed. Story-Scientia, 1994, nr.4-5, p.85-100.

⁵⁴ Leroy E. *De la force exécutoire des actes notariés: principes, limites et perspectives*. În: *Authenticité et Informatique, Actes du Congrès des Notaires à Bruxelles, Fédération Royale du Notariat Belge*, Editions Kluwer, 2000, p.77-207.

Aplicarea actului notarial în raporturile de afaceri a fost tratată în teza de doctorat intitulată *Actele notariale în dreptul afacerilor*⁵⁵, susținută în cadrul Universității din Sorbona. În lucrare a fost elucidat rolul actelor notariale în relațiile comerciale. Autorul a recomandat introducerea autentificării obligatorii a actelor de constituire pentru societățile comerciale. S-a argumentat că notarul va verifica dacă între fondatori există cu adevărat elementul de încredere și intenția fermă de a iniția activitatea de întreprinzător prin fondarea unei persoane juridice cu scop comercial.

Într-o altă teză de doctorat, cu denumirea *Practica notarială ca izvor de drept*⁵⁶, cercetătorul și-a pus întrebarea dacă practica notarială poate fi considerată izvor de drept. În lucrare autorul a concluzionat că practica notarială a devenit tot mai relevantă, deoarece se distinge prin densitatea și dimensiunea creatoare a soluțiilor oferite de practicieni. Cu toate acestea, problema surselor de drept este mult mai complexă și necesită o schimbare de paradigmă, puternic influențată de doctrinele moderne prin ideea de normă. În opinia autorului, practica notarială va trebui să facă față echilibrului de putere inerent ordinii juridice și să încerce de a elimina limitele interne ale creativității sale.

Relevanță pentru cercetarea pe care o efectuăm prezintă monografia profesorului R.Geimer, intitulată *Circulația actului notarial și efectele sale în comerțul juridic*⁵⁷. Autorul a efectuat o caracterizare generală a actului notarial, abordând noțiunea acestuia, actele electronice, condițiile de formă și de fond pentru valabilitatea actelor notariale, consecințele nerespectării formei actului notarial, efectele actelor notariale, particularități de întocmire a actelor notariale în diferite domenii ale activității juridice, precum dreptul imobiliar, dreptul societar și dreptul succesoral, forța executorie a actelor notariale, autentificarea de către notar a actelor străine, recunoașterea actelor notariale prin procedura de exequator etc.

Altă lucrare importantă pentru domeniul de cercetare a actelor notariale este teza de doctorat cu denumirea *Incapacitățile și actele notariale*, elaborată sub egida Universității din Nice. În lucrare, autoarea a analizat procedura de redactare a actelor notariale în privința unui cadru delimitat de persoane, precum: minorii, persoanele limitate în capacitate de folosință și de exercițiu, persoanele lipsite de capacitatea de exercițiu. Au fost expuse opiniile doctrinare cu referire la posibilitățile de instituire a tutelei și curatelei prin act notarial, care să substituie hotărârea instanței de judecată.

Aport considerabil în cercetarea actelor juridice în formă autentică a adus cercetătorul elvețian A.Dépraz prin elaborarea tezei de doctorat cu tema *Forma autentică a actelor juridice în dreptul federal și în dreptul cantonal comparat*.⁵⁸ În lucrare autorul a expus principalele opinii din doctrina juridică elvețiană și străină referitoare la noțiunea, natura juridică, structura și efectele încheierii actelor juridice în formă autentică. Analiza părerilor științifice este însoțită de concluzii și recomandări eficiente de *lege ferenda*, comentarii ale actelor normative și exemple relevante din practica judiciară.

⁵⁵ Belkecir W. Les actes notariés dans le droit des affaires. Thèse de doctorat, Sorbonne, 2017, 339 p.

⁵⁶ Torricelli-Chrifi S. La pratique notariale source de droit, Thèse de doctorat, Toulouse, 2013, 355 p.

⁵⁷ Geimer R. La circulation de l'acte notarié et ses effets dans le commerce juridique. Strasbourg, 2014, 134 p.

⁵⁸ Dépraz A. La forme authentique en droit fédéral et en droit cantonal, Thèse de doctorat, Lausanne, 2002, 347 p.

În **Germania**, o analiză juridico-civilă cu caracter complex a fost efectuată în teza de doctor în drept cu denumirea *Actul notarial și execuția firească*⁵⁹. În teză, autoarea a abordat actul notarial prin prisma legislației germane, cu elemente de drept comparat. Atenție sporită a fost acordată unor aspecte importante ale obiectului de cercetare științifică, precum: dimensiunea dublă a actului notarial: *instrumentum versus negotium*, actul notarial ca instrument al dreptului procedural, structura și efectele actului notarial, forța probantă și forța executorie a actelor notariale, dificultăți de aplicare a reglementărilor actului notarial în Germania, recunoașterea și executarea pe teritoriul Uniunii Europene a actelor notariale întocmite în alte state, analiza comparativă a procedurii notariale din Germania, Franța, Belgia, Spania, Portugalia și Italia.

Numeroase publicații consacrate domeniului de cercetare științifică a actelor notariale există în literatura juridică din **Federația Rusă**. Astfel, în teza de doctorat elaborată de cercetătoarea T.Aleoșina, cu denumirea *Forma notarială de realizare a dreptului: cercetare teoretico-juridică*⁶⁰, au fost abordate aspecte importante ale actului notarial, precum: definirea, principiile, natura juridică, rechizitele și clasificarea actelor notariale. Actul notarial a fost supus cercetării ca mijloc de reglementare a relațiilor sociale și ca formă de realizare a funcțiilor statului. În scopul consolidării forței probante a actelor notariale, autoarea a înaintat recomandări de modificare a legislației din Federația Rusă. S-a menționat asupra necesității unor reglementări mai ample cu privire la întocmirea actelor notariale. S-a propus introducerea în legislația procesuală din Federația Rusă a listei de rechizite pe care să le conțină orice act notarial.

Într-o altă teză de doctorat, cu denumirea *Puterea probantă a actelor notariale în dreptul rusesc și francez*, autorul A.Greadov analizează în plan comparativ procedura întocmirii actelor notariale în Federația Rusă și Franța⁶¹. Atenție sporită este acordată aspectului procesual al puterii probante a actului notarial, prioritar în procesele civile cu element de extraneitate. A fost tratată din perspectivă științifică metoda conflictului de jurisdicții în stabilirea puterii probante a actului notarial.

O cercetare amplă a originilor actului notarial, începând cu epoca veche și până în prezent, a fost efectuată de D.Sidorenko în articolul științific *Istoria apariției și evoluției actului notarial ca instrument de probă în statele cu drept continental*⁶². Autorul ajunge la concluzia că obiectul primar al actelor notariale au fost bunurile mobile, iar tranzacțiile efectuate cu imobile au intrat în circuitul civil mai târziu, ca rezultat al dezvoltării relațiilor de schimb. Interesul comercianților de a-și asigura o

⁵⁹ Puigvert E.C. Die notarielle Urkunde und die Naturalexécution. Dissertation zur Erlangung eines Doktors der Rechtswissenschaft. Universität Bremen, 2004, 309 p.

⁶⁰ Алешина Т.Е. Нотариальная форма реализации права: Теоретико-правовое исследование. Автореферат диссертации на соискании ученой степени кандидата юридических наук, Саратов, 2001, 22 p.

⁶¹ Грядов А.В. Доказательственная сила нотариального акта в праве России и Франции: сравнительно-правовое исследование: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Екатеринбург, 2011, 22 p.

⁶² Сидоренко Д.В. История возникновения и развития нотариального акта как инструмента доказывания в странах континентального права. În: Нотариальный вестник (Federația Rusă), nr.8, 2006, p.50-56.

garanție în privința faptului că drepturile patrimoniale dobândite vor fi executate cu bună-credință, a determinat apariția instituției autentificării actelor juridice. În lucrare au fost descrise particularitățile de întocmire a actelor notariale conform Legii lui Hammurapi, Legii lui Manu, Legii celor XII Table, Vechiului Testament (la evrei) etc. Aspecte relevante din istoria perfectării actelor notariale au fost evidențiate de cercetător în rezultatul studierii înscrisurilor vechi din Egipt, Roma Antică, Palestina, Japonia, Coreea etc. Autorul a constatat că sursa principală în formarea și dezvoltarea instituției moderne a actului notarial a fost Codul civil al Franței (1804) și Legea obligațiilor din Elveția (1881).

Prezintă relevanță lucrarea științifică a unui alt cercetător rus, N. Bogatîrev, intitulată *Actul notarial ca formă de realizare a funcției de protecție a dreptului*.⁶³ Din pricina faptului că în doctrina juridică din Federația Rusă există opinii diversificate privitor la definirea sintagmei act notarial, autorul a delimitat păreri doctrinare în două grupuri: în prima categorie, a inclus doctrinarii care susțin că actul notarial reprezintă documentul emis de notar sau de alte persoane abilitate de lege cu atribuții notariale, iar în a doua categorie au fost incluși cercetătorii care oferă o interpretare extensivă actului notarial. În lucrare a fost efectuată clasificarea actelor notariale în temeiul celor mai importante criterii, precum: scopul juridic, forma actului juridic, caracterul și obiectul acțiunilor notariale, rezultatul acțiunilor notariale etc.

O cercetare științifico-practică care se bucură de aprecieri în rândul notarilor, dar și a mediului academic din Federația Rusă este *Comentariul legislației cu privire la notariat din Federația Rusă*⁶⁴ Comentariul reprezintă o lucrare de amploare, cu relevanță pentru cercetătorii și practicienii din sfera notarială. În elaborarea lucrării au fost antrenați 20 autori, care activează în calitate de notari în circumscripțiile notariale din orașele Moscova, Sankt-Peterburg, Novosibirsk, Ekaterinburg, Kazani și care îmbină activitatea practică cu cea științifică la cele mai prestigioase universități din Federația Rusă. Autorii au cercetat un număr sporit de hotărâri judecătorești emise ca rezultat al contestării actelor notariale întocmite în diverse domenii ale activității social-economice. Pentru comoditatea investigației științifice, hotărârile judecătorești supuse cercetării au fost clasificate în dependență de categoria actelor notariale contestate: familiale, locative, comerciale, succesoriale și bancare, fiecare hotărâre judecătorească fiind însoțită de un rezumat.

În literatura juridică din **Republica Belarus** a fost abordată pe larg procedura judiciară de examinare a contestațiilor împotriva acțiunilor notariale sau a refuzului de redactare a actelor notariale. Se distinge autorul S. Kulak care a efectuat cercetări științifice pe un segment special de investigare. Astfel, într-o serie de articole științifice cercetătorul a abordat din perspectivă

⁶³ Богатырев Н.В. Нотариальный акт как форма осуществления охранительной функции права. În: Вестник Саратовской государственной юридической академии (Federația Rusă), 2015, nr. 1, p. 124-128.

⁶⁴ Комментарий законодательства Российской Федерации о нотариате / Под ред. д.ю.н., проф. Д.Я. Малешина. Москва: Статут, 2018, 719 p.

teoretico-practică natura juridică a contestației actelor notariale⁶⁵, consecințele juridice ale refuzului din partea notarului de a efectua anumite acțiuni notariale⁶⁶, procedura de contestare a refuzului privind întocmirea actului notarial și contestarea actului notarial deja întocmit⁶⁷, controlul judecătoresc privind temeinicia și legalitatea actului notarial întocmit și a refuzului de întocmire a acestuia de către notar⁶⁸. De asemenea, autorul a efectuat o comparație între activitatea organelor notariale și cea a instanțelor de judecată, cu mențiunea că ambele instituții au funcția primordială de stabilire a unor fapte juridice. Totodată, s-a menționat că spre deosebire de instanțele de judecată, organele notariale nu utilizează procedura contencioasă.

Interes pentru cercetarea științifică a procedurii de contestare pe cale judecătorească a actelor notariale, precum și a refuzului de întocmire de către notar a unor acte notariale, au manifestat profesorii *T.Belova*⁶⁹ și *P.Ceremisin*⁷⁰. Într-o serie de articole științifice consacrate acestui segment de cercetare, autorii au analizat: condițiile de formă și de fond la întocmirea actelor notariale, conținutul actului de contestare, termenul de adresare în judecată, temeiurile de nulitate a actelor notariale, acțiunea în despăgubire împotriva acțiunilor ilicite ale notarului etc.

Prezintă interes faptul că în Republica Belarus practica examinării cauzelor cu privire la contestarea actelor notariale este mai avansată decât în alte state ale spațiului ex-sovetic, precum: Federația Rusă, Ucraina, Kazahstan etc. Astfel, în Republica Belarus a fost aprobată Hotărârea explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție din 10.03.2004 „Despre unele aspecte ale practicii examinării cauzelor la plângerile împotriva acțiunilor notariale ori a refuzului de îndeplinire a acestora”⁷¹ și Recomandarea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.7 din 24.09.1998 „Cu privire la examinarea de către instanțele judecătorești a cauzelor pornite la plângerile depuse împotriva acțiunilor notariale sau a refuzului de îndeplinire a acestora”⁷². Ambele surse prezintă o sinteză

⁶⁵ Кулак С.М. Отказ в совершении нотариальных действий. În: Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь (Republica Belarus), 2008, nr.21, p.65-71.

⁶⁶ Кулак С.М. Порядок обжалования совершенного нотариального действия или отказ в его совершении. În: Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь (Republica Belarus), 2009, nr.14, p.67-73.

⁶⁷ Кулак С.М. Правовая природа обжалования нотариальных действий. În: Право.by: научно-практический журнал (Republica Belarus), 2010, nr.2, p.131-136

⁶⁸ Кулак С.М. Судебная проверка хозяйственными судами законности и обоснованности совершенного нотариального действия или отказа в его совершении. În: Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь (Republica Belarus), 2010, nr.6, p.129-139.

⁶⁹ Белова Т. Особенности рассмотрения жалоб на нотариальные действия или отказ в их совершении в гражданском и хозяйственном судопроизводстве Республики Беларусь. În: Юстиция Беларуси (Republica Belarus), 2012, nr.9, p.25-29.

⁷⁰ Черемисин П.И. Особенности рассмотрения дел по жалобам на нотариальные действия или отказ в их совершении. În: Юридический мир (Republica Belarus), nr.4, 2005, p.23-31; Черемисин П. Производство по делам по жалобам на нотариальные действия или отказ в их совершении. În: Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь (Republica Belarus), nr.14, 2005, p.68-79.

⁷¹ Разъяснение Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь от 10 марта 2004 г. „О некоторых вопросах практики рассмотрения дел по жалобам на нотариальные действия или на отказ в их совершении”. În: Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь (Republica Belarus), nr.7, 2004, p.77.

⁷² Постановление №7 Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 24.09.1998 „О практике рассмотрения судами дел по жалобам на нотариальные действия или на отказ в их совершении”. În: Судовы вестник (Republica Belarus), 1998, nr.4, p.10-21.

asupra soluțiilor pe care instanțele judecătorești din Republica Belarus le-au oferit în pricinile civile cu privire la contestarea acțiunilor notariale ori a refuzului de către notari de a redacta anumite acte notariale. Pe această cale, Curtea Supremă de Justiție din Republica Belarus a contribuit activ la uniformizarea practicii judiciare din acest domeniu.

În **Belgia** evidențiem lucrarea autorilor *C.De Wulf, J.Bael și S.Devos*, cu denumirea „Redactarea actelor notariale”⁷³, elaborată în limbile franceză și flamandă. În fapt, cartea reprezintă o scriere amplă, de sinteză, ce poate fi asimilată unui tratat. Studiul științific elaborat de autori este consacrat redactării actelor notariale din sfera dreptului persoanelor și a dreptului patrimonial al familiei, fiind dedicată în egală măsură cercetătorilor și practicienilor din activitatea notarială. Autorii au efectuat o analiză științifico-practică amplă și detaliată a actelor notariale frecvent întâlnite, precum: declarația absenței fără veste a persoanei, decesului persoanei, regimuri matrimoniale, desfacerea căsătoriei prin consimțământ reciproc, stabilirea filiației, adopția, partajul averii, autoritatea parentală, tutela și curatela, emanciparea, gestiunea de afaceri, reorganizarea, lichidarea și insolvența persoanelor juridice, testamentul, acceptarea și renunțarea la succesiune etc.

Interesul științific pentru studierea forței executorii a actelor notariale îl găsim la autorul belgian *J.-L.Van Boxstael*⁷⁴. În colaborare cu alți cercetători, autorul a analizat jurisprudența Uniunii Europene pe cauzele civile în care obiectul litigiului au fost actele notariale. În special, autorul s-a axat pe cercetarea clauzelor abuzive admise de notari la redactarea actelor notariale, deficiențele de aplicare a actelor notariale în Belgia, forța executorie a actelor notariale emise de statele membre ale Uniunii Europene. În lucrare autorul și-a argumentat concluziile și recomandările pe două situații de caz relevante, Banco Popular Español și Sánchez Morcillo, examinate de Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

În lucrările *Actul notarial certificat ca titlu executoriu european*⁷⁵ și *Actul notarial în Europa*⁷⁶, J.-L.Van Boxstael a oferit răspunsuri la multiple întrebări existente în teoria și practica dreptului notarial al Uniunii Europene, precum: ce este un titlu executoriu european? care este importanța acestuia? care este mecanismul de elaborare și aplicare a titlului executoriu european? care sunt competențele notarului în raport cu titlul executoriu european?

⁷³ De Wulf C., Bael J., Devos S. La rédaction d'actes notariés: droit des personnes et droit patrimonial de la famille. Gand: Kluwer, 2013, 1392 p.

⁷⁴ Vanderschuren J., Van Boxstael J.-L. Clauses abusives et force exécutoire de l'acte notarié. À propos de l'ordonnance Banco Popular Español, de l'arrêt et de l'ordonnance Sanchez Morcillo de la Cour de justice de l'Union européenne. În: Annales de Droit de Louvain: revue trimestrielle, volume 75, 2015, nr.1, p.101-125.

⁷⁵ Van Boxstael J.-L., Van Drooghenbroeck J.-F. L'acte notarié certifié comme titre exécutoire européen – Un bref état des lieux en droit belge. În: Le crédit hypothécaire au consommateur. Etat de la question. Bruxelles: Larcier, 2017, p.497-518.

⁷⁶ Van Boxstael J.-L. L'acte notarié en Europe. Brèves réflexions notariales sur l'ouvrage dirigé par Emmanuel Guinchard, Le nouveau règlement Bruxelles Ibis, Coll. Droit de l'Union Européenne, Bruxelles: Bruylant, 2014, p.560. În: Revue de planification patrimoniale belge et internationale, volume 6, 2014, nr.4, p.481-487.

Forma electronică a actului notarial a fost cercetată de Th. Tran în monografia *Actul autentic notarial electronic*⁷⁷, elaborată în cadrul Universității McGill din Montreal, Canada. Autorul studiului monografic a supus cercetării regimul juridic al actului notarial prin prisma noilor tehnologii electronice de autentificare. Au fost analizate diferite aspecte ale procedurii de autentificare a actelor notariale, precum: verificarea capacității juridice a persoanelor, exigențe față de semnătura scrisă a părților, admiterea semnăturii electronice a părților, aplicarea semnăturilor scrisă și electronică de către notar, certificarea față de terți a actelor notariale autentificate electronic, aplicarea semnăturii repetate pe înscrisurile electronice. Autorul studiului monografic a concluzionat că grație posibilităților de redactare electronică a actelor notariale, instituția notariatului a dobândit misiunea marcantă de a forma legătura necesară între societatea tradițională și cea de viitor.

1.3. Reflecții normative privind instituția actului notarial în Republica Moldova și România

Problema izvoarelor legislației notariale are o importanță juridică esențială, deoarece în practica notarială permanent survin întrebări privind alegerea normei care urmează a fi aplicată la întocmirea actului notarial. Reieșind din faptul că legislația care se aplică la efectuarea activității notariale este compusă dintr-o mulțime de acte normative, aceasta convențional poate fi divizată în izvoare care se referă la organizarea activității notariale și izvoare care se referă nemijlocit la procedura notarială. Unele acte normative pot fi raportate la ambele categorii.

Actul normativ de bază ce reglementează instituția actelor notariale din **Republica Moldova** este Legea nr.246/2018 privind procedura notarială. Din punctul de vedere al structurii, Legea R.M. nr.246/2018 consistă din 9 capitole, redactate în ordinea care urmează: (I) Dispoziții generale, (II) Reguli generale de întocmire a actelor notariale, (III) Autentificarea actelor juridice, (IV) Legalizarea de pe semnături, copii și extrase, (V) Procedura succesorală notarială, (VI) Procedura de somare publică a creditorilor, (VII) Procedura de notificare, (VIII) Reguli privind aplicarea legislației notariale față de cetățenii altor state, (IX) Dispoziții generale și tranzitorii.

Prezintă interes că Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială a intrat în vigoare relativ recent, la 01 martie 2019, cu excepția art.50 alin.(1), art.71 alin.(1) și prevederilor art.71 alin.(2), în latura care se referă la publicarea informației despre procedurile successorale reflectate pe pagina oficială de internet a Camerei Notariale din Republica Moldova, care au intrat în vigoare la 01 ianuarie 2020.

Prin intrarea în vigoare a Legii R.M. nr.246/2018, instituția notariatului din Republica Moldova a cunoscut o serie de elemente noi. În special, au fost introduse norme ce vizează procedura moștenirii, precum: schimbarea claselor de moștenitori, instituirea termenului de 3 luni

⁷⁷ Tran Th. L'Acte Authentique Notarié Électronique. Montreal: McGill University, 2001, 133 p.

de renunțare la moștenire, necesitatea prezenței acordului dintre moștenitori cu privire la calitatea pe care o dețin și la cota parte din succesiune etc.

Apreciem că prin Legea R.M. nr.246/2018, notarilor le-a fost acordată competența de a desface căsătorii, în temeiul consimțământului soților și cu condiția ca între soți să nu existe litigii privind partajarea patrimoniului comun și întreținerea copiilor minori comuni.

O atribuție extinsă care a fost acordată notarilor din Republica Moldova prin Legea nr.246/2018 este înscrierea actelor de dispoziție în Registrul bunurilor imobile. Potrivit Legii, după ce actul juridic a fost autentificat sau după ce a fost eliberat certificatul notarial, notarul va efectua înregistrarea prin aplicarea semnăturii electronice.

Subliniem și faptul că prin Legea nr.246/2018, notarii din Republica Moldova au primit competențe mai largi pentru: dispunerea efectuării expertizelor extrajudiciare, efectuarea unor cercetări metodice cu aplicarea procedeele tehnico-științifice, formularea unor concluzii. Astfel, putem conchide că în temeiul Legii R.M. nr.246/2018, rolul notarului din Republica Moldova a devenit mai activ.

Până la data de 01 martie 2019, raporturile juridice de drept notarial din Republica Moldova au fost reglementate de Legea nr.1453/2002 cu privire la notariat⁷⁸. Actul normativ era structurat în 12 capitole, consacrate cu preponderență instituției actelor notariale. În context, evidențiem Capitolul V din Lege, denumit „Reguli generale de îndeplinire a actelor notariale”, în care legiuitorul reglementa locul și termenul de întocmire a unor acte notariale, cerințele față de actele notariale, amânarea și suspendarea actului notarial, refuzul de îndeplinire a actului notarial.

Autentificarea notarială a actelor juridice era redată în Capitolul VI din Legea nr.1453/2002. Legiuitorul a reglementat în detaliu procedura de autentificare pentru diferite categorii de acte juridice, precum: testamente, contracte privind investițiile în construcții, contracte de înstrăinare, contracte de gaj, contracte de ipotecă, procuri etc.

Importanță pentru domeniul de reglementare a actelor notariale prezentau capitolele VIII-XI din Legea nr.1453/2002, în care erau prevăzute particularitățile de: a) eliberare a certificatului privind dreptul de proprietate asupra cotelor-părți din proprietatea în devălmășie; b) legalizare a copiilor și extraselor de pe acte, împreună cu semnături și traduceri; c) certificare a faptelor; d) expediere a solicitărilor, recepționare în depozit a sumelor și a valorilor mobiliare.

Până la adoptarea Legii nr.1453/2002, pe teritoriul Republicii Moldova s-au aplicat dispozițiile Legii cu privire la notariat nr.1153 din 11.04.1997⁷⁹. Analizând prevederile legale, deducem că Legea din 1997 avea o reglementare mai vastă, fiind alcătuită din XVII capitole și 100 de articole.

Totodată, subliniem că Legea nr.1153/1997 a fost actul normativ care a schimbat în mod

⁷⁸ Legea R.M. cu privire la notariat nr.1453 din 08.11.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.154-157.

⁷⁹ Legea R.M. cu privire la notariat nr.1153 din 11.04.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.61. (abrogată)

radical aspectul notariatului din Republica Moldova, din notariat de stat, în notariat de tip „latin”. Prin intermediul Legii nominalizate, au fost modificate esențial structura și principiile de activitate ale notariatului din Republica Moldova.

Prezintă interes faptul că în perioada anilor 1991-2002, în Republica Moldova s-au aplicat prevederile Legii R.S.S.M. cu privire la notariatul de stat, aprobată prin Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S.M. nr.1045 din 05.07.1974⁸⁰ și Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M. cu privire la introducerea modificărilor în Legea R.S.S.M. nr.1045 din 05.07.1977 cu privire la notariatul de stat⁸¹. Explicația rezidă în faptul că până în anul 1998, în Republica Moldova au existat birouri notariale de stat, reglementarea cărora era asigurată prin intermediul actelor normative adoptate în perioada U.R.S.S. și rămase în vigoare după proclamarea independenței Republicii Moldova.

Din perspectiva structurii și a conținutului, Legea R.S.S.M. cu privire la notariatul de stat avea numeroase afinități cu legile similare ale celorlalte republici unionale ale U.R.S.S. Legea era alcătuită din 4 secțiuni, 15 capitole și 90 de articole. Dispozițiile legale reglementau procedura constituirii rețelei de birouri notariale, ordinea completării lor cu specialiști, cadrul juridic al activității notariale, regulile îndeplinirii actelor notariale etc.

Menționăm faptul că în U.R.S.S., birourile notariale de stat au fost introduse la 14 mai 1926, prin Hotărârea Comitetului Executiv Central și Sovietului Comisarilor Norodnici „Cu privire la principiile de bază ale organizării notariatului de stat”. Actul normativ a instituit principii unitare de organizare și funcționare a birourilor notariale. Astfel, toate actele notariale pe teritoriul U.R.S.S. se autentificau de birourile notariale, iar peste hotarele U.R.S.S., de către instituțiile consulare.

Al doilea act după importanța sa în ierarhia izvoarelor juridice de reglementare a instituției actului notarial în Republica Moldova este Legea cu privire la organizarea activității notarilor nr.69/2016⁸². Legea asigură cadrul normativ de reglementare pentru activitatea notarilor, stabilește statutul juridic al notarilor și al notarilor stagiați, regulile de organizare și de autogestiuie în activitatea notarială, precum și controlul activității notarilor. Totodată, în art.1 din Legea nr.69/2016 este menționat că regulile de îndeplinire a actelor notariale și modalitatea de calculare a plăților pentru serviciile de notariat urmează a fi reglementate prin acte normative cu caracter special.

Cu referire la adoptarea Legii nr.69/2016, au existat obiecții încă la etapa de proiect⁸³, dar care, cu regret, nu au fost luate în considerare de către legiuitor. Astfel, s-a menționat că ar fi fost mai eficient

⁸⁰ Legea R.S.S.M. cu privire la notariatul de stat, aprobată prin Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S.M. nr.1045 din 05.07.1974. În: *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S.M.*, 1974, nr.7.

⁸¹ Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M. cu privire la introducerea modificărilor în Legea R.S.S.M. cu privire la notariatul de stat nr.1045 din 05.07.1974. În: *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S.M.*, 1979, nr.9.

⁸² Legea R.M. cu privire la organizarea activității notarilor nr.69 din 14.04.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.277-287.

⁸³ Comentarii și propuneri la proiectul de lege cu privire la organizarea activității notarilor, elaborate de Asociația pentru Democrație Participativă, Chișinău, 2013, <http://www.e-democracy.md/files/td/aviz-adept-proiect-lege-notari-mj-08-04-2013.pdf> (vizitat 03.05.2020).

dacă procedura notarială se încadra în proiectul de lege. Într-un alt context, s-a indicat că prin adoptarea Legii nr.69/2016, efectuarea reformelor din sistemul notarial nu s-a reușit, din motiv că au fost dublate dispozițiile din Legea cu privire la notariat nr.1453/2002. De asemenea, s-a opinat că deși actul normativ se atribuie activității de gestiune din sfera notarială, în el identificăm dispoziții care se atribuie la procedura întocmirii actului notarial, fapt ce vine în contradicție cu tehnica legislativă. Prevederile din Legea nr.69/2016 se dublează cu dispozițiile unor acte normative speciale.

În aspect de structură, Legea nr.69/2016 este alcătuită din 11 capitole, consacrate cu preponderență aspectelor de organizare din activitatea de notariat. Pentru domeniul nostru de cercetare interes prezintă o serie de norme din Legea nr.69/2016, precum: art.2, care reliefează principiile aplicabile în activitatea notarială; art.9 – incompatibilități și restricții în activitatea de notar, cu enumerarea cazurilor în care notarul nu poate îndeplini actul notarial; art.10-11, în care sunt descrise drepturile și obligațiile notarului; art.12 – situațiile când notarul este obligat de a refuza redactarea unui act notarial sau îndeplinirea unei acțiuni notariale; art.35 – ștampila notarului și blanchetele speciale; art.36 – arhiva activității notariale; art.61-63, consacrate controlului activității notariale, un rol însemnat având controlul judecătoresc al actelor și acțiunilor notarului.

Relevantă în reglementarea actelor notariale prezintă Codul civil al R.M.⁸⁴ și Codul de Procedură Civilă al R.M.⁸⁵ Astfel, în Codul civil al R.M. există numeroase dispoziții care indică asupra respectării formei autentice de întocmire a actelor notariale. De exemplu, în art.246 alin.(1) din Codul civil este prevăzut că societățile comerciale se fondează prin acte de constituire autentificate notarial; în articolele 87-89 din Codul civil este stipulat regimul juridic al mandatului autentic; articolele 323-324 din Codul civil reglementează forma autentică a actului juridic și efectele nerespectării formei autentice; articolele 374-376 din Codul civil conțin dispoziții cu privire la procura autenticată notarial; art.537 alin.(3) din Codul civil stabilește că declarația de renunțare la dreptul de proprietate asupra bunurilor imobile se face doar în forma notarială; art.642 din Codul civil stabilește forma autentică de constituire a servituților; art.684 alin.(2) din Codul civil prevede că în cazul gajării unui bun a cărui vânzare trebuie autenticată notarial, contractul de gaj, de asemenea, trebuie autenticat notarial; art.759 din Codul civil este consacrat regulilor de exercitare a dreptului de ipotecă în temeiul actului notarial învestit cu formulă executorie; articolele 1200-1201 din Codul civil reglementează forma autentică a contractului și a antecontractului de donație; art.1224 din Codul civil – autenticarea notarială a promisiunii de rentă; articolele 2217 alin.(1) și 2226 din Codul civil – forma autentică a testamentului; art.2227 din Codul civil – testamentele care se asimilează celor autentificate notarial etc.

⁸⁴ Codul civil al R.M. nr.1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.66-75.

⁸⁵ Codul de Procedură Civilă al R.M. nr.225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.130-134.

Aspectele cu caracter procedural care iau naștere în legătură cu redactarea actelor notariale sunt reglementate în legislația procesual-civilă. În Codul de Procedură Civilă al R.M. există norme care prevăd: asigurarea probelor de către notar înainte de intentarea procesului în instanța de judecată (art.127 alin.(2), art.128 alin.(1)), pretențiile în al căror temei se emite ordonanța judecătorească (art.345 lit.(a)), examinarea în procedura specială a cererii cu privire la contestarea unui act notarial (art.461 alin.(2) lit.(g)).

Regimul juridic al actelor notariale este abordat pe larg în Regulamentul privind modul de îndeplinire a actelor notariale și de completare a registrelor notariale, care a fost aprobat prin ordinul ministrului justiției nr.95 din 28.02.2008⁸⁶. Regulamentul a fost aprobat pentru a servi în calitate de ajutor pentru notari și pentru persoanele abilitate prin lege cu atribuții notariale, la întocmirea actelor notariale și la completarea registrelor notariale. Dispozițiile actului normativ se aplică nu doar notarilor, dar persoanelor împuternicite prin lege cu dreptul de întocmire a actelor notariale, precum: secretarii din primării, funcționarii din cadrul oficiilor consulare etc. Până la aprobarea Regulamentului nr.95/2008, pe teritoriul Republicii Moldova s-a aplicat Instrucția cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale de către birourile notariale de stat din Republica Moldova, aprobată de Ministerul Justiției al R.S.S.M. la 24 aprilie 1975⁸⁷. Instrucțiunea nominalizată cuprindea reglementări simple cu privire la redactarea actelor notariale și era alcătuită din trei secțiuni, cu denumirea: Dispoziții generale, Reguli de bază la îndeplinirea actelor notariale, Regulile îndeplinirii unor acte notariale.

Până la adoptarea în Republica Moldova a Legii nr.246/2018 privind procedura notarială, de către Guvernul R.M. au fost aprobate o serie de acte normative care contribuie la aplicarea mai eficientă a legii. Astfel, prin ordinul nr.847 din 16.10.2017 emis de către ministrul justiției, a fost aprobat Regulamentul cu privire la modalitatea de păstrare, evidență și predare a documentației notariale⁸⁸. În conformitate cu pct.1-3 din Regulament, arhiva activității notariale este formată din actele notariale și din registrele actelor notariale. Arhiva notarială este proprietate a statului și face parte constitutivă din Fondul Arhivistic al Republicii Moldova. La sfârșitul anului, actele și registrele notariale se ordonează în conformitate cu Nomenclatorul-tip al dosarelor notariale, coordonat cu Serviciul de Stat de Arhivă și reflectat în anexa nr.1 la Regulamentul nr.847/2017.

Dispozițiile din Regulamentul nr.847/2017 au fost corelate cu prevederile altor acte normative din domeniu, precum: Legea cu privire la organizarea activității notarilor nr.69/2016, Regulamentul

⁸⁶ Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale și completare a registrelor notariale, aprobat prin ordinul ministrului justiției nr.95 din 28.02.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.63-65.

⁸⁷ Instrucția cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale de către birourile notariale de stat din Republica Moldova, aprobată de Ministerul Justiției al R.S.S.M., Chișinău, 1975.

⁸⁸ Regulamentul privind modul de păstrare, pregătire, evidență și predare a actelor notariale, aprobat prin ordinul ministrului justiției nr.847 din 16.10.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.390-395.

Fondului arhivistic de stat, aprobat prin Hotărârea Guvernului R.M. nr.352/1992⁸⁹, Hotărârea Guvernului R.M. nr.618/1993 pentru aprobarea regulilor de întocmire a documentelor organizatorice și de dispoziție și Instrucțiunii-tip cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în organele administrației publice centrale de specialitate și ale autoadministrării locale ale Republicii Moldova⁹⁰, Ordinul nr.57/2016 al Serviciului de Stat Arhivă cu privire la aprobarea Indicatorului documentelor-tip și al termenelor lor de păstrare pentru organele administrației publice, pentru instituțiile, organizațiile și întreprinderile Republicii Moldova și Instrucțiunii privind aplicarea Indicatorului⁹¹ și Instrucțiunii cu privire la ordonarea documentelor în organizațiile, instituțiile și întreprinderile Republicii Moldova, aprobată de Serviciul de Stat de Arhivă al Republicii Moldova⁹².

Un rol important în elaborarea și redactarea actelor notariale manifestă Ordinul nr.267 din 02.07.2003, prin care au fost aprobate registrele activității notariale, forma și conținutul acestora⁹³ și Ordinul nr.90 din 09.03.2010 privind aprobarea blanchetelor pentru întocmirea actelor notariale⁹⁴.

Prin Ordinul nr.267/2003 a fost aprobată lista registrelor activității notariale, precum: registrul actelor notariale, opisul alfabetic al actelor notariale, opisul alfabetic al testamentelor, registrul de evidență al dosarelor succesoriale, opisul alfabetic al dosarelor succesoriale, registrul de înregistrare, modificare și radiere a gajului bunurilor mobiliare, registrul documentelor de intrare, registrul documentelor de ieșire. Începând cu 01 aprilie 2005, persoanele care exercită activitate notarială sunt obligate de a utiliza registrele notariale confecționate de întreprinderea de stat Editura de Imprimare „Statistica”. Aceste registre sunt de strictă evidență.

Prin intermediul Ordinul nr.90/2010 s-a instituit formularul blanchetelor privind îndeplinirea actelor notariale. Potrivit pct.4-5 din Ordin, în caz de sustragere, deteriorare sau distrugere a blanchetei speciale de strictă evidență, persoanele care desfășoară activitate notarială sunt obligate de a informa despre aceasta Ministerul Justiției, lunar, până la data de 10 a lunii următoare, cu indicarea numărului și seriei blanchetei speciale de strictă evidență sustrasă, distrusă sau deteriorată. Blanchetele speciale de strictă evidență deteriorate se supun nimicirii de către o comisie specială, creată în acest scop de

⁸⁹ Regulamentul Fondului arhivistic de stat, aprobat prin Hotărârea Guvernului R.M. nr.352 din 27.05.1992 “Cu privire la aprobarea Regulamentului Fondului arhivistic de stat”. În: Nepublicat, 1992, nr.000.

⁹⁰ Hotărârea Guvernului R.M. nr.618 din 05.10.1993 pentru aprobarea Regulilor de întocmire a documentelor organizatorice și de dispoziție și Instrucțiunii-tip cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în organele administrației publice centrale de specialitate și ale autoadministrării locale ale Republicii Moldova. În: Buletinul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr.000.

⁹¹ Ordinul nr.57 din 27.07.2016 cu privire la aprobarea Indicatorului documentelor-tip și al termenelor lor de păstrare pentru organele administrației publice, pentru instituțiile, organizațiile și întreprinderile Republicii Moldova și a Instrucțiunii privind aplicarea Indicatorului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.247-255.

⁹² Instrucțiunii cu privire la ordonarea documentelor în organizațiile, instituțiile și întreprinderile Republicii Moldova, aprobată prin ordinul nr.1 din 18.01.2010 al directorului Serviciului de Stat de Arhivă al Republicii Moldova, http://arhiva.gov.md/attachments/019_ordonare_ro.pdf (vizitat 02.12.2019).

⁹³ Ordinul nr.267 din 02.07.2003 privind aprobarea registrelor necesare pentru desfășurarea activității notariale, forma și conținutul acestora. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.148.

⁹⁴ Ordinul nr.90 din 09.03.2010 cu privire la blanchetele speciale de strictă evidență pe care se întocmesc actele notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.36.

către notar sau autoritatea în care este angajată persoana care desfășoară activitate notarială. În actul de nimicire se indică data nimicirii, componența comisiei, seria și numărul blanchetelor speciale de strictă evidență supuse nimicirii, cauza deteriorării acestora și modul de nimicire.

Interes pentru segmentul de cercetare al actelor notariale prezintă Regulamentul cu privire la modul de constituire a Comisiei de control și procedura de control profesional administrativ al activității notarului, aprobat în temeiul ordinului ministrului justiției al R.M. nr.756/2017.⁹⁵ Din prevederile actului normativ deducem că activitatea notarului se supune controlului profesional, judecătoresc și financiar-fiscal. De asemenea, activitatea notarului poate fi supusă controlului periodic și inopinat. La efectuarea controlului periodic, corpul de control verifică actele și acțiunile îndeplinite de notar, organizarea birourilor notariale, modul de respectare de către notar a obligațiilor profesionale legale, statutare și deontologice. În pct.12 din Regulament este stabilit că controlul periodic se efectuează, inclusiv, privind refuzul nejustificat de a întocmi acte notariale, păstrarea corectă a documentației întocmite sau deținute de notar, păstrarea arhivei. Controalele pot fi efectuate în temeiul ordinului ministrului justiției. Ministerul Justiției este în drept de a efectua controale inopinate, ori de câte ori în adresa ministerului parvin plângeri despre încălcările comise de notari. Asemenea controale pot fi declanșate numai după consultarea prealabilă a Camerei Notariale.

Prin autentificarea actelor juridice, notarul garantează faptul că actul corespunde originalului, aplicând girul de autentificare pe copia actului. Notarul aplică girul de autentificare și emite certificate notariale conform unor modele aprobate de autoritatea publică centrală. Astfel, prin ordinele nr.59/2019⁹⁶ și nr.394/2005⁹⁷, emise de ministrul justiției al Republicii Moldova, a fost aprobată lista girurilor de autentificare pentru actele și certificatele notariale.

Actul normativ a instituit modele de gir pentru autentificarea de către notari a contractelor de înstrăinare a imobilului, procurilor, testamentelor, precum și a altor acte juridice. De asemenea, în actul normativ se conțin girurile de legalizare a semnăturilor de pe documente și a traducerii, girurile de legalizare a copiilor de pe documente și a extraselor din ele, certificate de moștenitor testamentar și legal, certificat de succesiune vacantă, certificat de calitate de moștenitor, certificate cu privire la dreptul de proprietate asupra cotei-părți din proprietatea comună în devălmășie, certificate cu privire la confirmarea unor fapte.

În continuare, prin Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.950/2017 a fost completat Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.394/2005 cu punctul 30¹ în redacția: „Girul pentru legalizarea

⁹⁵ Regulamentul privind modalitatea de constituire a Comisiei de control și procedura de control profesional administrativ al activității notarului, aprobat prin ordinul ministrului justiției nr.756 din 18.09.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.352-355.

⁹⁶ Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.59 din 27.02.2019 cu privire la aprobarea modelelor girurilor notariale și ale certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.76-85.

⁹⁷ Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.394 din 29.09.2005 cu privire la aprobarea girurilor de autentificare și a certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.135-138.

semnăturii electronice avansate calificate a traducătorului de pe documentul tradus”⁹⁸. Astfel, autoritatea publică centrală de specialitate a acordat notarilor posibilitatea de a legaliza semnătura electronică a traducătorului în documentele electronice din sistemul informațional automatizat.

Afară de actele normative nominalizate, legislația din Republica Moldova cuprinde un șir de acte normative diferite ca nivel, cum sunt: legi, decrete ale președintelui, decizii și hotărâri ale guvernului, ordine și instrucțiuni ale ministerelor, precum și acte emise de alte organe în limitele competenței lor.

Actele normative vizate supra constituie un compartiment de sinestătător și nemijlocit al legislației notariale. Totuși, instituția notariatului se află în relație cu alte compartimente de drept, precum: dreptul civil, dreptul procesual civil, dreptul afacerilor, dreptul familiei, dreptul muncii etc. La întocmirea acțiunilor notariale, notarul utilizează nu doar legislația notarială, dar se referă și ține cont de prevederile acestor compartimente. De exemplu, la autentificarea contractului de vânzare-cumpărare, notarul se conduce de un șir de norme ale dreptului civil, dreptului comercial, dreptului familiei, dreptului locativ etc.

În **România**, principalul act normativ în domeniul de reglementare a actelor notariale este Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995⁹⁹. Astfel, spre deosebire de legislația din Republica Moldova, care reglementează instituția activității notariale prin două acte legislative, Legea cu privire la notariat nr.1453/2002 și Legea cu privire la organizarea activității notarilor nr.69/2016, în România există o singură lege în acest sens.

Din punct de vedere structural, Legea nr.36/1995 este alcătuită din 7 capitole și anexe. Actele notariale sunt reglementate cu preponderență în Capitolul V, intitulat „Procedura de întocmire a actelor notariale” și în Capitolul VI, cu denumirea „Controlul activității notariale, arhiva și evidența activității”.

În conformitate cu art.78 din Lege, toate actele notariale se îndeplinesc la cerere. Notarul public are obligația de a distinge raporturile juridice dintre părți cu privire la actul pe care vor să îl încheie, să verifice dacă scopul pe care îl urmăresc părțile este în conformitate cu legea. În continuare, textul de lege prevede că actele juridice pentru care legea stabilește forma autentică *ad validitatem*, urmează a fi întocmite numai de notarii publici. Înscrierile referitoare la actele notariale se redactează conform voinței părților și în condițiile prevăzute de lege. Actele autentice notariale se întocmesc într-un singur exemplar original, care se păstrează în arhiva notarului public. Părțile primesc un duplicat de pe actul original, care are forța probantă ca și originalul actului.

⁹⁸ Ordinul nr.950 din 10.11.2017 cu privire la completarea Ordinului ministrului justiției nr.394 din 29.11.2005 cu privire la aprobarea girurilor de autentificare și a certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.411-420.

⁹⁹ Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36 din 12.05.1995. În: Republicată în Monitorul Oficial al României, 2018, nr.237.

Capitolul VI din Lege este consacrat controlului activității notariale și regimului juridic de păstrare a actelor notariale. Astfel, art.158 din Lege stabilește că actele notariale se supun controlului judecătoresc. Actele notariale pot fi atacate în instanța judecătorească de părți sau de orice persoană interesată, în conformitate cu dispozițiile Codului de Procedură Civilă.

În Capitolul VI din Lege este prevăzut dreptul persoanei de a contesta refuzul notarului cu privire la îndeplinirea actelor notariale. Potrivit art.159 din Lege, încheierile de respingere a cererilor de îndeplinire a unui act notarial poate fi contestată prin depunerea unei plângeri de persoana nemulțumită. Plângerea în acest sens urmează a fi depusă la biroul notarial care a refuzat îndeplinirea actului, notarul având obligația de a transmite plângerea în instanță, împreună cu dosarul cauzei.

Reglementarea actelor electronice pe care notarul public poate să le îndeplinească în contextul activității profesionale este asigurată prin Legea privind regimul juridic al activității electronice notariale nr.589/2004¹⁰⁰. Actul legislativ este structurat în 10 capitole care tratează în detaliu aspecte importante ale regimului actelor notariale electronice, precum: autorizarea notarilor publici în domeniul activității cu acte notariale electronice, prestarea serviciilor interente întocmirii actelor notariale electronice, evidențele notariale electronice, registrul notarilor abilitați cu dreptul de a îndeplini acte notariale electronice etc.

Potrivit art.2 alin.(2) din Lege, actele notariale încheiate în formă scrisă și actele notariale electronice manifestă regim juridic asemănător. Întocmirea actelor notariale electronice se face cu respectarea normelor speciale privind întocmirea actelor notariale stabilite prin Legea nr.36/1995. Totodată, în sarcina notarului public este pusă obligația cu privire la ținerea evidenței financiar-contabilă prin mijloace electronice. Metodologia de înregistrare și de completare a evidențelor electronice este reglementată prin acte normative, aprobate de Ministerul Justiției și de Ministerul Finanțelor Publice din România.

În România, notarii publici au dreptul de a întocmi acte notariale electronice doar după obținerea unui act permisiv din partea instituției publice de resort. În scopul dobândirii actului permisiv, notarii publici trebuie să corespundă unor exigențe, specificate în art.7 alin.(2) din Lege.

Citarea și aducerea la cunoștința persoanelor a actelor notariale este redată în Metodologia privind citarea, notificarea și comunicarea actelor de procedură în materie notarială¹⁰¹. Actul normativ prevede că comunicarea citațiilor, notificărilor și a tuturor actelor de procedură notarială se poate face de notarul public personal sau, după caz, prin: poștă electronică, telefax sau prin tehnologii informaționale care să asigure dovada transmiterii și recepționării actului de procedură,

¹⁰⁰ Legea privind regimul juridic al activității electronice notariale nr.589 din 15.12.2004. În: Monitorul Oficial al României, 2004, nr.1.227.

¹⁰¹ Metodologia privind citarea, notificarea și comunicarea actelor de procedură în materie notarială, aprobată prin Hotărârea Consiliului Uniunii Naționale a Notarilor Publici din România nr.76/2013. În: Monitorul Oficial al României, partea I, 2013, nr.531.

dacă partea sau succesibilul a comunicat în acest scop notarului public datele corespunzătoare la care poate fi contactată; agenți procedurali, care au calitatea de angajați ai Camerei Notarilor Publici; poștă, prin scrisoare recomandată cu dovadă de recepționare, în plic sigilat, la care se atasează confirmarea de recepționare sau procesul-verbal și înștiințarea prevăzute de legislația procesual civilă. Regulamentul detaliază, în principal, aspecte privind: înmânarea citațiilor și a actelor de procedură; comunicarea diferențiată, după cum persoana citată sau căreia urmează de a i se înmâna un act de procedură se află în țară sau în străinătate, iar domiciliul acesteia este sau nu cunoscut; cuprinsul citației, precum și al dovezii de înmânare a citației sau a altui act de procedura, ori, după caz, a procesului-verbal.

1.4. Concluzii la Capitolul 1

1. Reglementarea actelor notariale în legislația din Republica Moldova și România constituie un domeniu de cercetare relativ nou, deosebit de actual, complex și extrem de tentant prin problemele care se pun a fi soluționate. Acest subiect de cercetare se remarcă prin polemicile pe care le generează, dar și prin diversitatea soluțiilor practice care pot fi identificate.

2. Analiza legislației din Republica Moldova și România în domeniul actelor notariale, face posibilă înțelegerea acestei materii complexe, permite reliefaarea curențelor și lacunelor existente în legislația ambelor state și conferă oportunități de implementare a unor practici legislative novatorii.

3. Principalele rezultate științifice obținute prin elaborarea prezentei lucrări consistă în cercetarea multidimensională a reglementărilor juridice de drept notarial din Republica Moldova și România, precum și elucidarea unor dificultăți de aplicare a legislației în materia respectivă. Acest fapt a contribuit la formularea unor concluzii și propuneri de *lege ferenda*, în vederea perfecționării cadrului normativ și aplicării corecte a legislației din ambele state.

4. În Republica Moldova există relativ puține lucrări științifice consacrate regimului juridic al actelor notariale. Un motiv ar fi că în perioada U.R.S.S., dar și după proclamarea independenței Republicii Moldova, nu a existat un cadru juridic adecvat de reglementare a actelor notariale. Pe de altă parte, am constatat prezența în Republica Moldova a unui număr sporit de publicații științifice dedicate organizării activității notariatului de stat. Acest fapt este explicabil, deoarece în perioada U.R.S.S., sistemul de conducere din activitatea notarială a prezentat interes major.

5. În rezultatul cercetării publicațiilor științifice care se referă la instituția actelor notariale, am constatat că unele subiecte cu interes științific, precum: structura actului notarial, forța probantă și forța executorie a actelor notariale, particularitățile de întocmirea a unor categorii de acte notariale, până în prezent au fost abordate tangențial în doctrina juridică din Republica Moldova și România. Insuficiența literaturii de specialitate pe acest domeniu de cercetare manifestă repercursiuni în plan teoretic și în plan practic.

6. Principalul act normativ care reglementează activitatea notarială din Republica Moldova este Legea privind procedura notarială nr.246/2018. Până la adoptarea acestei legi, pe teritoriul Republicii Moldova s-au aplicat dispozițiile Legii nr.1453/2002 cu privire la notariat (abrogată). Al doilea act în ierarhia izvoarelor de reglementare a instituției actelor notariale din Republica Moldova este Legea nr.69/2016 cu privire la organizarea activității notarilor. Importanță în reglementarea instituției actelor notariale prezintă Codul civil al R.M., în care există numeroase dispoziții care indică asupra respectării formei autentice de întocmire a actelor notariale, precum și Codul de Procedură Civilă al R.M., cu norme care se aplică la examinarea cauzelor privind contestarea actelor notariale.

7. În România, principalul act normativ în domeniul de reglementare a actelor notariale este Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995. Astfel, spre deosebire de legislația din Republica Moldova, care reglementează instituția activității notariale prin două acte legislative, Legea cu privire la notariat nr.1453/2002 și Legea cu privire la organizarea activității notarilor nr.69/2016, în România există o singură lege în acest sens.

8. Privitor la practica examinării în instanțele judecătorești a cauzelor cu privire la contestarea actelor notariale, am ajuns la concluzia că dintre statele fostei U.R.S.S., cea mai avansată este teoria și jurisprudența din Republica Belarus. Mai mult chiar, doctrina de dreptul notarial din Republica Belarus este mai evoluată în raport cu alte state din același spațiul ex-sovietic, precum: Republica Moldova, Federația Rusă, Ucraina, Kazahstan etc.

9. Cercetarea regimului juridic al actelor notariale în legislația Republicii Moldova și României manifestă o importanță juridică de esență, deoarece în practica notarială survin diverse întrebări privind alegerea normei care urmează a fi aplicată la întocmirea actului notarial. Întrucât legislația care se aplică la efectuarea activității notariale este compusă dintr-o multitudine de acte normative, suntem de opinie că aceste izvoare de drept pot fi clasificate în două categorii: izvoare care se referă la organizarea activității notariale și izvoare care se atribuie la procedura notarială.

2. ACTUL NOTARIAL: NOȚIUNE, TRĂSĂTURI CARACTERISTICE, STUDIU DE DREPT COMPARAT

2.1. Generalități cu privire la condițiile de valabilitate ale actului juridic

În scop de valabilitate, orice act juridic trebuie să corespundă unor cerințe de fond și de formă. Prin condiții de valabilitate ale actului juridic se înțeleg cerințele stabilite de lege sau de părți pentru validitatea acestuia¹⁰². Astfel, în literatura juridică de specialitate este indicat că condițiile de fond pentru validitatea actului juridic civil sunt capacitatea, consimțământul, obiectul, cauza și forma¹⁰³, iar cerințele de formă se referă la forma solicitată pentru: validitatea actului juridic (*ad validitatem*), probarea actului juridic (*ad probationem*) și opozabilitatea acestuia față de terți¹⁰⁴.

În Codul civil al R.M., cerințele de valabilitate ale actului juridic sunt prevăzute într-un compartiment separat, denumit „Condiții de validitate ale actului juridic” (Titlul III, Capitolul II, articolele 312-326). În urma examinării textului de lege, deducem că legiuitorul din Republica Moldova a reglementat condițiile de valabilitate pentru actele juridice fără a respecta ordinea expunerii acestora. De exemplu, în Titlul III, Capitolul II „Condiții de validitate ale actului juridic” din Codul civil al R.M. există reglementări privind consimțământul, obiectul și forma actului juridic, dar lipsesc dispoziții normative privind capacitatea părților de a îndeplini actul juridic. Capacitatea juridică a părților de încheia acte juridice civile este inserată într-un capitol distinct din Codul civil al R.M. – Capitolul I „Persoana fizică”, Titlul II „Persoanele”, articolele 24-33. *Conchidem că în Codul civil al R.M. legislatorul trebuia mai întâi să specifice care sunt condițiile de valabilitate ale actului juridic, apoi să purceadă la reglementarea detaliată a acestora.*

Legislația civilă stabilește că persoana fizică este individul, privit ca titular de drepturi și obligații civile. În context, Codul civil al R.M. face delimitarea între capacitatea de folosință (articolele 24 și 31 din Cod) și capacitatea de exercițiu a persoanei fizice (articolele 25-31 din Cod). Capacitatea persoanei fizice de a avea drepturi și obligații civile este denumită capacitatea de folosință, fiind recunoscută în aceeași măsură la toate persoanele fizice. Capacitatea de folosință începe odată cu nașterea persoanei și încetează la moartea acesteia.

Pe de altă parte, capacitatea de exercițiu constă în aptitudinea persoanei de a obține drepturi civile, de a-și asuma și de a executa de sinestătător obligații civile. Capacitatea deplină de exercițiu începe la data când persoana fizică împlinește vârsta majoratului, adică la 18 ani. Cu titlu de excepție, în art.26 din Codul civil al R.M. este prevăzut că minorul poate dobândi capacitate deplină de exercițiu prin căsătorie sau prin emancipare. Acordarea prin emancipare a capacității de exercițiu depline unui minor se face prin decizia instituției tutelare și cu acordul ambilor părinți.

¹⁰² Gare Th. Introduction au droit et droit civil. Paris: Dalloz, 2019, p.53.

¹⁰³ Baieș S., Roșca N. Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică. Ediția a III-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007, p.162.

¹⁰⁴ Chirtoacă L. Drept civil. Curs de lecții. Chișinău: CEP USM, 2008, p.95.

Recentele modificări ale Codului civil din R.M. au avut ca rezultat introducerea unor reglementări speciale privind măsurile de ocrotire judiciară, prevăzute în articolele 50-164 din Cod și adoptate în corespundere cu dispozițiile Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, ratificată de Republica Moldova prin Legea nr.166 din 09.07.2010¹⁰⁵. Astfel, conform art.12 din Convenția ONU, Republica Moldova s-a obligat: a) să recunoască că persoanele cu dizabilități au dreptul să fie recunoscute oriunde ca persoane cu drepturi în fața legii; b) să recunoască că persoanele cu dizabilități beneficiază de aceeași capacitate juridică ca și alte persoane în toate aspectele vieții; c) să ia măsurile necesare pentru a asigura accesul persoanelor cu dizabilități la asistența de care pot avea nevoie pentru a-și exercita capacitățile juridice; d) să asigure luarea a tuturor măsurilor referitoare la exercitarea capacităților juridice etc.

Spre deosebire de legislația civilă din Republica Moldova, Codul civil român, în art.1179, enumeră condițiile de validitate ale contractului, atât pe cele de fond – capacitatea, consimțământul, obiectul și cauza, cât și pe cele de formă. Interes manifestă faptul că norma de la art.102 din Legea nr.71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr.287/2009 privind Codul civil al României¹⁰⁶ stabilește o regulă tranzitorie că, în tot ceea ce privește încheierea, interpretarea, efectele, executarea și încetarea contractelor, vor fi aplicate normele în vigoare la data la care contractul a fost încheiat. Acest articol din actualul Cod civil român a fost preluat aproape integral din art.948 al Codului civil vechi (1864) (abrogat). În context, manifestă interes faptul că în Codul civil al R.M., există reglementări separate privind teoria actului juridic civil începând cu art.308 din Cod, iar în România găsim reglementări separate pentru teoria contractului civil și pentru diferite categorii de acte juridice.

Consimțământul este manifestarea de voință în formă exteriorizată sau decizia manifestă în exterior cu privire la încheierea unor acte juridice. Exteriorizarea are o însemnătate determinantă, întrucât din acel moment persoana este de acord să dea, să facă ori să nu facă ceva în raport cu necesitatea pe care o are¹⁰⁷. Pentru a fi valabil, consimțământul trebuie să fie exteriorizat, să emane de la o persoană cu discernământ, să nu manifeste semne de viciere și să fie realizat cu intenția de a produce consecințe juridice.

După natura sa, consimțământul este un fenomen complex și prezintă interes pentru domeniul dreptului doar în măsura în care generează efecte juridice¹⁰⁸. Este important de a preciza că nu este suficient ca consimțământul să emane de la o persoană capabilă, se cere ca persoana respectivă să aibă discernământ. Astfel că persoanele care încheie actul juridic trebuie să își dea seama de acțiunile pe care le săvârșesc prin încheierea actului juridic și de consecințele ce vor

¹⁰⁵ Legea R.M. nr.166 din 09.07.2010 pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.126-128.

¹⁰⁶ Legea nr.71 din 03.06.2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr.287/2009 privind Codul civil al României. În: Monitorul Oficial al României, 2011, nr.409.

¹⁰⁷ Chirtoacă L. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: Print-Caro, 2015, p.35.

¹⁰⁸ Hess-Fallon B., Simon A.M., Vanbremeersch M. Droit civil. Paris: Sirey, 2017, p.117.

surveni în rezultatul încheierii. Această precizare este binevenită deoarece, potrivit condiției de vârstă, se poate întâmpla ca persoana să încheie un act juridic, dar fără a avea discernământ din cauza unor tulburări vremelnice, precum: alcoolismul, hipnoza, somnolența etc.

Consimțământul nu trebuie să fie viciat. În cazul când voința internă nu coincide cu voința exteriorizată, aceasta este afectată de vicii. Viciul de consimțământ este circumstanța care influențează libera voință și este încorporat într-un act juridic în așa măsură, încât constituie temei pentru anularea actului respectiv¹⁰⁹. Se consideră vicii de consimțământ: eroarea, dolul și violența. Aici se manifestă rolul pregnant al notarului în a depista aceste vicii și a sesiza organele competente. În acest context, *suntem de părerea că legiuitorul din Republica Moldova și România trebuie să reglementeze mai detaliat situațiile în care notarul este în drept de a refuza autentificarea actelor juridice la care participă persoane cu discernământ diminuat, precum și obligația notarului de a sesiza organul de tutelă și curatelă.*

Codul civil al R.M. cuprinde, în capitolul consacrat cerințelor de validitate ale actului juridic, o dispoziție cu privire la obiectul actelor juridice. Astfel, prin obiectul actului juridic se va înțelege obligațiile persoanei care a participat la încheierea actului (art.315 alin.(1) din Cod). În doctrina de specialitate s-a menționat că obiectul actului juridic civil constă în acțiunea ori inacțiunea pe care creditorul poate să le solicite și debitorul este obligat să le îndeplinească conform actului juridic¹¹⁰. Tot în art.315 alin.(2) din Codul civil al R.M. s-a specificat că obiectul actului juridic trebuie să fie licit, să se afle în circuitul civil și să fie determinat. În afară de condițiile de valabilitate ale actului juridic stipulate în Codul civil al R.M., în doctrina dreptului civil sunt menționate încă două condiții: obiectul să existe la încheierea actului juridic civil și obiectul să fie posibil¹¹¹. Aceste condiții derivă din principiul dreptului roman *ad impossibilia nemo tenetur* (nimeni nu poate fi obligat la fapte și acțiuni imposibile).

Cauza actului juridic este scopul sau obiectivul urmărit de autorul manifestării de voință. Din punct de vedere juridic, voința persoanei fizice este un fenomen complex și în structura ei intră două elemente: consimțământul și cauza actului juridic¹¹². În aspect semantic, cauza actului juridic se regăsește în consimțământul persoanei de a încheia actul juridic. Între consimțământ și cauză este prezentă corelația de felul parte și întreg.

Este important să subliniem că în Codul civil al R.M. în vigoare de la 01 martie 2019, norma privind cauza actului juridic a fost abrogată. Prin urmare, constatăm faptul că sintagma „cauza actului juridic” nu mai este prezentă în legislația civilă din Republica Moldova.

¹⁰⁹ Chirtoacă L., Fală N. Valențele dreptului de creanță în contextul acțiunii pauliene. În: Revista Studii Juridice Universitare (Republica Moldova), 2017, nr.1-2 (37-38), p.94-95.

¹¹⁰ Chirtoacă L. Drept civil. Cours de lecții. Chișinău: CEP USM, 2008, p.92.

¹¹¹ Porchy-Simon S. Droit civil. Les obligations, 11e édition. Paris: Dalloz, 2018, p.93.

¹¹² Baieș S., Roșca N. Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică. Ediția a III-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007, p.178-179.

În dreptul românesc ce a fost editat în perioada Codului civil din 1864 (abrogat)¹¹³, prin cauza (scopul) actului juridic civil se înțelegea obiectivul urmărit la încheierea acestuia. Conform opiniilor doctrinare, în cauza actului juridic civil se încorporează două scopuri: imediat și mediat¹¹⁴. Actualul Cod civil român (2011) a eliminat această concepție, luând în considerare doar scopul imediat al actului juridic și fără a defini cauza acestuia. Astfel, potrivit art.1235 din Codul civil român, prin cauza actului juridic civil se înțelege motivul care determină subiecții să participe la încheierea contractului.

Dezbaterile doctrinare asupra cauzei, privită ca condiție de valabilitate a actului juridic civil, au generat discuții în literatura franceză, încă de la primele reglementări în Codul civil. Legiuitorul francez a considerat oportun să tranșeze controversele doctrinare prin excluderea cauzei din lista condițiilor de valabilitate ale actului juridic. Modificarea din Codul civil francez a venit odată cu intrarea în vigoare pe teritoriul Franței a Ordonanței nr.2016-131 din 10.02.2016 privind reformarea dreptului contractelor, a regimului general și a probei obligațiilor¹¹⁵, care abrogă vechiul art.1108 din Codul civil.

Soluția pentru care a optat legiuitorul în Codul civil francez, de a exclude cauza din lista condițiilor de valabilitate ale actului juridic, se regăsește în actuala formulare a Codului civil din R.M. În redacția actuală a Codului civil, legiuitorul din Republica Moldova a suprimat norma privind cauza actului juridic civil care exista în redacția Codului civil până la 01 martie 2019. *Expunându-ne punctul de vedere, poate că este prea devreme să ne pronunțăm cu privire la oportunitatea unei astfel de modificări din Codul civil al R.M., dar cu certitudine, alegerea legiuitorului moldovean de a înlătura cauza din rândul condițiilor de validitate ale actului juridic civil este o soluție care va fi supusă criticii în literatura de specialitate.*

Tot în doctrina română se vorbește atât despre cauza actului juridic civil, cât și despre cauza obligației, inspirate din ediția vechiului Codul civil român (abrogat) care, la articolele 966-968, utiliza ambele expresii. Problema a agitat îndelung doctrina, care a analizat câteva teorii asupra cauzei¹¹⁶. Codul civil al R.M., în redacția până la 01 martie 2019, vorbea numai despre cauza actului juridic civil (art.207), nu și despre cauza obligației.

Prin **forma actului juridic civil** se înțelege mijlocul, modul de exteriorizare a voinței interne. Acesta este înțelesul restrâns (*stricto sensu*) al termenului „forma” actului juridic și este cărmuit de principiul consensualismului¹¹⁷. În acest aspect privită, forma actului juridic civil este inerentă oricărui act. Există și un înțeles larg (*lato sensu*) al formei actului juridic civil, sens în care termenul

¹¹³ Codul civil al României, adoptat la 26.11.1864, actualizat până la data de 01.10.2011, în prezent abrogat, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/1> (vizitat 12.02.2020).

¹¹⁴ Rotaru D., Radulescu G., Ungureanu E. Actul autentic notarial între teorie și practică: noțiuni teoretice, comentarii, modele. București: Notarom, 2014, p.43.

¹¹⁵ Ordonnance no.2016-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations. În: Journal Officiel de la République Française, 2016, no.0035.

¹¹⁶ Romoșan I.D. Drept civil. Obligații. București: Hamangiu, 2018, p.95.

¹¹⁷ Trușcă P., Trușcă A.M. Drept civil. Partea generală. Ediția a II-a. București: Universul Juridic, 2016, p.197.

„formă” este sinonim cu expresia „condiții de formă”, expresie care, la rândul ei, are trei accepțiuni: a) condiția de formă impusă *ad validitatem* când forma este cerută pentru încheierea valabilă a actului; b) condiția de formă impusă de lege *ad probationem* sau pentru probarea actului juridic civil și c) condiția de formă impusă de lege pentru opozabilitatea actului față de alte persoane.

În materia consacrată modului de exteriorizare a voinței juridice la încheierea actelor civile, forma este guvernată de principiul autonomiei. Cu alte cuvinte, voința de a încheia un act juridic poate fi exteriorizată prin orice formă susceptibilă de a face cunoscută voința celeilalte părți sau voința terților¹¹⁸. *Putem conchide astfel, că voința juridică este producătoare de efecte indiferent de forma în care se exteriorizează. Acest principiu, potrivit căruia voința juridică produce efecte independent de forma în care a fost manifestată, poartă denumirea de principiul consensualismului. O simplă manifestare de voință va fi suficientă pentru ca, din perspectiva formei și a manifestării de voință, actele juridice civile să fie valabil încheiate.*

Codul civil român consacră principiul consensualismului în art.1178, potrivit căruia „contractul se încheie prin simplul acord de voință al părților dacă legea nu impune o anumită formalitate pentru încheierea sa valabilă”. De la acest principiu există trei excepții care, în esență, sunt cerințe ale formei actului juridic civil: forma cerută *ad validitatem*, forma cerută *ad probationem* și forma cerută pentru opozabilitatea față de terți.

În doctrina dreptului civil român, forma actului juridic se consideră a fi o modalitate de exprimare a voinței la îndeplinirea actelor juridice, în vederea producerii de efecte juridice¹¹⁹. Forma de exprimare a consimțământului este inerentă oricărui act juridic și, în lipsa unei forme minimale de exprimare a acestuia, actul juridic nu există.

În conformitate cu articolul 316 alineatele (1), (4) și (5) din Codul civil al R.M., actele juridice pot fi încheiate în formele verbală, electronică, scrisă, autentică și prin acțiuni concludente. Forma actelor juridice devine condiție de validitate doar în situațiile indicate prin lege. Modificările din textul actului juridic se vor efectua conform formei în care actul respectiv a fost încheiat. Pe de altă parte, art.1.240 alin.(1) din Codul civil român prevede că intenția de a contracta poate să fie exprimată în formele verbală, scrisă sau printr-o conduită care vădește fără îndoială voința de a produce consecințe juridice.

Analizând comparativ textele din Codul civil al R.M. și Codul civil al României, putem vedea că legiuitorii ambelor state au stabilit reguli generale cu privire la forma actelor juridice civile, precum și modalitățile de exprimare a voinței la încheierea actelor juridice civile. *Deosebirea esențială pe care dorim să o evidențiem este că legiuitorul moldovean a stipulat cinci forme de exprimare a voinței părților la încheierea actului juridic civil – verbală, electronică,*

¹¹⁸ Trușcă P., Trușcă A.M., op.cit., p.198.

¹¹⁹ Vasilescu P. Drept civil. Obligații. București: Hamangiu, 2012, p.375.

scrisă, autentică, prin acțiuni concludente, iar legiuitorul român reglementează doar trei forme ale actului juridic civil – verbală, scrisă și orice comportament care vădește fără îndoială voința de a produce consecințe juridice.

Dacă cercetăm problema respectivă din punct de vedere doctrinar, ajungem la concluzia că o simplă manifestare de voință este îndeajuns pentru ca orice act juridic civil să fie valabil încheiat. În lumina Comentariului la Codul civil al R.M., prin forma unui act juridic civil se înțelege orice modalitate de exprimare a voinței, realizată cu intenția de a genera, modifica ori înceta raporturi juridice civile¹²⁰. Conducându-ne de interpretarea doctrinară a textului de lege, precum și de norma din Codul civil român care stabilește că intenția de a contracta poate să fie exprimată printr-un comportament care vădește fără îndoială voința de a produce efecte juridice (art.1.240 alin.(1)), *spunem că pentru a produce efecte juridice, manifestarea de voință a persoanei la întocmirea actelor juridice nu necesită o formă specială, decât în cazurile expres prevăzute prin lege.*

În funcție de consecințele care pot lua naștere, condițiile de formă ale actului juridic civil pot fi clasificate în următoarele categorii: a) forma cerută pentru validitatea actului juridic – *ad validatem*; în cazul când forma este cerută de lege ca condiție a valabilității actului juridic civil, nerespectarea ei atrage nulitatea actului (articolele 322 alin.(2) și 324 alin.(1) din Codul civil al R.M.); b) forma cerută pentru probarea actului juridic – *ad probationem*; nerespectarea ei nu atrage nulitatea actului, ci imposibilitatea dovedirii lui prin proba cu martori (art.322 alin.(1) din Codul civil al R.M.); c) forma cerută pentru opozabilitatea actului juridic față de terți; în acest caz, nerespectarea cerinței de formă se sancționează cu inopozabilitatea actului juridic, ceea ce înseamnă că terța persoană este în drept să ignore actul juridic care trebuia adus la cunoștința altor persoane prin îndeplinirea formalităților impuse de lege; cu titlu de exemplu, aducem art.1293 din Codul civil al R.M. care prevede că arendașul are obligația de a înregistra contractul de arendă în registrul bunurilor imobile în timp de 3 luni de la data încheierii contractului. Dacă cerința de înregistrare în termen a contractului de arendă nu va fi respectată, contractul devine inopozabil față de terț.

În practica de zi cu zi, încheierea actelor juridice civile poate fi realizată prin acțiuni concludente. Este de menționat că prin acțiuni concludente se pot încheia doar acele acte juridice, care prin esență lor pot fi încheiate pe această cale. Comportamentul persoanei care denotă în mod vădit voința ei de a încheia un act juridic (acțiuni concludente) produce efecte juridice doar în cazul când un asemenea act poate fi încheiat verbal¹²¹. Edificatoare în acest sens sunt dispozițiile art.316 alin.(3) din Codul civil al R.M., care prevede că *actele juridice care pot fi încheiate verbal se consideră încheiate și dacă conduita persoanei denotă vizibil intenția de a fi încheiat. Acte*

¹²⁰ Băieșu A. Codul civil al Republicii Moldova. Comentariu. Volumul I (coordonator Buruiană M.), Chișinău: Tipografia Centrală, 2006, p.420.

¹²¹ Chirtoacă L. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: Print-Caro, 2015, p.37.

juridice civile care pot fi încheiate prin acțiuni concludente sunt: contractul de transport taxi, care se poate încheia prin exprimarea relativă a voinței, ridicarea mâinii pentru a stopa vehiculul ori staționarea taximetrului în locul destinat îmbarcării pasagerilor¹²², vânzarea-cumpărarea cu utilizarea aparatului automat (art.1162 alin.(2) din Cod), acceptarea ofertei prin acțiuni ce atestă consimțirea (art.1042 alin.(2) din Cod), retragerea de numerar prin distribuitorul automat de bancnote („bancomat”), acceptarea moștenirii prin intrarea în posesiunea patrimoniului succesoral etc.

De regulă, la popoarele de origine latină poate fi întâlnit un principiu vechi din dreptul roman *qui tacet consentire videtur* (cine tace consimte). Tăcerea în sine nu produce efecte juridice, deoarece nu permite de a deduce cu certitudine voința persoanei de a încheia actul juridic. Tăcerea se consideră ca exprimare a voinței de a încheia un act juridic civil numai în cazurile expres prevăzute de lege sau de acordul părților. Legiuitorii din Republica Moldova și România au preluat acest principiu doar la forma actului juridic. De exemplu, conform art.1280 alin.(1) din Codul civil al R.M., contractul de locațiune se consideră prelungit pe un termen nedeterminat dacă raporturile contractuale continuă tacit după expirarea termenului contractului. Prevederi asemănătoare există în art.1810 alin.(1) din Codul civil român.

Deoarece actul juridic prin care se operează modificări la actul juridic inițial constituie un tot întreg cu acesta din urmă, este firesc ca el să îmbrace aceeași formă stabilită pentru actul inițial. Astfel, în cazul când părțile unui contract încheiat în formă autentică convin să aducă modificări la acest contract, acordul lor cu privire la modificările în cauză trebuie să fie încheiat în aceeași formă.

În doctrina dreptului civil există unanimitate de opinii că principalele modalități ale formei actului juridic sunt forma *ad validitatem* și forma *ad probationem*. Caracterizarea lor o vom efectua la paragraful din prezenta lucrare care este dedicat forței juridice a actelor notariale.

Prezintă interes că la adresarea cu acțiune în judecată, împuterniciri de autentificare au și persoanele fizice. Astfel, în conformitate cu art.167 alin.(1) lit.(a) din Codul de procedură civilă al R.M., la cererea de chemare judecată se anexează copiile de pe cererea depusă și de pe înscrisuri, *certificate de către parte, pe proprie răspundere*, într-un număr egal cu numărul de pârâți și de intervenienți, dacă ei nu dispun de aceste acte, plus un rând de copii pentru instanță. *Copiile vor fi certificate de către parte pentru conformitate cu originalul.*

Instituirea prin lege a formei autentice obligatorii pentru unele acte juridice civile are diferite finalități: a) atenționarea părților în privința rolului pe care îl manifestă actul juridic pentru patrimoniul lor, de exemplu în cazul contractului de vânzare-cumpărare a bunurilor imobile; b) dovedirea consimțământului, de exemplu în cazul testamentului; c) exercitarea controlului din partea autorității publice în cazul înregistrării actelor de constituire a unei societăți comerciale.

Codul civil al R.M. prevede obligativitatea respectării formei autentice în următoarele cazuri:

¹²² Chirtoacă L. Drept civil. Curs de lecții. Chișinău: CEP USM, 2008, p.86-87.

mandatul de protecție a copilului (art.78 alin.(3)); actul de constituire a societății comerciale (art.249 alin.(2) lit.(a)); procura cu privire la încheierea de acte juridice în formă autentică (art.374 alin.(2)); procura eliberată pentru primirea salariului, a indemnizațiilor, pensiilor, burselor, pot să fie autentificate de conducerea organizației în care persoana își desfășoară activitatea sau de conducerea instituției cu profil medical în care persoana se tratează (art.374 alin.(5)), contractul de amânare a partajului bunurilor imobile (art.559 alin.(1)); contractul de constituire a servituților (art.642 alin.(2)); contractul de ipotecă (art.684 alin.(1)); contractul de donație (art.1200 alin.(1)); declarația de fiducie (art.2078 alin.(3)); renunțarea la moștenire (art.2392 alin.(1)).

De cele mai multe ori, părțile recurg la forma autentică datorită avantajelor pe care aceasta le prezintă, deși pentru valabilitatea operațiunii juridice legiuitorul nu cere această formă. Astfel, în doctrina juridică din România s-a menționat că înscrisurile autentice se bucură de prezumția de autenticitate și validitate. și că înscrisul autentic constituie dovada deplină până la înscrierea în fals cu privire la concluziile personale ale agentului instrumentator¹²³. Mai mult chiar, în art.100 din Legea nr.36/1995 legiuitorul român a stabilit că, înscrisul autentic notarial care probează o creață lichidă și certă, manifestă puterea de document executoriu la momentul în care creața devine exigibilă, cu precizarea că, dacă lipsește înscrisul original, poate să constituie document executoriu duplicatul ori copia legalizată de pe exemplarul păstrat în arhiva notarului public.

Importanța întocmirii actelor autentice consistă în forța probantă pe care o au acestea în raport cu înscrisurile sub semnătură privată. În cuprinsul actului autentic se conțin mențiuni ce sunt constatate de către notar prin propriile sale simțuri și, în limita atribuțiilor legale, acestea au putere doveditoare, întrucât se bucură de veridicitate¹²⁴. Constituie dovada de veridicitate, până la constatarea de fals: semnăturile părților, semnătura aplicată de agentul instrumentator, înscrisurile privind prezentarea și locul de aflare a părților, data încheierii actului, consimțământul părților¹²⁵. Aceasta chiar dacă nu toate aceste elemente se regăsesc în art.99 din Legea nr.36/1995 care, în opinia noastră, are doar caracter exemplificativ.

Forma autentică este impusă de legiuitor în scopuri diverse care sunt relevate de diversele funcții pe care aceasta le poate îndeplini. Cu toate că, în virtutea principiului consensualismului, libertatea formei este regula, practic nicio legislație nu recunoaște caracterul absolut al acesteia, pentru diverse considerente care țin de siguranța circuitului civil sau de exigența protecției consimțământului¹²⁶. În această ordine de idei, mai subliniem și faptul că în activitatea practică, există situații în care subiecții

¹²³ Fodor M. Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat, Volumul I, coord. V.M.Ciobanu, M.Nicolae, Ediția a II-a, București: Universul Juridic, 2016, p.269.

¹²⁴ Toader I.-A. Răspunderea juridică a notarului public în context național și european. Rezumat. București, 2016, p.9.

¹²⁵ Popa I., Moise A.-A. Drept notarial: organizarea activității, statutul notarului, proceduri notariale. București: Universul Juridic, 2013, p.204.

¹²⁶ Popa I.F. Forma autentică în contracte – abordarea Codului civil. În: Volumul „5 ani de Cod civil: perspectiva notarială”, coordonator M.D.Bob. București: Monitorul Oficial, 2016, p.141.

încheie contractele într-o formă anumită (de obicei, în forma autentică), în pofida faptului că legislația nu stabilește cerințe de formă. Cel mai frecvent, aceasta se întâmplă cu participarea persoanelor juridice. Actul de constituire a persoanei juridice era semnat deseori în prezența notarului public, cu toate că legislația nu obligă persoanele semnatare să încheie actul juridic în asemenea condiții. În astfel de circumstanțe, dacă legea nu stabilește condiția de formă pentru acea categorie de acte juridice, faptul încheierii actului în forma autentică nu va conferi putere juridică mai sporită.

Cert este faptul că, în situația în care obiectul actului juridic (contractului civil) va fi achitarea unei sume (avem în vedere alte situații decât contractul de societate civilă), încheierea actului juridic în formă autentică, conferă acestuia o putere juridică (executorie) mai sporită decât în situația când actul ar fi încheiat sub semnătură privată¹²⁷. Cu toate acestea, forma autentică la notar semnifică, de obicei, cheltuieli mai mari decât forma obișnuită sub semnătură privată a unui act.

Prezintă interes că la articolele 357-361 din Codul civil al R.M., în redacția de la 01 martie 2019, este reglementat *actul juridic ineficient*, considerat a fi un mecanism juridic relativ nou¹²⁸ și cu efecte directe asupra raporturilor de drept notarial.

Conducându-ne de literatura juridică din România, conchidem că ineficiența (ineficacitatea) actului juridic presupune lipsa efectelor juridice datorită intervenției unor cauze posterioare încheierii (valabile) actului juridic¹²⁹. Sfera termenului de *ineficacitate* este semnificativ de extinsă. Actele juridice civile ineficiente includ acele cazuri în care, din motive diverse, actul juridic nu generează efecte. Doar un act juridic care a fost valabil încheiat poate fi eficient sau ineficient. În cazul actelor juridice desființate (nule), problema ineficienței efectelor nu se mai pune.

În viziunea legiutorului moldovean, teoria actului juridic ineficient este fundamentată, în primul rând, pe concepția că nicio persoană nu va putea transmite mai multe drepturi decât are, fără a da însă o listă exhaustivă și expresă a tuturor cauzelor de ineficiență a actului juridic civil. Expunându-ne punctul de vedere, suntem de opinie că poate fi *act juridic ineficient* un contract de vânzare-cumpărare a unui bun imobil încheiat între locatar și un sublocatar, în partea transmiterii dreptului de proprietate asupra bunului imobil, și nu va fi nul, așa cum s-ar fi întâmplat până la data de 01 martie 2019, prin aplicarea art.205 din Codul civil. Tot act juridic ineficient poate fi declarația neîntemeiată de rezoluțiune a unui contract, notificarea de modificare unilaterală a unui contract (fără a avea în realitate acest drept), revocarea contractului de către consumator (fără a avea în realitate acest drept), actul juridic încheiat fără consimțământul terțului (art.360 din Cod) etc.

Analizând normele juridice care sunt consacrate ineficienței actelor juridice civile, deducem că

¹²⁷ Tița-Nicolescu G. Condiții de formă ale contractului în reglementarea noului Cod civil. În: Revista Universul Juridic (România), 2018, nr.3, p.22.

¹²⁸ Șargarovschi M. Actul juridic ineficient în contextual noilor reglementări ale Codului civil. În: Revista Institutului Național al Justiției (Republica Moldova), 2019, nr.3 (50), p.43.

¹²⁹ Popa Ș.A., Zdrenghea B.G. Nulitatea actului juridic civil. Practica judiciară comentată. București: Hamangiu, 2019, p.126.

în Codul civil al R.M. și în Codul civil al României regulile privind ineficacitatea actelor juridice nu au fost delimitate în compartimente distincte. Drept rezultat, s-a creat situația că normele privind ineficacitatea actelor juridice civile au fost dispersate într-un număr sporit de acte normative.

2.2. Definirea și particularitățile actului notarial

În cadrul relațiilor sociale care se disting prin schimbări majore, actele notariale au devenit elemente indispensabile, care fac parte compozantă a vieții juridice cotidiene și din acest punct de vedere, cercetarea profundată și amănunțită a trăsăturilor caracteristice inerente actului notarial a devenit necesară și întemeiată¹³⁰. Faptul de a nu participa la întocmirea de acte notariale, începând cu cele mai puțin însemnate și până la actele notariale cu nivel sporit de complexitate, ajunge să fie catalogată, în aceeași măsură, cu poziționarea noastră în afara raporturilor juridice de drept civil.

Actele notariale sunt foarte numeroase și diverse, iar dacă vom încerca să le generalizăm, ajungem la concluzia că sensul instituției notariatului se rezumă la recunoașterea de către stat a diferitor tipuri de acte juridice, care se încheie între participanții circuitului civil, pentru confirmarea drepturilor acestora.

Prezența actului notarial în cadrul realităților juridice formează la participanții raporturilor de drept convingerea că faptele juridice confirmate prin act sunt veridice. Faptele documentate prin redactarea actelor notariale se examinează în circuitul civil ca incontestabile, legalitatea lor fiind stabilită de o persoană publică abilitată prin lege – notarul.

În prezentul demers științific vom aborda mai întâi conceptul de act juridic civil, iar apoi vom recurge la analiza juridico-civilă a actelor notariale, prin raportare la definițiile legale și la opiniile care s-au conturat în acest sens în doctrina de specialitate. În mod special, ne vom opri la delimitarea conceptului de „act notarial” în raport cu noțiunile „act juridic”, „act autentic” și „fapt juridic”, după care vom analiza în detaliu natura juridică și particularitățile actului notarial.

Definiții doctrinare ale actului notarial. În doctrina de specialitate s-a menționat că rezultatul activității notariale se manifestă prin emiterea actelor notariale. Termenul „act notarial” este polisemantic și poate fi întrebuițat în două sensuri: dinamic și static. Astfel, emiterea actului notarial este un proces îndelungat, ce constă în îndeplinirea lucrului conform unor etape consecutive. Acesta reprezintă sensul *dinamic* al actului notarial¹³¹. Pe de altă parte, actul notarial este privit ca rezultatul final al activității notariale, ce capătă o formă materială de exprimare (document), acesta fiind sensul *static* al actului notarial¹³².

¹³⁰ Amory H., Schyns I., Alain-Charles V. Le notaire, garant de la sécurité juridique. Examen de clauses. Bruxelles: Larcier, 2016, p.57.

¹³¹ Нотариат в гражданском обороте: в России и за рубежом. Монография / под ред. А.О.Иншаковой. Москва: Юрлитинформ, 2017, p.24.

¹³² Constantinescu E., Chibac Gh., Bondarciuc O. Notariat: manual pentru studenții facultăților de drept. Chișinău: Pontos, 2001, p.101.

Abordarea actului notarial în accepțiunea sa dinamică, urmează a fi efectuată cu luarea în considerație că pentru obținerea rezultatului juridic dorit (de exemplu, autentificarea unui contract), este necesar de a îndeplini un sistem complex de acțiuni juridice, precum: verificarea capacității juridice a persoanelor care solicită servicii notariale, verificarea apartenenței dreptului de proprietate asupra bunului care se solicită a fi gajat, fixarea în contract a clauzelor esențiale, constatarea faptului că în speță lipsește litigiul, stabilirea altor circumstanțe necesare pentru încheierea și autentificarea actului juridic¹³³.

Explicarea esenței actului notarial necesită a fi inițiată de la faptul că actul notarial reprezintă una dintre formele actelor juridice. În legătură cu aceasta, esența actului notarial este însușită de sistemul general al actelor juridice, la care sunt adăugate particularitățile specifice tuturor actelor notariale emise de către notari, de autorități publice, de persoane cu funcții de răspundere, de alte persoane care sunt abilitate prin lege cu atribuții notariale.

La elucidarea semnificației actului notarial, este necesar de a lua în considerație că asemeni actelor juridice civile, actul notarial are formă și conținut. În sfera de reglementare a dreptului notarial, termenul „act” (în latină *actus* – acțiune, *actum* – document) are semnificația juridică de document, eliberat de o autoritate publică, de o persoană cu funcție de răspundere sau de o organizație necomercială, în limitele competențelor atribuite prin lege¹³⁴.

Conform interpretărilor gramaticale, la activitatea notarială se atribuie următoarele semnificații ale termenului „act”: document emis de o autoritate prin care se atestă un fapt, o obligație, identitatea cuiva etc.; înscris; document oficial care adevărește un fapt; decizie din partea unei autorități; rezultat al unei activități conștiente sau instinctive individuale care are un scop sau tinde către realizarea unui scop¹³⁵. Adjectivul „notarial” este redat în Dicționarul explicativ al limbii române cu următoarele interpretări gramaticale: „actul întocmit de notar”, „referitor la notar ori la notariat”, „care se referă la competențele unui notar”¹³⁶.

Actul notarial cunoaște numeroase definiții în literatura de specialitate. În România, există autori care au menționat că *actul notarial* reprezintă activitatea desfășurată de notarii publici, de secretarii consiliilor locale, de funcționarii din cadrul oficiilor consulare și misiunile diplomatice, precum și de autoritățile publice, în scopul de a facilita desfășurarea raporturilor nelitigioase de drept civil, de a proteja drepturile și interesele ocrotite prin lege¹³⁷. În această ordine de idei, în doctrina dreptului notarial român au fost expuse și alte opinii relevante cu referire la definiția actului notarial, precum: actul notarial este hotărârea luată de către notar în cadrul procedurii

¹³³ Нусупбекова Ж.Т., op.cit., p.331.

¹³⁴ Rapp-Cassigneul V. Droit général et droit notarial, 4e édition. Paris: Defrénois, 2016, p.56.

¹³⁵ Dicționarul explicativ al limbii române. București: Univers enciclopedic, 2016, p.185.

¹³⁶ Dicționarul explicativ al limbii române, op.cit., p.785.

¹³⁷ Leș I. Elemente de drept notarial. Curs universitar. Ediția a 3-a. București: C.H.Beck, 2014, p.87; Teaca M. Drept notarial. Note selective de curs. București: Pro Universitaria, 2018, p.66.

notariale¹³⁸; actul notarial reprezintă dovada scrisă a voinței părților confirmată de către notar¹³⁹; actul notarial se consideră a fi emis de autoritatea publică, manifestă puterea probantă reglementată prin lege, conține semnătura și sigiliul notarului care l-a emis¹⁴⁰.

În Republica Moldova, definiția actului notarial o găsim în Comentariul la Legea cu privire la notariat nr.1153-XV din 11.04.1997 (în prezent abrogată). Autorul Comentariului a menționat că noțiunea act notarial este o denumire generică pentru toate categoriile de activități care sunt desfășurate de către notari, în scopul de a înlesni subiecților de drept constatarea raporturilor juridice, asigurându-se astfel ocrotirea intereselor și exercițiul drepturilor civile¹⁴¹.

Definiția actului notarial o găsim și la cercetătorul moldovean *V.Pistriuga*. Analizând diferite poziții referitor la semnificațiile în care actul notarial este utilizat în literatura juridică, autorul a efectuat o sistematizare a acestora în trei grupe: a) în calitate de acțiune a persoanei, care desfășoară activitatea notarială, destinată spre atribuirea forței juridice deosebite unor documente, fapte, etc.; b) în calitate de document; se are în vedere un document autentificat (legalizat, certificat) notarial; c) în calitate de conținut al procedurii notariale, cu alte cuvinte, activitatea notarială¹⁴². Tot în opinia autorului nominalizat, actul notarial reprezintă un act (document) îndeplinit (emis, întocmit) de către persoana care desfășoară activitatea notarială, prin efectuarea de acțiuni notariale exprimate prin autentificarea (certificare, legalizare, eliberare) actelor și afacerilor juridice de orice fel, și constatarea de fapte pe care această persoană le verifică prin percepție senzorială directă sau prin notorietate¹⁴³.

Cercetătorii ucraineni *K.Cijmari* și *D.Juravliov* au menționat că actul notarial este hotărârea luată, la solicitarea persoanelor interesate, de persoana abilitată cu atribuții notariale (notarul) în limitele competenței acordate acestuia prin lege¹⁴⁴. În context, autorii disting o serie de particularități ale actului notarial: se emite în numele statului, solicitarea parvine de la persoana interesată, emitentul necesită a fi împuternicit cu atribuții notariale, actul are un destinatar bine determinat.

Doctrinarul francez *S.Torricelli-Chrifi* a definit actul notarial drept „forma prin care se exprimă acțiunea notarială”, deoarece actul notarial poate lua forma unui ansamblu de acțiuni notariale în rezultatul îndeplinirii lui¹⁴⁵. Potrivit opiniilor relatate de autorul respectiv, forma actului notarial reprezintă manifestarea aspectului exterior al acestuia, iar conținutul actului notarial se manifestă prin ansamblul acelor particularități esențiale care îl caracterizează ca un fapt juridic bine determinat și îl deosebește, în același timp, de alte fapte juridice.

¹³⁸ Ciucă B. Răspunderea juridică în activitatea notarială. Monografie. București: Editura Universitară, 2010, p.44.

¹³⁹ Moise M. Actul notarial ca instrument de garantare a drepturilor omului. În: Dreptul (România), nr.11, 2006, p.137.

¹⁴⁰ Mladen C. Drept notarial. Note de curs. Craiova: Sitech, 2008, p.32.

¹⁴¹ Mocanu E. Comentariul la Legea cu privire la notariat nr.1153-XV din 11.04.1997. Chișinău: Arc, 1999, p.7.

¹⁴² Pistriuga V. Comentariul științifico-practic al Legii Republicii Moldova nr.1453-XV din 08.11.2002 „Cu privire la notariat”. În: Бизнес-Право (Republica Moldova), 2004, nr.12, p.61.

¹⁴³ Pistriuga V., op.cit., p.63.

¹⁴⁴ Чижмарь К.І., Журавльов Д.В. Теоретико-правові основи нотаріату в Україні. Київ: ЦУЛ, 2016, p.76.

¹⁴⁵ Torricelli-Chrifi S. La pratique notariale, source du droit. Paris: Defrénois, 2015, p.144.

Prezintă interes că în materia dreptului notarial din Federația Rusă, opiniile referitoare la determinarea conceptului de act notarial sunt delimitate în două grupe. Din prima categorie fac parte autorii *E.Batuhtina*, *V.Argunov* și *N.Sucikova* care exprimă părerea că actul notarial reprezintă un document emis de notar sau de persoana abilitată prin lege cu atribuții notariale¹⁴⁶. În acest context, s-a menționat că actele notariale sunt hotărâri cu caracter administrativ, emise de către notar în cadrul unei proceduri notariale, exprimate în forma scrisă, bazate pe prevederile legii și orientate spre apariția, modificarea sau încetarea drepturilor și obligațiilor subiective ale persoanelor fizice și juridice.

A doua categorie de cercetători (*E.Tkacenko*, *R.Fomiceva*, *D.Bikovici*) au acordat o definiție mai extinsă actului notarial¹⁴⁷. În opinia acestora, actul notarial reprezintă o hotărâre emisă conform unor reguli de procedură de către un subiect special, care este abilitat de către stat și reflectă voința statului. Acest subiect cu statut special este împuternicit de a confirma fapte juridice și drepturi subiective ce aparțin persoanelor fizice sau juridice, întemeindu-și soluțiile pe normele dreptului material.

Actul notarial antrenează apariția, modificarea sau încetarea drepturilor și obligațiilor civile ale subiectelor raportului juridic. În legătură cu aceasta, unii autori au asociat actul notarial cu *faptul juridic*, aducând argumente că orice act (document) notarial este un fapt juridic. Astfel, s-a menționat că actul notarial este un fapt juridic care devine temei pentru apariția, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor civile ce aparțin persoanei, fapt ce se confirmă prin art.16 din Codul civil al R.M.¹⁴⁸

Același punct de vedere, potrivit căruia actul notarial ar fi un fapt juridic, a fost abordat pe larg în doctrina dreptului notarial din Franța. A fost expusă opinia că actele notariale au caracter derivat, deoarece întruchipează rezultatul unui conținut întreg de fapte juridice primare, exprimându-le într-o formă sistemică. Fiind un act de aplicare a normelor de drept, actul notarial este în același timp un fapt juridic, capabil de a genera efecte juridice¹⁴⁹.

Fundamentarea științifică a conceptului de „act notarial” și corelarea cu sintagma „fapt juridic” a fost realizată de *S.Torricelli-Chrifi*. Autorul francez a specificat că actul notarial poate fi examinat ca un fapt juridic apărut în rezultatul exprimării voinței persoanelor interesate și în legătură cu care notarul, exprimând voința statului, poate să intervină în procesul de aplicare a

¹⁴⁶ Батухтина Е.М. Исполнительная сила нотариального акта в праве России и Франции (сравнительно-правовое исследование). Москва: Статут, 2016, р.65-66; Аргунов В.В. Нотариальный акт в судебном доказывании по гражданским делам: историко-теоретический очерк. În: Вестник гражданского процесса (Federația Rusă), 2017, nr.6, p.133; Сучкова Н.В. Исполнительная надпись нотариуса. Монография. Москва: Статут, 2015, p.56.

¹⁴⁷ Ткаченко Е.В., Фомичева Р.В. К вопросу о правовом статусе нотариуса Российской Федерации. În: Вестник Тамбовского университета (Federația Rusă), 2016, nr.5, p.55; Быкович Д.А. Правовой статус нотариуса в Российской Федерации. În: Молодой ученый (Federația Rusă), 2012, nr.10, p.213-215.

¹⁴⁸ Pistruga V. Comentariul științifico-practic al Legii Republicii Moldova nr.1453-XV din 08.11.2002 „Cu privire la notariat”. În: Бизнес-Право (Republica Moldova), 2004, nr.12, p.65.

¹⁴⁹ Marcadé D., Mion B., Moussinet M., op.cit., p.67.

normelor juridice, poate să preîntâmpine încălcarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei, precum și să asigure într-un mod cât mai eficient realizarea funcțiilor statului¹⁵⁰.

Dezvoltarea raporturilor juridice de notariat se corelează cu faptele juridice care, la rândul lor, își găsesc reflectarea în actele notariale. În temeiul acestora, notarul sau alte persoane abilitate cu atribuții notariale pot concluziona asupra diferitor consecințe juridice, inclusiv asupra drepturilor personale și reale ale persoanei¹⁵¹. Actele notariale stau la baza realizării principalelor sarcini ale notariatului, precum: protecția drepturilor și intereselor persoanei, asigurarea legalității circuitului civil, asigurarea forței probatorii a documentelor juridice. Prin emiterea actului notarial, notarul asigură confirmarea faptelor care au importanță juridică, previne încălcarea drepturilor subiective ale omului de către participanții la raporturile civile, creiază condițiile juridice necesare pentru realizarea drepturilor subiective.

Cercetarea științifică a legăturii juridice care există între noțiunile de act notarial și fapt juridic a fost efectuată de către *V.Rapp-Cassigneul*. Autorul a subliniat că atât definiția, cât și esența juridică a actului notarial sunt complexe și cu semnificații multiple. Actul notarial poate fi exprimat, concomitent, prin două accepțiuni: *în primul rând*, ca conținut al procedurii notariale, care se manifestă în săvârșirea consecutivă a unui întreg sistem de fapte juridice și, *în al doilea rând*, ca fapt juridic și ca rezultat al procedurii notariale¹⁵².

Altă categorie de autori, au definit actul notarial prin asocierea acestuia cu *documentul scris*. Astfel, conform unei păreri, actul notarial este documentul oficial care se îndeplinește de către o persoană împuternicită de stat și în rezultatul căruia faptele, evenimentele și documentele private obțin caracter oficial, având o forță probantă și executorie deosebită¹⁵³. Potrivit unei opinii similare, actul notarial, în sensul său larg, reprezintă documentul care este formulat cu respectarea solemnității momentului și este autentificat de către notarul abilitat cu dreptul de a întocmi actele oficiale în locul respectiv. *Per contrario*, putem afirma că opusul termenului de „act notarial” reprezintă acel document care nu este înregistrat la notar¹⁵⁴. În această ordine de idei, interes prezintă definiția autorilor francezi *J.-F.Pillebout* și *J.Yaigre* care, mai întâi au subliniat că actul notarial este utilizat în doctrina dreptului notarial și în legislație cu sensul de *instrumentum* – mijloc de probă, și nu trebuie să fie confundat cu actul juridic *negotium* (manifestarea de voință ce produce efecte juridice), după care, au indicat că actul notarial este un document oficial, adoptat de către o persoană împuternicită, redactat în baza cererii solicitantului și conform regulilor

¹⁵⁰ Torricelli-Chrifi S. La pratique notariale, source du droit. Paris: Defrénois, 2015, p.167.

¹⁵¹ Rotaru D., Rădulescu G., Ungureanu E. Actul autentic notarial între teorie și practică: noțiuni teoretice, comentarii, modele. București: Notarom, 2014, p.44.

¹⁵² Rapp-Cassigneul V. Droit général et droit notarial, 4e édition. Paris: Defrénois, 2016, p.43.

¹⁵³ Gomez-Bassac V., Pidoux E. Droit notarial. Paris: Foucher, 2014, p.65.

¹⁵⁴ Mooser M. Le droit notarial en Suisse. Bern: Stämpfli Verlag, 2014, p.87.

stabilite de lege, care constă în aplicarea normelor dreptului material unor circumstanțe de fapt, ce dă naștere drepturilor și obligațiilor civile și este obligatoriu pentru executare¹⁵⁵.

Definirea legală a actului notarial. În legislația Uniunii Europene definiția actului autentic o întâlnim doar în Regulamentul (CE) nr.805/2004 privind crearea unui titlu executoriu european pentru creanțele necontestate¹⁵⁶. Conform art.4 pct.3 din Regulament, „act autentic” înseamnă: a) un act juridic care, din perspectivă formală este un act autentic și autenticitatea căruia: (i) se atribuie la conținutul inerent actelor autentice și (ii) a fost constatată de către o persoană juridică de drept public sau de orice instituție de drept public împuternicită în acest scop.

Ca regulă, în actele normative din Republica Moldova și România, termenul „act” este utilizat în calitate de document emis de o autoritate prin care se atestă un fapt, o obligație, identitatea unei persoane etc. Astfel, art.9 alin.(1)-(2) din Codul civil al R.M. prevede că toate drepturile și obligațiile civile iau naștere în baza legii, precum și în temeiul *actelor emise* persoanele fizice și juridice care pot să dea naștere la drepturi și obligații civile, conform principiilor generale și în corespundere cu dispozițiile din Codul civil. Legislația civilă mai prevede că atât drepturile civile, cât și obligațiile corelative pot să ia naștere din: contracte, acte juridice, acte emise de o persoană juridică de drept public, în rezultatul unor fapte și evenimente care pot genera consecințe juridice în raporturile de drept civil.

În codurile de procedură civilă moldovenesc și român, pentru exprimarea diferitor sensuri, termenul act este utilizat, cu preponderență, în calitate de document (înscris) și ca acțiune (activitate, acțiune în desfășurare), ceea ce permite subiecților de drept să înțeleagă sensul normelor juridice mai ușor și mai corect. Astfel, în conformitate cu art.14 alin.(1) din Codul de Procedură Civilă al R.M., la judecarea cauzelor civile în primă instanță, *actele judiciare* se emit în formă de hotărâre, încheiere și ordonanță. Tot în acest act normativ, termenul „act” este utilizat de legiuitorul moldovean în calitate de manifestare a activității (acțiunii). De exemplu, art.10 alin.(1) și (2), art.23 alin.(4) și (7), art.47 alin.(1), art.75 alin.(4) din Codul de Procedură Civilă al R.M.

Legislația cu privire la notariat din Republica Moldova nu conține o definiție legală a actului notarial, ci exprimă doar anumite caracteristici ale acestui act. Astfel, în art.3 alin.(2) din Legea cu privire la notariat nr.1453/2002 (abrogată) era stipulat că prin actul notarial se înțelege actul întocmit de către notar, semnat și sigilat de el, având autoritate publică și forța probantă prevăzută de lege, adică este acțiunea notarului săvârșită în numele Republicii Moldova, în conformitate cu legislația națională, îndreptată spre apărarea drepturilor și intereselor legale ale persoanei. În continuare, Legea cu privire la notariat nr.1453/2002, în art.4, prevedea că rolul principal în

¹⁵⁵ Pillebout J.-F., Yaigre J. Droit professionnel notarial. Paris: Lexis Nexis, 2015, p.121.

¹⁵⁶ Regulamentul (CE) nr.805/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 aprilie 2004 privind crearea unui titlu executoriu european pentru creanțele necontestate. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L143 din 30.04.2004.

elaborarea și aprobarea regulamentului cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale, forma și conținutul registrelor de acte notariale, precum și blanchetelor speciale pe care se întocmesc actele notariale, aparține Ministerului Justiției al R.M.

Aspecte importante cu privire la definirea actului notarial găsim în Legea cu privire la organizarea activității notarilor nr.69/2016¹⁵⁷ care, în art.3 alin.(3)-(4) stabilește că actele notariale înaintate cu titlu de probă în fața instituțiilor de drept public și în ședințele de judecată, poartă caracter veridic și se consideră a fi verificate și constatate în prealabil de către notari. Informațiile care au fost deja certificate și autentificate de către notar se prezumă a fi corecte. Aceste fapte pot servi în calitate de probă în fața instituțiilor de drept public și privat, inclusiv în ședințele de judecată. Prezumția data poate fi combătută numai dacă, printr-o hotărâre a instanței de judecată, actul notarial va fi revocat.

Prezintă interes că definirea actului notarial a fost propusă, într-o variantă incipientă, de către autorii proiectului la Legea nr.69/2016 cu privire la organizarea activității notarilor din Republica Moldova. În proiectul înaintat era menționat că: „actul notarial se manifestă ca o dovadă veridică și legitimă a tuturor actelor supuse autentificării și a faptelor ce au fost constatate”, „actul notarial poartă semnătura și sigiliul notarului sau a persoanelor înzestrate cu atribuții notariale, emană de la autoritatea publică, se consideră veridic și conform prevederilor legale, manifestă putere probantă și executorie” (art.3). Această prevedere din proiect a fost supusă criticii, iar pentru a evita anumite confuzii, s-a propus excluderea cuvintelor „și executorie”, fiindcă rezultatul scontat din norma legală oricum nu se producea din motiv că lipsea mecanismul juridic. Au fost aduse argumente că în legislația din alte state, actele notariale sunt învestite cu formulă executorie. Această învestire are loc odată cu îndeplinirea actelor notariale sau mai târziu (după întocmirea actului notarial). Anume în baza acestor acțiuni, actele notariale obțin calitatea de titlu executoriu¹⁵⁸. În același context, autorii proiectului de lege au concluzionat că în Republica Moldova, mecanismul juridic privind întocmirea actelor notariale necesită a fi consfințit printr-un act normativ distinct.

Aspecte definitorii ale actului notarial au fost expuse în proiectul legii cu privire la procedura notarială¹⁵⁹. Conform art.4 din textul proiectului, forma autentică a actului juridic ia naștere în conformitate cu norma legală ori la solicitarea persoanei. Întocmirea actului notarial se efectuează doar la solicitarea persoanelor interesate și se realizează cu respectarea formei scrise. Proiectul de lege mai prevedea că, pe lângă textul de bază ale actului juridic, actul notarial va include datele de identificare, sigiliul și semnătura notarului, constatările și împrejurările reliefate de către notar.

¹⁵⁷ Legea cu privire la organizarea activității notarilor nr.69 din 14.04.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.277-287.

¹⁵⁸ Comentarii și propuneri la proiectul de lege cu privire la organizarea activității notarilor, elaborate de Asociația Obștească pentru Democrație Participativă (ADEPT), <http://www.e-democracy.md/files/td/aviz-adept-proiect-lege-notari-mj-08-04-2013.pdf> (vizitat 06.08.2020).

¹⁵⁹ Portalul oficial al Ministerului Justiției din R.M., http://www.justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/coordonare/2017/martie/PL_Procedura_notariala0304.pdf (vizitat 04.12.2020).

În România, definirea actului notarial o găsim în Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995¹⁶⁰. În conformitate cu art.7 din Lege, actul întocmite de notarul public emană de la o persoană juridică de drept public, poartă semnătura și sigiliul notarului, manifestă puterea probantă și executorie stipulată prin lege. Legea specială mai stabilește că, în vederea prevenirii unor eventuale litigii de drept, în sarcina notarilor publici este pusă obligația de a verifica, ca în actele notariale să nu existe dispoziții ce contravin legii și normelor morale, de a solicita și de a oferi explicații părților, pentru a se încredința că subiecții au înțeles conținutul actului notarial.

Uniunea Internațională a Notariatului Latin a definit actul notarial în textul documentului internațional intitulat *Principiile fundamentale ale notariatului latin*¹⁶¹. Potrivit pct.5 din acest document, actele notariale sunt cele pe care notarul le redactează, le autentifică și le păstrează în arhiva sa, clasându-le în ordine cronologică.

Cercetarea definițiilor legale și doctrine ale actului notarial o putem efectua numai în conexiune cu formele de încheiere a actelor juridice. În acest context, trebuie să facem o distincție între formele de încheiere a actelor juridice civile, cum sunt: forma simplă scrisă și forma scrisă autentificată notarial. În competența notarului intră redactarea actelor notariale stabilite expres în art.11 din Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială.

Apreciem că reglementări asemănătoare au existat și în Legea R.M. nr.1453/2002 (abrogată), iar în legătură cu aceasta, în doctrina din Republica Moldova s-a menționat că notarul poate să întocmească un contract (sau un alt act juridic), forma notarială a căruia nu este obligatorie, fără a-l autentifica, și acest contract va fi valabil, doar că nu va fi de autoritate publică¹⁶².

Trăsături caracteristice ale actului notarial. Actul notarial se caracterizează printr-o serie de trăsături care îl diferențiază în raport cu alte fapte juridice ale circuitului civil. Trăsăturile caracteristice ale actului notarial sunt numeroase și pot fi deduse din analiza textului Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială.

În primul rând, actele notariale se îndeplinesc de anumite persoane, împuternicite de către stat. Lista persoanelor care sunt abilitate să desfășoare activitatea notarială este reglementată prin lege și poartă caracter exhaustiv. Concluzia dată o deducem din art.1 alin.(2) al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială, în care este stabilit că dispozițiile acesteia se răsfrâng asupra activității notarilor și persoanelor înzestrate prin lege cu atribuții notariale (autentificare, legalizare, certificare etc.). Toate actele notariale se îndeplinesc în numele Republicii Moldova, ceea ce confirmă actelor notariale un statut oficial.

¹⁶⁰ Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36 din 12.05.1995. În: Monitorul Oficial al României (republicată), 2018, nr.237.

¹⁶¹ Principiile fundamentale ale sistemului notarial de tip latin, adoptat de Biroul Comisiei de Cooperare Notarială Internațională la 18.01.1986 și de Consiliul Permanent de la Haga din 13-15 martie 1986.

¹⁶² Pistriuga V. Comentariul științifico-practic al Legii Republicii Moldova nr.1453-XV din 08.11.2002 „Cu privire la notariat”. În: Бизнес-Право (Republica Moldova), 2004, nr.12, p.63.

Cu titlu de comparație, vom face mențiunea că vechea legislație din Republica Moldova a fost mai reușită din acest punct de vedere. Astfel, în conformitate cu art.3 alin.(1) al Legii R.M. nr.1453/2002 (abrogată), pe întreg teritoriul Republicii Moldova actele notariale erau îndeplinite de către notari, precum și de persoanele înzestrate prin lege cu atribuții notariale, iar în afara teritoriului Republicii Moldova – de misiunile diplomatice și oficiile consulare.

În al doilea rând, îndeplinirea actelor notariale se face numai la solicitarea persoanei interesate. Activitatea notarială este destinată satisfacerii intereselor private ale beneficiarilor actului notarial, iar notarul poate presta serviciile notariale numai la cererea solicitantului. Beneficiarul singur decide dacă are nevoie de un act notarial, iar notarul poate doar satisface cererea lui (prestarea serviciului notarial) și numai dacă aceasta nu contravine legii și bunelor moravuri. Persoana care desfășoară activitatea notarială nu este în drept de a interveni, din oficiu, în viața privată a subiecților de drept.

Din motiv că legislația nu oferă un răspuns privitor la forma cererii de întocmire a actului notarial, în practica notarială se procedează diferit. Astfel, unii notari consideră a fi suficientă forma verbală, alții notari solicită o cerere în formă scrisă. În legătură cu aceasta, în doctrina moldovenească s-a specificat că forma de bază, suficientă pentru îndeplinirea actului notarial, este cea verbală. Însă, pentru unele acțiuni este necesară forma scrisă¹⁶³. Cu atât mai mult, o cerere scrisă de întocmire a actului notarial va fi obligatorie ori de câte ori documentele înaintate notarului manifestă semne de întrebare. De asemenea, forma scrisă este obligatorie pentru eliberarea certificatelor privind confirmarea dreptului de proprietate în privința cotelor-părți din proprietatea în devălmășie (art.49 alin.(1) al Legii), precum și la depunerea cererilor de acceptare sau de renunțare la succesiune (art.72 alin.(1) din Lege). Notarul va fi în drept să refuze întocmirea actului notarial doar în condițiile art.8 al Legii R.M. nr.246/2018 cu privire la procedura notarială.

În al treilea rând, actele notariale necesită a fi prevăzute de legislația în vigoare. O listă a actelor notariale care pot fi îndeplinite de notari, precum și de alte persoane împuternicite cu atribuții notariale, este prevăzută în art.11 al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială. Pentru comparație, în Legea R.M. nr.1453/2002 (abrogată), lista actelor notariale care puteau fi îndeplinite de notari era mai extinsă, fiind stipulată în articolele 35-37¹. Totuși, subliniem că atât în Legea R.M. nr.246/2018, cât și în Legea R.M. nr.1453/2002 (abrogată), lista actelor notariale nu este exhaustivă, deoarece notarul poate accepta și documentele întocmite în conformitate cu legislația altor state.

În al patrulea rând, actele notariale urmează a fi îndeplinite conform unor reguli prevăzute de legislație și în limitele unei proceduri speciale, numită „procedura notarială”. Astfel, în art.5 al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială este prevăzut că întocmirea actelor notariale

¹⁶³ Pistruga V. Comentariul științifico-practic al Legii Republicii Moldova nr.1453-XV din 08.11.2002 „Cu privire la notariat”. În: Бизнес-Право (Republica Moldova), 2004, nr.6, p.14-15.

se face în limitele dispozițiilor legale. Ministerul Justiției al R.M. este autoritatea publică care deține competențe privind elaborarea și aprobarea regulilor de întocmire a actelor notariale, formularelor și girurilor speciale.

În al cincilea rând, actele notariale trebuie să corespundă nu doar cerințelor legale care reglementează procedura notarială, dar și esenței acțiunii, determinate de normele dreptului material, ce se realizează prin aceste acte notariale. Fiind un act de aplicare a dreptului, actul notarial preia scopul și finalitatea normei corespunzătoare a dreptului material.

În al șaselea rând, persoana care beneficiază de serviciile notariale trebuie să achite o plată. Taxele de stat și plățile care se încasează de către notar, necesită a fi reflectate în registre speciale (art.25 alin.(1) al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială). Notarul poate să refuze întocmirea actelor notariale dacă solicitantul nu a efectuat achitarea taxelor și plăților stabilite (art.8 alin.(2) lit.(b)). Mențiunea cu privire la perceperea taxei de stat și a plăților pentru asistența notarială se stabilește de către notar în conținutul girului notarial (art.24 alin.(2) lit.(f)).

Din acest punct de vedere, suntem de opinia că reglementări mai reușite erau stipulate în art.30 alin.(1)-(2) al Legii R.M. nr.1453/2002 cu privire la notariat (abrogată). Norma legală prevedea obligativitatea încasării unor plăți notariale pentru prestarea serviciilor de consultanță notarială, întocmirea actelor notariale și elaborarea proiectelor de acte juridice. Sumele percepute de către notar erau formate din taxa de stat și plata în schimbul serviciile notariale propriu-zise. În cazul neachitării de către solicitant a plăților stabilite, notarul sau persoana abilitată cu atribuții notariale era în drept să refuze îndeplinirea actului notarial.

Actul notarial se consideră îndeplinit numai dacă trăsăturile caracteristice enumerate supra sunt prezente în ansamblu. În cazul absenței uneia dintre particularitățile evidențiate, actul notarial poate fi considerat neîndeplinit.

În afară de trăsăturile caracteristice ale actului notarial care au fost prevăzute de legislație, în doctrina dreptului notarial au fost expuse și alte particularități specifice ale actelor notariale. Astfel:

1) Actul notarial se emite ori de câte ori devine necesară confirmarea pe cale oficială a unor fapte juridice sau realizarea anumitor drepturi ce aparțin persoanelor fizice sau juridice;

2) Asemeni altor acte de aplicare a dreptului, actul notarial este înzestrat cu putere juridică, având capacitatea de a da naștere unor efecte juridice. Lipsirea actului notarial de putere juridică și de efecte juridice poate avea loc în cazul renunțării titularului la redactarea actului notarial sau în cazul declarării nule a actului. Puterea juridică a actului notarial nu depinde de calitățile personale ale notarului care a emis acel act.

3) Actele notariale se întocmesc în limitele unei proceduri speciale compuse din etape, a căror consecutivitate este strict reglementată prin lege. La efectuarea acțiunilor notariale, notarul este obligat să aplice nu doar normele procedurale, ci și normele corespunzătoare ale dreptului material.

Toate actele notariale, pe lângă caracteristicile generale, posedă și particularități care permit delimitarea lor pe categorii. Aceste categorii, caracterizându-se prin semne și particularități individuale, sunt denumite proceduri notariale. Astfel, în doctrina de specialitate din Republica Moldova, autorii *E.Constantinescu*, *Gh.Chibac* și *E.Bondarciuc* au evidențiat următoarele tipuri de proceduri notariale: de autentificare a tranzacțiilor (acțiunile notariale privind autentificarea contractelor de vânzare-cumpărare, schimb, donație etc.), de autentificare a faptelor juridice (acțiunile notariale privind confirmarea faptului existenței în viață a persoanei sau a datei de prezentare a documentului), de confirmare a faptelor nelitigioase și de îndeplinire a unor acțiuni de protecție¹⁶⁴.

O particularitate importantă a actului notarial se manifestă prin aceea că actul notarial este capabil de a reflecta și de a exprima toate etapele esențiale ale procedurii notariale, existente până la apariția actului, precum și de a determina perspectivele îndeplinirii celor mai relevante relații sociale.

4) Unul dintre scopurile principale ale actelor notariale constă în apariția și modificarea raporturilor juridice, găsimu-și exprimarea obiectivă în persoana abilitată prin lege cu atribuții notariale. În acest context, actul notarial este întotdeauna un act public, având capacitatea de a preîntâmpina nașterea unui litigiu de drept și facilitând astfel aplicarea normelor juridice.

5) Actului notarial revine un rol important în procesul de realizare a funcției de apărare a dreptului, deoarece în viața de zi cu zi orice persoană dorește siguranță și stabilitate în raporturile juridice. Această garanție, de regulă, o pot oferi persoanele abilitate cu atribuții notariale, prin redactarea actelor notariale. Pentru unele categorii de acte notariale legea stabilește expres forma notarială *ad validitatem*, iar pentru altele, solicitantul singur alege această formă. În ambele cazuri, actul notarial manifestă aceeași putere juridică și este protejat de către stat în același volum.

Deși instituția notariatului nu este adaptată pe deplin la soluționarea tuturor litigiilor care apar, ideea de bază se manifestă în realizarea potențialului ei de prevenire, unde prevenția este parte inalienabilă a unui tot întreg în calea obținerii și realizării scopului de apărare juridică.

Fiind o instituție liberală, notariatul are ca scop protejarea intereselor persoanei, asigurarea legalității, eliminarea incertitudinii juridice și prevenirea declanșării litigiilor. În legătură cu aceasta, în doctrina de specialitate s-a menționat că prin autentificarea actului notarial, notarul înlătură eventuale obstacole în calea realizării drepturilor și obligațiilor persoanei, precum și în lupta împotriva abuzului de drept¹⁶⁵. Notarul este abilitat de către stat să realizeze în mod independent și imparțial *un control juridic preventiv*, care se face în scopul asigurării certitudinii juridice, evitării declanșării conflictelor și salvărdării intereselor tuturor părților actului juridic¹⁶⁶.

¹⁶⁴ Constantinescu E., Chibac Gh., Bondarciuc O. Notariat: manual pentru studenții facultăților de drept. Chișinău: Pontos, 2001, p.102.

¹⁶⁵ Marcadé D., Mion B., Moussinet M., op.cit., p.58.

¹⁶⁶ Olaru I. Notarul – delegatar al autorității publice, www.uniuneanotarilor.ro/files/1_ss%20ioana%20olaru.doc (vizitat 30.07.2018).

Astfel, putem spune că actul notarial se manifestă ca o garanție constituțională de supraveghere și apărare a drepturilor și libertăților persoanei. Totodată, actul notarial formează pentru părți o protecție necesară în inițierea și derularea raporturilor juridice civile și comerciale. Formalismul aplicat la încheierea actelor juridice este o garanție de securitate a raporturilor civile. Prin intervenția unei autorități publice, părțile sunt protejate de eventuale riscuri și vicii contractuale.

6) Actul notarial necesită a fi examinat și ca document, care trebuie să creieze condiții de înlăturare a circumstanțelor directe sau indirecte prin care ar putea fi încălcate drepturile și obligațiile persoanei. Această viziune cu privire la actul notarial găsim la cercetătoarea din Republica Moldova, *E.Mocanu*. Autoarea este de opinie că actele notariale sunt niște înscrisuri întocmite înainte de nașterea unui litigiu, motiv din care actele notariale mai poartă denumirea de înscrisuri preconstituite și pot fi utilizate, în caz de nevoie, ca mijloc de probă în instanța de judecată¹⁶⁷.

7) Același drept subiectiv civil poate fi asigurat, după caz, prin intermediul actelor notariale sau a celor jurisdicționale. Actul notarial servește ca fundament juridic ce exclude necesitatea recunoașterii repetate a aceluiași fapt pe cale judiciară. Alegerea formei notariale sau celei jurisdicționale de protecție a drepturilor subiective civile nu este un factor absolut și este lăsată la discreția părților interesate. Cu toate acestea, activitatea notarială se încadrează în sfera raporturilor juridice nelitigioase, deoarece în cazul apariției unor divergențe între subiecții actului notarial, notarul este obligat să refuze în redactarea actului notarial și să recomande părților adresarea în instanța de judecată.

Actul notarial nu poate fi privit în mod independent de faptul juridic, astfel că în doctrină s-a încercat stabilirea unor criterii de diferențiere între cele două izvoare ale raporturilor juridice, fiecare dintre aceste criterii fiind centrat pe rolul pe care îl are voința în nașterea acestora. În lumina dreptului notarial, faptul juridic a fost calificat drept „factor important de apariție sau de stingere a unui raport juridic din sfera activității notariale”¹⁶⁸, apreciindu-se că se numesc fapte juridice „acele fapte, care, prin acte normative speciale primesc relevanță juridică sau consecințe juridice, adică dau naștere, modifică ori sting raporturi juridice din sfera dreptului notarial”¹⁶⁹.

Din perspectiva faptelor juridice, actul notarial manifestă o natură dublă – pe de o parte, el poate confirma apariția la participanții raporturilor juridice de drept material a unor drepturi și obligații materiale, și astfel reprezintă un fapt juridic al dreptului material, iar pe de altă parte – este un fapt juridic al procedurii notariale, în care se fixează rezultatele acțiunilor notariale. Deducem astfel că actul notarial reprezintă un conglomerat de norme ale dreptului material și procedural, în care este determinat atât conținutul, cât și modul de aplicare a normelor de drept.

¹⁶⁷ Mocanu E. Comentariul la Legea cu privire la notariat nr.1153-XV din 11.04.1997. Chișinău: Arc, 1999, p.7.

¹⁶⁸ Rapp-Cassigneul V. Droit général et droit notarial, 4e édition. Paris: Defrénois, 2016, p.43.

¹⁶⁹ Torricelli-Chrifi S. La pratique notariale, source du droit. Paris: Defrénois, 2015, p.122.

Actul notarial necesită a fi examinat și ca unitate primară de manifestare a procedurii notariale, și ca mijloc, care fixează dovada prezenței sau a lipsei faptelor juridice. Astfel, elaborarea actului notarial este legată nu doar de influențarea asupra unui cerc determinat de subiecți ai raportului juridic notarial, ci și de formarea unui complex întreg de relații sociale, cu condiția ca fiecare relație socială va funcționa în mod individual.

La întocmirea actelor notariale, notarul se bazează înainte de toate pe aplicarea normelor dreptului material și finalizează în temeiul normelor dreptului procedural (al notariatului). Astfel, la îndeplinirea acțiunilor notariale, notarul aplică acele dispoziții material-juridice care determină cercul de fapte ce necesită constatare pentru confirmarea unui anumit drept, precum și cercul de împrejurări de care este legată stabilirea faptului juridic.

Regulile de îndeplinire a actelor notariale sunt stabilite de normele dreptului procedural (al notariatului). În acest context, spunem că actele notariale sunt fapte juridice ale procedurii notariale, deoarece dau naștere la efecte procesuale pentru participanți. Cu titlu de exemplu, aducem girul de autentificare, care este un fapt juridic ce aparține dreptului procedural (al notariatului). Acțiunea notarială se consideră a fi îndeplinită din momentul aplicării pe actul notarial a girului de autentificare, fapt ce implică apariția pentru notar și beneficiar a drepturilor și obligațiilor în cadrul procedurii notariale.

Actul notarial poartă caracter *strict individual*. Acțiunea actului notarial este orientată la concretizarea reglementărilor juridice cu referire la o situație concretă. Prin aceasta, actul notarial este privit ca o varietate a actelor juridice civile și se deosebește de actele cu caracter normativ sfera de acțiune a cărora nu se limitează la o situație concretă.

Actul notarial are o formă exterioară care, în dependență de acțiunea realizată de notar, dobândește particularitățile formei procedurale stabilite prin lege. Forma actului notarial este, de regulă, forma scrisă, iar actul notarial propriu-zis are aspectul unui înscris, în care se conțin rechizitele stabilite prin lege.

Forța juridică a actului notarial se manifestă prin aceea că potrivit legii, actul notarial confirmă anumite fapte sau autentifică anumite drepturi stabilite de notar. Astfel, actul notarial are o forță probatorie¹⁷⁰. În pofida faptului că, potrivit legislației procesual civile, pentru instanța de judecată nicio probă nu are forță prestabilită, în situația notarului faptele stabilite de către acesta sunt certe și incontestabile. Drept exemplu, putem aduce actele juridice autentificate notarial prin care se atestă existența unui fapt sau a unui drept confirmat prin act, spre deosebire de actul juridic încheiat în scris, în forma simplă și care, în caz de litigiu, necesită dovezi suplimentare pentru confirmarea faptelor indicate în act.

¹⁷⁰ Богатырев Н.В. Нотариальный акт как форма осуществления охранительной функции права. În: Вестник Саратовской государственной юридической академии (Federația Rusă), 2015, nr.1, p.124-125.

Delimitarea actului notarial față de alte acte conexe

Actul juridic civil și actul notarial. Interesul abordării definițiilor legale și doctrinare ale actului juridic civil în contextul cercetării actelor notariale, se explică prin faptul că actul notarial reprezintă una dintre cele mai importante categorii de manifestare a actelor juridice civile. Între actul juridic civil și actul notarial există o corelație de tipul parte la întreg, unde actul juridic civil constituie genul, iar actul notarial formează specia. Actelor notariale le sunt aplicabile dispozițiile generale cu privire la actul juridic prevăzute în codurile civile din Republica Moldova și România.

Nașterea unui raport juridic civil este precedată de existența unor premise care îl structurează, și anume: faptele juridice, norma juridică și subiectele. Faptele juridice sunt acele împrejurări, acțiuni omenești, evenimente sau fenomene naturale – cărora legea le conferă eficacitate juridică, adică dau naștere, modifică sau sting raporturi juridice¹⁷¹. De asemenea, în doctrina dreptului civil s-a menționat că orice fapt, orice eveniment sau orice act material care are un efect juridic, adică naște, transmite sau stinge un drept, poartă numele generic de fapt juridic¹⁷². Drepturile subiective civile se transmit și se sting prin săvârșirea unor fapte, care în sensul cel mai larg – *lato sensu* – cuprind elemente diverse ale vieții sociale¹⁷³. Anume faptele juridice servesc ca temei de apariție a drepturilor și obligațiilor civile.

Doctrina clasifică faptele juridice în fapte licite și fapte ilicite. Faptele licite sunt „acțiunile umane săvârșite în lipsa intenției de a genera raporturi obligaționale. Cu toate acestea, în temeiul dispozițiilor legale, faptele licite pot da naștere raporturilor juridice obligaționale, dar fără ca prin intermediul acestor raporturi să fie încălcate normele juridice¹⁷⁴. În același timp, se consideră ilicite acele fapte care sunt contrare normelor juridice și care se săvârșesc în lipsa intenției de a genera consecințe juridice, consecințe care totuși ia naștere în conformitate cu legea.

O altă clasificare a faptelor juridice se face în evenimente juridice și acțiuni omenești. Evenimentele juridice sunt acele fapte naturale (împrejurări) care se produc independent de voința omului, însă de producerea lor se nasc, modifică sau sting raporturi juridice în baza legii. De exemplu, scurgerea timpului, nașterea și moartea omului etc. Acțiunile omenești nu se produc independent de voința ori de cunoștința omului, ci dimpotrivă, sunt fapte voluntare ale omului care, odată produse, dau naștere, modifică ori sting efecte juridice¹⁷⁵. Acțiunile omenești sunt de mai multe feluri: intenționate, din neglijență sau imprudență, iar în funcție de faptul dacă sunt sau nu permise de lege, acțiunile se împart în acțiuni licite (actele juridice civile) și ilicite. Dintre acestea, cele mai răspândite sunt acțiunile licite, cunoscute cu denumirea – acte juridice civile.

¹⁷¹ Niemesch O. Faptul juridic licit. București: Hamangiu, 2016, p.3-4.

¹⁷² Pînzari V. Unele considerente cu privire la definiția actului juridic în Codul civil al Republicii Moldova. În: Revista Studia Universitatis Babeș-Bolyai (România), 2004, nr 1-2, p.116.

¹⁷³ Matefi R. Teoria actului juridic civil. București: Hamangiu, 2017, p.7-8.

¹⁷⁴ Niemesch O. Faptul juridic licit. București: Hamangiu, 2016, p.4.

¹⁷⁵ Chirtoacă L. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: Print-Caro, 2015, p.102.

Spre exemplu, eliberarea unei procuri, întocmirea unui testament, încheierea unui contract de vânzare-cumpărare nu sunt altceva decât acțiuni care se încadrează în termenul de act juridic civil.

În literatura de specialitate este susținută aproape în unanimitate ideea că termenul act juridic are două sensuri: a) de manifestare a voinței care produce efecte juridice, sens căruia îi sunt consacrate dispozițiile din codurile civile ale Republicii Moldova și României; b) de înscris constatator al actului juridic, adică un instrument probator cu care actul juridic civil este utilizat îndeosebi în dreptul procesual civil¹⁷⁶. Baza actelor juridice civile o formează contractele, care sunt orientate spre obținerea unui rezultat juridic concret¹⁷⁷.

Codul civil al R.M.¹⁷⁸ reglementează actul juridic civil în cuprinsul articolelor 308-361. Aceste reglementări poartă un caracter general, deoarece se aplică tuturor actelor juridice civile. Astfel, în art.308 din Codul civil al R.M., legiuitorul definește actul juridic civil ca o manifestare a intenției orientată spre generarea, schimbarea ori încetarea unor drepturi și obligații civile. Definiția actului juridic civil o găsim și în cuprinsul art.1166 din Codul civil al României¹⁷⁹, potrivit căruia contractul semnifică înțelegerea formată între două ori mai multe personae, manifestând voința în a da naștere, schimba ori înceta raporturi juridice civile”. În completarea acestui text de lege vine art.1324 din Codul civil român, conform căruia unilaterale se consideră a fi actele juridice la baza cărora se află singura manifestare de voință din partea persoanei.

În doctrina de specialitate există numeroase definiții ale actului juridic civil, dar acestea nu se deosebesc esențial de noțiunea legală. Majoritatea autorilor au evidențiat că actul juridic civil este o manifestare de voință și are la bază intenția de a genera consecințe juridice, deci dorința autorului de a recurge la încheierea actului¹⁸⁰. Această dorință, intenție, denumită și voință internă, urmează a fi adusă la cunoștința persoanelor terțe¹⁸¹.

Actul autentic și actul notarial. Pentru a face dovada unui act juridic civil, legea ne impune, indirect, întocmirea unui înscris, ca urmare a instituirii multiplelor interdicții privind admisibilitatea probei cu martori și a altor mijloace de probă. Rațiunea instituirii acestor restricții rezidă în intenția legiuitorului de a determina părțile să-și preconstituie înscrise, datorită certitudinii pe care o conferă acest mijloc de probă, asigurând astfel stabilitatea raporturilor juridice civile¹⁸².

Se pune, așadar, problema determinării celui mai avantajos tip de înscris pe care îl pot întocmi părțile în vederea probării conținutului unui act juridic, în raport cu interesele lor concrete.

¹⁷⁶ Baieș S., Roșca N. Drept civil. Partea generală. Ediția a IV-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.146.

¹⁷⁷ Baieș S., Mițu Gh., Cazac O. și alții. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.41.

¹⁷⁸ Codul civil al R.M. nr.1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86.

¹⁷⁹ Codul civil al României adoptat prin Legea nr.287 din 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr.511.

¹⁸⁰ Romoșan I.D. Drept civil. Obligații. București: Hamangiu, 2018, p.45.

¹⁸¹ Chirtoacă L., op.cit., p.37.

¹⁸² Fodor M. Proba testimonială în concepția legiuitorului noului Cod de procedură civilă. În: Dreptul (România), 2014, nr.12, p.44.

Înscrisurile cel mai frecvent utilizate ca mijloace de probă sunt înscrisul autentic și înscrisul sub semnătură privată, ambele fiind ușor de utilizat și de conservat¹⁸³.

Înainte de a efectua analiza juridică a actului notarial, este necesar să elucidăm de ce este obligatorie forma autentică pentru anumite acte. Explicația rezidă în faptul că datorită unei instabilități sociale și economice din Republica Moldova și România în domeniul operațiunilor juridice de orice fel (chestiune care se poate constata empiric din activitatea oricărui profesionist al dreptului), înscrisul sub semnătură privată s-ar găsi într-o reală dificultate, deoarece:

- părțile pot să nu-și mai recunoască ulterior scrisul și nici semnăturile;
- părțile pot să nu mai fie ulterior de acord cu clauzele actului juridic la care inițial au consimțit;
- o parte poate profita pe seama celeilalte de o stare de constrângere pentru a încheia actul juridic, de lipsa de cunoștințe în legătură cu actul încheiat etc.;
- probabilitatea ridicată de viciere a consimțământului, inclusiv prin utilizarea în înscris a unor expresii obscure, ambigue, insuficiente etc.

Dacă actele sunt redactate de persoane puțin familiarizate cu principiile și termenii juridici, există riscul ca actele să fie expuse unei redactări defectuoase sau inexacte, care s-ar putea să nu reflecte intențiile reale ale contractanților. Prin urmare, prezența formalismului la redactarea actelor autentice constituie, cu adevărat, o garanție de regularitate, indiferent de forma sa de manifestare.

În limbajul curent, termenul „autentic” semnifică ceea ce este adevărat, prin opoziție cu „ceea ce este fals”. Etimologic, termenul provine din limba greacă și semnifică, „persoana ce acționează pentru ea însăși”¹⁸⁴. Autenticitatea actului este impusă de legiuitor pentru salvagardarea unui interes obștesc ori pentru ocrotirea părților împotriva unui consimțământ ușuratic la un act de o însemnătate deosebită¹⁸⁵.

Analizând actul autentic, vom avea în vedere sensul de *instrumentum probationis* (mijloc de probă) al actului, și nu pe cel de *negotium iuris* (manifestare de voință producătoare de efecte juridice). Așadar, în sensul cel mai comun, actul autentic este înscrisul despre care s-a afirmat că aparține în mod cert unei anume persoane și al cărui conținut îi este atribuit în mod necontestat. Termenul de act autentic este folosit în această accepțiune pentru a învedera că atât conținutul înscrisului, cât și întocmirea lui materială sunt opera certă a unei anumite persoane. Autenticitatea este privită în acest caz în opoziție cu posibilitatea contrafacerii înscrisului prin fals.

Pentru a dobândi atributul de act autentic, un act juridic trebuie să îndeplinească anumite exigențe cerute de lege. Aceste exigențe se referă la: întocmirea actului de către un funcționar public,

¹⁸³ Dănăilă V. Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole (coordonator G.Boroi). București: Hamangiu, 2013, p.37.

¹⁸⁴ Rapp-Cassigneul V. Droit général et droit notarial, 4e édition. Paris: Defrénois, 2016, p.32.

¹⁸⁵ Comentariul Codului civil al Republicii Moldova, Volumul I, coordonator M.Buruiană, Chișinău: Tipografia Centrală, 2006, p.475.

competența materială și teritorială a funcționarului în legătură cu întocmirea acelu act, întocmirea înscrisului cu formalitățile prevăzute de lege. Nerespectarea vreuneia din aceste exigențe lipsește actul de caracterul său autentic. În sens restrâns, spunem că notarul nu este un funcționar public. Statul îi delegă însă notarului o parte din autoritatea sa pentru a îndeplini un serviciu de interes general. De aceea, în conformitate cu art.5 alin.(8) din Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială, actul notarial emană de la o autoritate publică, este însoțit de semnătura și ștampila notarului, manifestă putere probantă și executorie, se consideră veridic și legal până la proba contrarie.

Constatarea de mai sus nu poate conduce la identificarea actului autentic cu actul notarial, deși în practică, atunci când se pune problema constatării unor manifestări de voință ale subiecților de drept, înscrisurile notariale reprezintă regula, deoarece majoritatea actelor autentice se întocmesc de către notari¹⁸⁶. Au caracter autentic toate actele individuale de aplicare a dreptului, emise de către funcționarii publici, conform obligațiilor de serviciu conferite prin lege. Astfel, trebuie considerate acte autentice și actele emise de alte autorități, cum sunt cele ale administrației publice centrale și locale, instanțelor judecătorești, organelor de urmărire penală etc. În acest sens, sunt acte autentice: actele de stare civilă, autorizațiile de urbanism eliberate de primării, certificatele emise de organul cadastral, hotărârile judecătorești, actele întocmite de executorii judecătorești, ordonanțele procurorului, procesele-verbale întocmite de către agenții constatatori etc. Actul sau înscrisul autentic este prin excelență o probă preconstituită la care persoanele recurg tot mai mult datorită avantajelor pe care le oferă în raport cu înscrisurile sub semnătură privată.

În doctrina moldovenească de drept procedural sintagma „înscris autentic” este denumită prin expresia *înscris oficial*. Astfel, în funcție de criteriul subiecților de la care provin, se disting înscrisuri oficiale și neoficiale. *Înscrisurile oficiale* provin de la autoritățile publice, diferite organizații, persoane cu funcție de răspundere (de exemplu, certificatele de căsătorie, de naștere, de deces, sentințele, hotărârile judecătorești). Înscrisurile oficiale au următoarele caracteristici: a) exprimă împuternicirile autorităților publice și ale persoanelor cu funcție de răspundere care au emis actul; b) sunt întocmite în forma prevăzută de lege pentru acest act; c) sunt întocmite și eliberate potrivit unei anumite proceduri. *Înscrisurile neoficiale* sunt înscrisurile ce provin de la particulari (de exemplu, recipise, testamente, scrisori etc.)¹⁸⁷.

Înscrisurile pot fi definite ca obiecte ale lumii înconjurătoare pe care, cu ajutorul literelor, cifrelor și altor semne grafice este redată o informație importantă pentru soluționarea pricinii civile. Deci, suport material al înscrisurilor constituie orice obiect din lumea înconjurătoare (de cele mai multe ori hârtie, lemn, metal) de orice formă și calitate ce poate să păstreze semne scrise.

¹⁸⁶ Popa I., Moise A. Drept notarial: organizarea activității, statutul notarului, proceduri notariale. București: Universul Juridic, 2013, p.189.

¹⁸⁷ Prisac A. Drept procesual civil. Partea generală. Chișinău: Cartier, 2013, p.341.

Modul de reprezentare a semnelor pe înscrisuri trebuie să lase urme accesibile percepției omului de a le citi¹⁸⁸. Subliniem că legislatorul moldovean, în Codul de procedură civilă al R.M. nu definește înscrisurile, ci se limitează la enumerarea acestora în art.137 din Cod.

Forma autentică nu este, în general, o condiție de valabilitate a actului juridic, întrucât dreptul moldovenesc și dreptul românesc, ca și cel continental, este dominat de marele principiu al consensualismului. Spre exemplu, art.323 din Codul civil al R.M. stabilește că forma autentică este impusă doar excepțional ca condiție de valabilitate a operațiunilor juridice, cum este cazul: mandatului de ocrotire în viitor a copilului (art.78 alin.(3)), procurilor eliberate pentru încheierea unor categorii de acte juridice (art.374 alin.(2) și alin.(5)); contractelor de constituire a servituții (art.642 alin.(2)), de ipotecă (art.684 alin.(1)), de donație (art.1200 alin.(1)) etc.

În afară de cazurile când forma autentică este impusă de lege (art.323 lit.(a) din Codul civil al R.M.), părțile pot cădea de acord să încheie orice act juridic în această formă. Consecințele nerespectării unui asemenea acord sunt aceleași ca și pentru nerespectarea formei autentice cerute imperativ de lege (art.324 din Cod).

Instituirea prin lege a formei autentice obligatorii pentru unele acte juridice civile are diferite finalități, precum: a) atenționarea părților asupra importanței pe care o prezintă actul juridic pentru patrimoniul lor, de exemplu, în cazul contractului de ipotecă (art.684 alin.(1) din Codul civil al R.M.); b) asigurarea libertății și certitudinii consimțământului, de exemplu, în cazul renunțării la succesiune (art.2392 alin.(1) din Cod); c) exercitarea unui control al societății, prin autoritățile publice, asupra actelor ce prezintă o importanță juridică generală, de exemplu, actul de constituire a unei societăți comerciale (art.249 alin.(2) lit.(a) din Cod).

Autentificarea actelor juridice civile în Republica Moldova se efectuează, de regulă, de către notari în conformitate cu Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială. Aceași lege prevede cazurile când actele juridice sunt autentificate de alte persoane abilitate de a desfășura activitate notarială. Astfel, actele juridice (în afară de contractele de înstrăinare de bunuri imobile și contractele de gaj) încheiate de persoanele fizice și juridice ale Republicii Moldova pe teritoriul altor state sunt autentificate de către consuli (articolele 90-95 din Lege). În conformitate cu art.18 din Lege, în sarcina autorităților publice locale este pusă obligația de a oferi notarilor asistența necesară în procesul de îndeplinire a procedurilor notariale, actelor notariale și acțiunilor notariale.

Codul civil al R.M. prevede posibilitatea autentificării unor acte juridice civile și de către alte persoane. De exemplu, art.374 alin.(4) și alin.(5) din Cod prevede condițiile eliberării procurilor care sunt echivalate cu cele autentificate notarial. Sunt asimilate cu actele juridice autentificate notarial testamentele autentificate de persoanele indicate în art.2227 din Codul civil.

¹⁸⁸ Треушников М. Судебные доказательства. Монография. Москва: Городец, 2017, р.113.

Spre deosebire de legislația civilă din Republica Moldova, în care se operează cu termenul *act autentic*, în România este frecvent utilizată sintagma de *înscriș autentic*. Legiuitorul român a stabilit două categorii de înscrișuri – înscrișul autentic și înscrișul sub semnătură privată. *Înscrișul autentic* se întocmește ori se autentifică de o autoritate publică sau de către notarul public, potrivit cerințelor de forma prevăzute în legislație (art.269 alin.(1) din Codul de procedură civilă al României). Astfel, putem concluziona că în România este considerat autentic orice înscriș care a fost emis de către o autoritate publică și căruia legea îi conferă acest caracter.

Înscrișul sub semnătură privată este acel document pe care a fost aplicată semnătura părților, independent de componența materialului din care este alcătuit. Înscrișurile sub semnătură privată sunt întocmite de părțile care încheie actul juridic pe care îl încorporează, nefiind necesară prezența vreunei autorități. Aceste înscrișuri nu sunt supuse niciunei formalități, în afara excepțiilor prevăzute de lege. De exemplu, condiția cerută testamentului olograf este să fie scris, semnat și datat de mâna testatorului¹⁸⁹.

Regimul juridic al înscrișurilor autentice din legislația română este redat în Codul civil și în Codul de Procedură Civilă. Ambele coduri se referă la aceleași înscrișuri autentice cu precizarea că în Codul civil textele care trimit la înscrișul autentic au în vedere necesitatea acestei forme pentru valabilitatea raportului juridic pe care-l consemnează, iar în Codul de Procedură Civilă înscrișul autentic este reglementat ca mijloc de probă. Astfel, cu titlu exemplificativ, cităm următoarele texte din Codul civil român: art.99 alin.(2) privind actele de stare civilă, care constituie proba până la înscrierea în fals, pentru ceea ce reprezintă constatările personale ale ofițerului de stare civilă: art.330 alin.(1) referitor la convențiile matrimoniale ce se încheie sub sancțiunea nulității absolute, prin înscriș autentificat de notarul public; art.375 alin.(1) după care notarul public (ca și ofițerul de stare civilă) poate constata divorțul, dacă soții sunt de acord și nu au copii; art.416 alin.(1) stabilește că recunoașterea copilului poate fi făcută și prin înscriș autentic; art.589 condiționează înscrierea în cartea funciară a dreptului de proprietate, în temeiul convenției părților dacă este încheiată în formă autentică sau, după caz, al hotărârii judecătorești, măsură repetată și de art.888, art.889 alin.(1) prevede că proprietarul poate renunța la dreptul său printr-o declarație autentică notarială etc. De asemenea, referire la forma înscrișului autentic al actului se face, sub sancțiunea nulității absolute, la donație (art.1011 pct.(1)), formă cerută și pentru testamentul autentic (art.1043 pct.1), declarația de neacceptare (art.1111) sau de renunțare la succesiune (art.1120 pct.(2)).

În vechiul Cod civil român (în prezent abrogat)¹⁹⁰, art.1171 prevedea că autentic este actul îndeplinit cu respectarea formalităților legale, de către funcționarul public, care deține competența de a exercita activitatea în limita razei teritoriale de întocmire a actului autentic. Textul de lege era

¹⁸⁹ Gavrilescu L.-C. Comparație între regimul juridic al înscrișului autentic și cel al înscrișului sub semnătură privată pentru probarea actului juridic civil, <https://www.universuljuridic.ro/comparatie-intre-regimul-juridic-al-inscrișului-autentic-si-cel-al-inscrișului-sub-semnatura-privata-pentru-probarea-actului-juridic-civil/> (vizitat 21.08.2020).

¹⁹⁰ Codul civil al României, adoptat la 26.11.1864 (abrogat). În: Monitorul Oficial al României, 2011, nr.409.

inspirat din Codul civil francez și folosea noțiunea de ofițer public în loc de funcționar public, deoarece notarii din Franța, la acea vreme, nu aveau calitatea de funcționari publici¹⁹¹.

Pentru a fi considerat autentic, înscrisul trebuie să corespundă următoarele cerințe: să fie întocmit sau autentificat de un funcționar investit cu exercițiul unei autorități publice; să fie întocmit de un agent constatatator competent material și teritorial, ce acționează în limitele funcției încredințate; să fie respectate cerințele prevăzute în legea specială care reglementează activitatea acelei autorități (de exemplu, în cazul actelor notariale, în România să fie respectate dispozițiile Legii nr.36/1995, iar în Republica Moldova prevederile Legii nr.246/2018).

Condiția principală de valabilitate a înscrisului sub semnătură privată este semnarea sa de către partea sau părțile de la care emană. Semnătura trebuie să fie executată de mâna autorului înscrisului (nu îndeplinește această condiție „semnătura” dactilografiată). Părțile trebuie să semneze, de regulă, la sfârșitul actului, în așa fel încât identitatea lor să poată fi determinată. Aplicarea semnăturii pe un înscris conferă credința deplină privind prezența acceptului persoanei care a semnat, în privința textului. În situația semnăturii electronice, aceasta poate fi considerată veridică numai dacă a fost aplicată în condițiile stabilite prin Legea R.M. cu privire la semnătura electronică și documentul electronic nr.91/2014¹⁹² și prin Legea României privind semnătura electronică nr.455/2001¹⁹³.

Înscrisul autentic, care prin formă și aparență îndeplinește cerințele esențiale de regularitate, se bucură de prezumția de autenticitate și de validitate care operează *erga omnes*. Documentul este socotit că provine de la cei care l-au semnat. Persoana care deține un astfel de înscris este scutită de orice dovadă, iar persoana care îi contestă conținutul, are obligația de a administra dovada contrară¹⁹⁴. În măsura în care notarul află despre existența unei voințe viciate din partea persoanei care solicită autentificarea înscrisului, va fi îndreptățit să refuze autentificarea acelu înscris.

Având în vedere sfera autorităților publice abilitate cu dreptul de a emite înscrisuri autentice, principalele categorii de acte autentice în România sunt: înscrisurile autentice notariale – potrivit Legii nr.36/1995; hotărârile organelor jurisdicționale (de exemplu, hotărârile judecătorești, autorizările instanței de tutelă); actele de stare civilă – potrivit Legii nr.119/1996; procesele-verbale de îndeplinire a actelor de procedură. Cu titlu de comparație, în legislația din Republica Moldova există categorii similare de acte autentice, precum: actele autentice notariale – conform Legii R.M. nr.246/2018 cu privire la procedura notarială; deciziile, încheierile și procesele-verbale ale instanțelor judecătorești –

¹⁹¹ Ionescu M. Înscrisul autentic în reglementarea noului cod civil și a viitorului cod de procedură civilă, <https://legeaz.net/noul-cod-civil-comentat-si-adnotat/inscrisul-autentic-in-noul-cod-civil> (vizitat 23.08.2020).

¹⁹² Legea R.M. cu privire la semnătura electronică și documentul electronic, nr.91 din 29.05.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.174-177.

¹⁹³ Legea privind semnătura electronică, nr.455 din 18.07.2001. În: Monitorul Oficial al României, 2014, nr.316 (republicat).

¹⁹⁴ Gavrilesco L.-C. Drept civil. Persoanele. București: Universul Juridic, 2017, p.15-16.

potrivit normelor Codului de Procedură Civilă al R.M.; actele de stare civilă – în corespundere cu dispozițiile Legii R.M. nr.100/2001 privind actele de stare civilă¹⁹⁵.

În toate cazurile, înscrisul autentic se bucură de o forță probantă deosebită, întrucât el își trage puterea din însuși faptul că a fost primit și autentificat sau chiar întocmit și autentificat de un funcționar de stat. De îndată ce a fost întocmit, înscrisul are prin forma și aparența sa exterioară înfățișarea unui act autentic regulat întocmit. De aici rezultă și prezumția de autenticitate de care se bucură orice înscris întocmit de un agent public în limitele atribuțiilor sale.

Formalitățile prevăzute de lege au ca rațiune atenționarea părților asupra consecințelor pe care anumite acte juridice le au asupra patrimoniului lor, atenționare care se poate realiza fie în mod direct, fie prin întârzierea în perfectarea contractului, care oferă timpul necesar pentru reflecție și analiză¹⁹⁶. De asemenea, în anumite materii se asigură exercitarea unui control cu privire la actele juridice care prezintă o importanță ce depășește interesele părților. În plus, prezența notarului are ca efect existența unui control eficace al respectării dispozițiilor legale la încheierea contractelor, dar și preîntâmpinarea litigiilor datorită consilierii oferite.

Chiar și așa, o parte dintre actele autentice sunt contestate pentru unele motive menționate supra. În măsura în care înscrierile în registrele publice nu ar depinde de înscrisuri autentice, toate aceste motive de insecuritate juridică ar fi induse în registrele publice, cu riscul de a perturba în mod grav circuitul actelor de orice fel și a bunurilor imobiliare. Aceasta se poate întâmpla întrucât registratorii de acte și de bunuri nu verifică și nu pot verifica elementele esențiale ale actului juridic care a stat la baza încheierii unui contract translativ de proprietate (de exemplu, cum ar putea verifica registratorii consimțământul părților?).

În al doilea rând, avantajele actelor autentice în raport cu cele sub semnătură privată, cel puțin din punctul de vedere al forței lor probante și caracterului executoriu, sunt indiscutabile. Persoanele apelează la birourile notariale pentru înscrisuri autentice nu doar atunci când au nevoie de această formă pentru valabilitatea actului sau atunci când astfel de formă le este solicitată de alte persoane cu care interacționează în activitățile lor, ci în special pentru că înscrisurile autentice oferă o siguranță juridică¹⁹⁷. Desigur, siguranța juridică nu este și nu poate fi deplină, dar cea oferită de înscrisurile autentice notariale reprezintă cea mai reușită dintre soluțiile posibile.

În al treilea rând, apreciem că în viața de zi cu zi rigurozitatea sistemului de drept modelează conduita subiectelor de drept. Este cunoscut faptul că o reglementare laxă poate fi exploatată negativ de participanții la circuitul civil. Iată de ce, măcar în anumite domenii, un control juridic riguros – indiferent de voința participanților la circuitul civil – trebuie să existe. Bunăoară,

¹⁹⁵ Legea R.M. privind actele de stare civilă, nr.100 din 26.04.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.97-99.

¹⁹⁶ Marcadé D., Mion B., Moussinet M. La formalisation des actes notariés, Pratique notariale, 2e édition. Paris: Lexis Nexis, 2018, p.78.

¹⁹⁷ Barbieru C., Macovei C. Activitatea notarială. De la teorie la practică. București: Universul juridic, 2018, p.84.

segmentul imobiliar este în mod cert unul dintre aceste domenii și susținem aici, fără rezerve, introducerea unui formalism care să finalizeze cu dobânditori de proprietate cât mai informați și mai siguri de dreptul care le-a intrat în patrimoniu.

Sintagma *înscris autentic* manifestă un înțeles mai extins decât termenul *contract autentic*. În doctrina română s-a indicat că autentice sunt înscrisurile îndeplinite de notarii publici, deciziile pronunțate de către instanțele de judecată, precum și orice act juridic întocmit de autoritățile publice (actele de stare civilă privind nașterea, înregistrarea căsătoriei, moartea persoanei fizice etc.) sau actele juridice îndeplinite de oficiile consulare și misiunile diplomatice¹⁹⁸. Toate aceste înscrisuri autentice nu fac parte din categoria contractelor.

În doctrina canadiană¹⁹⁹ și cea belgiană²⁰⁰ s-a menționat că o eventuală dispariție a înscrisului autentic notarial nu ar îndepărta părțile de rigoarea juridică, ci, pur și simplu, le-ar redirecționa înspre înscrisul certificat de avocat. Cu opinia respectivă nu suntem de acord, deoarece experiența de până acum demonstrează cu prisosință faptul că lipsa formei autentice nu determină în mod obligatoriu incidența formei înscrisului certificat de avocat, ci, de cele mai multe ori, pe cea a unui înscris simplu, sub semnătură privată. Categorical, nu aceasta este calea către asigurarea stabilității și siguranței operațiunilor juridice. Avocatul trebuie să fie consilierul juridic al unui singur client implicat într-un raport juridic, în timp ce notarul are obligația, ce derivă din lege, de a fi imparțial și preocupat de stabilitatea raportului juridic față de toate părțile implicate.

Pledăm în favoarea formalizării actului, și nu a consensualizării lui, fiind convinși de avantajele pe care forma, în general, o poate aduce securității dinamice a circuitului civil. Formalismul notarial este o necesitate determinată de necesitatea garantării circuitului juridic, deoarece actul autentic face parte din patrimoniul juridic al statului și prin urmare, acest „bun național” trebuie protejat ca oricare altul de o valoare similară. Toate aceste avantaje au determinat legiuitorul să ofere actelor cu adevărat importante un formalism prescris de lege, în care forma a devenit pentru act o condiție de existență.

Acțiunea notarială. Acțiunea notarială reprezintă un serviciu public destinat asigurării ocrotirii drepturilor și intereselor legale ale subiectului de drept, și constă într-un sistem de fapte, săvârșite de către persoana care desfășoară activitatea notarială, în condițiile legislației în vigoare, în rezultatul cărora unui document (sau fapt) se atribuie o forță juridică deosebită.

¹⁹⁸ Tița-Nicolescu G. Condiții de formă ale contractului în reglementarea noului Cod civil. În: Revista Universul Juridic (România), 2018, nr.3, p.18.

¹⁹⁹ Van Boxstael J., Vanderschuren J. Clauses abusives et force exécutoire de l'acte notarié. À propos de l'ordonnance Banco Popular Español, de l'arrêt et de l'ordonnance Sanchez Morcillo de la Cour de justice de l'Union européenne. În: Annales de Droit de Louvain: revue trimestrielle (Canada), 2015, nr.2, p.115-116.

²⁰⁰ De Wulf C., Bael J., Devos S. La rédaction d'actes notariés: droit des personnes et droit patrimonial de la famille. Gand: Kluwer, 2013, p.134.

Cu regret constatăm concepția care s-a format în societate, că acțiunea notarială ar reprezenta doar semnătura și sigiliile notarului, iar totul ce precedă – drept „prestarea unui serviciu tehnic clientului”, fapt ce nu corespunde realității²⁰¹.

Analizând opiniile doctrinare care au fost expuse în literatura juridică din spațiul ex-sovietic, autorul rus *G.G.Ceremnih* a menționat că acțiunea notarială reprezintă nu doar semnătura și sigiliul notarului sau funcționarului public, împuternicit să îndeplinească acțiuni notariale, dar și o serie de alte acțiuni importante, precum: stabilirea identității persoanei (a persoanelor) care s-a adresat pentru săvârșirea acțiunii notariale; verificarea capacității de folosință și de exercițiu a persoanei; explicarea pentru persoana care s-a adresat, dar și pentru alte persoane interesate, a dispozițiilor legislației în vigoare, precum și a efectelor juridice pe care acțiunile notariale le pot avea asupra unei chestiuni concrete; întocmirea și pregătirea documentelor corespunzătoare; redactarea actelor notariale; efectuarea înscrierilor în registrul acțiunilor notariale; subsemnarea și autentificarea înscrisurilor²⁰². În viziunea autorului citat, toate aceste acțiuni notariale necesită a fi reglementate prin lege, pentru a face o claritate privitor la competența acordată notarului în săvârșirea acțiunilor notariale.

În funcție de caracteristicile sale juridice, acțiunea notarială are caracter derivat, deoarece corelează în sine rezultatul stabilirii unei componente faptice suficiente. Din aceste considerente, acțiunea notarială, privită ca fapt juridic, este orientată spre realizarea unor fapte juridice primare și îmbină expresia lor sistemică și generalizată.

2.3. Conturarea naturii juridice privind actele notariale

În activitatea cotidiană, relațiile sociale de drept civil sunt dirijate, cu precădere, de actele notariale. A neglija participarea la întocmirea de acte notariale, începând cu cele mai relevante și sfârșind cu actele notariale mai însemnate, poate avea drept consecință plasarea subiecților în afara ariei raporturilor juridice civile.

Actele notariale constituie partea esențială a implicării noastre în sfera circuitului juridic civil și din acest punct de vedere, studierea temeinică și complexă a trăsăturilor actului notarial este necesară și justificată în contextul schimbărilor tot mai evidente în plan juridic, economic și social. În viața de zi cu zi se remarcă diversificarea raporturilor juridice civile și complexitatea categoriilor de acte notariale care se utilizează în multiple sfere de activitate.

Datorită faptului că actele notariale manifestă o prezență tot mai frecventă în raporturile sociale, persoanele fizice și juridice dobândesc încrederea fermă că circumstanțele certificate prin intermediul actului notarial sunt adevărate. Faptele consemnate în textul actelor notariale se

²⁰¹ Pistruga V. Comentariul științifico-practic al Legii Republicii Moldova nr.1453-XV din 08.11.2002 „Cu privire la notariat”. În: Бизнес-Право (Republica Moldova), 2004, nr.12, p.62.

²⁰² Черемных Г.Г. Комментарий к проекту федерального закона „О нотариате и нотариальной деятельности в Российской Федерации”. În: Нотариус (Federația Rusă), 2010, nr.1, p.8.

consideră a fi incontestabile, deoarece au fost verificate și documentate de către persoana împuternicită prin lege cu atribuții speciale: notarul public.

În plan doctrinar, natura juridică pe care o manifestă actele notariale a constituit în fiecare dată un motiv important de polemică. Discuțiile cu caracter științific purtate în literatura de drept notarial se datorează faptului că în legislație, termenul de „act notarial” nu a fost definit. În acest context, la efectuarea prezentei cercetări științifice vom avea ca punct de reper păreri doctrinare evidențiate de autori cu renume în sferile dreptului civil și dreptului notarial din Republica Moldova, România, Germania, Franța, Federația Rusă etc.

Păreră doctrinară care a fost citată frecvent în doctrina de drept civil din Federația Rusă este că actele notariale, după natura juridică sunt *acte de aplicare a dreptului*. Argumentul principal invocat de către autorul nominalizat în susținerea opiniei sale, este că notarii publici sunt desemnați în funcție prin decizia organului de stat; notarii publici dobândesc împuterniciri legale de a întocmi acte notariale din numele statului și prin mijlocirea puterii de stat care le-a fost conferită. În contextul respectiv, profesorul *T.Kalinichenko* a relevat că în funcție de natura juridică, actele notariale sunt acte juridice întocmite pentru situații determinate și poartă caracter public. În conformitate cu opinia citată, actele notariale se redactează în scris, în strictă corespundere cu dispozițiile legale. Efectele juridice ale actelor notariale sunt direcționate spre nașterea, modificarea ori stingerea unor drepturi și obligații subiective civile²⁰³. S-a menționat și faptul că particularitățile esențiale ale actului notarial sunt centrate pe trăsătura volițională a puterii de stat. Notarul devine acel subiect principal prin care autoritatea publică își extinde puterea de stat în sfera dreptului privat, în special prin întocmirea de acte notariale și asigurarea controlului asupra legalității acestora. Cu toate acestea, cercetătorul rus este de opinia că o astfel de tratate științifică cu privire la natura juridică a actelor notariale, devine riscantă. În activitatea notarilor, amprenta puterii de stat se manifestă cu pregnanță iar interesele statului în raporturile de drept civil și drept comercial au devenit tot mai conturate. Există riscul întemeiat de ignorare a interesului privat și de favorizare a interesului public.

În doctrina juridică a fost vehiculată ideea că actele notariale manifestă *natura juridică de drept administrativ*. Din acest punct de vedere, activitatea notarială a fost considerată parte compozantă din activitatea pe care o exercită autoritățile administrației publice. În această ordine de idei, s-a reliefat că metodele administrative de prevenire a conflictelor sunt limitate prin lege. Actul normativ stabilește forma procesuală de soluționare a unor eventuale conflicte civile. Suplimentar, există posibilitatea efectuării prin metoda administrative a controlului judecătoresc în privința legalității tuturor actelor și acțiunilor notariale întocmite de notarul public. În așa mod, concluzia principală la care s-a ajuns în doctrină este că actele notariale ar fi *acte juridice individuale de administrare*. Drept urmare, s-a evocat

²⁰³ Калининченко Т.Г. Нотариальный акт: понятие, содержание, классификации. În: Нотариальный вестник (Federația Rusă), 2009, nr.5, p.12.

că normele juridice din dreptul administrativ se vor aplica preponderent în privința actelor notariale, cu excepția trăsăturilor inerente dreptului notarial²⁰⁴.

De cealaltă parte, există grupul de autori care sunt împotriva opiniilor expuse mai sus și care au subliniat că nu pot să accepte natura administrativă pentru actele notariale. Au fost aduse exemple că notariatul se manifestă ca o entitate nonstatală, care nu poate fi asimilată cu autoritățile publice. Nu se permite includerea notariatului în categoria puterilor de stat. În pofida faptului că instituția notariatului constituie o activitate de interes public, aceasta nu este desfășurată de funcționarii publici. Am putea considera că notarul public devine acea persoană abilitată prin lege care, în raporturile juridice de drept privat, înlocuiește funcționarul public²⁰⁵. Actele notariale păstrează trăsăturile unor acte administrative grație faptului că sunt acte administrative. Totuși, din această perspectivă actele notariale se deosebesc de actele administrative prin faptul că sunt eliberate de o structură nonstatală și independentă care își desfășoară activitatea în mod liber²⁰⁶.

Altă opinie cu privire la natura juridică a actelor notariale, examinate în corelație cu teoria și practica judiciară, a fost exprimată de profesorul *Gh.Dobrican*. Au fost redată păreri că instituția notariatului se manifestă ca o activitate independentă și necontencioasă. Actul notarial și procedurile notariale nu poartă caracter administrativ, dar constituie ***jurisdicția necontencioasă, cu elemente de contencios***. Privitor la opiniile doctrinare prin care se promovează ideea că, în cadrul procedurilor necontencioase, activitățile desfășurate de către notarii publici poartă caracter administrativ, Gh.Dobrican a opinat că nu este de acord. A subliniat că opiniile doctrinare nominalizate poartă caracter simplist iar promovarea acestora în literatura juridică constituie este o derogare de la cadrul normativ în vigoare²⁰⁷.

În pofida punctului de vedere critic față de ***jurisdicția necontencioasă cu elemente de contencios*** pe care o manifestă profesorul Gh.Dobrican, acesta a reliefat că în anumite cazuri, notarii publici pot îndeplini o astfel de activitate. S-a menționat că jurisdicția necontencioasă cu elemente de contencios este întâlnită în activitatea complexă pe care o exercită notarii publici cu ocazia autentificării actelor juridice. Privitor la situația relevată, cercetătorul a subliniat că notarii publici desfășoară activitatea pe care o denumim ca ***jurisdicție necontencioasă cu elemente de contencios***. După exemplul preluat de la judecători, notarii publici emit hotărâri, redactează acte oficiale și aplică semnături. Actele și acțiunile notariale pot fi verificate prin declararea acțiunii în anulare și pot fi supuse controlului judiciar conform legii procesual civile.

²⁰⁴ Leș I. Manual de drept notarial. București: All Beck, 2001, p.22.

²⁰⁵ Цветков А.С. Публично-правовая природа нотариальной деятельности в Российской Федерации. În: Современное право (Federația Rusă), 2017, nr.11, p.49-50.

²⁰⁶ Kulishova R. Specifics of the Legal Nature of Notaryship and Notarial Service in the Russian Federation. În: Review of the Peoples' Friendship University of Russia (Federația Rusă), 2018, nr.3, p.45.

²⁰⁷ Dobrican Gh. Natura juridică a procedurilor notariale și a instituției notarului public. În: Dreptul (România), 2001, nr.4, p.99-100.

Apartenența unui act notarial la *jurisdicția necontencioasă cu elemente de contencios*, nu se află în legătură directă cu prezența litigiului de drept. De aceea, va fi necesar să ținem cont de faptul că lipsa litigiului de drept nu poate să constituie un criteriu principal pentru includerea actelor și lucrărilor notariale la categoria *jurisdicției necontencioasă cu elemente de contencios*²⁰⁸. Privitor la contextul respectiv, există opinia că notarul public nu elaborează și nici pronunță normele de drept. Notarul public doar aplică regulile de drept în funcție de procedura solicitată de subiecți. Dacă în relațiile dintre notar și client va lua naștere un litigiu de drept, notarul este obligat să informeze subiecții privitor la dreptul acestora de a înainta o acțiune în contencios administrativ²⁰⁹.

Cercetări importante privind natura juridică a activității notariale, în special cu referire la actele notariale, găsim la autorii francezi *V.Gomez-Bassac* și *E.Pidoux*. În susținerea concluziilor efectuate, cercetătorii au pornit de la *natura juridică de drept privat* și menționează că notarii publici sunt niște consilieri abilitați prin lege cu atribuții în sfera dreptului privat. În activitatea de drept privat pe care o exercită, notarii publici sunt chemați să protejeze drepturile și interesele private ale persoanelor fizice și juridice. Având această opinie, cercetătorii sunt împotriva doctrinei clasice care a susținut până recent că activitatea notarială ar fi o instituție de drept administrativ²¹⁰. Au fost aduse argumente în favoarea opiniei că funcția principală a notariatului constă în satisfacerea intereselor private ale subiecților. Actul notarial asigură realizarea unor deziderate și nevoi personale în favoarea persoanelor fizice și juridice²¹¹.

În opinia redată de cercetătorul *Ioan Leș*, birourile notariale se manifestă ca fiind instituții de drept privat. Autorul a descris că în raporturile juridice de drept public și privat, birourile notariale nu pot fi asimilate organului administrației de stat, dar a exemplificat că din perspectiva conținutului, actele notariale poartă caracter special, sunt acte de autoritate publică și păstrează trăsături ale actului administrativ²¹². Acest punct de vedere a fost criticat, din motiv că ar determina apariția unei stări de confuzie. S-a menționat că în situația în care vom accepta că notariatul nu poartă caracter privat și că actele emise de notar aparțin parțial dreptului administrativ, ajungem la concluzia că întreaga activitate a notarilor poartă caracter administrativ²¹³. Abordând situația dată într-o perspectivă diferită, alt cercetător a conchis că actele și acțiunile notarului nu exprimă manifestarea unilaterală de voință și nu pot fi comparate cu actele autorității publice. Actele

²⁰⁸ Căbulea (Gligan) O.B. Actul administrativ și actul administrației. În: Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Seria Jurisprudentia (România), 2017, nr.1, p.57.

²⁰⁹ Mircea M. Unele considerații privind natura juridică a activității notariale. În: Buletinul Notarilor Publici (România), 1996, nr.1, p.19.

²¹⁰ Gomez-Bassac V., Pidoux E. Droit notarial. Paris: Foucher, 2014, p.97.

²¹¹ Marcadé D., Mion B., Moussinet M. La formalisation des actes notariés, Pratique notariale, 2e édition. Paris: Lexis Nexis, 2018, p.102.

²¹² Leș I. Organizarea sistemului judiciar, a avocatului și a activității notariale. București: Lumina Lex, 1997, p.235.

²¹³ Dobrican G. Natura juridică a procedurilor notariale și a instituției notarului public. În: Dreptul (România), 2001, nr.4, p.21.

notarului public nu pot fi acte administrative. Textul actelor notariale se limitează la exprimarea voinței unor persoane ori a unor evenimente și nu generează, prin ele însele, raporturi juridice²¹⁴. Exprimându-ne punctul de vedere, este evident că o astfel de circumstanță nu poate să excludă ponderea actelor notariale în raporturile civile și spunem că consecințele îndeplinirii actelor notariale se produc fără manifestarea de voință a organului emitent.

Privitor la natura actelor notariale poate fi întâlnită a treia opinie, că actele notariale poartă *caracter sui-generis*. Promotorii acestei păreri relevă faptul că în dreptul privat roman, notariatul a fost o profesie de interes public, dar nu era desfășurată de funcționari publici. În vechiul drept roman, notarii publici aparțineau domeniului privat iar actele notariale păstrau numeroase trăsături comune actelor administrative și actelor civile. Conform părerii cercetătorilor, actul notarial este un act public emis de o autoritate privată care funcționează pe principii libere și independente²¹⁵.

Actele notariale se disting prin natura juridică separată, întrucât instituția notariatului se manifestă ca o ramură aparte în structura autorităților publice, având o arie de activitate situată la limita intereselor dreptului privat și dreptului public. Natura juridică a instituției notariale manifestă trăsături dihotomice: pe de o parte, notarul public acționează din numele statului și este abilitat cu putere de stat, iar pe de altă parte, notarul public se distinge ca un profesionist liber, independent și imparțial²¹⁶, care acordă servicii juridice calificate persoanelor fizice și juridice.

În vederea conturării naturii juridice privind actele notariale, găsim de cuviință a menționa că în reglementările actuale din Republica Moldova și România, birourile notariale sunt considerate instituții ce aparțin dreptului privat. Birourile notariale dispun de autonomie și sunt independente în raporturile cu autoritățile publice. Astfel, nucleul de bază al activității notariale din Republica Moldova îl constituie biroul notarial, așa cum este prevăzut în art.28 alin.(1) și alin.(2) lit.(b) din Legea nr.69/2016 cu privire la organizarea activității notarilor. Conform normei citate, notarul poate fi investit în funcție prin dispoziția ministrului justiției. Notarul poate să exercite activitățile notariale doar în limitele teritoriului pentru care a fost selectat prin concurs și numai până la împlinirea vârstei stipulată în art.42 alin.(1) lit.e) din Lege nr.69/2016. În scopul investirii sale în funcție, notarul trebuie să prezinte la Ministerul Justiției din Republica Moldova un document, prin care să ateste faptul că **biroul notarial** este organizat conform exigențelor stabilite prin lege.

În România, această autonomie poate fi dedusă, în termeni imperativi, din prevederile Legii nr.36/1995. Conform art.3 din Legea nr.36/1995, notariatul are statutul unei funcții autonome iar notarul public îndeplinește un serviciu de interes public. Este de înțeles faptul că activitatea pe

²¹⁴ Drăganu T. Actele administrative și faptele asimilate lor supuse controlului judecătoresc potrivit Legii nr.1/1967. Cluj-Napoca: Dacia, 1970, p.89-90.

²¹⁵ De Wulf C., Bael J., Devos S. La rédaction d'actes notariés: droit des personnes et droit patrimonial de la famille. Gand: Kluwer, 2013, p.121.

²¹⁶ Моисеева О.В. Об особенностях правовой природы нотариальных правоотношений. În: Актуальные проблемы юриспруденции в России и за рубежом: Сборник научных трудов. Новосибирск: Наука, 2016, p.12.

care o desfășoară birourile notariale poate fi asimilată activității pe care o desfășoară autoritățile publice. Această particularitate, însă, nu elucidează natura actelor notariale. În mod suplimentar, este necesar de a concretiza dacă activitatea notarului public poartă caracter administrativ ori caracter jurisdicțional. Cu această ocazie, subliniem că în raza teritorială a unei judecătories din România, poate să activeze un birou sau mai multe birouri de notari publici. Lista de notari publici se aprobă de către Ministrul Justiției, la recomandarea Consiliului Uniunii Naționale a Notarilor Publici din România (art.21 din Legea nr.36/1995). Recomandarea se face în funcție de numărul actual de notari publici, numărul de notari publici ce urmează a-și înceta activitatea, dinamica populației, numărul de acte notariale încheiate, precum și de situația economică a regiunii.

Suntem de opinia că pentru soluționarea controverselor reliefate supra, poate să fie utilă aplicarea principiului *divide et impera*. Aplicarea principiului nominalizat a devenit indispensabilă, deoarece la momentul actual este practic imposibil de a formula concluzii finale numai printr-o studiere generală asupra actelor și acțiunilor notariale. Având la bază principiul roman *divide et impera*, vom delimita actele notariale în trei grupuri, luând în considerație și corelația acestora cu actele juridice de alt gen. Faptul că în literatura juridică unii cercetători au considerat actele notariale ca fiind acte administrative, nu atrage concluzia că notarul public este organ al administrației de stat.

Acte notariale net administrative. În România, conform art.12 din Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995, face deosebirea între diferite acte și lucrări notariale. Cercetând aceste reglementări legale, putem remarca faptul că unele acțiuni și lucrări notariale sunt îndeplinite de notarul public, fără prezența altor subiecte. În activitatea notarială pot fi întâlnite lucrări și acțiuni care poartă caracter net administrativ și care se materializează prin manifestarea de voință a notarului public. În afara voinței notarului public, prezența unor alte voințe la emiterea actelor net administrative, nu se solicită. Din categoria respectivă fac parte încheierile de legalizare și încheierile de certificare a faptelor.

Dispoziții normative asemănătoare sunt prevăzute în art.11 alin.(1) din Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială care indică o listă de acte notariale ce pot fi întocmite de către notari. Norma citată prevede că notarul întocmește și îndeplinește acte și acțiuni notariale privind: (g) legalizarea semnăturilor de pe acte; (h) legalizarea semnăturilor translatorului ori interpretului; (k) legalizarea copiilor și a extraselor de pe acte; (l) certificarea traducerilor. *În pofida faptului că acțiunile indicate nu pot fi efectuate din oficiu, fiind necesară o cerere prealabilă a persoanei, aspectul respectiv nu determină schimbarea naturii juridice. Din punct de vedere volitiv și tehnic, actele nominalizate își mențin caracterul de acte administrative.* Într-o astfel de ipoteză, notarul se poziționează în calitate de singur autor al acțiunilor de legalizare a semnăturilor, copiilor de pe înscrisuri ori la certificarea unor fapte. O situație aparte se manifestă la întocmirea actelor de autentificare, deoarece la voința notarului este adăugată manifestarea de voință a părților (acordul de voințe).

Subliniem că activitatea notarului în exercitarea atribuțiilor respective nu este limitată doar la constatarea unor aspecte, dar exprimă voința orientată în direcția emiterii actului. În situația unor concluzii contrare, nu vom putea explica cum actele notariale pot să genereze consecințe juridice. Luând în considerație că felul respectiv de acte notariale nu sunt adiționale actelor de natură privată, conchidem că ele interferează în cea mai mică măsură cu sfera dreptului privat.

Actele notarului întocmite pe un act al părților. Întrebarea care dă naștere la controverse este dacă actele notariale care se întocmesc pe acte ale părților, ar putea să fie desprinse de acestea din urmă și analizate separat? Cu titlu de exemplu, aducem încheierea notarului de autentificare a unor contracte civile.

În contextul respectiv, a fost înaintată întrebarea dacă notarul public poate să fie considerat în calitate de subiect al contractului civil, pe care tot el îl autentifică. Răspunsul exprimat în unanimitate este că notarul nu poate fi considerat parte la încheierea actului juridic pe care îl autentifică, deoarece efectele actului nu se produc niciodată față de acesta²¹⁷. Având în vedere că particularitatea definitorie prin care se disting subiectele actului juridic este de natură subiectivă (voința persoanei), suntem de opinie că includerea notarului în această categorie nu este posibilă. Participarea notarului la întocmirea actului notarial și faptul că notarul este prezent la momentul încheierii contractului, alături de alți participanți, nu pot fi elemente suficiente pentru a-i atribui notarului calitatea de parte. Din aceste motive, în literatura de drept notarial, notarului i-a fost acordat calificativul de intervenient²¹⁸.

Prezența fizică a persoanei la încheierea unui act juridic este determinată de situația concretă, dar și de interesul personal care justifică din punct de vedere psihic acea situație. Subliniem faptul că declarația notarului vizează numai actul juridic, și nu generează efecte privitor la textul cuprins în actul juridic. Așadar, notarul prin voința proprie nu adaugă efecte juridice suplimentare la raporturile juridice născute din înțelegerea părților, în schimb voința notarului se poate manifesta prin asigurarea preconstituirii unor probe²¹⁹. Persoanele fizice sau juridice care își manifestă voința de a participa la încheierea unor acte juridice, dobândesc calitățile de creditor ori debitor al unor obligații, fiind interferate în rețeaua unor legături juridice pe care le-au accept. *Suntem de opinie că acest argument consolidează punctul de vedere că încheierea de autentificare întocmită de notar, este un act distinct, care poate fi separat de actul de fond cu care face parte integrantă. Față de argumentul respectiv, credem că simbioza dintre actul notarului și actul părților poate fi desfăcută oricând.*

Privitor la natura juridică a încheierilor de autentificare, considerăm oportună includerea încheierilor în grupul actelor administrative. Avem în vedere că încheierea de autentificare emisă de notarul public nu se reduce la constatarea consimțământului și a faptelor, dar conține și declarația de

²¹⁷ Mooser M. Le droit notarial en Suisse. Bern: Stämpfli Verlag, 2014, p.74.

²¹⁸ Vasilescu P. Drept civil. Obligații. București: Hamangiu, 2012, p.464.

²¹⁹ Ghomo G. La responsabilité des notaires. Pour un régime spécifique de responsabilité. Paris: L'Harmattan, 2018, p.104.

autentificare. Această declarație dă naștere, la rândul ei, anumitor consecințe juridice. Aceste consecințe se deosebesc de consecințele actului juridic civil care a fost încheiat între subiecți. Anume din motivele indicate, credem că încheierea de autentificare poate fi considerată act *sui-generis*.

În Codul de Procedură Civilă al României, definiția înscrisului autentic o găsim în art.269, Conform normei citate, înscrisul autentic este actul întocmit ori, după caz, primit și autentificat de o autoritate publică, de notarul public sau de alt subiect investit cu atribuții de autoritate publică, în forma și conform criteriilor stipulate prin lege. O definiție mai extinsă a înscrisului este relevată în art.137 din Codul de Procedură Civilă al R.M. Legea procesual civilă prevede că poate fi numit înscris orice document, act, convenție, contract, certificat, scrisoare de afaceri ori scrisoare personală. Pot fi considerate înscrisuri și alte materiale prin care se confirmă veridicitatea unor informații, dacă aceste materiale oferă posibilitatea citirii și elucidării circumstanțelor necesare pentru soluționarea justă a pricinii.

Elementul principal al actului autentic constă în prezența, la întocmirea actului, a agentului instrumentator investit cu împuterniciri de autoritate publică, precum și participarea directă a agentului instrumentator la întocmirea actului. Cu titlu de exemplu aducem contractul de vânzare-cumpărare a unui bun imobil care, fără autentificare notarială, nu are cum să dea naștere consecințelor juridice inerente unui contract civil. În lipsa declarației notarului public peste consimțământul părților, contractul în discuție ar putea să dobândească cel mult valoarea unui antecontract. Drept urmare, putem să conchidem că încheierile notariale, după natura juridică pe care o manifestă sunt acte administrative. Deși se întocmesc de către notarul public care, conform calităților sale nu se atribuie nici la puterea executivă a statului și nici la puterea jurisdicțională, spunem că actele notariale urmează a fi delimitate de actele juridice civile.

Actele notariale care se întocmesc în procedura succesorală. Părerea unanimă pe care o găsim expusă în literatura juridică este că actele notariale din cadrul procedurii succesoriale manifestă un grad sporit de dificultate. Actele notariale din procedura succesorală devin punctul central, prin care converg informațiile colectate și probele acumulate, precum și consimțământul succesorilor în dosarul de moștenire care a fost deschis. Având ca punct de pornire informațiile reliefate, conchidem că natura juridică pe care o manifestă actele notariale din procedura succesorală, suscită interes științific.

Spre deosebire de încheierile de autentificare care sunt întocmite pe alte documente, în situația cărora notarul public devine un intervenient simplu, calitatea procesuală a notarului public în procedura succesorală se caracterizează prin particularități similare cu ale subiecților participanți la încheierea actului juridic. Deși consecințele actului notarial nu îl privesc pe notar direct, rolul acestuia nu se mai reduce la rolul unui agent instrumentator. Grație actelor notariale întocmite, notarul public „soluționează” cauza succesorală dintr-o perspectivă notarială, în sensul că identifică succesorii,

stabilește masa succesorală și cotele, se pronunță asupra modalității de repartizare a bunurilor. Având în vedere că pronunțarea unei astfel de soluții este determinată de consimțământul succesorilor, credem că natura juridică este contractuală. În același timp, spunem că voința notarului public este cuprinsă în textul acestui document și nu este posibil să fie separate de actul părților, precum se întâmplă la autentificarea unor contracte. Așadar, voințele subiecților implicați în procedura succesorală deschisă de notarul public, converg spre acest document complex.

În cadrul procedurii succesoriale notariale reglementată în România de articolele 101-118 din Legea nr.36/1995 și de articolele 233-259 din Regulamentul pentru punerea în aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale²²⁰, notarul public administrează la cererea părților sau din oficiu, probele necesare pentru stabilirea corectă a stării de fapt și de drept, respectiv masa succesorală, persoanele care au calitatea de moștenitori și cotele ce li se cuvin, analizând înscrisurile, declarațiile moștenitorilor, declarațiile martorilor, după care întocmește încheierea finală pe baza căreia se eliberează certificatul de moștenitor.

Dispoziții asemănătoare găsim în articolele 68-87 din Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială. Astfel, în conformitate cu art.69 alin.(1) din Lege, îndeplinirea procedurii succesoriale este de competența primului notar sesizat, care a înregistrat dosarul succesoral în Registrul electronic al dosarelor succesoriale și testamentelor. Iar norma de la art.79 al Legii stabilește că pentru deschiderea procedurii succesoriale, notarul verifică în prealabil dacă procedura succesorală nu a fost deschisă anterior. Notarul, primind informația despre deschiderea procedurii succesoriale de alt notar, informează despre aceasta solicitantul.

Putem conchide că procedura succesorală notarială se aseamănă cu o procedură necontencioasă desfășurată în fața instanței de judecată, iar notarul devine practic un judecător care soluționează situația prezentată în fața sa, prin aplicarea concretă a normelor juridice incidente. Acesta este și motivul pentru care, în România, legiuitorul a recunoscut certificatului de moștenitor natura juridică și puterea doveditoare a unui titlu de proprietate, la fel ca în cazul hotărârii judecătorești. Potrivit prevederilor art.1133 alin.(1) din Codul civil român, certificatul de moștenitor face dovada calității de moștenitor, legal sau testamentar, precum și dovada dreptului de proprietate al moștenitorilor acceptanți asupra bunurilor din masa succesorală, în cota care se cuvine fiecăruia.

Faptul că notarul public desfășoară o activitate jurisdicțională necontencioasă în cadrul procedurii succesoriale notariale, pronunțând adevărate soluții pe baza probelor prezentate de părți sau dispuse din oficiu este demonstrat și de împrejurarea că acesta are statutul unei funcții autonome, ceea ce presupune independență față de orice autoritate sau persoană, notarul fiind obligat să se supună numai legii în îndeplinirea sarcinilor profesionale.

²²⁰ Regulamentul pentru punerea în aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale, aprobat prin Ordinul Ministerului Justiției nr.2333/C/2013. În: Monitorul Oficial al României, 2013, nr.479.

În cadrul procedurii succesorală notarul soluționează speța, prin aplicarea normelor de drept incidente la situația de fapt pe care o reține, întocmai ca în situația în care judecătorul este investit cu dezbaterăa unei succesiuni, fapt pentru care apreciem că actul final emis în această procedură are caracter jurisdicțional. În privința naturii juridice a certificatului de moștenitor, având în vedere că acesta nu este altceva decât un extras din încheierea finală întocmită în procedura succesorală, acesta reprezintă un act administrativ.

Așadar, cu toate că la prima vedere lucrurile par amestecate, la o privire atentă pot fi observate diferențe. Am menționat că instituția notariatului este una complexă deoarece, deși nu face parte din organele administrației publice, majoritatea actelor și lucrărilor emise de un notar pot fi incluse în categoria vastă a actelor juridice administrative sau a actelor juridice de drept privat. Totodată, nu putem să pierdem din vedere că unul dintre cele mai importante acte notariale, respectiv încheierea finală din procedura succesorală, are caracter jurisdicțional, cu toate că notarul nu este un veritabil organ de jurisdicție. *În lumina celor expuse, conchidem că notarul emite în activitatea pe care o desfășoară numeroase acte juridice administrative și de drept privat, fără ca acest aspect să semnifice că notarul s-ar încadra în categoria autorităților administrației publice.*

Argumente în favoarea naturii juridice mixte a actului notarial. Expunându-ne părerea, considerăm a fi argumentată opinia doctrinară conform căreia actul notarial manifestă o natură mixtă, în care se includ elemente de drept public și de drept privat. Astfel, notarul este în drept de a autentifica doar acele acte, la care părțile au consimțit în mod liber. Intervenția notarului se face numai la existența prealabilă a unui consimțământ sau a unui acord de voință al părților. În acest sens, părțile sunt în drept, în limitele stabilite de lege, să determine conținutul drepturilor și al obligațiilor și să aleagă în mod liber clauzele cărora intenționează să li se supună atunci când prezintă notarului un act sau o convenție în vederea autentificării. Anume prin aceasta se confirmă natura juridică de drept privat a actelor notariale.

Se înțelege că notarul trebuie să verifice, înainte de a efectua autentificarea unui act, că sunt îndeplinite toate condițiile impuse de lege pentru întocmirea acestui act. Prin aceasta, notarul urmărește un obiectiv de interes general, și anume asigurarea legalității și a securității juridice ale actelor încheiate între particulari. Cu toate acestea, doar urmărirea acestui obiectiv de către notar nu poate justifica apartenența exclusivă a actelor notariale la dreptul administrativ.

Pe de altă parte, intervenția puterii de stat în activitatea notarială este tot mai pronunțată, deoarece actele îndeplinite de către notari în procesul activității notariale aparțin statului. În corespundere cu normele Regulamentului privind modul de păstrare, pregătire, evidență și predare a actelor notariale, aprobat prin Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.847/2017²²¹, actele

²²¹ Ordinul nr.847 din 16.10.2017 cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de păstrare, pregătire, evidență și predare a actelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.390-395.

notariale îndeplinite de notar în procesul activității notariale care se supun păstrării, actele în temeiul cărora aceste acte au fost îndeplinite și registrele actelor notariale formează arhiva activității notariale și constituie proprietate a statului, fiind parte integrantă a Fondului Arhivistic al Republicii Moldova (pct.2). Acestor acte notariale se aplică normele Legii nr.880/1992 privind Fondul Arhivistic al Republicii Moldova²²².

Este de menționat că notarul trebuie să refuze autentificarea unui act sau a unei convenții care nu îndeplinește condițiile cerute de lege. Totuși, în urma unui asemenea refuz, părțile rămân libere fie să remedieze nelegalitatea constatată, fie să modifice clauzele actului sau ale convenției în cauză, fie să renunțe la acest act sau la această convenție²²³. Acesta este un argument în plus în favoarea naturii juridice de drept privat a actului notarial.

Delimitarea dintre natura juridică de drept public și drept privat a actului notarial o putem percepe și din exemplul care succede. Astfel, în cadrul profesiunilor liberale, sunt profesii care se bucură de un grad sporit și respectiv de un grad redus de independență. De exemplu, avocații practică o profesiune liberală absolută, întrucât profesiunea liberală de avocat se bucură de avantajul de a fi coordonată de propriile organisme create în acest scop (Uniunea Avocaților din R.M.). În același timp, există profesii cu nivel relativ de liberalitate, cum este profesia de notar, activitatea notarilor fiind supusă unui control de tutelă mai riguros din partea Ministerului Justiției al R.M.²²⁴ Libertatea și independența notarului în exercitarea profesiei este relativă, deoarece Ministerul Justiției îndeplinește controale, inopinate și periodice, iar ministrul are tot dreptul să aplice notarilor sancțiuni, inclusiv să le retragă licența de activitate.

Aspecte contradictorii cu privire la natura juridică a instituției notariatului din Republica Moldova pot fi deduse din practica Curții Constituționale. În pofida argumentelor sale evidente în favoarea tezei că natura juridică a notariatului ar fi de drept public, Curtea a indicat că notariatul este conceput ca o profesie liberală. O asemenea abordare duală din partea organului de jurisdicție constituțională al Republicii Moldova privitor la natura juridică a instituției notariatului, precum și a actelor notariale luate în ansamblu, generează confuzii.

În pct.2 al Hotărârii Curții Constituționale a R.M. nr.30 din 23.12.2010 pentru controlul constituționalității art.16 alin.(1) lit.(g) din Legea R.M. nr.1453/2002 cu privire la notariat²²⁵, Curtea a specificat mai întâi că notariatul este conceput ca o profesie liberală, după care a

²²² Legea privind Fondul Arhivistic al Republicii Moldova nr.880 din 22.01.1992. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1992, nr.1.

²²³ Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene (Camera a 7-a) din 10.09.2015, Comisia Europeană împotriva Republicii Letonia, cauza C-151/14, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX%3A62014CJ0151> (vizitat 30.07.2019).

²²⁴ Analiza strategică privind activitatea notarială, elaborată de Direcția generală analitică a Centrului Național Anticorupție al R.M., Chișinău, 2016, https://www.cna.md/public/files/studiu_notari.pdf (vizitat 31.07.2019).

²²⁵ Hotărârea Curții Constituționale a R.M. nr.30 din 23.12.2010 pentru controlul constituționalității art.16 alin.(1) lit.(g) din Legea nr.1453-XV din 08.11.2002 „Cu privire la notariat”, cu modificările și completările ulterioare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr.1-4.

menționat că este un serviciu public delegat de către stat notarilor, iar notarul este persoana autorizată de stat să presteze în numele acestuia servicii publice prin desfășurarea activității notariale, în baza licenței eliberate tot de autoritatea statului. În calitate de reprezentant al statului, notarul îndeplinește funcții publice, activează conform împuternicirilor acordate de stat, garantează și apără drepturile și interesele legale ale participanților la relațiile civile, prin efectuarea activității notariale în numele statului, pentru care motiv statul stabilește anumite limite de exercitare a acestei profesii.

Astfel, în temeiul faptului că notarul nu se poate bucura de o libertate absolută în exercitarea profesiei sale, deducem că nici actele notariale ale acestuia nu pot avea o natură juridică pur privată, fiindcă sunt influențate și condiționate de amprenta autorității publice.

Analiză asupra terminologiei utilizate în legislația notarială. O primă concluzie care s-ar putea desprinde în urma cercetării terminologiei utilizate în legislația notarială din România se manifestă în necesitatea înlocuirii sintagmei „notar public” cu aceea de „notar”.

În doctrina de specialitate s-a arătat că semnificația „notarului public” este specifică sistemului de drept de tip anglo-american (*commonwealth*) și nu sistemului de drept de tip latin, sistem din care face parte și notariatul românesc²²⁶. Un alt argument care pledează pentru înlocuirea expresiei „notar public” cu aceea de „notar” se bazează pe contradicția în termeni a expresiei „notar public”, întrucât profesia de notar presupune în esența ei desfășurarea unei activități publice, astfel încât expresia „notar public” apare ușor tautologică²²⁷.

Ca argument de drept comparat, putem evoca modul în care instituția notarului este reglementată în dreptul continental (de tip latin, romano-germanic), constatând că în marile sisteme ale notariatului de tip latin (francez, italian, spaniol, german, elvețian) notarul este definit simplu, „notar”. În niciuna din țările care aplică sistemul de drept de tip latin, cu excepția României, instituția notarială nu este definită prin sintagma „notar public”, ci prin termenul simplu „notar”.

O altă întrebare ce apare în contextul cercetării pe care o efectuăm se referă la utilizarea termenilor „autentificare” și „a declara autentic” un înscris, ca atribuție principală a unui notar public din România. Conform legislației române, s-ar părea că notarul public nu autentifică și nu este un autentificator în sensul verificării celor precizate în art.269 din Codul de Procedură Civilă coroborat cu art.90 alin.(2) din Legea nr.36/1995, adică identitatea părților, consimțământul acestora, semnătura și precizarea datei când s-a autentificat înscrisul. Din expresia „se declară autentic prezentul înscris” utilizată de legiuitorul român în art.99 alin.(1) lit.(c) din Lege nr.36/1995, s-ar crea impresia că notarul public este o persoană care învestește un act cu formă autentică, deși notarul, conform art.99

²²⁶ Rapp-Cassigneul V. Droit général et droit notarial, 4e édition. Paris: Defrénois, 2016, p.112.

²²⁷ Popa I. Succintă analiză asupra terminologiei utilizate în legislația notarială. În: Buletinul Notarilor Publici (România), 2019, ianuarie, p.11.

alin.(1) lit.(a) și (b) din Lege, „constată că s-a luat consimțământul părților, că înscrisul a fost semnat în fața notarului de toți cei ținuți să-l semneze”. De altfel, întregul articol 99 al Legii nr.36/1995 se referă la faptul că încheierea de autentificare constată doar autentificarea unui înscris, fără ca să rezulte într-un mod evident rolul de autentificator al notarului public.

În ce ne privește, considerăm că notarul public nu poate fi un simplu constatator al anumitor fapte petrecute în fața lui și nici un simplu declarant al unor acte ca fiind autentice. Dacă rolul notarului se reduce doar la a constata sau a declara, la o primă impresie am putea constata că rolul notarului este mult prea simplu, astfel încât și alte entități ar putea îndeplini același rol. Putem conchide că notarul este un autentificator care, în procedura autentificării are o mulțime de atribuții, ce implică exercitarea autorității de putere publică.

Notarul este un autentificator, ceea ce nu exclude din competența acestuia posibilitatea de a putea constata anumite fapte. Ceea ce dovedește cel mai pregnant că notarul public este investit cu exercitarea unei părți a autorității statale este procedura autentificării, aceasta conferindu-i notarului rolul de autentificator²²⁸.

În sensul opiniei potrivit căreia notarul este un autentificator vine și art.269 din Codul de Procedură Civilă al României care prevede că înscrisul autentic este înscrisul autentificat de o autoritate publică și nu înscrisul pe care o autoritate publică îl declară autentic. De altfel, singura autoritate care ar putea declara anumite acte ca fiind autentice este legiuitorul.

Concluzia noastră se îndreaptă inevitabil către necesitatea adaptării Legii nr.36/1995 în sensul evidențierii cu pregnanță a rolului notarului de autentificator și nu doar de persoană care constată anumite fapte sau declară ca fiind autentice anumite acte. Ca urmare, se impune modificarea sintagmei „Se declară autentic prezentul înscris” din partea finală a încheierii de autentificare, cu sintagma „Se autentifică prezentul înscris”.

2.4. Clasificarea actelor notariale

Toate actele notariale, pe lângă caracteristicile generale, posedă și particularități care permit să fie delimitate în grupuri. Caracterizându-se prin semne și particularități individuale, grupurile de acte notariale se asociază în grupuri omogene și formează proceduri notariale. Elementul structural primar al procedurii notariale este actul notarial. Clasificarea actelor notariale trebuie să contribuie la înțelegerea conținutului și importanței tuturor acțiunilor notariale iar în calitate de criteriu principal privind clasificarea actelor notariale putem evidenția conținutul și consecvența actului.

Subliniem faptul că în Republica Moldova și România nu există o clasificare bine elaborată privind actele notariale, motiv din care vom recurge la nominalizarea unor acte notariale preluate din textele de lege care reglementează acest domeniu.

²²⁸ Popa I. Succintă analiză asupra terminologiei utilizate în legislația notarială. În: Buletinul Notarilor Publici (România), 2019, nr.1, p.12.

O enumerare privind actele și acțiunile notariale din Republica Moldova găsim în Legea privind procedura notarială nr.246/2018. În art.11 din Lege este reglementat că notarul poate întocmi o serie de acte și acțiuni notariale, precum: a) redactarea înscrisurilor cu conținut juridic, la solicitarea părților; b) autentificarea înscrisurilor; c) procedura succesorală notarială; d) eliberarea certificatelor de moștenitor și de proprietate; e) certificarea unor fapte, în cazurile prevăzute de lege; f) legalizarea semnăturilor; g) actele de protest al cambiilor și al cecurilor; h) desfacerea căsătoriei prin acordul soților; i) orice alte acte și acțiuni prevăzute de lege.

Deși scopul urmărit de legiuitorul moldovean în Legea privind procedura notarială nr.246/2018 a fost altul decât efectuarea unei clasificări exhaustive privind actele notariale, vedem aportul considerabil al textului de lege în delimitarea actelor notariale. Conducându-ne de criteriile oferite în Legea sus-indicată, actele notariale pot fi delimitate convențional în patru categorii: 1) de legalizare a drepturilor nelitigioase; 2) de legalizare a faptelor nelitigioase; 3) de asigurare a integrității patrimoniului și a documentelor; 4) privind atribuirea forței executorii documentelor de datorie și de plată.

În categoria actelor notariale de legalizare a drepturilor nelitigioase se raportează acțiunile privind: eliberarea certificatelor de moștenitor, determinarea cotelor-părți din proprietatea comună a soților, determinarea cotelor părți dintr-un imobil privatizat. Prin intermediul acestor acțiuni notariale se confirmă anumite drepturi subiective și se conferă autenticitate unor fapte nelitigioase (de exemplu, moștenirea). Actele notariale din această categorie pot fi declarate nule de către instanța de judecată.

Acte notariale de legalizare a faptelor nelitigioase sunt: autentificarea contractelor, autentificarea faptelor juridice, legalizarea semnăturii traducătorului sau interpretului autorizat, legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele. Prin redactarea actelor notariale de acest fel, persoana abilitată cu atribuții notariale confirmă anumite fapte obiective nelitigioase, asigurând protecția drepturilor și intereselor legitime ale persoanei.

A treia categorie cuprinde actele notariale privind asigurarea integrității patrimoniului și a documentelor: primirea în depozit a mijloacelor financiare, documentelor și instrumentelor financiare; recepționarea spre păstrare a documentelor fără conținut financiar; aplicarea unor interdicții asupra înstrăinării patrimoniului; luarea unor măsuri de asigurare asupra patrimoniului succesoral; numirea, în cazurile prevăzute de lege, a custodelui sau a administratorului masei succesorale; asigurarea probelor. Actele notariale din această categorie sunt cele mai relevante și au ca scop de bază păstrarea integrității patrimoniului și a documentelor care aparțin persoanelor fizice și juridice.

În categoria a patra se încadrează un cerc restrâns de acte notariale, prin care documentele de plată și de datorie primesc putere executorie. De exemplu, investirea cu formulă executorie a unor contracte civile, îndeplinirea semnăturilor de executare, efectuarea protestului cambiilor, somarea publică a creditorilor, prezentarea cecului pentru plată, confirmarea de neplată a cecului etc.

Suntem de opinia că clasificarea actelor notariale după criteriul sus-menționat este comodă, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic, deoarece îmbină actele și acțiunile notariale existente, cu cele pentru care forma notarială este facultativă. Elementul pozitiv al clasificării este condiționat de evidențierea reușită a criteriilor de conținut și de consecvență, fapt ce determină conturarea trăsăturilor generale și individuale privind actele notariale.

Cu titlu de comparație, putem reliefa că în legislația din România, o clasificare privind actele notariale găsim în Capitolul II „Clasificarea actelor și procedurilor notariale în funcție de care se stabilesc tarifele de onorarii” din Norme privind tarifele de onorarii pentru serviciile prestate de notarii publici, aprobate prin ordinul ministrului justiției nr.46/C din 06.01.2011²²⁹. Elaborarea textului nominalizat s-a efectuat având în vedere Hotărârea Consiliului Uniunii Naționale a Notarilor Publici nr.222 din 03.09.2010 pentru aprobarea proiectului Normelor privind tarifele de onorarii ale notarilor publici, Hotărârea Consiliului Uniunii Naționale a Notarilor Publici nr.325 din 17.12.2010, prin care se propune ministrului justiției reglementarea onorariului privind procedura divorțului pe cale notarială, dispozițiile art.28 alin.(2) lit.(c) din Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995, precum și cu dispozițiile art.28 alin.(3) din Regulamentul de punere în aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995, aprobat prin Ordinul ministrului justiției nr. 710/C/1995, cu modificările și completările ulterioare.

În pofidafaptului că Normele aprobate prin ordinul ministrului justiției nr.46/C din 06.01.2011 se raportează cu precădere la tarifele de onorarii pentru serviciile prestate de notarii publici, legiuitorul român a efectuat o delimitare între actele și acțiunile notariale. Din acest punct de vedere, vedem similitudini între textele de lege din Republica Moldova și România privind clasificarea actelor notariale. Suntem de părere că actele notariale din România pot fi delimitate convențional în patru categorii, după exemplul oferit mai sus prin Legea R.M. privind procedura notarială nr.246/2018, și anume, în acte notariale de legalizare a drepturilor și faptelor nelitigioase; în acte notariale de asigurare a integrității patrimoniului și a documentelor; în acte notariale de atribuire a forței executorii unor contracte și documente de plată.

Actele notariale pot fi diferențiate și după subiectul emitent. Regula generală este că actele notariale sunt redactate de către notari, care sunt abilitați în modul stabilit de lege. Prin excepție, actele notariale pot fi întocmite și de alte persoane, în temeiul prevederilor legale. Astfel, potrivit art.374 alin.(4) din Codul civil al R.M., sunt echivalente cu procurile autentificate notarial procurile eliberate de: a) persoane care se află la tratament staționar în spitale, sanatorii și în alte instituții medicale militare, în cazul în care sunt autentificate de șefii acestor instituții, de adjuncții în probleme medicale, de medicul-șef sau de medicul de gardă; b) militari, iar în punctele de dislocare

²²⁹ Norme privind tarifele de onorarii pentru serviciile prestate de notarii publici, aprobat prin ordinul ministrului justiției nr.46/C din 06.01.2011. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 2011, nr.133.

a unităților militare, unde nu există birouri notariale, de salariați și de membri ai familiilor lor, autentificate de comandantul (șeful) unității sau al instituției respective; c) persoane care ispășesc pedeapsă în locuri de privațiune de libertate, autentificate de șeful instituției respective; d) persoane majore care se află în instituții de protecție socială a populației, autentificate de administrația instituției respective sau de conducătorul organului de protecție socială respectiv. De asemenea, procurile autentificate de autoritățile administrației publice locale sunt echivalate cu procurile autentificate notarial. Procurile eliberate pentru primirea salariului sau a altor drepturi la locul de muncă, a pensiilor, indemnizațiilor, burselor, a corespondenței, inclusiv a coletelor și mandatelor bănești, pot fi autentificate de administrația de la locul de muncă sau de studii al persoanei care eliberează procura.

Art.2227 din Codul civil al R.M. stabilește că sunt asimilate celor autentificate notarial testamentele autentificate de: medicul principal, șeful, adjuncții lor în probleme medicale, medicul de serviciu; șeful expedițiilor de explorări, expedițiilor geografice și a altor expediții similare, dacă testatorul se află într-o astfel de expediție; căpitanul navei sau aeronavei, dacă testatorul se află pe navă sau în aeronavă; comandantul (șeful) unității militare dacă la locul aflării nu există notar; șeful penitenciarului dacă testatorul se află în locuri de privațiune de libertate. Aceste testamente se expediază cel târziu a doua zi după autentificare unuia dintre notarii de la locul instituțiilor date.

În fine, actele notariale se clasifică în dependență de locul încheierii lor. Majoritatea actelor notariale pot fi întocmite de oricare notar, fără a se ține cont de competența teritorială a acestuia. Cu titlu de excepție, legea stabilește că unele acte notariale pot fi redactate pe un anumit loc, cu luarea în considerație a competenței teritoriale. De exemplu, cererea de acceptare sau de refuz a moștenirii poate fi primită doar de către notarul din raza teritorială unde persoana decedată a avut ultimul domiciliu. În acest context, art.11 alin.(3) al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială stabilește că notarul are competențe generale în îndeplinirea atribuțiilor sale, cu excepția următoarelor situații: a) procedura succesorală notarială este de competența notarului care își desfășoară activitatea pe teritoriul unde defunctul a avut ultimul domiciliu; b) în cazul moștenirilor succesive, moștenitorii pot alege pe oricare din notarii care desfășoară activitate pe teritoriul unde defunctul a avut ultimul domiciliu; c) actele de protest al cambiilor se fac de notarul care desfășoară activitate pe teritoriul unde se face plata; d) eliberarea duplicatului de pe actul notarial se face de notarul în a cărui arhivă se păstrează originalul acestuia, precum și e) în alte cazuri prevăzute de legislație.

Reglementări similare privitoare la competența teritorială a notarilor la întocmirea actelor notariale sunt prevăzute în Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 din România, însă, spre deosebire de legislația moldovenească, în art.15 lit.(e) și (f) din Legea nr.36/1995 este stabilit că procedura divorțului ține de competența notarului care-și are sediul în circumscripția

judecătoriei în a cărei rază teritorială se află locul încheierii căsătoriei. De asemenea, este prevăzut că procedura eliberării încheierii cu privire la rezultatul verificărilor efectuate în registrul de evidență a procedurilor succesoriale și în registrele naționale notariale se îndeplinește de notarul care este competent, în condițiile legii, de a efectua procedura succesorală.

În literatura de drept notarial au fost expuse și alte criterii de clasificare privind actele notariale. Astfel, după caracterul și obiectul acțiunilor notariale, cercetătorii francezi *J.-F.Pillebout* și *J.Yaigre* delimitează trei grupuri de acte notariale: care conferă acțiunilor notariale o formă juridică calificată; care confirmă elemente separate; care implică primirea, păstrarea sau transmiterea de documente altor persoane²³⁰.

Autorii ruși *N.Sucikova* și *E.Batuhtina* au evidențiat patru tipuri de acte notariale: a) de confirmare a unor drepturi incontestabile; b) de confirmare și certificare a unor fapte incontestabile; c) de înzestrare a documentelor de plată cu putere executorie; d) de protecție²³¹.

În categoria actelor notariale de confirmare a drepturilor incontestabile au fost incluse acțiunile cu privire la eliberarea certificatelor de confirmare a dreptului de proprietate asupra cotei-părți din proprietatea comună în devălmășie a soților sau din averea succesorală a defunctului.

Actele notariale cu privire la confirmarea și certificarea unor fapte incontestabile sunt: autentificarea actelor juridice (contracte, testamente, procuri etc.), autentificarea acordurilor, certificarea autenticității copiilor și a extraselor de pe documente, certificarea autenticității traducerilor de pe documente, certificarea autenticității semnăturilor, confirmarea faptului aflării persoanei fizice în viață, confirmarea aflării persoanei fizice într-un anumit loc, asigurarea probelor.

Actele notariale de înzestrare a documentelor de plată cu putere executorie se manifestă prin îndeplinirea semnăturilor executorii, înaintarea cecurilor pentru plată și confirmarea de neplată a cecurilor²³². Cât privește actele notariale de protecție, acestea se rezumă la luarea măsurilor de administrare și de protecție asupra averii defunctului, aplicarea interdicțiilor de înstrăinare a imobilului, primirea documentelor la păstrare.

O altă clasificare privind actele notariale este realizată în funcție de scopul și obiectivul acțiunilor notariale. Având la bază acest criteriu, actele notariale au fost delimitate în două categorii: regulatorii și de protecție²³³. Actele notariale regulatorii sunt orientate spre confirmarea unor drepturi incontestabile ale persoanelor interesate, iar actele notariale de protecție au drept scop apărarea drepturilor subiective ale persoanelor.

²³⁰ Pillebout J.-F., Yaigre J. *Droit professionnel notarial*. Paris: Lexis Nexis, 2015, p.53.

²³¹ Сучкова Н.В. *Исполнительная надпись нотариуса: монография*. Москва: Статут, 2015, p.98; Батухтина Е.М. *Исполнительная сила нотариального акта в праве России и Франции (сравнительно-правовое исследование)*. Москва: Статут, 2016, p.112.

²³² Березин Д.А. *Сила нотариально удостоверенного документа*. În: *Нотариус (Federația Rusă)*, 2017, nr.6, p.7-8.

²³³ Калининченко Т.Г. *Нотариальное право и процесс в Российской Федерации: теоретические вопросы развития*, 2-е издание. Москва: Инфра-М, 2012, p.86.

Mai multe detalii cu privire la clasificarea actelor notariale după criteriul scopului juridic găsim la cercetătorul *I.Medvedev*²³⁴. Autorul a clasificat actele notariale în regulatorii și confirmatorii, cu mențiunea că actele notariale regulatorii implică un comportament activ din partea subiecților, iar actele confirmatorii manifestă rol de constatare a unor circumstanțe și de certificare a unor fapte (de exemplu, certificarea autenticității unui înscris, confirmarea voinței testatorului la întocmirea testamentului etc.), în vederea protecției drepturilor și intereselor legale ale persoanelor. Prin intermediul actelor notariale regulatorii are loc consemnarea și perfectarea acțiunilor notariale, deoarece actele notariale pot fi utilizate în calitate de probe în instanța de judecată pentru confirmare unor fapte juridice. Datorită caracterului regulatoriu al actelor notariale, subiecții de drept au posibilitatea realizării drepturilor și intereselor legitime. De asemenea, actele notariale regulatorii formează instrumentul principal de sistematizare, păstrare și transmitere a informației, făcând posibilă realizarea funcțiilor informațională și organizațională a notariatului, prin săvârșirea de către notar a unor acțiuni, precum cercetarea, transmiterea (prezentarea, eliberarea, predarea), utilizarea și păstrarea documentelor.

Actele notariale confirmatorii au fost clasificate în: contracte confirmatorii (vânzare-cumpărare, schimb, donație, rentă etc.); acte de confirmare a reprezentării (de exemplu, procura); acte de confirmare a unor fapte juridice, precum declararea persoanei dispărută fără veste, declararea morții persoanei etc.; acte de constatare (de exemplu, constatarea autenticității semnăturilor pe documente).

În teza de doctorat intitulată „Les actes notariés dans le droit des affaires”, *W.Belkecir* a propus clasificarea tuturor actelor notariale în două grupuri: obligatorii – în cazurile când realizarea drepturilor subiective este imposibilă fără autentificarea notarială, și facultative – atunci când acțiunile notariale se îndeplinesc la solicitarea persoanelor fizice și juridice și depind de aprecierea lor²³⁵. Conform opiniei autorului citat, acceptul sau refuzul de emitere a acestor acte nu influențează realizarea drepturilor subiective și servește ca măsură de protecție în apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei.

Expunându-ne părerea, modalitatea de clasificare a actelor notariale realizată de *W.Belkecir* este justificată, dar ea nu permite evidențierea particularităților procesuale obligatorii și facultative ale procedurii notariale. Mai convingătoare pare a fi clasificarea efectuată de *A.Rassohina* și *D.Suhodolina*. Aceștea, cercetând actele și acțiunile notariale, au evidențiat nouă grupe, după cum urmează: de autentificare a tranzacțiilor, de confirmare a faptelor nelitigioase, de protecție, de stabilire a situației de drept a persoanei absente, de confirmare a drepturilor patrimoniale, de asigurare a obligațiilor, de contribuire la executarea obligațiilor, de asigurare a probelor, de

²³⁴ Медведев И.Г. Настольная книга нотариуса. Правила совершения отдельных видов нотариальных действий. Том 2. Москва: Статут, 2015, p.197.

²³⁵ Belkecir W. Les actes notariés dans le droit des affaires. Thèse de doctorat, Sorbonne, 2017, p.103.

obligare întru executarea obligațiilor nelitigioase²³⁶. *Deși clasificarea respectivă este amplă, suntem de opinia că actualitatea acestei structurări s-a minimalizat simțitor, deoarece în prezent unele acte și acțiuni notariale nu mai fac parte din competența notarului, iar includerea lor după conținut în grupuri diferite nu este pe deplin justificată.*

2.5. Concluzii la capitolul 2

1. Din perspectivă proprie, înaintăm o definiție cu înțeles extins și altă definiție cu sens restrâns în privința actului juridic notarial. *Lato sensu*, actul notarial este o specie al actului juridic civil, care se manifestă ca act autentic, întocmit de notar sau de altă autoritate abilitată cu atribuții notariale, reflectă un fapt juridic, implică consecințe juridice și are o putere probantă specială. *Stricto sensu*, definim actul notarial ca fiind hotărârea emisă de notarul public sau de alte persoane abilitate prin lege cu atribuții notariale, redactată conform unor proceduri speciale, compuse din etape, a căror consecutivitate este bazată pe prevederile legii, orientată spre apariția, modificarea sau încetarea drepturilor și obligațiilor subiective ale persoanei.

2. Actul notarial se caracterizează printr-o serie de trăsături care îl diferențiază în raport cu alte fapte juridice ale circuitului civil. Notarul și alte persoane împuternicite prin lege cu atribuții notariale sunt în drept să redacteze acte notariale dacă: acțiunea notarială este în competența sa, lipsește litigiul în privința dreptului, solicitantul îndeplinește toate cerințele prevăzute de lege, inclusiv prezintă documentele necesare și comunică toate informațiile relevante, achită plata pentru serviciile notariale.

3. Considerăm a fi argumentată opinia doctrinară conform căreia actul notarial manifestă o natură mixtă, în care se includ elemente de drept public și privat. Majoritatea actelor juridice emise de notar pot fi incluse atât în categoria vastă a actelor juridice administrative, cât și în categoria actelor juridice de drept privat. Pe de altă parte, notarul nu se poate bucura de o libertate absolută în exercitarea profesiei sale. În consecință, actele notariale ale acestuia nu pot avea o natură juridică pur privată, fiindcă sunt influențate și condiționate de amprenta autorității publice.

4. În activitatea practică, există situații frecvente în care părțile încheie contract într-o anumită formă (de regulă, forma autentică), deși legea nu o cere. În România, aceasta se întâmplă în materie de societăți comerciale, unde până recent actul constitutiv putea fi semnat în fața notarului public, deși legea nu îi obliga pe semnatori să încheie actul în asemenea condiții. Concluzia este că încheierea actului juridic într-o formă oarecare, în condițiile în care legea nu cere această formalitate, nu oferă actului juridic o forță juridică mai mare.

²³⁶ Рассохина А.А., Суходолина Д.А. Проблемы совершения нотариальных действий. În: Молодой ученый (Federația Rusă), nr.15, 2017, p.302-303.

5. Spre deosebire de legislația civilă din Republica Moldova, în care se operează cu termenul *act autentic*, în România este frecvent utilizată sintagma de *înscris autentic*. Legiuitorul român a stabilit două categorii de înscrisuri – înscrisul autentic și înscrisul sub semnătură privată. Putem concluziona că în România, se consideră autentic orice înscris emis de către o autoritate publică și căruia legea îi conferă acest caracter.

6. În urma cercetării terminologiei utilizate de legiuitor în legislația notarială din România, concluzia pe care o desprindem consistă în necesitatea înlocuirii sintagmei „notar public” cu aceea de „notar”. Termenul „notar public” este specific sistemului de drept de tip anglo-american (commonwealth) și nu sistemului de drept de tip latin, sistem din care face parte și notariatul românesc. Un alt argument care pledează pentru înlocuirea expresiei „notar public” cu aceea de „notar” este că profesia de notar presupune, în esența ei, desfășurarea unei activități publice, astfel

3. STRUCTURA ACTULUI NOTARIAL ȘI FORȚA JURIDICĂ A ACESTUIA ÎN ACORD CU LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA ȘI ROMÂNIEI

3.1. Cercetarea elementelor de structură ale actului notarial

Actul juridic formează elementul structural primar al actului notarial. În continuare, actele notariale omogene, unindu-se într-o grupă, constituie activitatea notarială. Activitățile notariale, la rândul lor, împreună, dau naștere la procedura notarială.

Actul notarial se distinge printr-o anumită formă și conținut. Între forma și conținutul actului notarial există o relație de interdependență: structura nu poate fi concepută în afara sistemului, iar sistemul este fundamentată pe elemente de structură²³⁷. În structura actului notarial poate fi stabilită legătura *pe verticală*, între voința puterii de stat în legătură cu aplicarea normelor juridice și voința persoanelor care îndeplinesc actul notarial, și *pe orizontală* – între circumstanțele de fapt ale vieții, calificarea lor juridică și caracterul consecințelor juridice ale actului.

Înzestrat fiind cu elemente de structură, actul notarial urmează a fi elaborat în corespundere cu cerințele de exprimare a voinței statului și a voinței persoanelor interesate. Din punct de vedere structural, forma actului notarial poate fi interioară și exterioară.

Prin *forma interioară* a actului notarial se înțelege structura ei de conținut, adică organizarea internă a elementelor actului notarial. În funcție de *forma exterioară* pe care o deține, actul notarial este un document, constituit din anumite rechizite. În literatura de specialitate, prin sintagma *rechizite ale actului notarial* se înțeleg elementele formei exterioare ale actului notarial²³⁸. Într-o altă opinie doctrinară, s-a menționat că rechizitele actului notarial sunt elementele lui de conținut. Aceste elemente sunt stabilite prin lege, sunt obligatorii și poartă caracter formal²³⁹.

Documentul, privit ca formă a actului notarial, nu poate fi separat de conținutul său, întrucât denumirea documentului și rechizitele sale oferă posibilitatea de a stabili felul actului juridic, de exemplu, contract de gaj, testament, certificat de moștenitor etc. Ținând cont de actualitatea și importanța majoră a unor acte juridice, legiuitorul reglementează cu strictețe procedura de întocmire a lor.

Pe măsură ce legea stabilește o anumită formă pentru încheierea unui act juridic, tot în aceeași lege, de regulă, urmează a fi indicate rechizitele pe care trebuie să le conțină actul juridic respectiv. În acest context, cercetătorii *C.Wulf*, *J.Bael* și *S.Devos* au afirmat că orice act oficial trebuie să cuprindă anumite rechizite, precum: a) denumirea autorității care a eliberat actul oficial; b) timbru, iar în unele situații și ștampila, care să confirme organul emitent; c) semnătura persoanei care a fost împuternicită de a redacta și a elibera actul oficial²⁴⁰. De altă opinie este *C.Sevely-Fournie*,

²³⁷ Mooser M. Le droit notarial en Suisse. Bern: Stämpfli Verlag, 2014, p.85.

²³⁸ Rapp-Cassigneul V. Droit général et droit notarial, 4e édition. Paris: Defrénois, 2016, p.42.

²³⁹ Marcade D., Mion B., Moussinet M. La formalisation des actes notariés, Pratique notariale, 2e édition. Paris: Lexis Nexis, 2018, p.64.

²⁴⁰ Wulf C., Bael J., Devos S. La rédaction d'actes notariés: droit des personnes et droit patrimonial de la famille. Gand: Kluwer, 2013, p.45.

care a considerat că în doctrina dreptului notarial, rechizitele pe care le găsim în cuprinsul actului notarial au fost abordate dintr-o perspectivă limitată²⁴¹. Autorul a evidențiat următoarele rechizite ale actului notarial: a) denumirea autorității emitente; b) data actului; c) persoana căreia se atribuie actul respectiv; d) materiale factologice în temeiul cărora autoritatea competentă a emis soluția pe cazul respectiv; e) legea în baza căreia actul oficial a fost emis.

Luând în considerație diversitatea sporită a actelor notariale, recomandarea unor rechizite unice pentru toate actele este imposibilă. În acest context, o expunere reușită a rechizitelor pe care trebuie să le conțină actul juridic, au efectuat autorii francezi *D.Marcade, B.Mion și M.Moussinet*²⁴². Aceștea au evidențiat următoarele rechizite ale actelor juridice: a) partea introductivă; b) partea constatatoare (descriptivă); c) partea motivatoare și d) partea rezolutorie. Astfel, în partea introductivă a actului juridic se include, în particular, denumirea documentului, denumirea autorității publice cu atribuții de aplicare a dreptului, locul și timpul emiterii hotărârii, precum și cercul de persoane care sunt vizate prin emiterea actului. În partea constatatoare a actului juridic se face o descriere a circumstanțelor de fapt și de drept aferente situației de caz. Partea motivatoare a actului juridic conține analiza și aprecierea probelor, concluziile asupra circumstanțelor de caz, precum și normele juridice care au stat la baza pronunțării soluției. În partea rezolutorie a actului juridic se conțin soluțiile date de autoritatea responsabilă de aplicare normelor de drept, precum și instrucțiuni suplimentare care se referă la soluționarea problemei abordate.

Forma de expunere a textului actului notarial trebuie să fie logică și continuă. De regulă, actele notariale, ca și actele juridice în general, conțin mai multe elemente de structură: introductivă, descriptivă, motivatoare, rezolutorie, finală. În introducere se indică adresa documentului, numele și funcția persoanei care a elaborat actul, numele altor persoane interesate, denumirea și titlul documentului. Partea descriptivă cuprinde circumstanțele de fapt, partea motivatoare – aprecierea juridică a împrejurărilor relative actului notarial, iar în dispozițiile finale pot fi făcute note cu privire la anexe și modificări, se indică data, semnătura și se aplică ștampila.

În Republica Moldova, cerințele de formă și de conținut pentru redactarea actelor notariale sunt stabilite în Legea nr.246/2018 privind procedura notarială și în Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale și completare a registrelor notariale, aprobat prin Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.95 din 28.02.2008.

În termeni legali, elementele de structură ale unui act notarial poartă denumirea de *gir notarial*. Fiecare tip de act notarial se întocmește conform unui model de gir notarial. Modelele girurilor notariale se elaborează și se aprobă de Ministerul Justiției al R.M., după consultarea Camerei

²⁴¹ Sevely-Fournie C. Essai sur l'acte juridique extinctif en droit privé: contribution à l'étude de l'acte juridique. Paris: Dalloz, 2010, p.88.

²⁴² Marcade D., Mion B., Moussinet M., op.cit., p.79.

Notariale. Persoanele abilitate cu dreptul de a desfășura activitate notarială pe teritoriul Republicii Moldova, aplică girurile de autentificare care au fost aprobate prin Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.59 din 27.02.2019 „Cu privire la aprobarea modelelor girurilor notariale și ale certificatelor notariale”²⁴³ și parțial, prin Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.394 din 29.09.2005²⁴⁴. În aceste acte normative sunt expuse următoarele modele de gir: de autentificare a contractului (inclusiv cu formulă executorie), de autentificare a contractului cu participarea minorului care nu a împlinit vârsta de 14 ani, de autentificare a contractului cu participarea minorului care a împlinit vârsta de 14 ani, de autentificare a contractului cu participarea reprezentantului în baza procurii sau a contractului de mandat, de autentificare a contractului cu efectuarea traducerii verbale de către notar, de autentificare a contractului cu participarea interpretului autorizat, de autentificare a contractului cu participarea persoanei care nu poate semna personal din cauza unei deficiențe fizice (maladii sau alte cauze medicale), de autentificare a contractului cu participarea solicitantului mut, surd sau surdomut și care este analfabet, asistat de interpret autorizat al semnelor celor surzi, muți ori surdomuți, de autentificare a contractului cu participarea solicitantului analfabet, de autentificare a contractului de înstrăinare a imobilului cu participarea persoanei juridice, de autentificare a procurilor, de autentificare a testamentelor, de legalizare a semnăturilor de pe documente și a semnăturii traducătorului, de legalizare a copiilor de pe documente și a extraselor din ele, girul de aplicare pe duplicatul documentelor ce se păstrează în arhiva notarului.

Girurile pot fi utilizate atât de notari, cât și de alte persoane care desfășoară activitate notarială conform competenței stabilite prin Legea R.M. nr.246/2018. În context dat, Legea R.M. nr.246/2018 prevede, în art.24, că conținutul girului actului notarial se stabilește de către notar în funcție de actul notarial întocmit și faptele constatate, și va conține, după caz: a) sediul biroului notarului; b) data întocmirii actului notarial; c) numele notarului; d) locul unde s-a întocmit actul notarial, în cazul întocmirii în afara sediului biroului notarului, precizându-se împrejurarea ce justifică întocmirea înscrisului în acel loc; e) numele sau denumirea părților, domiciliul sau sediul acestora și mențiunea faptului prezentării lor în persoană, reprezentate ori asistate, precum și modul în care li s-a stabilit identitatea, cu excepția încheierilor, certificării faptelor prin care se dă dată certă înscrisurilor sau legalizării copiilor de pe document; f) constatarea îndeplinirii condițiilor de fond și de formă ale actului notarial întocmit în raport cu natura acelui act; g) constatarea întocmirii actului notarial și a citirii acestuia de către notar și de părți; h) constatarea că s-a luat consimțământul părților pentru întocmirea actului notarial; i) constatarea că actul notarial a fost semnat în fața notarului de toți cei obligați să-l semneze; j) mențiunea cuantumului,

²⁴³ Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.59 din 27.02.2019 cu privire la aprobarea modelelor girurilor notariale și ale certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.76-85.

²⁴⁴ Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.394 din 29.09.2005 cu privire la aprobarea girurilor de autentificare și a certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.135-138.

perceperii taxei de stat și plății pentru asistența notarială; k) alte mențiuni sau constatări care rezultă din procedura notarială sau pe care notarul le consideră necesare; l) semnătura notarului; m) ștampila notarului.

Pe lângă textul care expune conținutul actului juridic, actul notarial include obligatoriu: numele, prenumele, semnătura și ștampila notarului, inclusiv concluziile privind constatările și circumstanțele stabilite de către notar, personal, fără de care actul notarial este nul (art.5 al Legii R.M. nr.246/2018). Actul notarial și girul notarial se întocmesc pe suport de hârtie sau în formă de document electronic, având aceeași forță juridică. În cazul întocmirii actelor notariale pe blanchete speciale de strictă evidență, acestea se înregistrează la Ministerul Justiției al R.M. Atât forma, cât și conținutul blanchetelor speciale pe care se întocmesc actele notariale se aprobă de către Ministerul Justiției.

Conform dispozițiilor Regulamentului R.M. nr.95/2008, nu pot fi primite pentru îndeplinirea actelor notariale documentele care au ștersături sau adăugiri, cuvinte suprimate sau alte corectări nespicate, documentele al căror text nu poate fi citit din cauza deteriorării, precum și documente scrise în creion. Textele documentelor notariale necesită a fi scrise citeț. Numele, prenumele și, după caz, patronimicul persoanelor fizice urmează a fi scrise deplin, cu indicarea domiciliului și codului de identificare.

Dacă documentul este expus pe două sau pe mai multe foi separate, foile urmează a fi cusute, numerotate și sigilate. Locurile goale din rândurile care nu sunt completate până la sfârșit și alte locuri albe pe documente necesită a fi tăiate cu o linie, cu excepția documentelor destinate pentru străinătate. Adăugirile și corectările se stipulează înaintea semnăturii persoanelor părți ale actului juridic. Corectările făcute în textul documentului, care nu se semnează de către părți, se specifică la sfârșitul girului de autentificare și pot fi indicate numai de persoana care desfășoară activitate notarială.

Toate actele notariale, acțiunile și procedurile notariale, inclusiv încheierile notariale, plățile notariale și taxele de stat încasate se înregistrează în registre speciale pentru desfășurarea activității notariale. Forma, conținutul registrelor și modul de completare a acestora se aprobă de către Ministerul Justiției al R.M. Registrele necesită a fi cusute, iar filele lor urmează a fi numerotate și înregistrate la Ministerul Justiției.

Potrivit pct.29 al Regulamentului R.M. nr.95/2008, actele notariale îndeplinite de către notar se înregistrează în Registrul actelor notariale. Înscierea informației despre actul notarial în Registrul nominalizat se efectuează de către notar, notarul-stagiar ori un salariat, angajat de notar în baza contractului individual de muncă. Completarea Registrului se face conform rubricilor stabilite.

Păstrarea, pregătirea, evidența și predarea în arhivă a actelor notariale se face conform Legii R.M. nr.69/2016 cu privire la organizarea activității notarilor, Regulamentului privind modul de păstrare, pregătire, evidență și predare a actelor notariale, aprobat prin ordinul ministrului justiției al

R.M. nr.847 din 16.10.2017²⁴⁵, Regulamentului Fondului arhivistic de stat, aprobat prin Hotărârea Guvernului R.M. nr.352 din 27.05.1992, Ordinului nr.57 din 27.07.2016 al Serviciului de Stat Arhivă cu privire la aprobarea Indicatorului documentelor-tip și al termenelor lor de păstrare pentru organele administrației publice, pentru instituțiile, organizațiile și întreprinderile Republicii Moldova²⁴⁶, precum și Instrucțiunii cu privire la ordonarea documentelor în organizațiile, instituțiile și întreprinderile Republicii Moldova, aprobată prin procesul-verbal nr.1 din 18.01.2010 al ședinței Comisiei Centrale de Expertiză și Control a Serviciului de Stat de Arhivă din R.M.²⁴⁷

Actele notariale întocmite de notar în procesul activității notariale și registrele actelor notariale formează arhiva activității notariale și constituie proprietate a statului, fiind parte integrantă a Fondului Arhivistic al R.M. Arhiva activității notariale se păstrează în sediul notarului sau în locuri special amenajate pentru arhivă, dotate cu mijloace adecvate de păstrare, pentru a preveni degradarea, distrugerea sau sustragerea documentelor. Actele și registrele notariale cu termen permanent de păstrare se predau în arhivele de stat după expirarea a 75 de ani. Persoanele care desfășoară activitatea notarială au obligația de a preveni accesul nesancționat al terților la informația din arhiva activității notariale, inclusiv la cea în variantă digitală (electronică).

În România, modul de preluare, administrare, utilizare și protejare a documentelor notariale este reflectat în Regulamentul privind Serviciul arhivă al Camerei Notarilor Publici din 06.08.2013²⁴⁸. Textul de lege prevede că odată intrate în depozitele Camerei Notarilor Publici, documentele notariale nu mai pot fi retrase, cu excepția situației în care au fost preluate în custodie pe termen limitat. Pe baza aprobării direcției competente a Arhivelor Naționale din România, deținătorii de arhive notariale pot păstra și după expirarea termenului de depunere la Arhivele Naționale documente care fac parte din Fondul arhivistic național al României, dacă acestea le sunt necesare în desfășurarea activității lor.

Faptul îndeplinirii actelor notariale se constată printr-o încheiere. În conformitate cu art.85 al Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995, încheierea va cuprinde: a) sediul biroului notarial; b) denumirea încheierii și numărul acesteia; c) data îndeplinirii actului notarial; d) numele și prenumele notarului public; e) locul unde s-a îndeplinit actul notarial, în cazul îndeplinirii în afara sediului biroului notarial, precizându-se împrejurarea care justifică întocmirea

²⁴⁵ Regulamentului privind modul de păstrare, pregătire, evidență și predare a actelor notariale, aprobat prin ordinul ministrului justiției al R.M. nr. 847 din 16.10.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.390-395.

²⁴⁶ Ordinul nr.57 din 27.07.2016 al Serviciului de Stat Arhivă cu privire la aprobarea Indicatorului documentelor-tip și al termenelor lor de păstrare pentru organele administrației publice, pentru instituțiile, organizațiile și întreprinderile Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.247-255.

²⁴⁷ Instrucțiunea cu privire la ordonarea documentelor în organizațiile, instituțiile și întreprinderile Republicii Moldova, aprobată prin procesul-verbal nr.1 din 18.01.2010 al ședinței Comisiei Centrale de Expertiză și Control a Serviciului de Stat de Arhivă din R.M., <http://arhiva.gov.md/wp-content/uploads/2019/08/Instruc%C8%9Biune-cu-privire-la-ordonare.pdf> (vizitat 12.07.2020).

²⁴⁸ Regulamentul privind Serviciul arhivă al Camerei Notarilor Publici din România, aprobat prin hotărârea din 06.08.2013 a președintelui Uniunii Naționale a Notarilor. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 2013, nr.529.

înscrisului în acel loc; f) numele sau denumirea părților, domiciliul sau sediul acestora și mențiunea faptului prezentării lor în persoană, reprezentate ori asistate, precum și modul în care li s-a constatat identitatea, cu excepția încheierilor prin care se dă dată certă înscrisurilor sau se legalizează copii de pe înscrisuri; g) arătarea îndeplinirii condițiilor de fond și de formă ale actului notarial întocmit în raport cu natura acelui act; h) constatarea îndeplinirii actului notarial și a citirii acestuia de către părți; i) mențiunea perceperii tarifelor, a impozitelor, a onorariului, precum și cuantumul acestora; j) semnătura notarului public; k) sigiliul biroului notarului public.

Actele notariale care conțin erori materiale sau omisiuni vădite pot fi corectate sau completate prin încheiere de către notarul public, la cerere sau din oficiu, cu acordul părților. Norma de la art.88 al Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 prevede că, acordul persoanelor se prezumă dacă, fiind legal citate, nu își manifestă opunerea. Despre îndreptarea sau completarea efectuată se face mențiune pe toate exemplarele actului.

Tot printr-o încheiere, notarul public poate respinge atât cererea de îndeplinire a unei proceduri notariale, cât și actul juridic solicitat de persoană. Încheierea de respingere se redactează, în cel mult cinci zile de la înregistrarea cererii sau, după caz, de la data îndeplinirii procedurii de citare și trebuie motivată în drept și în fapt, cu precizarea termenului în care poate fi atacată și a instanței competente.

3.2. Regimul juridic al actelor notariale electronice

Domeniul actelor juridice electronice pare să ia amploare cu fiecare zi ce trece datorită mijloacelor de comunicare electronică care se aplică tot mai frecvent în activitate notarială.

În scopul unei mai bune funcționări a pieței europene în domeniul semnăturilor electronice, la 23 iulie 2014 Parlamentul European și Consiliul au adoptat Regulamentul nr.910/2014 privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă, instituind reguli adaptate și armonizate pentru aplicarea semnăturilor electronice pe teritoriul Uniunii Europene²⁴⁹. Articolul 17 al Regulamentului prevede că statele membre ar trebui să încurajeze sectorul privat să utilizeze în mod voluntar mijloace de identificare electronică în cadrul unui sistem notificat, pentru servicii online sau pentru tranzacții electronice.

În conformitate cu Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova Digitală 2020”, aprobată prin Hotărârea Guvernului R.M. nr.857/2013²⁵⁰, construirea unui viitor al țării este de neconceput fără o strategie digitală care să creeze în baza tehnologiilor informației și comunicațiilor oportunități de inovare și dezvoltare (pct.2). În acest sens, pct.3 din Strategia națională prevede că aceasta este orientată spre crearea condițiilor prin intervenția minimă a statului, dar cu efect

²⁴⁹ Regulamentul (UE) nr.910/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 iulie 2014 privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă și de abrogare a Directivei 1999/93/CE. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L257/73 din 28.08.2014.

²⁵⁰ Hotărârea Guvernului R.M. nr.857 din 31.10.2013 cu privire la Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova Digitală 2020”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.252-257.

maximum pentru dezvoltarea societății informaționale, concentrând eforturile pe următorii piloni: infrastructură și acces, conținut digital și servicii electronice, capacități și utilizare.

Subliniem faptul că în Republica Moldova actul juridic încheiat prin intermediul mijloacelor informatice – contractul electronic, a fost legiferat în anul 2004, odată cu adoptarea Legii privind comerțul electronic nr.284/2004²⁵¹, iar în România – în anul 2001, prin Legea nr.455/2001 privind semnătura electronică²⁵². Acest fapt a făcut posibilă utilizarea internetului la încheierea de contracte *online* – prin folosirea serviciilor care permit ofertarea și acceptarea în timp real – sau *offline*, prin intermediul poștei electronice²⁵³.

Domeniul electronic reprezintă un mediu nou pentru actele notariale din Republica Moldova. Analizând aplicațiile curente dezvoltate în mediul electronic, evidențiem apariția unor „platforme de colaborare”, ce constituie o categorie specială de servicii de încredere furnizate populației de către autoritățile de certificare sau de notariatele electronice²⁵⁴. Un rol important în asigurarea implementării contractelor electronice și semnăturii digitale revine Instituției Publice „Serviciul Tehnologie Informației și Securitate Cibernetică”²⁵⁵ care asigură digitizarea circulației documentelor și implementarea mecanismului de utilizare a semnăturii digitale, inclusiv în activitatea notarială.

Avantajele actului notarial electronic. Îndeplinirea actelor notariale electronice prezintă o serie de avantaje. Autorii canadieni *A.Roy* și *B.Salvas* au evidențiat că actul notarial electronic poate fi încheiat la distanță. Părțile pot semna actul în incinta biroului notarial sau la locul de reședință a beneficiarului, utilizând sistemul de semnătură electronică. Procedura de întocmire și semnare a actelor electronice este accelerată, iar consultarea acestora este facilitată prin intermediul mijloacelor tehnice. Tranzacțiile sunt mai rapide și mai simple de efectuat, astfel încât actul notarial electronic reprezintă un câștig de timp, dar și de spațiu, deoarece evită arhivele de stoc²⁵⁶. Cercetătoarea rusă *E.Kirilova* a specificat că utilizarea documentelor electronice în activitatea notarială devine posibilă pe măsura perfecționării standardelor de calitate în procedura de autentificarea actelor notariale²⁵⁷. Într-o altă opinie, s-a menționat că avantajele autentificării actelor notariale electronice constau în economisirea timpului consacrat îndeplinirea acțiunilor notariale, precum și în reducerea curieratului pe suport de hârtie²⁵⁸.

²⁵¹ Legea privind comerțul electronic nr.284 din 22.07.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr.138-146.

²⁵² Legea privind semnătura electronică nr.455 din 18.07.2001. În: Monitorul Oficial al României, republicat, 2014, nr.316, Partea I.

²⁵³ Marinescu I.L. Modalități de manifestare a consimțământului în cadrul contractelor electronice. În: Revista de Științe Juridice, Supliment, 2015, nr.2, p.166.

²⁵⁴ Bernevec D. Actul notarial în formă electronică. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, Științe socio-umanistice, Volumul II, 2015, p.3.

²⁵⁵ Hotărârea Guvernului R.M. nr.414 din 08.05.2018 cu privire la măsurile de consolidare a centrelor de date în sectorul public și de raționalizare a administrării sistemelor informaționale de stat. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.157-166.

²⁵⁶ Roy A., Salvas B. Réflexions sur l'acte notarié électronique en droit québécois. În: Droit du commerce électronique, Montréal (Canada), éditions Thémis, 2002, p.653-654.

²⁵⁷ Кириллова Е.А. Проблемы развития электронного документооборота в российском нотариате. În: Нотариус (Federația Rusă), 2017, nr.1, p.6-7.

²⁵⁸ Прощальгин Р.А. Правовое регулирование нотариального удостоверения сделок в электронной форме. În: Нотариус (Federația Rusă), nr.5, 2017, p.40.

Teoreticienii și practicienii dreptului trebuie să atragă o atenție deosebită în cercetarea și aplicarea practică a actului electronic. Această instituție juridică este utilă pentru societatea noastră, deoarece: facilitează comunicarea rapidă între partenerii de afaceri, elimină curieratul clasic care s-a dovedit a fi lent și scump, asigură confidențialitatea datelor, este sigur și ușor de utilizat, fluidizează circuitul documentelor, conduce la economisirea consumabilelor, reduce uzura biroticii, scutește de legalizarea copiilor, elimină dubiile privind autenticitatea semnăturilor²⁵⁹.

Reglementări. În Republica Moldova regulile de încheiere și executare a actelor juridice electronice sunt stabilite în Legea privind semnătura electronică și documentul electronic nr.91/2014²⁶⁰. Legea nominalizată instituie trei categorii de semnături electronice în raport de gradul de protecție a acestora, și anume: semnătura electronică simplă, semnătura electronică avansată necalificată și semnătura electronică avansată calificată (art.4).

Conform art.13 alin.(3) și alin.(8) din Legea nr.91/2014, documentul electronic semnat cu semnătură electronică simplă sau cu semnătură electronică avansată necalificată este asimilat, după efectele sale, cu documentul analog pe suport de hârtie, semnat cu semnătură olografă. Documentul electronic este echivalat, după valoarea sa probantă, cu probele scrise și nu poate fi respins, în calitate de probă, pentru motivul că are o formă electronică.

Dacă o persoană creează un document electronic și un document pe suport de hârtie, identice după conținut, ambele se consideră documente de sine stătătoare și originale. Copia documentului electronic se autentifică în modul prevăzut de legislație pentru autentificarea copiilor documentelor pe suport de hârtie și conține mențiunea despre faptul că este copie a documentului electronic (art.13 alin.(11) și alin.(12) din Legea nr.91/2014).

Unul dintre principiile de utilizare a semnăturii electronice constă în neadmiterea invocării lipsei de putere juridică a semnăturii electronice și/sau a documentului electronic semnat prin intermediul semnăturii electronice doar în baza faptului că semnătura nu a fost creată manual, dar prin intermediul dispozitivului de creare a semnăturii și/sau al produsului asociat semnăturii electronice (art.3 lit.(3) din Legea nr.91/2014).

Legea R.M. nr.91/2014 prevede posibilitatea transmiterii împuternicirilor de reprezentare în baza semnăturii electronice. Conform art.12 din Lege, registrul împuternicirilor de reprezentare în baza semnăturii electronice trebuie să conțină date privind persoanele împuternicite, persoanele reprezentate, rolul și scopul împuternicirilor, data acordării împuternicirilor și durata acestora, alte mențiuni privind acordarea, modificarea sau retragerea împuternicirilor. Împuternicirile pentru

²⁵⁹ Chirtoacă L. Aspecte privind regimul juridic al contractului electronic și a semnăturii electronice (digitale) în Republica Moldova. În: Revista științifică „Vector European”, 2014, nr.3, p.121.

²⁶⁰ Legea privind semnătura electronică și documentul electronic nr.91 din 29.05.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.174-177.

care este necesară forma autentică urmează a fi înregistrate în Registrul împuternicirilor de reprezentare în baza semnăturii electronice cu respectarea legislației notariale.

Alt act normativ cu importanță în reglementarea actelor notariale electronice este Legea privind comerțul electronic nr.284/2004. *Comerțul electronic* este activitatea de întreprinzător a persoanelor fizice și juridice de vânzare a bunurilor, executare a lucrărilor sau prestare a serviciilor, efectuată cu utilizarea comunicărilor electronice și/sau a contractelor electronice (art.4 din Lege).

Deși în Republica Moldova Legea privind comerțul electronic nr.284/2004 guvernează regimul juridic al contractului electronic mai bine de 10 ani, în marea lor majoritate consumatorii, dar și comercianții, încă nu au deplina încredere în această instituție nouă. De regulă, contractele în formă electronică generează neîncredere din partea persoanei care își asumă obligația de plată a prețului. În procesul de încheiere a acestor contracte persistă frica și neîncrederea plătitorului, care se teme de problemele ce ar putea apărea (de exemplu, neconformitatea bunului procurat cu așteptările sale, identitatea falsă a partenerului etc.). Această neîncredere sporește prin faptul că plătitorul trebuie să dezvăluie partenerului unele informații cu caracter personal, precum date de identitate sau informații despre contul bancar, care nu se știe cum vor fi folosite de cel căruia i-au fost oferite²⁶¹.

În art.2 alin.(1) lit.(a) din Legea privind comerțul electronic nr.284/2004 este stabilit că legea în cauză (privind comerțul electronic) nu se aplică față de *activitatea notarilor, în măsura în care aceasta presupune o participare directă la exercitarea atribuțiilor lor*. Subliniem că norma respectivă din Lege manifestă o interpretare ambiguă și are ca punct de rezistență regula că activitatea notarială nu reprezintă în sine o activitate de întreprinzător. Astfel, în opinia autorului *V.Pistriuga*, procedura de autentificare presupune în toate cazurile participarea directă a notarului. Semnarea documentului olograf sau electronic urmează a fi făcută doar în prezența notarului. Faptul prezenței personale în fața notarului conferă oricărei persoane care folosește documentul notarial siguranța legalității și veridicității actului juridic autentificat²⁶².

O interpretare *in extenso* este redată de autorul român *I.L.Marinescu*, care a indicat că sunt prezente excepții de la regula potrivit căreia prin mijloace informatice poate fi încheiat orice tip de contracte. Cu titlu de excepție, au fost menționate contractele pentru care legea cere forma solemnă, respectiv contractele ce se autentifică la notar. Același autor a concluzionat că în practică, sunt foarte rare situațiile când activitatea notarială se desfășoară prin intermediul notarului electronic²⁶³.

În ce ne privește, suntem de părerea că norma sus-citată de la art.2 alin.(1) lit.(a) al Legii

²⁶¹ Chirtoacă L. Aspecte privind regimul juridic al contractului electronic și a semnăturii electronice (digitale) în Republica Moldova. În: Revista științifică „Vector European”, 2014, nr.3, p.119-120.

²⁶² Pistriuga V. Perspectiva autentificării notariale a actelor juridice electronice în Republica Moldova. În: Culegerea de materiale ale Conferinței științifice internaționale „Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții”, Chișinău, 14 noiembrie 2014, Volumul II, p.161.

²⁶³ Marinescu I.L. Modalități de manifestare a consimțământului în cadrul contractelor electronice. În: Revista de Științe Juridice, Supliment (România), 2015, nr.2, p.169.

nr.284/2004 necesită a fi înțeleasă în sensul că notarilor le este interzis de a încheia acte juridice de comerț electronic în care să participe ca comercianți. Aceasta, deoarece conform art.9 alin.(1) din Lege, comerțul electronic poate fi efectuat numai de către agenții economici abilitați, în modul stabilit de legislație, cu dreptul de practicare a activității de întreprinzător. Prin urmare, norma de la art.2 alin.(1) lit.(a) din Lege nu îngrădește dreptul notarilor de a autentifica acte juridice de comerț electronic încheiate de agenții economici abilitați.

Reglementări privind semnătura electronică a notarului se conțin art.5 alin.(2) și (3) al Legii cu privire la organizarea activității notarilor nr.69/2016 care prevede că notarul poate utiliza semnătura electronică în condițiile legii.

Plauzibil pentru legislația moldovenească, în acest context, este adoptarea Legii privind procedura notarială²⁶⁴, în care este menționat că actul notarial și girul notarial se întocmesc pe suport de hârtie sau în format electronic, având aceeași forță juridică (art.5 alin.(6)). Art.47 din Lege prevede că după autentificarea actului juridic care este susceptibil de înregistrare în Registrul bunurilor imobile, până la îndeplinirea altor proceduri notariale, dar nu mai târziu de sfârșitul zilei sale de muncă, notarul este obligat să efectueze în Registrul mențiunea provizorie privind autentificarea actului juridic. Această mențiune se efectuează de către notar prin aplicarea semnăturii electronice.

În pct.9 din Regulamentul privind cerințele de amenajare a biroului notarului nr.207/2017²⁶⁵ este indicat că încăperea pentru notar trebuie să fie dotată cu safeu pentru păstrarea ștampilei, blanchetelor speciale și a *suportului pentru semnătura electronică a notarului*.

Procedura electronică de efectuare a operațiunilor notariale este menționată în Regulamentul cu privire la modul de îndeplinirea actelor notariale și completare a registrelor notariale nr.95/2008 care, în pct.39 prevede că îndeplinirea actelor notariale și înscrierile în registre se poate face prin *metoda manuală sau electronică*.

În Regulamentul privind modul de păstrare, pregătire, evidență și predare a actelor notariale este stipulat că notarul poate ține arhiva activității notariale și *în format digital (electronic)*, cu condiția păstrării și pe suport de hârtie. Persoanele care desfășoară activitatea notarială trebuie să prevină accesul nesancționat al terților la informația din arhiva activității notariale, inclusiv la cea în variantă digitală (electronică) (pct.(4) și (5)).

Aducem drept exemplu și Ordinul Ministrului Justiției al R.M. nr.394/2005 cu privire la aprobarea girurilor de autentificare și a certificatelor notariale²⁶⁶, în care a fost introdus girul pentru

²⁶⁴ Legea R.M. privind procedura notarială, proiect, http://www.justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2017/martie/PL_Procedura_notariala0304.pdf (vizitat 20.03.2020).

²⁶⁵ Regulamentul privind cerințele de amenajare a biroului notarului, aprobat prin Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.207 din 04.04.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.119-126.

²⁶⁶ Ordinul Ministrului Justiției al R.M. nr.394 din 29.09.2005 cu privire la aprobarea girurilor de autentificare și a certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.135-138.

legalizarea în sistemul informațional automatizat a semnăturii electronice avansate calificate a traducătorului de pe documentul tradus (pct.30 (1)). În acest context, subliniem că traducerile pot fi legalizate prin semnătură electronică doar cu respectarea cerințelor Legii privind semnătura electronică. În doctrină s-a menționat că prin utilizarea semnăturii electronice de către notari se va înlătura necesitatea de a imprima documentele, pentru a fi semnate și expediate notarului pentru legalizare. Acest lucru va contribui la reducerea semnificativă a costurilor și timpului pentru efectuarea traducerilor, asigurând siguranța și eficiența în fluidizarea actului notarial²⁶⁷.

Problema esențială care determină tergiversarea dezvoltării procedurii notariale electronice în Republica Moldova se referă la lipsa unor garanții de securitate a actelor notariale electronice. Anume în scopul de a identifica soluții tehnice pentru securizarea actelor electronice emise de notari, considerăm necesar a supune modificării Regulamentul cu privire la modul de îndeplinirea actelor notariale și completare a registrelor notariale nr.95/2008.

Suntem de opinia că această inițiativă va contribui substanțial la implementarea semnăturii digitale în activitatea notarială din Republica Moldova și va aduce o serie de beneficii, precum: garantarea autenticității și integrității documentului semnat, asigurarea confidențialității datelor, reducerea considerabilă a cheltuielilor pentru distribuirea, evidența și păstrarea documentelor, securitatea și rapiditatea tranzacțiilor, eliminarea necesității de a utiliza documentele pe suport de hârtie, semnarea unui document oricând și oriunde având la dispoziție un calculator și mijloace tehnice necesare, evitarea rândurilor la birourile notariale etc.

Spre deosebire de legislația din Republica Moldova în care, așa cum am detaliat, nu găsim reglementări clare cu privire la procedura electronică de autentificare a actelor juridice, în **România** există Legea privind regimul juridic al activității electronice notariale nr.589/2004²⁶⁸.

Prin noțiunea act notarial în formă electronică, legiuitorul român are în vedere, cu precădere, actul notarial care îndeplinește condițiile prevăute de art.2 alin.(1) al Legii nr.589/2004. Astfel, în cazurile în care, potrivit legii, forma scrisă este cerută ca o condiție de probă a unui act juridic, *un înscris în formă electronică* îndeplinește această cerință, dacă i s-a incorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură electronică extinsă, bazată pe un certificat calificat și generată prin intermediul unui dispozitiv securizat de creare a semnăturii.

Legiuitorul român a stabilit că actele juridice în formă electronică instrumentate de notarul public trebuie să îndeplinească, sub sancțiunea nulității absolute, o serie de condiții: să fie efectuate în formă electronică; să fie semnate cu semnătură electronică extinsă a notarului public, bazată pe un certificat calificat, eliberat de un furnizor de servicii de certificare acreditat; să îndeplinească

²⁶⁷ Portalul avocaturii de afaceri din R.M., <https://www.bizlaw.md/public/2017/09/28/notarii-vor-putea-autentifica-traducerile-semnate-electronic-de-traducatorii-autorizati> (vizitat 02.12.2020).

²⁶⁸ Legea privind regimul juridic al activității electronice notariale nr.589 din 15.12.2004. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 2004, nr.1227.

condițiile de fond prevăzute de lege privind operațiunea juridică pe care o consemnează (art.2 alin.(1) al Legii nr.589/2004).

În conformitate cu art.5 al Legii nr.589/2004, actele notariale ce pot fi îndeplinite în formă electronică sunt următoarele: legalizarea copiilor electronice de pe documentele originale; darea de dată certă prin marcarea temporală a documentelor ce îndeplinesc condițiile prevăzute la art.2 alin.(1) al legii și atestarea locului unde s-au încheiat acestea; primirea și păstrarea în arhiva electronică a documentelor ce îndeplinesc condițiile prevăzute la art.2 alin.(1) al legii; legalizarea traducerilor în formă electronică; eliberarea de duplicate; alte operațiuni prevăzute de lege.

Mai mult ca atât, legiuitorul român a reglementat și o procedură specială în acest sens, stabilind: cererile pentru întocmirea unui act notarial electronic se înaintează notarului public, în formă electronică, în acest caz fiind semnate cu semnătura electronică extinsă a solicitantului. În cazul în care cererea este făcută prin reprezentant, se va anexa actul în baza căruia părțile sunt reprezentate, care poate fi și în forma electronică dacă este semnat cu semnătura electronică extinsă a părților (art.16 din Lege).

Art.17 din Lege prevede că în termen de 24 de ore de la primirea cererii în formă electronică, notarul public va efectua verificările necesare cu privire la legalitatea actului notarial solicitat, va stabili identitatea părților, prin verificarea semnăturii electronice extinse, și va trimite către solicitant un mesaj de răspuns în care va indica, după caz, taxele de timbru și onorariul aferente actului sau motivele de refuz al efectuării actului notarial solicitat în formă electronică. După primirea confirmării de achitare a taxelor de timbru și a onorariului, notarul public este obligat ca, în termen de 24 de ore, să îndeplinească actul notarial solicitat.

Potrivit art.18 din Lege, încheierea notarială electronică prin care se constată îndeplinirea unui act notarial electronic va cuprinde următoarele elemente: a) adresa electronica a notarului public; b) denumirea încheierii și numărul acesteia; c) data și ora îndeplinirii actului notarial electronic; d) numele și prenumele notarului public; e) locul unde s-a îndeplinit actul notarial electronic; f) semnătura electronică extinsă a părților, dacă este cazul; g) semnătura electronică extinsă a solicitantului, în cazul în care acesta este o alta persoană decât partea; h) semnătura electronică extinsă a notarului public; i) numărul și data eliberării autorizației de îndeplinire a actelor notariale în formă electronică, precum și data expirării autorizației.

Încheierea notarială electronică prin care se consemnează primirea în arhiva electronică va cuprinde și mențiuni cu privire la: lista documentelor electronice primite, termenul de păstrare, datele de identificare a deponentului și datele de identificare a persoanei căreia trebuie să i se predea documentele electronice.

Notarul public poate efectua legalizarea copiilor electronice de pe un document în formă material numai după confruntarea copiei electronice cu originalul în formă materială. În încheierea notarială electronică prin care se legalizează copia electronică se va face mențiune despre

originalul documentului și despre conformitatea copiei electronice cu originalul. Copiile legalizate electronice de pe documentele din arhiva notarului public se eliberează numai părților, succesorilor și reprezentanților legali ai acestora, precum și persoanelor care justifică un drept sau un interes legitim (art.19 din Lege). Traducerile în forma electronică pot fi legalizate de notarul public numai dacă poartă semnătura electronică extinsă a unui traducător autorizat (art.21 din Lege).

Art.22 din Lege stabilește că în situația dispariției unui act notarial în formă electronică, se va proceda la eliberarea duplicatului acelui act, la cererea părților sau, după caz, a succesorilor acestora, prin consultarea arhivei electronice a notarului public care a întocmit inițial acel act.

În cazul în care un act notarial în formă electronică a dispărut atât de la părți, cât și din arhiva electronică a notarului, reconstituirea se va face de către biroul notarului public care a întocmit actul, cu notificarea prealabilă a tuturor părților sau, după caz, a succesorilor acestora, prin consultarea copiei arhivei electronice a notarului (art.23 alin.(1) din Lege).

Conform art.24 alin.(1) din Lege, notarul public este obligat să păstreze în arhiva electronică actele notariale în formă electronică pe care le instrumentează, pe perioada stabilită în conformitate cu normele tehnice privind activitatea de păstrare a documentelor create și primite de birourile notarilor publici, Camerele notarilor publici și Uniunea Națională a Notarilor Publici din România.

În pofida faptului că în România Legea nr.589/2004 este în vigoare din anul 2005, până în prezent sunt puțini notari care au solicitat autorizarea pentru efectuarea de acte notariale în formă electronică. Problema ar consta în mecanismul imperfect de identificare a consimțământului beneficiarului la momentul autentificării actului juridic. În consecință, ținând cont de experiența României la acest capitol, apare întrebarea privind oportunitatea introducerii și în Republica Moldova a actelor notariale electronice.

Critici aduse actelor notariale electronice. În doctrină au fost analizate dezavantajele actelor notariale electronice, precum și riscurile ce rezultă din această activitate specifică. Astfel, cercetătorul *V.Pistriuga* este de opinia că autentificarea notarială prin utilizarea procedurilor electronice vine în contradicție cu scopul și obiectivele notariatului din Republica Moldova. Apartenența semnăturii unei anumite persoane nu soluționează toate întrebările puse în fața notarului, fiind necesar de a fi întreprinse și celelalte măsuri. În cadrul procedurii notariale de autentificare, sarcinile principale ale notarului constau în stabilirea identității persoanei și verificarea capacității de exercițiu a acesteia, care se face în temeiul actelor de identitate și este compusă din mai multe componente, precum: verificarea corespunderii persoanei cu înfățișarea de pe fotografia actului de identitate, verificarea cunoașterii datelor personale, verificarea identității persoanei prin semnătura olografă aplicată etc.²⁶⁹

²⁶⁹ Pistriuga V. Perspectiva autentificării notariale a actelor juridice electronice în Republica Moldova. În: Culegerea de materiale ale Conferinței științifice internaționale „Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții”, Chișinău, 14 noiembrie 2014, Volumul II, p.161.

Același autor a specificat că în prezent, luând în considerație progresul tehnologic înregistrat, orice semnătură olografă poate fi repetată prin intermediul mijloacelor tehnice speciale, astfel încât nici expertul nu va fi în stare să deosebească documentul original de cel falsificat²⁷⁰.

Cercetătoarea rusă *O.Sorokina* a ajuns la concluzia că autentificarea notarială a actelor juridice electronice este însoțită de numeroase riscuri. Aplicarea semnăturii electronice la distanță nu garantează faptul că semnătura a fost aplicată de către titularul acesteia. Nimeni nu poate ști cu certitudine cine a aplicat semnătura electronică la distanță pe un document, deoarece întotdeauna există probabilitatea ca titularul semnăturii electronice să fi transmis dreptul de semnătură unei alte persoane ori să fi fost constrâns de a aplica semnătura electronică contrar voinței lui. De asemenea, există riscul ca informațiile confidențiale ale semnăturii electronice să fie preluate de terțe persoane²⁷¹. Drept urmare, aplicarea semnăturii electronice nu poate să garanteze faptul că semnătura a fost aplicată cu adevărat de către solicitantul actului notarial.

Autoarea kazahă *A.Janabilova* a indicat că legislația multor state nu obligă și nu interzice notarilor de a întocmi acte notariale în formă electronică. Cadrul juridic oferă posibilitatea notarilor de a utiliza semnătura digitală și există toate premisele necesare pentru autentificarea electronică a documentelor²⁷². Cercetătorul rus *R.Proșcealîghin* a menționat că dezvoltarea instituției autentificării actelor notariale în formă electronică este posibilă numai prin legalizarea acestor acțiuni în legislația cu privire la notariat, în legislația civilă și procesual-civilă²⁷³.

În opinia autorului francez *H.Kermarrec*, în universul actelor electronice trebuie să găsim elementele fundamentale care caracterizează autenticitatea actului. Actul notarial în formă electronică nu este un act notarial de tip *sui generis*, ci are toate atributele de autenticitate valabile pentru actele notariale clasice. Atribuțiile notarului în legătură cu autentificarea actelor electronice rămân neschimbate, doar condițiile de exercitare sunt profund modificate²⁷⁴.

Doctrina de drept notarial a evidențiat numeroase opinii critice cu referire la actele electronice. Luând în considerație că actul juridic a fost îndeplinit în formă electronică, persoana care se adresează cu cerere de chemare în judecată întâmpină dificultăți legate de probarea împrejurărilor de fapt²⁷⁵. Deși legislația procedurală admite prezentarea în calitate de probă a

²⁷⁰ Pistriuga V., op.cit., p.162.

²⁷¹ Сорочкина О.С. Особенности и проблемные аспекты нотариального удостоверения сделок в электронном виде. În: Журнал „Наука. Общество. Государство” (Federația Rusă), 2018, nr.1, p.56.

²⁷² Жанабилова А.Б. Нотариальное удостоверение электронных сделок. Перспективы, <https://www.zakon.kz/4929109-notarialnoe-udostoverenie-elektronnyh.html> (19.11.2020).

²⁷³ Прошчалыгин Р.А. Правовое регулирование нотариального удостоверения сделок в электронной форме. În: Нотариус (Federația Rusă), nr.5, 2017, p.40.

²⁷⁴ Kermarrec H. Plaidoyer pour la signature d'actes notariés sous forme électronique. În: La Revue des Notaires (Franța), 2010, nr.1, p.16.

²⁷⁵ Marcadé D., Mion B., Moussinet M. La formalisation des actes notariés, Pratique notariale, 2e édition. Paris: Lexis Nexis, 2018, p.78.

documentelor electronice, participanții la raporturile procesual-civile privesc cu prudență și neîncredere informațiile obținute prin utilizarea tehnologiilor informaționale.

Au fost aduse argumente că o eventuală utilizare de către notari a semnăturii electronice aplicate la distanță nu poate să garanteze faptul că semnătura a fost aplicată de către titular. În acest sens au fost prezentate exemple din practică care denotă cazuri de falsificare a semnăturii electronice, inclusiv prin improvizarea semnăturii cu utilizarea mijloacelor tehnice speciale²⁷⁶.

Actul notarial electronic trebuie să corespundă condițiilor cerute actului autentic în forma sa clasică, pentru a beneficia de forța probantă și forța executorie. Actul autentic își atrage toată puterea din calitatea de martor a notarului, dar pentru a fi martor, notarul trebuie să fie prezent în mod fizic în timpul manifestării voinței de către beneficiar, prin citirea actului, exercitarea altor îndatoriri profesionale. Doar în aceste condiții notarul va putea să-și exercite rolul de martor activ²⁷⁷.

Dificultățile de utilizare a actelor notariale electronice se rezumă la lipsa de corelare la nivel normativ între normele procedurii notariale clasice, cu regulile de aplicare a semnăturii electronice. Conform Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială, până la autentificarea actului notarial, notarul are obligația de a stabili identitatea participanților la procedura notarială (art.12), de a verifica capacitatea de exercițiu și discernământul persoanei (art.13), de a verifica autenticitatea semnăturilor părților care s-au adresat pentru îndeplinirea actului notarial. Această verificare poate fi făcută numai în prezența persoanei, cu examinarea datelor din actul de identitate prezentat.

Notarul mai este obligat să verifice, în prezența persoanei fizice, dacă aceasta are discernământ, precum și faptul dacă intențiile persoanei fizice corespund cu voința sa reală. Ținând cont de aceste obligații pe care le are notarul, ajungem la concluzia că în prezent, procedura notarială de autentificare la distanță a actelor juridice în Republica Moldova este imposibilă.

Garantarea confidențialității și securității datelor electronice necesită investiții mari, iar în legătură cu aceasta se pune problema costului serviciilor notariale. Trecerea la notariatul electronic este strâns legată de situația economico-socială din republică, precum și de mentalitatea populației. În situația în care notariatul din Republica Moldova va prelua procedurile electronice, cheltuielile financiare ale notarilor vor crește, iar populația va achita mai mult pentru serviciile notariale.

Mai există riscul ca notariatul să se transforme într-un serviciu public costisitor, destinat unui cerc restrâns, în timp ce majoritatea populației nu-și va permite financiar accesul la aceste servicii. În consecință, notarii care nu vor putea obține venituri suficiente pentru asigurarea implementării procedurii electronice, vor ajunge în incapacitate de plată. Cu titlu de exemplu, aducem experiența României în implementarea actelor notariale în formă electronică. Astfel, deși Legea României

²⁷⁶ Kermarrec H. Plaidoyer pour la signature d'actes notariés sous forme électronique. În: La Revue des Notaires (Franța), 2010, nr.1, p.19.

²⁷⁷ Pepin P. Circulation du document notarié et ses effets comme acte qui légitime dans le domaine juridique. În: Revue du notariat (Franța), 2001, nr.103, p.264-265.

privind regimul juridic al activității electronice notariale nr.589/2004 este în vigoare din 2005, până în prezent sunt puțini notari care au solicitat autorizarea pentru efectuarea de acte notariale în formă electronică. Drept urmare, apare întrebarea privind oportunitatea introducerii acestei forme a actelor notariale în Republica Moldova la etapa actuală.

Printre aspectele problematice ale introducerii actelor notariale electronice este problema stocării copiilor de rezervă ale documentelor electronice. Riscul principal al acestei probleme este distrugerea, denaturarea, schimbarea documentelor electronice din cauza atacurilor hackerilor. Soluția la această problemă este dezvoltarea și implementarea unui produs software adecvat care să asigure păstrarea și confidențialitatea informațiilor. Această propunere implică în mod inevitabil costuri financiare din partea notarilor și poate contribui la creșterea tarifelor pentru îndeplinirea actelor notariale electronice.

O altă dificultate în implementarea notariatului electronic ține de crearea și întreținerea unui centru de certificare a cheilor publice. Spre exemplu, în statele Uniunii Europene notariatul electronic se aplică la nivel avansat. În Franța, Austria, Belgia, Olanda, notarii au propriile centre de certificare a cheilor publice, care asigură notarii cu semnături electronice avansate calificate. În Germania, există o colaborare dintre notarii publici și companiile private din sfera tehnologiilor informaționale, în special cu corporațiile Hewlett-Packard Company și Capgemini.

Ținând cont de numărul mic de notari publici în Republica Moldova, este imposibilă, din punct de vedere financiar, atât crearea de către notari a unui centru de certificare a cheilor publice propriu, cât și întreținerea ulterioară a acestuia²⁷⁸.

Procedura notarială electronică este bazată pe criptarea informației, iar pentru a fi posibilă vizualizarea documentului electronic, acesta va trebui decriptat. În acest scop, orice notar va trebui să dispună de un sistem de programare care să permită decriptarea documentelor electronice. O problemă ține de faptul că în sistemul tehnologiilor informaționale se operează cu diferite programe de criptare. În situația în care cetățeanul va aplica semnătura sa electronică cu un sistem de programare care nu este accesibil notarului sau dacă fiecare notar în parte va lucra cu diferite programe de aplicație, autentificarea notarială a documentului electronic nu va mai fi posibilă.

În **Franța**, notarul pregătește actul notarial pe un software, apoi scanează toate anexele pentru a le atașa în format electronic. Mai apoi, notarul prezintă actul pe ecran clientului, astfel încât acesta să îl poată citi. Dacă solicitări de modificare nu sunt, notarul validează conținutul actului și anexele cu cheia „Real”. Aceasta reprezintă o cheie de computer criptată care conține datele de identificare și semnătura notarului. Actul apare apoi pe un comprimat și pe acest suport

²⁷⁸ Pistriuga V. Perspectiva autentificării notariale a actelor juridice electronice în Republica Moldova. În: Culegerea de materiale ale Conferinței științifice internaționale „Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții”, Chișinău, 14 noiembrie 2014, Volumul II, p.163.

părțile vor semna cu un stilou electronic. Clientul semnează actul notarial și anexele direct pe suportul electronic. Din moment ce semnătura electronică a notarului este aplicată, actul devine autentic și este trimis automat și instantaneu către serverul centralizat, la care numai notarul semnatar are acces. Notarul semnatar va putea recupera în orice moment actul și anexele sale, de exemplu pentru a emite copii. Clientul poate primi pe email o copie a actului notarial electronic²⁷⁹.

Cel dintâi act notarial pe suport electronic în Franța a fost semnat la 28 octombrie 2008. Până a ajunge la acest punct de reglementare, mai multe texte legislative au fost modificate. Conform doctrinei franceze, actul notarial electronic conține aceleași garanții de securitate, conservare și disponibilitate precum actul notarial clasic: se păstrează autenticitatea actului (data întocmirii, forța executorie și forța probantă). Actul electronic este protejat prin cod secret și parolă criptată care conțin datele de identificare și semnătura notarului.

În *Germania* autentificarea electronică a actelor juridice a fost introdusă în anul 2001. În acest scop, Camera notarială eliberează fiecărui notar un cod criptat, cu ajutorul căruia pot fi efectuate operațiuni în sistemele informaționale. Rețeaua electronică unificată a notarilor din Germania este denumită Notarnetz. Camera notarială din Germania asigură implementarea notariatului electronic prin colaborare cu cele mai apreciate companii din sfera tehnologiilor informaționale²⁸⁰.

Chiar și în acest condiții, în practica statelor Uniunii Europene notarii încă nu sunt pregătiți psihologic de a utiliza în exclusivitate suportul electronic. Într-o profesie care se bazează în mod tradițional pe suporturile de hârtie, este adevărat că dematerializarea poate spera pe unii. Actul notarial electronic le produce temeri, deoarece simt că nu mai controlează procesul de elaborare a actului, fapt ce este frustrant pentru profesioniștii care manifestă grija pentru detalii și care au format obișnuința de a întocmi acte în forma materializată. Ei manifestă preocuparea constantă de a-și asigura securitatea sporită a acțiunilor juridice și tehnice pentru a produce efectele juridice dorite de părți. Această situație reflectă marea incertitudine exprimată de practicanți.

În decursul anilor, notarul public a format o legătură psihologică aproape că fuzională cu suportul de hârtie. Suportul electronic este privit cu suspiciune de către notar. Schimbare pare a fi abruptă, prea adâncă în obiceiurile notarilor și colaboratorilor lor. Ei au nevoie de o perioadă de adaptare. Actul notarial electronic este greu de asimilat de către generațiile de notari care au dificultăți cu tehnologia informatică, și care încă cred că computerul este un instrument exclusiv pentru secretariat.

²⁷⁹ Douville Th. Signature électronique: enjeux et perspectives pour le notariat. În: La Revue du Notariat „Defrénois” (Franța), 2017, nr.20, p.25.

²⁸⁰ Douville Th., op.cit., p.26.

3.3. Forța probantă și executorie a actelor notariale

Datorită numărului sporit al actelor juridice întocmite în formă notarială, cercetarea puterii probante a actelor notariale manifestă un interes crescând. Întrucât puterea probantă a oricărui act juridic ține de regimul probelor, vom începe analiza forței probante a actelor notariale prin cercetarea noțiunii de probă.

Probele au avut un rol important în toate orânduirile sociale, iar cele mai vechi izvoare documentare care amintesc despre mijloacele de probă datează cu multe milenii înaintea erei noastre. Importanța probelor în Imperiul Roman se exprima prin adagiul „Idem este non esse aut non probari”, care în traducere înseamnă: absența unei probe este egală cu absența dreptului.

În literatura de specialitate, termenul „probă” a primit mai multe înțelesuri: de la acțiunea de stabilire a existenței sau inexistenței unui anumit raport juridic, respectiv mijlocul prin care se poate stabili raportul juridic ce trebuie dovedit, până la rezultatul obținut prin folosirea mijloacelor de probă²⁸¹. În sens larg, probele reprezintă acțiunile de stabilire a existenței sau inexistenței unui fapt, iar în sens restrâns, probele sunt informațiile pertinente care pot confirma sau infirma anumite circumstanțe de fapt, ce au importanță pentru soluționarea justă a cauzei²⁸². Într-o altă accepțiune, probele sunt mijloacele de convingere cu ajutorul cărora se stabilește existența sau inexistența unui fapt juridic din care izvorăsc drepturile și obligațiile civile²⁸³.

A proba sau *a dovedi* înseamnă, într-o accepțiune generală, a stabili realitatea unei afirmații, a demonstra că o susținere corespunde adevărului, a arăta cu argumente existența sau inexistența unui fapt, a unei situații²⁸⁴. *Forța probantă*, numită și *puterea probantă*, este valoarea acordată de lege unui înscris și care se impune în operațiunea logico-juridică de selectare a probelor și de evaluare a importanței lor pentru întocmirea unui act²⁸⁵.

În legislația Republicii Moldova definiția probelor este redată în Codul de Procedură Civilă²⁸⁶. Art.117 din Cod prevede că probe în cauze civile sunt elementele de fapt, dobândite în modul prevăzut de lege, care servesc la constatarea circumstanțelor ce justifică pretențiile și obiecțiile părților, precum și altor circumstanțe importante pentru justa soluționare a cauzei.

Probele obținute cu încălcarea legii nu au putere de probațiune. În acest sens, legiuitorul moldovean a reglementat principiul nemijlocirii și oralității în dezbaterile judiciare, conform căruia instanța trebuie să cerceteze direct și nemijlocit probele, să asculte explicațiile părților, să ia cunoștință de înscrisuri, să cerceteze probele materiale și să emită hotărârea numai în temeiul

²⁸¹ Anghel D. Probele în procesul civil. Practică judiciară. București: Hamangiu, 2017, p.5.

²⁸² Belei E., Borș A., Chifa F. și alții. Manual: Drept procesual civil. Partea generală. Lexon-Prim, 2016, p.332.

²⁸³ Boroi G. Codul de procedură civilă. Comentat și adnotat, Volumul I, București: All Beck, 2001, p.351.

²⁸⁴ Cabrillac R. Dictionnaire du vocabulaire juridique. Paris: Lexis Nexis, 2018, p.213.

²⁸⁵ Sévely-Fournié C. Essai sur l'acte juridique extinctif en droit privé: contribution à l'étude de l'acte juridique. Paris: Dalloz, 2010, p.54.

²⁸⁶ Codul de Procedură Civilă al R.M., adoptat prin Legea nr.225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.111-115.

circumstanțelor constatate și al probelor cercetate și verificate în ședință de judecată (art.25 alin.(1) din Codul de Procedură Civilă al R.M.).

Aprecierea probelor reprezintă analiza tuturor caracteristicilor acestora din punctul de vedere al corespunderii realității informațiilor pe care le conțin²⁸⁷. În Republica Moldova aprecierea autenticității probelor scrise se face în conformitate cu dispozițiile art.139 din Codul de Procedură Civilă. Norma juridică stabilește că documentele eliberate de autoritățile publice și de persoanele cu funcție de răspundere în limitele competenței și împuternicirilor lor se prezumă a fi autentice. În caz de suspiciuni privitor la autenticitatea actelor, instanța este în drept să solicite din oficiu ca autoritatea sau persoana cu funcție de răspundere care le-a eliberat să certifice autenticitatea lor. În plus, instanța trebuie să se încredințeze că înscrisul este emis de autoritatea autorizată și că este semnat de persoana împuternicită..

Cerințe de formă ale actului juridic. Prin „forma” actului juridic în sens restrâns înțelegem modalitatea de exteriorizare a manifestării de voință (a hotărârii de a încheia un act juridic), făcută cu intenția de a crea, modifica sau stinge un raport juridic civil concret²⁸⁸. Acest înțeles este cârmuit de principiul consensualismului.

Există și un sens larg (*lato sensu*) al formei actului juridic civil, sens în care termenul „formă” este sinonim cu expresia „condiții de formă”²⁸⁹. Așadar, când vorbim despre condiții de formă ale unui act juridic, avem în vedere trei categorii de cerințe: a) condiții de formă *ad validitatem*; b) condiții de formă *ad probationem*; c) condiții de formă cerute pentru opozabilitatea față de terți. Le vom aborda în cele ce urmează, în funcție de importanța acestora.

Forma *ad validitatem*. Din punct de vedere a normei sancționatoare, cele mai importante cerințe, fără îndeplinirea cărora nu există actul juridic privit ca *negotium*, sunt cele care privesc validitatea actului. Forma *ad validitatem* constă în forma univoc cerută de legiuitor pentru manifestarea consimțământului, în lipsa căreia actul este lovit de nulitate absolută. Condiția impusă de legiuitor constă într-o solemnitate în lipsa căreia consimțământul la încheierea actului nu există²⁹⁰.

Forma *ad validitatem* este satisfăcută de îndată ce părțile îndeplinesc condiția cerută de legiuitor pentru exteriorizarea acordului de voințe. Acest formalism constituie o chestiune de fond sau de structură a actului juridic și se opune consensualismului²⁹¹, ceea ce nu se poate spune despre celelalte modalități ale formei (*ad probationem* și de opozabilitate).

²⁸⁷ Prisac A. Drept procesual civil. Partea generală. Chișinău: Cartier, 2013, p.342.

²⁸⁸ Băieșu A. Codul civil al Republicii Moldova. Comentariu. Volumul I (coord. Buruiană M.), Chișinău: Tipografia Centrală, 2006, p.420.

²⁸⁹ Trușcă P., Trușcă A.M. Drept civil. Partea generală. Ediția a II-a. București: Universul Juridic, 2016, p.197.

²⁹⁰ Popa I.F. Forma autentică în contracte – abordarea Codului civil. În: Volumul „5 ani de Cod civil: perspectiva notarială”, coordonator M.D.Bob. București: Monitorul Oficial, 2016, p.141.

²⁹¹ Goicovici J. Formalism substanțial și libertatea contractuală în dreptul privat contemporan. În: Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Jurisprudentia (România), 2002, nr.2-4, p.119.

În Codul civil al R.M. sunt prevăzute sancțiuni pentru nerespectarea formei scrise *ad validitatem* de către subiecții raporturilor juridice civile. Art.322 alin.(1) din Cod stabilește că nerespectarea formei scrise a actului juridic face să decadă părțile din dreptul de a cere, în caz de litigiu, proba cu martori pentru dovedirea actului juridic.

O altă regulă care se referă la efectele nerespectării formei scrise a actului juridic civil constă în faptul că această nerespectare va afecta valabilitatea actului juridic doar în cazul în care acest efect este prevăzut expres de lege sau de acordul părților. Exemplu în acest sens poate servi art.988 din Codul civil al R.M. care prevede că nerespectarea formei scrise atrage nulitatea clauzei penale. Alte exemple din Codul civil al R.M., în care este prevăzută sancțiunea nulității ca consecință a nerespectării formei scrise, sunt contractele de gaj (art.684 alin.(1)) și de vânzare-cumpărare a întreprinderii (art.1186).

Dacă efectul nulității actului juridic nu este expres prevăzut de lege sau prin acordul părților, actul juridic va fi valabil. De exemplu, înțelegerea cu privire la arună este valabilă, chiar dacă a fost încheiată verbal, fiindcă legiuitorul, în art.631, cere ca arvuna să fie încheiată în scris, nesancționând cu nulitate nerespectarea acestei cerințe.

Cu referire la încălcarea formei autentice a actului notarial, art.324 alin.(1) din Codul civil al R.M. stabilește că nerespectarea formei autentice atrage nulitatea actului juridic. Mai mult decât atât, partea care s-a eschivat în mod neîntemeiat de la autentificarea notarială a unui actul juridic, va repara celelalte părți prejudiciile cauzate prin întârziere (art.324 alin.(3) din Cod). Aceste dispoziții din Codul civil se aplică atât în cazurile când legea cere expres forma autentică, cât și în situațiile când forma autentică a fost aleasă de către părți.

În doctrina moldovenească au fost abordate problemele juridice care survin în legătură cu declararea nulității actului juridic pe temei de nerespectare a procedurii notariale de către notari. În scopul soluționării dificultăților practice care apar, cercetătorul *V.Pistriuga* a propus modificarea legislației civile prin reglementarea cazurilor în care forma autentică a actului juridic civil să se considere nerespectată, și anume: a) dacă părțile nu s-au adresat la notar sau la altă persoană abilitată cu dreptul de a îndeplini actul notarial; b) dacă a fost încălcată competența notarială sau procedura notarială de autentificare a fost îndeplinită de către o persoană neautorizată; c) dacă nu a fost aplicată procedura notarială de autentificare sau a fost aplicată o altă procedură notarială²⁹².

Interes manifestă faptul că în Codul civil al R.M. este prevăzută norma potrivit căreia, dacă una dintre părți a executat total sau parțial actul juridic pentru care se cere forma autentică, iar cealaltă parte se eschivează de la autentificarea lui notarială, instanța de judecată are dreptul, la cererea părții care a executat total sau parțial actul juridic, să îl declare valabil. În acest caz, nu se

²⁹² Pistriuga V. Forma notarială a actului juridic. Actul notarial. Girul de autentificare. În: Materialele conferinței cu participare internațională „Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate și perspective”, dedicată aniversării a 80 de ani de la naștere a profesorului V.Volcinschi. Chișinău: CEP USM, 2014, p.199.

cere autentificarea notarială ulterioară a actului juridic (art.324 alin.(2)). Această dispoziție din Codul civil al R.M. este similară cu norma care era stipulată în art.49 din Codul civil al R.S.S.M. (1964)²⁹³ și are ca scop apărarea intereselor părții de bună-credință a actului juridic, în cazul în care cealaltă parte se eschivează de la autentificarea notarială.

Totodată, vinovatul de tergiversarea autentificării actului juridic va fi sancționat cu repararea prejudiciului în conformitate cu art.324 alin.(3) din Codul civil. Deși legea nu stabilește despre care prejudiciu este vorba, suntem de opinia că repararea prejudiciului va include dobânzile de întârziere, venitul ratat și cheltuielile de judecată pe care le-a suferit partea de bună-credință în legătură cu declararea actului juridic valabil de către instanța de judecată.

În urma analizei normelor sus-menționate din Codul civil al R.M., ajungem la concluzia că nerespectarea formei autentice duce, în conformitate cu art.324 alin.(1) din Codul civil, la nulitatea actului juridic în toate cazurile, pe când nerespectarea formei scrise la încheierea actului juridic nu întotdeauna are ca efect nulitatea acestuia.

Spre deosebire de legislația civilă din Republica Moldova, în Codul civil român²⁹⁴ legiuitorul face trimiteri mai numeroase pentru forma autentică *ad validitatem*, precum: art.330 alin.(1) din Cod pentru forma autentică a convenției matrimoniale, art.774 alin.(1) din Cod privind forma autentică a contractului de fiducie, art.1.014 din Cod cu privire la forma promisiunii de donație, art.2.378 alin.(1) din Cod privitor la forma autentică a ipotecii imobiliare, art.2.388 din Cod cu privire la forma autentică a ipotecii mobiliare etc.

Forma ad probationem a unui act juridic este cerința de formă care presupune că actul juridic respectiv să fie încheiat într-o formă anumită pentru a putea fi probat. Forma *ad probationem* se impune pentru considerente practice, întrucât asigură posibilitatea părților contractante de a putea dovedi conținutul contractului pe care l-au încheiat²⁹⁵. În acest fel se înlătură posibilitatea interpretărilor diferite, echivoce, prevenindu-se apariția unor litigii în legătură cu întocmirea anumitor acte juridice, dar și ameliorarea sarcinii organului jurisdicțional în ceea ce privește stabilirea situației de fapt într-un caz determinat²⁹⁶.

Într-o altă opinie, forma *ad probationem* este acea condiție de formă impusă de legiuitor în lipsa căreia nu poate fi probată existența actului juridic. Condiția impusă în toate cazurile este cea scrisă, fapt ce presupune ca înscrisul constatator al actului juridic să poarte semnătura părților, indiferent de „suportul său material”²⁹⁷. Cu alte cuvinte, pentru a fi probat, actul juridic trebuie să

²⁹³ Codul civil al R.S.S.M., aprobat de Sovietul Suprem al R.S.S.M. la 26.12.1964. În: Veștile Sovietului Suprem al R.S.S.M., 1964, nr.36. În prezent este abrogat.

²⁹⁴ Codul civil al României adoptat prin Legea nr.287 din 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr.511.

²⁹⁵ Tița-Nicolescu G. Condiții de formă ale contractului în reglementarea noului Cod civil. În: Revista Universul Juridic (România), 2018, nr.3, p.22.

²⁹⁶ Trușcă P., Trușcă A.M. Drept civil. Partea generală. Ediția a II-a. București: Universul Juridic, 2016, p.202.

²⁹⁷ Boroi G., Angheliescu C. Curs de drept civil. Partea generală. București: Hamangiu, 2011, p.169.

fie încheiat în formă scrisă. Lipsa formei scrise în această situație nu va atrage nulitatea sau inexistența actului, ci doar imposibilitatea probării sale²⁹⁸. În așa mod, actul juridic este perfect valabil, dar nu poate fi dovedit.

Ca și forma *ad validitatem*, forma *ad probationem* trebuie respectată în cazurile prevăzute de lege. Diferența esențială față de forma *ad validitatem* fiind aceea că nerespectarea formei *ad probationem* atrage imposibilitatea dovedirii actului, pe când nerespectarea formei *ad validitatem* atrage însăși nulitatea actului²⁹⁹.

Codul civil al României face trimitere la forma *ad probationem* în articolele 1.884 alin.(1), 2.044, 2.055, 2.078 și 2.104, privitoare la condiția formei scrise pentru probarea contractelor de agenție, consignație, depozit, societate, comision. În acest context, este necesar a menționa că forma autentică satisface întotdeauna exigențele formei *ad probationem*. Mai mult, îndeplinirea formei *ad validitatem* satisface întotdeauna cerințele *ad probationem*. De exemplu, dacă contractul de arendă este încheiat într-un singur exemplar sub semnătură privată, nesatisfăcând exigențele probatorii cerute de art.274 din Codul de procedură civilă al României, dar aparent satisfăcându-le pe cele prevăzute de art.1.838 alin.(1) din Codul civil român, ea va fi considerată validă numai dacă va fi probată respectând regulile începutului de dovadă scrisă. Acesta este un punct în care cele două formalisme, *ad validitatem* și *ad probationem*, se reunesc. Din punct de vedere practic, pentru probarea îndeplinirii condiției *ad validitatem* este necesară satisfacerea condiției *ad probationem*.

Pe lângă forma cerută *ad validitatem* și forma cerută *ad probationem*, în dreptul românesc se mai vorbește despre o a treia formă posibilă pe care ar putea să o necesite, în anumite situații, un act juridic, și anume **forma cerută pentru opozabilitatea față de terți** a actului juridic. În realitate, nu putem vorbi despre o cerință de formă propriu-zisă, aparte, pentru că, spre deosebire de cele două cerințe despre care am discutat (pentru validitate sau pentru probațiune), în cazul de față, actul juridic are deja o anumită formă (fie *ad validitatem*, fie *ad probationem*), însă mai trebuie îndeplinită o anumită formalitate pentru ca acel act juridic să fie opozabil terților. Cu alte cuvinte, actul juridic respectiv este perfect valabil, produce efecte depline între părți și, mai mult, are valoare probatorie deplină între părți, dar pentru a putea fi invocat și față de terți, se cere îndeplinită condiția opozabilității. Cu titlu de exemplu, aducem norma din Codul civil al R.M. care stabilește că actul juridic ce are ca obiect bunuri imobile necesită a fi înregistrat în modul stabilit prin lege.

Cele mai importante registre publice prin intermediul cărora se asigură publicitatea și opozabilitatea actelor în România sunt, potrivit art.18 din Codul civil: Cartea funciară, Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare și Registrul Comerțului. Pentru comparație, în Republica

²⁹⁸ Popa I.F. Forma autentică în contracte – abordarea Codului civil. În: Volumul „5 ani de Cod civil: perspectiva notarială”, coordonator M.D.Bob. București: Monitorul Oficial, 2016, p.143.

²⁹⁹ Tița-Nicolescu G. Condiții de formă ale contractului în reglementarea noului Cod civil. În: Revista Universul Juridic (România), 2018, nr.3, p.23.

Moldova cele mai importante registre sunt: Registrul bunurilor imobile, Registrul de stat al persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuale, Registrul de înmatriculare a mijloacelor de transport.

Forța probantă în materia actului notarial. Puterea doveditoare a înscrisului autentic este superioară puterii doveditoare a altor înscrisuri, tocmai datorită faptului că a fost autentificat de un agent instrumentator competent a funcționa la locul unde s-a făcut actul, cu respectarea solemnităților prevăzute de lege³⁰⁰. Actele autentice trebuie să se bucure de aceeași forță probantă, de aceeași prezumție de autenticitate, precum și de același caracter executoriu³⁰¹.

Forța juridică a actului notarial se întemeiază atât pe calitatea de putere publică a autorității emitente (ce derivă din suveranitatea statului), cât și pe forța juridică a normelor de drept aplicabile. Actele notariale sunt obligatorii atât pentru subiectele cu referire la care au fost emise, cât și pentru alte instituții abilitate cu aplicarea normelor de drept³⁰². Actele notariale dobândesc putere juridică din momentul achitării taxei de stat pentru serviciile notariale, deoarece un termen de intrare în vigoare a actului notarial nu este prevăzut.

Un principiu fundamental care stă la baza activității notariale este principiul adevărului obiectiv, esența căruia se reflectă prin faptul că concluziile notarului trebuie fundamentate. Pentru stabilirea faptelor, notarul nu se reduce doar la consultarea actelor prezentate și la explicațiile părților, ci manifestă inițiativă pentru dobândirea altor probe³⁰³. Notarul apreciază dacă înscrisurile prezentate se atribuie și pot fi admise pentru efectuarea actului notarial, cât și faptul dacă acestea sunt veridice.

Dacă persoana care desfășoară activitatea notarială are dubii privind documentele prezentate pentru îndeplinirea actului notarial sau asupra faptelor, expuse de către solicitantul actului notarial, ea trebuie să verifice exactitatea lor. În situația în care verificarea nu a înlăturat aceste dubii, atunci notarul: a) refuză îndeplinirea actului notarial, dacă temeiuri în acest sens există (art.8 alin.(1) și (2) din Legea R.M. nr.246/2018); b) dacă nu există temeiuri pentru refuz și solicitantul insistă îndeplinirea actului notarial, notarul va atrage atenția solicitantului asupra posibilelor consecințe juridice și va face o mențiune expresă în documentul notarial (art.8 alin.(3) din Lege).

În România, forța probantă a actului juridic este circumscrisă de Codul de Procedură Civilă care, în art.270, stabilește că înscrisul autentic face deplina dovadă, față de orice persoană, până la declararea sa ca fals, cu privire la constatările făcute personal de către cel care a autentificat înscrisul, în condițiile legii; declarațiile părților cuprinse în înscrisul autentic fac dovada, până la proba contrară, atât între părți, cât și față de oricare alte persoane.

³⁰⁰ Albu I., Man A. Înscrisurile în domeniul actelor juridice civile, comerciale și de drept al muncii – ad probationem, ad validitatem și ad disponendum. În: Dreptul (România), 1996, nr.7, p.62-63.

³⁰¹ Propunere de Regulament (UE) al Consiliului privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materia regimurilor matrimoniale, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A52011PC0126> (vizitat 11.09.2019).

³⁰² Погосян Е.В. Доказательственная сила нотариальных актов. În: Нотариус (Federația Rusă), 2018, nr.5, p.36.

³⁰³ Mocanu E. Comentariul la Legea cu privire la notariat nr.1153-XV din 11.04.1997. Chișinău: Arc, 1999, p.12.

În doctrină s-a considerat că forța probantă a actului notarial se manifestă în patru aspecte. *În primul rând*, actul notarial este veridic și probează pe deplin, în puterea legii, informațiile indicate în el. Această particularitate a actului notarial operează independent de convingerea intimă a notarului privitor la veridicitatea și suficiența informației din actul notarial, necesare pentru probarea faptelor juridice indicate în el. *În al doilea rând*, veridicitatea actelor și faptelor juridice fixate în actul notarial poate fi contestată în baza unei proceduri speciale, prin înaintarea unei cereri de stabilire a falsului³⁰⁴. *În al treilea rând*, faptele confirmate în actul notarial sunt opozabile atât părților, cât și oricăror persoane terțe. Altfel spus, informațiile specificate în actul notarial vor avea putere de probă și în raport cu alte persoane care, dacă nu vor fi de acord, pot contesta veridicitatea actului notarial prin depunerea cererii de stabilire a falsului. *În al patrulea rând*, operează prezumția de veridicitate referitor la proveniența actului notarial de la persoanele semnate, prezumție care poate fi contestată în limita procedurii de stabilire a falsului.

Spunem că înscrisul autentic care, prin formă și aparență întrunește cerințele esențiale de regularitate (semnătura, sigiliul, numărul de înregistrare etc.) se bucură de o prezumție de autenticitate și validitate. În virtutea acestei prezumții, actul este considerat că provine efectiv de la cei care l-au subsemnat. Prezumția operează *erga omnes*, așa încât cel care îl folosește este scutit de orice dovadă, proba contrară revenind celui care îl contestă³⁰⁵.

Mențiuni. Din punctul de vedere al forței probante trebuie să distingem între diferite mențiuni. *În primul rând*, mențiunile ce reprezintă constatările personale ale notarului care privesc faptele materiale petrecute în fața sa și constatate cu propriile simțuri, precum: semnăturile părților și ale celorlalți participanți, semnătura notarului, mențiunile referitoare la prezența părților, constatarea identității părților, data întocmirii înscrisului, locul întocmirii înscrisului. Toate aceste mențiuni fac dovada *inter partes* și sunt opozabile terților până la înscrierea în fals, adică nu pot fi răsturnate decât prin procedura dificilă a falsului.

Art.99 din Legea României nr.36/1995³⁰⁶ prevede că înscrisul autentic notarial face *deplină dovadă*, față de orice persoană, până la declararea sa ca fals, cu privire la constatările făcute personal de către cel care a autentificat înscrisul, în condițiile legii. Reprezintă constatări personale ale notarului cele făcute prin propriile simțuri: a) faptul prezentării părților și a tuturor persoanelor participante la procedura de autentificare, precum și identificarea acestora; b) locul și data încheierii actului; c) exteriorizarea consimțământului.

³⁰⁴ Грядов А.В. Доказательственная сила нотариального акта в праве России и Франции (сравнительно-правовое исследование): Монография. Москва: Инфотропик Медиа, 2012, p.102.

³⁰⁵ Cercel S. Forța probantă a înscrisurilor în dreptul civil român. În: Revista de Științe Juridice (România), 2006, nr.3, p.31.

³⁰⁶ Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 2011, nr.732 (republicată).

Astfel, constatările personale ale notarului au forță probantă absolută și sunt prezumate ca adevărate față de orice persoană, până în momentul declarării înscrisului ca fals. Cu toate acestea, nu orice constatări intră în categoria vizată, ci doar acelea care sunt elemente ale procedurii autentificării, și anume, constatările notarului cu privire la identitatea părților, exprimarea consimțământului acestora cu privire la conținut, la semnătură și la data înscrisului³⁰⁷.

Constatările notarului care, deși petrecute în fața sa, depășesc competența pe care o are conform legii, nu pot avea valoare probantă³⁰⁸. De exemplu, o eventuală constatare a notarului că prețul a fost plătit în fața sa, în numerar sau că vânzătorul a predat cumpărătorului, în fața sa, cheile apartamentului vândut etc.³⁰⁹

Forța probantă a constatărilor personale ale notarului nu împiedică, însă, invocarea de către părți a unor eventuale vicii de consimțământ, a unor probe de fraudă sau de simulație a actului juridic. În acest sens, în jurisprudență s-a menționat că privitor la valabilitatea consimțământului se poate face dovada contrară, deoarece notarul ia act de voința părților, fără să aibă posibilitatea să controleze în ce măsură acea voință a fost sau nu afectată de vreo cauză de nulitate absolută sau relativă. Prin urmare, împrejurarea că un înscris a fost autentificat nu pune actul juridic la adăpost de acțiunile în anulare pentru vicii de consimțământ³¹⁰.

În al doilea rând, fac obiectul autentificării numai actele sau convențiile la care părțile au consimțit în mod liber, iar *notarul nu poate modifica în mod unilateral convenția care i se prezintă spre autentificare fără a lua în prealabil consimțământul părților*.

În al treilea rând, mențiunile ce privesc declarațiile părților în fața notarului. Există mențiuni pe care notarul le indică în actul notarial, dar nu poate fi certitudinea că aceste mențiuni ar corespunde adevărului, deoarece sunt bazate numai pe declarațiile părților, fără ca notarul să fi constatat ori să fi putut constata că aceste declarații corespund ori nu adevărului. Asemenea declarații ale părților cuprinse în actul autentic fac dovada, până la proba contrară, atât între părți, cât și față de oricare alte persoane, în principal, pentru considerentul primar indicat în doctrina de specialitate, că notarul nu a avut posibilitatea să constate dacă declarațiile părților ar corespunde realității³¹¹. Cu referire la aceasta, în jurisprudență s-a arătat că actul autentic face dovada, până la înscrierea în fals, numai despre existența materială a faptelor constatate de notar ca îndeplinite de el, iar nu și în ceea ce privește realitatea și sinceritatea faptelor juridice constatate³¹².

³⁰⁷ Tăbărcă M. Drept procesual civil. Teoria generală. Volumul I. București: Universul Juridic, 2013, p.314.

³⁰⁸ Cercel S., op.cit., p.32.

³⁰⁹ Popa I.F. Forma autentică în contracte – abordarea Codului civil. În: Volumul „5 ani de Cod civil: perspectiva notarială”, coordonator M.D.Bob. București: Monitorul Oficial, 2016, p.153.

³¹⁰ Decizia Tribunalului Suprem nr.2413 din 12.11.1980, secția civilă. În: Revista Română de Drept (România), 1981, nr.7, p.57.

³¹¹ Fodor M. Noul Cod de procedură civilă, comentat și adnotat (coord. V.M.Ciobanu, M.Nicolae). București: Universul Juridic, 2013, p.706.

³¹² Decizia Tribunalului Maramureș nr.720/R din 02.11.2011, <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-twpyqsp/> (vizitat 15.11.2019).

Totuși, spunem că în asemenea cazuri notarul nu ar avea o scuză pentru erorile admise, deoarece în procesul întocmirii actelor notariale el este în drept să ceară lămuriri părților asupra conținutului acestor acte spre a se convinge că le-a înțeles sensul și le-a acceptat efectele, aceasta fiind necesar în scopul prevenirii litigiilor³¹³. Mai mult decât atât, dacă notarul are îndoieli asupra legalității actului ce urmează a fi întocmit, el trebuie să refuze întocmirea acestuia.

Cu titlu de comparație, aducem exemplul Germaniei, în care atitudinea legiuitorului față de aspectul dat este diferită. Astfel, dacă notarul are îndoieli asupra legalității actului ce urmează a fi întocmit sau asupra corespunderii voinței reale a părților cu actul întocmit, el pune în discuție îndoielile sale. Dacă părțile insistă ca actul să fie întocmit, notarul menționează într-un proces-verbal toate cererile, explicațiile și obiecțiile sale asupra problemei abordate³¹⁴. În așa mod, notarul realizează sarcina sa de apărare și protejare a intereselor părților și nu de „jandarm”³¹⁵.

Prezintă interes faptul că în România, până la data intrării în vigoare a prevederilor Legii nr.77/2012 pentru modificarea și completarea Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995³¹⁶, nu toate faptele constatate de notar făceau proba deplină, ci doar cele care trebuiau constatate de acesta în cadrul unei proceduri cerute de lege. Constatările care nu erau obligatorii la întocmirea înscrisului sau cele care ar fi excedat atribuțiile notarului public, nu se bucurau de această forță probantă³¹⁷. Astfel, predarea de bunuri unei persoane (sume de bani, bunuri mobile etc.) constituia un simplu fapt material, iar menționarea ei în act se baza pe declarația părții. În consecință, mențiunea făcea dovadă până la proba contrară, întrucât notarul nu avea obligația să constate în cadrul procedurii autentificării decât cele prescrise de lege. Similar se petrecea cu aspectele care excedeau competența notarului. Spre exemplu, constatarea notarului că partea ar fi fost în deplinătatea facultăților mintale putea fi combătută prin proba contrară.

În practica notarială, una dintre cele mai importante declarații care face dovada până la proba contrară este declarația cu privire la primirea prețului inserată într-un contract de vânzare încheiat în formă autentică. Asupra acestei declarații planează prezumția de autenticitate, însă efectul prezumției este acela de inversare a sarcinii probei³¹⁸. Prin urmare, sarcina probei revine persoanei care contestă exactitatea declarației, prezumția având pentru asemenea declarații un caracter relativ.

Totuși, utilizarea unei astfel de practici trebuie să fie efectuată cu prudență, deoarece notarul chiar dacă poate constata că o sumă de bani a fost predată, există unele aspecte care pot depăși competențele sale: el nu ar putea de exemplu să constate în mod absolut că bancnotele predate nu

³¹³ Mocanu E. Comentariul la Legea cu privire la notariat nr.1153-XV din 11.04.1997. Chișinău: Arc, 1999, p.13.

³¹⁴ Pillebout J.-F., Yaigre J. Droit professionnel notarial. Pratique notariale. Paris: Lexis Nexis, 2015, p.54.

³¹⁵ Mocanu E. Comentariul la Legea cu privire la notariat nr.1153-XV din 11.04.1997. Chișinău: Arc, 1999, p.13.

³¹⁶ Legea nr.77/2012 pentru modificarea și completarea Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 2012, nr.386.

³¹⁷ Popa I., Moise A.-A. Drept notarial, op.cit., p.205; Hilsenrad A., Rizeanu D., Zirra C. Notariatul de stat. București: Editura Științifică, 1964, p.118.

³¹⁸ Toader I.-A. Răspunderea juridică a notarului public în context național și european. Rezumat. București, 2016, p.10.

erau falsificate³¹⁹. Se recomandă astfel ca plata prețului să fie făcută prin virament bancar, element obligatoriu pentru sumele ce depășesc 50.000 lei³²⁰.

Un alt aspect la care ne oprim se referă la degrevarea părților de sarcina probațiunii conform art.123 din Codul de procedură civilă al R.M. și analog, art.252 din Codul de procedură civilă al României, pentru faptele și acțiunile constatate de către notarul public. Suntem de opinia că circumstanțele și actele juridice autentificate de către notar, cu condiția că autenticitatea acestora nu este contestată în modul stabilit de lege, sunt acțiuni și fapte ce nu necesită a fi dovedite suplimentar prin alte mijloace de probă. Referitor la propunerea dată, aducem argumente că ea nu vine în contradicție cu principiul prevăzut de art.130 alin.(2) din Codul de procedură civilă al R.M., care prevede că nici un fel de probe nu au pentru instanța judecătorească o forță probantă prestabilită fără aprecierea lor, și nici cu norma de la art.249 din Codul de procedură civilă al României, că cel care face o susținere în cursul procesului trebuie să o dovedească, în afară de cazurile prevăzute de lege.

Cu titlu de comparație, evidențiem că o asemenea normă este prevăzută în legislația Federației Ruse. Prin Legea federală nr.457-FZ din 29.12.2014, a fost modificat art.61 alin.(5) din Codul de procedură civilă al Federației Ruse³²¹ și inserată prevederea că circumstanțele ce sunt confirmate de notarul public la îndeplinirea unui act notarial, nu necesită a fi dovedite ulterior, cu excepția faptului dacă autenticitatea documentului notarial nu este respinsă în modul stabilit de lege sau dacă se constată o încălcare semnificativă în procedura de executare a actului notarial. În acest context, credem că în Republica Moldova și România, trebuie tratată pe larg buna-credință a notarului deoarece acesta, prin funcțiile sale poate să contribuie la descongestionarea instanțelor de judecată în procesul de înfăptuire a actului de justiție. Totodată, notarii publici de rea-credință urmează a fi sancționați disciplinar. Pe această cale va fi reliefată funcția preventivă a notarilor și obligația acestora de a preântâmpina eventualele litigii.

Învestirea cu formulă executorie. Autentificarea actelor notariale și investirea lor cu formulă executorie sunt două elemente de bază ale activității notariale, care explică participarea directă și specifică a notarului la exercitarea autorității publice. Aceasta se justifică prin faptul că notarul are puterea de a ordona executarea unui act prin folosirea forței publice, fără a fi necesare alte formalități.

Învestirea cu formulă executorie este un procedeu ce decurge din delegarea notarului cu competențe de autoritate publică. Această particularitate se dovedește prin caracterul final al actelor notariale, care devin obligatorii pentru destinatari și limitează puterea de apreciere discreționară a instanțelor judecătorești³²². Actul investit cu formulă executorie se impune

³¹⁹ Popa I., Moise A.-A. Drept notarial, op.cit., p.206.

³²⁰ Legea nr. 70/2015 pentru întărirea disciplinei financiare privind operațiunile de încasări și plăți în numerar și pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.193/2002 privind introducerea sistemelor moderne de plată. În: Monitorul Oficial al României, 2015, nr.242, Partea I.

³²¹ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации на 24.04.2020. Москва: Эксмо-Пресс, 2020, p.43.

³²² Olaru I. Notarul – delegatar al autorității publice, www.uniuneanotarilor.ro/files/1_ss%20ioana%20olaru.doc (vizitat 02.01.2020).

organelor de executare nu ca un act pregătit, ci ca un act final care, prin el însuși, antrenează forța de constrângere a statului și se execută asemenea unei hotărâri judecătorești.

Actele notariale învestite cu formulă executorie manifestă avantaje pentru creditori, deoarece aceștea pot solicita executarea silită a unei obligații fără adresarea în instanța de judecată. Dacă debitorul nu își onorează obligația de plată a datoriei, creditorul se poate adresa executorului judecătoresc pentru pornirea executării silite în privința bunurilor debitorului. În așa mod, actul notarial învestit cu formulă executorie oferă posibilitatea executării silite a obligațiilor izvorâte din acest act (inclusiv urmărirea silită a bunurilor debitorului), fără a mai fi nevoie de obținerea unei hotărâri judecătorești în acest scop³²³.

În Republica Moldova, învestirea actelor notariale cu formulă executorie este reglementată, în principal, de Legea nr.246/2018 privind procedura notarială. În conformitate cu art.43 din Lege, procedura de învestire cu formulă executorie a actului notarial se aplică la solicitarea părților și se efectuează concomitent cu autentificarea actului juridic. În girul de autentificare notarul va efectua mențiunea că: „la solicitarea părților, prezentul act notarial a fost învestit cu formulă executorie”. Actul notarial învestit cu formulă executorie are putere de titlu executoriu la data exigibilității creanței. În același context, art.11 lit.(k) din Codul de Executare al R.M.³²⁴ stabilește că actele notariale învestite cu formulă executorie sunt documente executorii și se execută conform normelor stabilite de Cod.

Termenul „executorie” prevăzut în art.43 al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială a generat semne de întrebare. Pentru a fi evitată confuzia creată, în doctrină s-a propus chiar excluderea din lege a cuvintelor „și executorie”, deoarece rezultatul scontat din prevederea acesteia oricum nu se producea din lipsa mecanismului legal ce trebuia concretizat³²⁵.

O cerință impusă de lege pentru învestirea actelor notariale cu formulă executorie este ca obiectul actului juridic să fie o creanță certă și lichidă (art.43 alin.(1) al Legii R.M. nr.246/2018). Totodată, legiuitorul moldovean a stabilit că aceste acte notariale dobândesc puterea de document executoriu la data când creanța devine exigibilă.

În doctrină pot fi întâlnite opinii diferite privitor la învestirea cu formulă executorie a actelor notariale. Astfel, savantul *I.Turcu* a considerat că determinarea unui act juridic de a fi titlu executoriu este o problemă de ordine publică, pentru că antrenează intervenția forței publice și, ca atare, nu poate rezulta din simplul acord de voință al părților sau dintr-o manifestare de voință unilaterală³²⁶. Alți

³²³ Cocîrlă V. Unele considerații asupra executării actelor notariale învestite cu formulă executorie. În: Volumul Conferinței Internaționale „Instituții ale procesului civil și ale executării silite”, 29-31 august 2013, Tîrgu Mureș, București: Universul Juridic, 2013, p.112.

³²⁴ Codul de Executare al R.M., nr.443 din 24.12.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.214-220.

³²⁵ Comentarii și propuneri la proiectul de lege cu privire la organizarea activității notarilor, elaborate de Asociația pentru Democrație Participativă, Chișinău, 2013, <http://www.e-democracy.md/files/td/aviz-adept-proiect-lege-notari-mj-08-04-2013.pdf> (vizitat 23.12.2020).

³²⁶ Turcu I. Contractele bancare în Noul Cod civil: art.2184-2194 și art.2279-2494. București: C.H.Beck, 2013, p.354.

cercetători români (*Gh.Dobrican, I.Popa, V.Pătulea*) au afirmat că părțile pot conveni asupra investiției cu formulă executorie a actelor notariale, în special a contractelor de credit bancar³²⁷.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene a arătat că forța executorie a actului autentic permite punerea în executare a obligației pe care acest act o conține fără intervenția prealabilă a instanței de judecată. Aplicarea formulei executorii pe actul autentic se face după verificarea de către notar a conformității actului cu legea și se întemeiază pe voința părților de a încheia acel act juridic³²⁸.

În legislația din Republica Moldova, investirea cu formulă executorie a actelor notariale poate fi realizată în două situații: la încheierea contractelor de ipotecă și la încheierea tranzacțiilor în cadrul unui proces de mediere. Vom caracteriza fiecare dintre ele.

Investirea contractului de ipotecă cu formulă executorie. Instituțiile de creditare ipotecară din Republica Moldova pot iniția procedura de executare silită a gajului, fără a apela la instanța de judecată, în privința clienților care nu-și onorează obligațiunile contractuale. Această procedură a fost introdusă în anul 2013, în urma modificărilor efectuate la Legea R.M. cu privire la notariat nr.1453/2002 (abrogată) și la Legea R.M. cu privire la ipotecă nr.142/2008³²⁹ (abrogată).

Noile prevederi legale au optimizat cadrul juridic și au creat un mecanism extrajudiciar de executare silită a dreptului de ipotecă. Astfel, dacă debitorul este rău-platnic, creditorul are posibilitatea să inițieze direct executarea silită a bunului imobil ipotecat fără a fi obligat să se adreseze în instanța de judecată.

Contractul de ipotecă investit cu formulă executorie este un document (titlu) executoriu care îndreptățește creditorul ipotecar de a urmări bunul imobil ipotecat, de a obține bunul în posesie, de a evacua din el persoanele și bunurile acestora, de a vinde bunul în vederea satisfacerii creanței sale față de debitorul ipotecar.

De iure, actul notarial investit cu formulă executorie produce efecte juridice din momentul autentificării contractului de ipotecă, dar acțiunea propriu-zisă începe din momentul neachitării dobânzii de către debitor. Contractul de ipotecă poate fi investit cu formulă executorie atât la momentul încheierii sale, cât și pe parcursul derulării, printr-un acord adițional între părți.

Scopul urmărit de legiuitor prin reglementarea exercitării dreptului subiectiv de ipotecă în baza contractului de ipotecă investit cu formulă executorie este foarte clar – crearea unor condiții corespunzătoare pentru simplificarea procedurii de urmărire a bunului imobil și satisfacerea creanței garantate³³⁰.

³²⁷ Dobrican Gh., Popa I., Pătulea V. Discuții în legătură cu admisibilitatea convenției de către părți cu privire la caracterul executoriu al contractului de credit bancar. În: *Dreptul (România)*, 1994, nr.4, p.29.

³²⁸ Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene pe cauza C-51/08, Comisia Europeană împotriva Marelui Ducat al Luxemburgului, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A62008CJ0051> (vizitat 12.12.2020).

³²⁹ Legea R.M. nr.142 din 26.06.2008 cu privire la ipotecă. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.165-166. În prezent este abrogată.

³³⁰ Tarlapan A. Particularitățile exercitării dreptului subiectiv de ipotecă în baza contractului de ipotecă investit cu formulă executorie. În: *Revista științifică „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria Științe Sociale*, 2017, nr.3 (103), p.244.

Cadrul normativ privind investirea cu formulă executorie a contractelor de ipotecă în Republica Moldova a fost inspirat din legislația română. Astfel, în art.632 alin.(2) din Codul de Procedură Civilă al României³³¹ se dispune că constituie titluri executorii hotărârile executorii prevăzute la art.633 din Cod, hotărârile cu executare provizorie, hotărârile definitive, precum și orice alte hotărâri sau înscrisuri care, potrivit legii, pot fi puse în executare. De asemenea, în Ordonanța de urgență nr.99/2006³³², la art.120 este stipulat că contractele de credit, inclusiv contractele de garanție reală sau personală, încheiate de o instituție de credit, constituie titluri executorii.

În doctrină au fost purtate discuții privind investirea cu formulă executorie a contractelor de credit bancar. În acest sens s-a afirmat că executarea silită a contractului de credit, în cazul în care acesta nu se execută benevol, oricum este o circumstanță de neomis, indiferent de faptul dacă aceasta se consimte de către debitor ori se dispune de către instanța de judecată. Prin urmare, investirea cu formulă executorie a contractelor de credit bancar este o măsură indispensabilă care se propune a fi aprobată de către legislator pentru a despovăra banca de problematica confruntată în procesele judiciare. *De lege ferenda*, s-a propus completarea art.11 din Codul de Executare al R.M. cu o nouă literă la care să se indice că: contractele de credit bancar constituie titluri executorii.

Accentuăm faptul că în legislația din Republica Moldova, instituția juridică a contractelor investite cu formulă executorie este reglementată într-un mod restrictiv, cu aplicabilitate la un cerc foarte limitat de subiecți și operațiuni. Avem în vedere cercul determinat de subiecți care pot încheia astfel de contracte și care ulterior, pot fi prezentate notarului ca să fie investite cu formulă executorie. Astfel, art.33¹ alin.(1) din Legea R.M. cu privire la ipotecă nr.142/2008 (abrogată) prevedea că în cazul în care ipoteca garantează obligațiile ce rezultă din contractul de credit bancar, contractul de acordare a garanției de stat în cadrul Programului de stat „Prima casă” sau din contractul de împrumut acordat de către organizația de microfinanțare, de către asociația de economii și împrumut sau de către societatea de leasing, contractul de ipotecă poate fi investit cu formulă executorie conform legislației notariale, dacă părțile au convenit în mod expres aceasta în contract. În acest caz, dreptul de ipotecă poate fi executat silit, în temeiul contractului de ipotecă investit cu formulă executorie, fără adresarea cererii în instanța de judecată pentru a obține ordonanță sau hotărâre judecătorească.

Din norma citată putem deduce că poate fi investit cu formulă executorie numai contractul de ipotecă care rezultă din încheierea contractelor de credit bancar, de împrumut sau de acordare a garanției de stat în cadrul Programului de stat „Prima casă”, în care creditorul este, în mod obligatoriu, o persoană juridică, precum: a) instituție bancară; b) organizație de microfinanțare; c) asociație de economii și împrumut; d) societate de leasing.

³³¹ Legea privind Codul de procedură civilă al României nr.134 din 2010. Republicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, 2015, nr.247.

³³² Ordonanța de Urgență nr.99 din 06.12.2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului. În: Monitorul Oficial al României, 2006, nr.1027.

Cu regret, nu găsim răspuns la întrebarea: de ce persoanelor fizice le este îngădită posibilitatea de a încheia între ele un contract care să fie investit cu formulă executorie? În vederea soluționării acestei probleme, vedem necesară efectuarea unor modificări legislative în ceea ce ține de posibilitatea investirii cu formulă executorie a contractului de ipotecă care rezultă dintr-un împrumut între două persoane fizice. Acest fapt, în opinia noastră, va contribui la dinamizarea semnificativă a mijloacele juridice de protecție a drepturilor de creanță și va declina necesitatea inițierii unor procese judiciare.

În doctrină s-a menționat că atunci când obiect al ipotecii este o locuință ce aparține cu drept de proprietate unei persoane fizice și dacă persoana fizică în cauză nu dispune de alte locuințe în proprietate, exercitarea dreptului de ipotecă să poate avea loc doar prin intermediul instanței de judecată³³³. Au fost aduse argumente că exercitarea dreptului de ipotecă poate să lipsească pe debitorul ipotecar de unicul spațiu locativ. De aceea, încuviințarea instanței de judecată în acest caz ar fi necesară.

Formula executorie a contractului de credit bancar este pe larg aplicabilă în România, în spațiul căreia acest remediu prezintă un mijloc productiv și rapid de soluționare a drepturilor băncii încălcate de către client. Datorită acestui fapt, o premisă îndreptată spre soluționarea problemelor de reglementare din legislația moldovenească și-a găsit reflecția în propunerea cercetătorului *N.Marian*. Autorul recomandă preluarea tehnicii românești de reglementare, care va servi în calitate de pilon de fortificare a amplitudinii unui cadru mai calitativ al mijloacelor juridice de protecție a drepturilor ce aparțin creditorului în contractul de credit bancar³³⁴.

Investirea cu formulă executorie a tranzacției încheiate în cadrul unui proces de mediere.
Cadrul normativ de reglementare a actelor investite notarial cu formula executorie se regăsește în Legea R.M. cu privire la mediere nr.137/2015³³⁵. Art.33 din Lege reglementează modul de executare a tranzacției și prevede că tranzacția este obligatorie pentru părți și se execută benevol în termen de 20 de zile, dacă părțile nu au stabilit altfel. Dacă tranzacția încheiată în cadrul unui proces de mediere, care a avut loc în afara procesului civil, nu este executată benevol, pentru a fi executată silit, aceasta poate fi, după caz, confirmată de către instanța de judecată în condițiile Codului de Procedură Civilă sau *investită cu formulă executorie de către notar*, în condițiile stabilite de lege, dacă a fost încheiată între persoane juridice.

În același context, art.4 alin.(7) lit.(a¹) al Legii taxei de stat nr.1216/1992³³⁶ prevede scutirea părților de la plata taxei de stat în cazul investirii cu formulă executorie de către notar a tranzacției încheiate între persoane juridice în cadrul unui proces de mediere care a avut loc în afara procesului civil.

³³³ Tarlapan A. Particularitățile exercitării dreptului subiectiv de ipotecă în baza contractului de ipotecă investit cu formulă executorie. În: Revista științifică „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria Științe Sociale, 2017, nr.3 (103), p.246.

³³⁴ Marian N. Mijloacele juridice de protecție a drepturilor în contractul de credit bancar. În: Autoreferatul tezei de doctor în drept, specialitatea 553.01 (drept civil), Chișinău, 2018, p.27.

³³⁵ Legea R.M. cu privire la mediere nr.137 din 03.07.2015. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr.224-233.

³³⁶ Legea taxei de stat nr.1216 din 03.12.1992. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr.53-55.

Legiuitorului moldovean a mai stabilit că în cazul în care mediatorul este un notar, acesta nu este în drept să investească cu formulă executorie tranzacția încheiată de părți în procesul medierii (art.5 alin.(5) din Legea R.M. cu privire la mediere nr.137/2015). Credem că norma legală a fost instituită de legiuitor pentru a înlătura conflictele de interese care pot surveni în activitatea notarială.

Din cele statuate în normele citate, conchidem că pentru a fi executată silit, tranzacția încheiată între persoane juridice și contrasemnată de mediator poate fi investită cu formulă executorie de către notar. Așadar, observăm și aici o normă restrictivă ce ține de cercul subiecților care pot investi cu formula executorie un contract. Legiuitorul a limitat la persoane juridice cercul de subiecți a căror tranzacție poate fi investită cu formulă executorie de către notar, stabilind că pentru persoanele fizice este necesară confirmarea obligatorie de către instanța de judecată.

Suntem de opinia că, așa cum în cadrul unui proces civil persoanele fizice pot să încheie între ele tranzacții și pot să solicite instanței de judecată omologarea tranzacției, ar fi oportun ca și tranzacția încheiată de două persoane fizice în cadrul unui proces de mediere, investită cu formulă executorie de către notar, să poată fi executată silit.

În **România**, art.374 (1) din Codul de Procedură Civilă prevede că înscrisurile cărora legea le recunoaște caracterul de titlu executoriu sunt puse în executare fără investirea cu formula executorie. Art.101 alin.(1) din Legea României nr.36/1995 stabilește că înscrisul autentificat de notarul public care constată o creanță certă și lichidă are putere de titlu executoriu la data exigibilității acesteia. În lipsa înscrisului original poate constitui titlu executoriu duplicatul sau copia legalizată de pe exemplarul din arhiva notarului public. În același context, art.66 din Legea nr.36/1995 prevede că contractul de ipotecă, autentificat de notarul public, prin care se constată o creanță certă și lichidă are putere de titlu executoriu la data exigibilității acestuia, putând fi pus în executare cu prioritate și independent de contractul de împrumut pe care îl garantează.

În rezultatul cercetării comparative a legislației din Republica Moldova și România privitor la formula executorie din contractele de ipotecă, am constatat prezența unor diferențe de abordare. Astfel, în România, ca și în Republica Moldova, executarea silită se face în baza unui titlu executoriu și numai dacă creanța este certă (rezultă din titlu executoriu), lichidă (obiectul ei este determinat) și exigibilă (este ajunsă la scadență).

Deosebire esențială este că în legislația română, înscrisul autentificat de notarul public, dacă îndeplinește cerințele legale, constituie titlu executoriu, fără a mai fi necesară investirea cu formulă executorie. O altă distincție la nivel de reglementare este că potrivit legislației române, executarea silită poate fi pornită în baza unei cereri de încuviințare a executării silită adresată instanței de judecată, ceea ce nu găsim în legislația moldovenească.

În așa mod, pentru a putea executa un contract de ipotecă, în România se solicită o încuviințare din partea instanței judecătorești. În jurisprudență s-a explicat că o astfel de condiție

impusă de lege contractului de ipotecă nu duce la limitări ale caracterului executoriu al contractului, ci asigură respectarea principiilor ce guvernează executarea silită. Mai mult decât atât, Înalta Curte de Casație și Justiție a stabilit că este posibilă executarea silită a unei creanțe garantate printr-un contract de ipotecă valabil încheiat, ce constituie titlu executoriu, chiar dacă dreptul de creanță însuși nu este constatat printr-un înscris care să constituie titlu executoriu³³⁷.

Cu toate acestea, practica judiciară din România la acest capitol este neuniformă. Drept exemplu, aducem o decizie de speță în care reclamantul a solicitat plata sumei de 2.000 euro acordată pârâților cu titlu de împrumut. Contractul de împrumut a fost materializat printr-un act autenticat la notar, în care au fost specificate părțile contractante, suma, titlul cu care se acordă contractul și termenul de restituire.

Prin sentința civilă din 09.10.2014, Judecătoria Arad a respins cererea reclamantului. Instanța a argumentat că având deja un titlu executoriu, în baza legii, reclamantul nu mai are nevoie de intervenția instanței și ar fi putut să treacă direct la executarea silită. Înscrisurile cărora legea le recunoaște caracterul de titlu executoriu sunt puse în executare fără investirea cu formula executorie, întrucât legea le recunoaște direct, fără nicio altă formalitate acest caracter.

Hotărârea primei instanțe a fost menținută de instanța de apel care a adăugat că reclamantul-apelant deține un astfel de titlu executoriu, mai precis, un contract de împrumut, autenticat notar, care consemnează toate condițiile esențiale. În acest sens sunt și dispozițiile art.100 din Legea nr.36/1995, potrivit cărora înscrisul autenticat de notarul public care constată o creanță certă și lichidă are putere de titlu executoriu la data exigibilității acesteia. Această prevedere se regăsește și în art.639 alin.(1) al Codului de Procedură Civilă. Așa fiind, reclamantul-apelant a cărui creanță a fost constată printr-un act autentic, are posibilitatea de a demara executarea silită împotriva debitorului, fără a mai fi nevoit să obțină o hotărâre judecătorească pentru declanșarea executării silite.³³⁸

3.4. Concluzii la capitolul 3

Generalizând cele relatate, vom sublinia faptul că:

1) Realizarea unei analize comparate a cadrului legal de reglementare a actului notarial în legislația Republicii Moldova și României, face posibilă înțelegerea acestei materii complexe, permite reliefaarea curențelor și lacunelor existente în legislația ambelor state și conferă oportunități de implementare a unor practici legislative novatorii.

2) Esența întregii activități notariale se rezumă la atribuirea unei forțe probante și executorii actelor notariale. Forța juridică deosebită a actelor notariale conferă posibilitatea utilizării lor în

³³⁷ Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr.60 din 23.11.2017. În: Monitorul Oficial al României, 2017, nr.928.

³³⁸ Decizia nr.300 din 09.03.2015 pronunțată de Tribunalul Arad, <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-v7vsb0l/> (vizitat 30.12.2019).

circuitul civil și este direct dependentă de respectarea procedurii notariale, nerespectarea căreia atrage după sine nulitatea actului notarial îndeplinit și încetarea forței deosebite a acestuia.

3) Forța juridică deosebită pe care o atribuie persoana care desfășoară activitatea notarială, înscrisului, se bazează pe adevărul obiectiv, liber de orice poziții subiective ale notarului sau ale altor persoane. Nimeni nu poate obliga persoana, care desfășoară activitate notarială, la îndeplinirea actului notarial, dacă ea nu este sigură în adevărul faptelor stabilite. Numai legea posedă acest drept – dreptul de a obliga notarul la îndeplinirea actului notarial.

4) Înscrisul autentic beneficiază de o prezumție de validitate, care îl scutește pe cel care îl folosește de orice altă dovadă, nu numai cu privire la cuprinsul său, dar și referitor la persoanele care l-au întocmit. Această prezumție este relativă și poate fi răsturnată prin: a) înscrierea în fals, dacă se contestă autenticitatea înscrisului; b) prin orice mijloc de probă, dacă se contestă aspecte ce nu sunt în mod necesar obligatorii la întocmirea actului sau care nu pot fi verificate de notar cu propriile simțuri ori pentru care acesta nu posedă calificarea necesară de a le verifica.

5) Constatările personale ale notarului au forță probantă absolută și sunt prezumate ca adevărate față de orice persoană, până în momentul declarării înscrisului ca fals. Cu toate acestea, nu orice constatări intră în categoria vizată, ci doar acelea care sunt elemente ale procedurii autentificării, precum: constatările notarului cu privire la identitatea părților, exprimarea consimțământului acestora cu privire la conținut, la semnătură și la data înscrisului. Constatările notarului care, deși petrecute în fața sa, depășesc competența pe care o are conform legii, nu pot avea valoare probantă.

6) În urma analizei normelor din Codul civil al R.M., ajungem la concluzia că nerespectarea formei autentice duce, în conformitate cu art.324 alin.(1) din Codul civil, la nulitatea actului juridic în toate cazurile, pe când nerespectarea formei scrise la încheierea actului juridic nu întotdeauna are ca efect nulitatea acestuia. Cu titlu de comparație, aducem exemplul că în art.1.258 din Codul civil român își găsește consacrare o regulă, pe care nu o întâlnim în legea civilă din Republica Moldova, potrivit căreia în cazul anulării contractului încheiat în formă autentică pentru o cauză de nulitate a cărei existență rezultă din însuși textul contractului, partea prejudiciată poate cere obligarea notarului public la repararea prejudiciilor suferite, în condițiile răspunderii civile delictuale.

7) La momentul actual, în Republica Moldova, autentificarea notarială a actelor juridice electronice nu este posibilă, deoarece nu este reglementat mecanismul de autentificare a actelor juridice la distanță. Autentificarea actului juridic în formă electronică trebuie să fie efectuată cu respectarea aceluiași condiții cerute pentru actul notarial pe suport de hârtie, dar în practică, acest lucru este imposibil din cauza lipsei de corelare la nivel normativ între normele procedurii notariale clasice cu regulile de utilizare a semnăturii electronice.

8) Imposibilitatea utilizării procedurii notariale electronice de autentificare se explică prin următoarele: *În primul rând*, notarul are obligația de a verifica capacitatea de exercițiu a

solicitantului, însă la distanță, acțiunile de verificare a capacității de exercițiu nu pot fi efectuate. *În al doilea rând*, o eventuală trecere la notariatul electronic este strâns legată de situația economico-socială din republică, precum și de mentalitatea populației. În situația în care notariatul din Republica Moldova va prelua procedurile electronice, cheltuielile financiare ale notarilor vor crește, iar populația va achita mai mult pentru serviciile notariale. Există riscul ca notariatul să se transforme într-un serviciu public costisitor, destinat unui cerc restrâns de persoane. *În al treilea rând*, există probleme legate de programul de criptare. În situația în care cetățeanul va aplica semnătura sa electronică cu un sistem de programare care nu este accesibil notarului sau dacă fiecare notar în parte va lucra cu diferite programe de aplicație, autentificarea notarială a documentului electronic nu va mai fi posibilă. *În al patrulea rând*, lipsesc garanțiile de securitate și de confidențialitate a informației stocate de notar pe suport electronic.

9) Spre deosebire de legislația din Republica Moldova în care, așa cum am detaliat, nu găsim reglementări clare cu privire la procedura notarială electronică, în **România** există Legea privind regimul juridic al activității electronice notariale nr.589/2004, în vigoare din anul 2005. Cu toate acestea, în România sunt puțini notari care să fi solicitat autorizarea pentru efectuarea de acte notariale electronice, iar problema ar consta în mecanismul imperfect de identificare a consimțământului la autentificarea actului juridic. În consecință, ținând cont de experiența României la acest capitol, apare întrebarea privind oportunitatea introducerii și în Republica Moldova a actelor notariale electronice.

10) În rezultatul cercetării legislației din Republica Moldova și România privitor la formula executorie, am constatat prezența unor diferențe de abordare. Astfel, în România, ca și în Republica Moldova, executarea silită se face în baza unui titlu executoriu și numai dacă creanța este certă (rezultă din titlu executoriu), lichidă (obiectul ei este determinat) și exigibilă (este ajunsă la scadență). Deosebirea este că în România, la învestirea actelor notariale cu formulă executorie se recurge rar, deoarece înscrisurile autentificate de notarul public constituie titluri executorii, fără a fi necesară învestirea lor cu formulă executorie.

11) O altă distincție la nivel de reglementare este că în România executarea silită a unei obligații poate fi pornită în baza cererii de încuviințare a executării silite adresată instanței de judecată, ceea ce nu găsim în legislația moldovenească. În Republica Moldova actul învestit cu formulă executorie se impune organelor de executare ca un act final care, prin el însuși, antrenează forța de constrângere a statului și se execută asemenea unei hotărâri judecătorești. Creditorul se poate adresa direct executorului judecătoresc pentru pornirea executării silite în privința bunurilor debitorului. Totodată, în Republica Moldova instituția juridică a contractelor învestite cu formulă executorie este reglementată într-un mod mai restrictiv, cu aplicabilitate la un cerc determinat de subiecți și de operațiuni juridice.

12) În scopul descongestionării instanțelor de judecată, notarii din Republica Moldova și România trebuie să dețină împuterniciri extinse de investire cu formulă executorie a unui spectru mai larg de acte juridice civile (de exemplu, contractul de împrumut fără dobândă autentificat notarial). În planul cercetării de perspectivă, considerăm oportun a fi efectuate modificări în Codul de Executare pentru ca documentul investit cu formulă executorie să poată fi executat direct de executorul judecătoresc, fără a mai fi necesară o hotărâre judecătorească în acest sens.

13) Cadrul normativ privind activitatea notarială desfășurată de secretarii consiliilor locale, municipale și raionale din Republica Moldova necesită a fi revizuit, iar împuternicirile în domeniul notarial care li-au fost delegate secretarilor prin art.39 alin.(1) lit.(q) al Legii R.M. nr.436/2006 privind administrația publică locală și prin Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială, urmează a fi limitate.

Pentru prevenirea conflictelor legate de îndeplinirea necorespunzătoare a actelor notariale de către secretarii consiliilor locale, municipale și raionale din Republica Moldova, cu titlu *de lege ferenda* propunem completarea art.46 al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială, cu alineatul (5), în următoarea redacție:

(5) *Persoanele cu funcție de răspundere abilitate ale autorităților administrației publice locale unde nu funcționează birouri notariale îndeplinesc, la cererea părților, legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele.*

4. PROCEDURA ACTELOR NOTARIALE ȘI NORMELE NOVATORII ÎN ACEST DOMENIU PRIN PRISMA DREPTULUI COMPARAT

4.1. Analiza regulilor generale de întocmire a actelor notariale

4.1.1. Principii aplicabile la întocmirea actelor notariale

Principiile reprezintă ideile de bază, punctele de plecare ce comportă caracter de universalitate, imperativitate supremă și importanță generală, sunt legate în mod organic, constituie conținutul esențial al dreptului, reflectă legitățile și stabilitățile lui³³⁹. Termenul principiu provine din latinescul *principium*, ceea ce înseamnă început, bază, punct de pornire.

Dat fiind faptul că dreptul, ca mijloc juridic de realizare a normelor juridice, se atribuie la întregul sistem juridic, principiile de îndeplinire a actelor notariale urmează a fi corelate cu principiile procedurii notariale și studiate împreună cu principiile generale ale dreptului.

În doctrina de specialitate, principiile actelor notariale au fost clasificate în principii generale și speciale. În opinia autorilor francezi *F.Tainmont* și *J.-L. Van Boxstael*, principiile generale ale actelor notariale sunt: legalitatea, echitatea, egalitatea în fața legii, libertatea, obligativitatea cerințelor de formă, adevărul juridic³⁴⁰. Cercetătorul ucrainean *S.Fursa* enumeră principiile cu caracter special: păstrarea secretului actelor și acțiunilor notariale, întocmirea actelor notariale în limba de stat, protecția drepturilor și intereselor subiecților de drept, unitatea drepturilor și obligațiilor participanților la încheierea actelor notariale, caracterul procedural de întocmire a actelor notariale³⁴¹. Profesorul rus *R.Mubarakşin* mai adaugă la categoria principiilor speciale ale actelor notariale: independența și imparțialitatea notarilor la redactarea actelor notariale, autofinanțarea activității notariale și răspunderea deplină a notarului pentru daunele cauzate³⁴².

Respectarea principiilor de întocmire a actelor notariale manifestă un rol însemnat, căci numai actul notarial care întrunește toate cerințele legale se bucură de „autoritate publică”³⁴³. În acest context, o caracterizare amplă a principiilor notariale găsim la autorii francezi *D.Marcadié*, *B.Mion* și *M.-N.Moussinet*. În studiul monografic intitulat „La formalisation des actes notariés”³⁴⁴, autorii nominalizați, deși au evitat să realizeze o delimitare a principiilor în generale și speciale, au menționat că redactarea actelor notariale este guvernată de o serie de principii importante, precum: legalitatea, forța juridică deosebită a actului notarial, adevărul

³³⁹ Belkecir W. Les actes notariés dans le droit des affaires. Thèse de doctorat, Sorbonne, 2017, p.95.

³⁴⁰ Tainmont F., Van Boxstael J.-L. Tapas de droit notarial. Paris: Larcier, 2016, p.66.

³⁴¹ Фурса С.Я. Теорія нотаріального процесу: науково-практичний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2012, p.54.

³⁴² Мубаракшин Р. Основы законодательства Российской Федерации о нотариате на 2019 г. Москва: Эксмо-Пресс, 2019, p.22.

³⁴³ Marmisse-d'Abbadie A. Droit international privé et droit notarial. Paris: Ellipses, 2017, p.112.

³⁴⁴ Marcadié D., Mion B., Moussinet M.-N. La formalisation des actes notariés. Pratique notariale. Paris: Litec Lexis Nexis, 2016, p.32.

notarial, îndeplinirea actului notarial numai la cererea persoanei interesate, efectuarea actelor notariale în mod egal pentru toate persoanele, asigurarea drepturilor și intereselor legale nelitigioase, întocmirea actelor notariale contra plată, păstrarea secretului notarial.

În *Republica Moldova*, art.2 al Legii R.M. privind procedura notarială nr.246/2018³⁴⁵ stabilește că desfășurarea procedurii notariale are loc în baza principiilor: legalității, independenței notarului, întocmirii actelor notariale fără discriminare și în mod egal, imparțialității, confidențialității, caracterului nelitigios al procedurii notariale. Deși legiuitorul moldovean a atribuit principiile nominalizate la procedura notarială, suntem de opinia că în esență, aceste principii sunt aplicabile la îndeplinirea actelor notariale.

Principiul legalității se manifestă prin aceea că orice activitate desfășurată de notar trebuie să fie realizată în strictă corespundere cu dispozițiile legislației. Respectarea principiului legalității de către notar este aproape sinonimă cu respectarea ordinii contractuale și are două surse: legea (în sens larg) și voința părților contractante (în sens restrâns)³⁴⁶. Dintr-un alt punct de vedere, s-a menționat că principiul legalității, în sensul său larg, poate fi examinat sub trei aspecte: în primul rând, întreaga procedură de formare a organelor notariale, de numire în funcție a notarului și competența acestuia este strict reglementată de lege; în al doilea rând, în procesul de efectuare a activității notariale, notarul aplică norme de drept și, în al treilea rând, toți subiecții procedurii notariale sunt obligați să respecte lege³⁴⁷. Acțiunile notariale trebuie să fie efectuate în strictă conformitate cu competența și procedura notarială de îndeplinire, fără a permite abateri de la procedura notarială stabilită. *Per a contrario*, prin ilegalitatea îndeplinirii actului notarial se înțelege neconformitatea lui cu normele juridico-materiale și procedurale³⁴⁸.

De la principiul legalității derivă alte principii, precum: adevărul notarial, echitatea și buna-credință, acestea creând cadrul în care se desfășoară activitatea notarială. Ca o reflectare a acestor cerințe, persoanele care desfășoară activitatea notarială sunt obligate să verifice corespunderea actelor notariale cu prevederile legale, să se asigure de identitatea părților și de respectarea celorlalte condiții prevăzute de lege.

O aplicație particulară a principiului legalității este *principiul adevărului notarial*. Esența acestei reguli este că notarul, până la îndeplinirea actului notarial, trebuie să verifice toate circumstanțele expuse în documentul notarial. Nimeni nu poate să oblige notarul la îndeplinirea actului notarial, dacă acesta nu este sigur în adevărul faptelor stabilite. În acest scop, notarul poate să audieze explicațiile solicitanților

³⁴⁵ Legea R.M. privind procedura notarială nr.246 din 15.11.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.30-37.

³⁴⁶ Belkecir W. Les actes notariés dans le droit des affaires. Thèse de doctorat, Sorbonne, 2017, p.88.

³⁴⁷ Constantinescu E., Chibac Gh., Bondarciuc O. Notariat: manual pentru studenții facultăților de drept. Chișinău: Pontos, 2001, p.43-44.

³⁴⁸ Crețu V. Pregătirea pentru dezbateri judiciare a pricinilor privind contestarea refuzului organelor notariale de a îndeplini acte notariale și a pricinilor privind verificarea legalității actelor notariale îndeplinite. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2018, nr.4, p.20.

actului notarial, să verifice documentele prezentate și să execute alte prevederi ale legislației. Pentru realizarea principiului adevărului obiectiv, în art.2 al Legii R.M. nr.246/2018 au fost stabilite o serie de garanții, precum: inamovibilitatea, independența și imparțialitatea notarului.

În **România**, principiul adevărului notarial este prevăzut în art.9 din Legea nr.36/1995. Dispozițiile respective formează veritabile reguli de deontologie notarială. Astfel, conform textului de lege, notarii publici sunt obligați să verifice ca actele notariale pe care le îndeplinesc, să nu conțină dispoziții contrare bunelor moravuri și legii, să solicite și să ofere părților explicații pe marginea documentelor, în scopul prevenirii conflictelor. Dacă solicitările părților sunt contrare ordinii publice, legii și bunelor moravuri, notarul public este obligat să refuze întocmirea actului. În situația în care înscrisurile prezentate de părți manifestă un conținut îndoielnic, notarul public are obligația de a informa părțile asupra consecințelor juridice care pot să ia naștere și va trebui să efectueze o mențiune în textul actului. Dacă partea se opune la consemnarea mențiunii, notarul public este obligat să refuze îndeplinirea actului. Așadar, textul citat consacra îndatorirea notarului public de a verifica legalitatea tuturor actelor pe care le întocmește.

În opinia noastră, art.6 din Legea nr.36/1995 conferă notarului public un rol activ. Această regulă poate fi desprinsă din îndatoririle pe care textul menționat le impune notarului public. Respectarea legalității și rolul activ al notarului public sunt de natură să înfăptuiască funcția preventivă a activității notariale. Această funcție este enunțată, în mod expres, în art.6 alin.(1) al Legii nr.36/1995.

Principiul independenței notarului și supunerii lui numai legii. Acordarea serviciilor notariale în numele statului determină statutul public de drept al notariatului și impune controlul statului asupra activității notariale. Într-un stat de drept varianta optimă de organizare a notariatului constituie îmbinarea elementului de independență al notarului cu exercitarea unei sarcini publice, în interesul public³⁴⁹.

Independența notarului în exercitarea funcțiilor sale publice, ca magistrat al „justiției preventive”, este comparabilă cu cea a judecătorului și împreună contribuie la independența justiției. Imixtiunea în activitatea notarială este inadmisibilă și atrage răspunderea prevăzută de lege.

În primul rând, se impune a fi menționată subordonarea notarilor față de lege. Spre înlăturarea liberului arbitru al notarului la întocmirea actelor notariale, Legea R.M. nr.246/2018 consacra alături de principiul independenței și necesitatea supunerii lui numai față de lege. Drept urmare, pentru evitarea arbitrariului, orice act întocmit de notar trebuie să fie motivat. În al doilea rând, se impune a fi reținută consecința potrivit căreia independența nu exclude subordonarea față de organele de conducere și nici răspunderea pentru eventualele abateri săvârșite. În al treilea rând,

³⁴⁹ Hotărârea Curții Constituționale a R.M. nr.30 din 23.12.2010 pentru controlul constituționalității art.16 alin.(1) lit.g) din Legea cu privire la notariat nr.1453-XV din 08.11.2002, cu modificările și completările ulterioare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr.1-4.

este necesar a fi scos în evidență și rolul controlului judiciar asupra actelor notariale, pe care independența nu-l exclude ci, dimpotrivă, îl implică.

Principiul întocmirii actelor notariale fără discriminare și în mod egal pentru toate persoanele, mai este numit în doctrina de specialitate ca principiul tratamentului egal, echidistant și imparțial față de solicitanții actului notarial. Esența acestui principiu constă în egalitatea tuturor în fața legii și aplicarea în aceeași ordine a legii, față de toate persoanele fără de oarecare discriminări, existența unei proceduri unice de examinare și redactare a documentelor notariale, existența unui statut juridic unic pentru participanții la procedura notarială.

Principiul întocmirii actelor notariale fără discriminare și în mod egal pentru toate persoanele, nu poate lipsi dintr-o legislație democratică. Potrivit art.16 alin.(2) al Constituției R.M., cetățenii Republicii Moldova manifestă drepturi egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de naționalitate, rasă, limbă, etnie, limbă, sex, opinie, apartenențe politică și religioasă. La nivel internațional, principiul nominalizat este consacrat în art.10 al Declarației Universale a Drepturilor Omului ONU din 10.12.1948³⁵⁰, Directiva (CE) Consiliului din 29.06.2000 privind aplicarea între persoane a principiului egalității de tratament, fără deosebire de rasă sau origine etnică³⁵¹, precum și în alte documente relevante.

Egalitatea în fața legii la îndeplinirea actelor notariale se răsfrânge atât asupra cetățenilor Republicii Moldova, cât și asupra cetățenilor și organizațiilor străine. Deși prevederile art.16 alin.(2) din Constituția R.M. stabilește că în fața legii sunt egali doar cetățenii, aceste norme nu urmează a fi interpretate restrictiv la îndeplinirea actelor notariale.

În **România**, art.7 al Legii nr.36/1995 stabilește că activitatea notarială se îndeplinește pentru toate persoanele în mod egal, fără deosebire de origine etnică, de limbă, de naționalitate, de religie sau de origine socială. Consfințirea principiului respectiv apare ca o consecință firească a normelor constituționale stipulate în art.16 alin.(1) din Constituția României, conform cărora cetățenii sunt egali în fața legii și autorităților publice. Subsecvent principiu dat, în Codul deontologic al notarilor publici din România (art.3) au fost introduse conceptele de echidistanță față de părțile actului notarial și al imparțialității în exercitarea profesiei, care au contribuit la consolidarea conceptului constituțional.

Nu de fiecare dată tratamentul egal, din perspectiva explicațiilor și a posibilităților de înțelegere, va conduce la finalitățile urmărite de legislator. Așadar, în situația minorilor sau a persoanelor cu capacitatea de discernământ limitată, notarul public va trebui să dea dovadă de stăruință și să se asigure despre înțelegerea, în cunoștință de cauză, a textului și a consecințelor

³⁵⁰ Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U. prin Rezoluția 217 A (III) din 10.12.1948. În: *Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte*, 1998, nr.1.

³⁵¹ Directiva nr. 2000/43/CE a Consiliului din 29.06.2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* nr.L180 din 19.07.2000.

actului întocmit. În acest context, notarul este obligat să acorde atenție deosebită persoanelor cu intelect redus, fără experiență de viață, precum și persoanelor cu deficiențe fizice și psihice. În aceste situații notarul este obligat să manifeste grija sporită la explicarea convingătoare a conținutului actului solicitat, precum și la urmările ce vor surveni în urma îndeplinirii lui³⁵².

Principiul imparțialității notarului se manifestă prin faptul că notarul trebuie să fie nepărtinitor la emiterea actului notarial. Legea îl obligă pe notar să manifeste obiectivitate și neutralitate față de părțile la o tranzacție. Manifestarea directă a principiului imparțialității o găsim în art.9 alin.(2) al Legii R.M. cu privire la organizarea activității notarilor nr.69/2016³⁵³ care stabilește că, notarul nu este în drept să îndeplinească actul notarial în nume propriu, nici pe numele soțului său, al rudelor și afiniilor până la gradul al II-lea inclusiv, al persoanelor aflate sub tutela/curatela sa ori a soțului său, al angajatului său, al notarului stagiar în biroul său ori în biroul notarului cu care este asociat. De asemenea, notarul nu este în drept să întocmească acte notariale pe numele și în numele persoanei juridice în care soțul sau rudele până la gradul II inclusiv, sunt proprietari a peste 10% din capitalul social. Cu titlu de comparație, aducem drept exemplu art.44 al Legii R.M. cu privire la notariat nr.1153/1997 (abrogată) în care era prevăzut un cerc mai restrâns de interdicții: notarul nu avea dreptul să emită acte notariale în nume propriu și nici pe numele soțului său (soției), rudelor (copii, părinți, nepoți, frați, surori, bunici).

Activitatea notarului, ca și a avocatului, implică cunoașterea unor fapte sau împrejurări pe care părțile nu doresc să le facă publice. De aceea, notarul este obligat să respecte confidențialitatea actelor îndeplinite și să nu divulge secretul informațiile care i-au devenit cunoscute în virtutea activității sale. Această obligație poartă caracter viager, existând și după încetarea activității³⁵⁴. În scopul exercitării anumitor garanții prevăzute de lege, persoanele care desfășoară activitatea notarială sunt obligate să păstreze **confidențialitatea actelor notariale**.

În temeiul activității desfășurate, notarul întocmește acte notariale în care utilizează date cu caracter personal, a căror divulgare se consideră încălcare a prevederilor legii. Conform art.28 din Constituția R.M., statul are obligația de a respecta și a ocroti viața privată, intimă și familială. În acest sens, art.8 alin.(1) al Legii nr. 982/2000 privind accesul la informație³⁵⁵ stabilește că datele cu caracter personal sunt informațiile care se raportează la persoane fizice sau juridice, a căror dezvoltare va constitui transgresarea intimității. Datele cu caracter personal fac parte din categoria

³⁵² Constantinescu E., Semionova R. Aspecte psihologice din activitatea notarială. În: Revista Națională de Drept, 2001, nr.7, p.24.

³⁵³ Legea R.M. cu privire la organizarea activității notarilor nr.69 din 14.04.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.277-287.

³⁵⁴ Pillebout J.-F., Yaigre J. Droit professionnel notarial. Paris: Litec Lexis Nexis, 2015, p.76.

³⁵⁵ Legea R.M. privind accesul la informație nr.982 din 11.05.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.88-90.

informațiilor confidențiale. Alin.(2) din același articol prevede obligația furnizorului și a posesorului de informație de a proteja secretul vieții private a persoanei.

Principiul păstrării secretului actelor notariale se răsfrânge nu doar asupra informației sau documentelor, ci și asupra lămuririlor verbale ori scrise ale persoanelor ce au făcut cunoștință cu actele notariale³⁵⁶. Astfel, notarul și notarul stagiar sunt obligați de a păstra secretul profesional privind informațiile despre care au aflat în cadrul activității desfășurate. Obligația respectivă se răsfrânge nu doar asupra notarilor, dar și în privința angajaților din biroul notarului, chiar și după încetarea funcției (art.3 alin.(2) al Legii R.M. nr.246/2018). În cazul terțelor persoane care asistă la întocmirea actului notarial, notarul va cere acestora depunerea unei declarații de confidențialitate conform modelului aprobat de Camera Notarială a R.M.

În **România**, principiul confidențialității actelor notariale impune notarilor „interdicția de a da informații, precum și de a permite accesul altor persoane la actele notariale” (art.29 alin.(1) din Regulamentul de punere în aplicare a Legii nr.36/1995³⁵⁷). Legea nr.36/1995 consacră în mod expres obligația notarilor publici de a păstra secretul profesional. Art.36 din Lege limitează această obligație la „actele și faptele” despre care notarii au luat cunoștință „în cadrul activității lor”. Aceiași obligație de a păstra secretul profesional revine și „personalului birourilor notariale”.

Confidențialitatea și secretul profesional constituie, în egală măsură, un drept și o obligație a notarului³⁵⁸. Obligația profesională de confidențialitate este sinonimă cu obligația de a păstra secretul profesional³⁵⁹. În niciun caz însă, nu intră în această categorie informațiile încredințate notarului de cineva care nu are în vedere calitatea sa de notar, fiindcă doar informațiile primite ca notar sunt acoperite de secretul profesional³⁶⁰. Tocmai de aceea, obligația profesională de confidențialitate face obiectul art.63 alin.(2) al Legii nr.36/1995 (unde este reglementată o modalitate de garantare a secretului profesional, prin protejarea arhivei notariale) și la art.69 din Lege, în expresia unei îndatoriri.

Obligația de păstrare a secretului profesional funcționează și în cazul în care notarul este chemat în fața unui organ judiciar pentru a depune mărturie. În acest sens, art.29 alin.(3) din Regulament prevede că notarul chemat ca martor în fața unei instanțe sau a unui organ de urmărire penală poate fi scutit de păstrarea secretului profesional doar de cei interesați în apărarea secretului.

Arhiva notarului public poate fi cercetată numai de un magistrat și pe baza delegației emise în acest scop de autoritatea judiciară competentă. Dacă înscrisurile notariale sunt cercetate pentru fals, ele pot fi ridicate și rămân în dosarul cauzei dacă sunt declarate ca false, cu obligația

³⁵⁶ Constantinescu E., Chibac Gh., Bondarciuc O. Notariat: manual pentru studenții facultăților de drept. Chișinău: Pontos, 2001, p.47.

³⁵⁷ Regulamentul de punere în aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale, nr.36/1995 din 05.07.1995. În: Monitorul Oficial al României, 2013, nr.479.

³⁵⁸ Pillebout J.-F., Yaigre J. Droit professionnel notarial. Paris: Lexis Nexis, 2015, p.88.

³⁵⁹ Winkler K. Beurkundungsgesetz Kommentar, ed. a 19-a. München: C.H.Beck, 2019, p.456.

³⁶⁰ Brun Ph., Crône R., Poulpiquet J., Pierre Ph. Responsabilité des notaires, 3-e édition. Paris: Dalloz, 2018, p.55.

comunicării hotărârii sau a ordonanței procurorului; în caz contrar, înscrisurile trebuie restituite (art.29 alin.(4) din Regulament).

Principiul **îndeplinirii actelor notariale contra plată** pornește de la faptul că orice activitate cere anumite mijloace, necesare pentru desfășurarea ei. Relația dintre client și notar are un caracter strict personal, alegerea acestuia din urmă făcându-se pe baza încrederii în considerația calităților profesionale ale notarului. Onorariul, după cum s-a apreciat în doctrină, nu este doar un mijloc de plată al unui serviciu, ci și echivalentul încrederii în actul notarial³⁶¹. Valabilitatea actului notarial nu depinde de faptul încasării plății pentru asistența notarială ce a fost acordată de notarul public³⁶².

În acest sens, legiuitorul moldovean a prevăzut obligația de încasare a plății pentru serviciul notarial, acordând notarului dreptul de a refuza îndeplinirea actului notarial dacă nu sunt achitate taxele și plățile stabilite (art.8 alin.(2) lit.(b) al Legii R.M. nr.246/2018).

Plata pentru servicii notariale reprezintă o sumă de bani percepută de notarii publici și de alte persoane abilitate prin lege să desfășoare activitate notarială pentru efectuarea de acte notariale (art.1 alin.(2) din Legea R.M. cu privire la metodologia calculării plății pentru servicii notariale nr.271/2003³⁶³). Plata se percepe de comun acord cu solicitantul actului notarial. Cuantumul plății pentru serviciile notariale se determină: a) în funcție de valoarea tranzacției dacă poate fi evaluată; b) în formă de sumă fixă în cazul în care tranzacția nu este evaluabilă. De asemenea, la determinarea mărimii plăților se ține cont de complexitatea actului notarial.

Privitor la libertatea de apreciere pe care o au notarii la stabilirea plăților pentru serviciile notariale, în doctrină au fost expuse opinii critice. Astfel, cercetătorul *V.Pistriuga* a indicat că posibilitatea stabilirii plăților pentru serviciile notariale de către notari de sine stătător duce nu doar la apariția concurenței neloiale între notari, dar și oferă posibilitatea notarului, în cazul în care el nu știe cum trebuie să fie îndeplinit actul notarial și/sau nu dorește să-l îndeplinească, de a stabili un quantum al plății pentru serviciul notarial într-atât de înalt, încât solicitantul nu-l va putea achita³⁶⁴.

Principiul prestării serviciului notarial numai la cererea persoanei interesate. La întocmirea actelor, notarul public este obligat să desfășoare o activitate de cercetare și de verificare pentru stabilirea situației reale de drept și de fapt, precum și aplicarea în consecință a legii. Fiind un organ cu atribuții eminamente în domeniul dreptului privat, instituția notarului își îndeplinește atribuțiile doar în măsura în care este sesizată de partea interesată, notarul public neputându-se sesiza din oficiu cu

³⁶¹ Sabot Th. Comprendre les actes notariés, les actes relatifs à la vie économique: 3e partie, Autour des métiers, de la vie agricole, de la propriété, des biens, des effets, des marchandises, des affaires et du crédit. Paris: Thisa, 2016, p.65.

³⁶² Ghomo G. La responsabilité des notaires. Pour un régime spécifique de responsabilité. Paris: L'Harmattan, 2018, p.71.

³⁶³ Legea R.M. cu privire la metodologia calculării plății pentru servicii notariale nr.271 din 27.06.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.141-145.

³⁶⁴ Pistriuga V. Comentariul științifico-practic al Legii R.M. nr.1453-XV din 08.11.2002 cu privire la notariat. În: Revista științifico-practică „Business-Pravo”, 2004, nr.6, p.14.

privire la întocmirea unui act³⁶⁵. Acest principiu își găsește aplicare nu numai în domeniul declanșării procedurii notariale, ci și pe tot parcursul exercitării acesteia, partea putându-se răzgândi și solicita încetarea procedurii respective, fără a fi necesară justificarea unei astfel de hotărâri.

Sesizarea reprezintă o premisă a activității notariale, chiar și în cazul îndeplinirii altor operațiuni decât înscrisurile notariale, inclusiv cu prilejul acordării de consultații juridice. Ne aflăm în prezența unei situații similare cu cea a disponibilității care guvernează activitatea judiciară în materie civilă. De aceea, în doctrina română, principiul prestării serviciului notarial numai la cererea persoanei interesate mai este denumit ca *principiul disponibilității în cadrul activității notariale*³⁶⁶. Acest principiu proclamă redactarea înscrisurilor referitoare la actele notariale conform voinței părților³⁶⁷ găsindu-și rădăcina în maxima latină *igilantibus jura scripta sunt*, ceea ce înseamnă – legile sunt scrise pentru cei vigilenți³⁶⁸.

Principiul disponibilității este într-o strânsă interdependență cu principiul contradictorialității și se completează reciproc. Fiecare este liber de a-și realiza drepturile sale și nimeni altul nu este mai interesat în apărarea drepturilor ce-i aparțin decât titularul dreptului. Cine dorește să-și apere dreptul său, trebuie să depună efort propriu³⁶⁹.

Notarul emite actul notarial dacă există cererea scrisă sau verbală a persoanei interesate. Cu toate acestea, părțile au libertatea să-și realizeze drepturile materiale și procesuale conform legislației, sub controlul și cu ajutorul activ al notarului³⁷⁰. În practică, pentru a afla care este voința solicitantului, unii notari solicită o cerere în formă scrisă, alții consideră suficientă cererea verbală. În legătură cu aceasta, în doctrină a fost expusă opinia că forma de bază, suficientă pentru îndeplinirea actului notarial, este cea verbală. Însă, pentru unele acțiuni este necesară forma scrisă³⁷¹. Această părere doctrinară o considerăm contrară dispozițiilor Legii R.M. nr.246/2018 care, în art.5 alin.(2) stabilește că actul notarial se întocmește în formă scrisă, la cererea părților, dacă legea nu prevede altfel.

Persoana care desfășoară activitatea notarială trebuie să solicite cererea scrisă pentru autentificarea oricărui act, cu indicarea în cerere a tuturor clauzelor esențiale, deoarece în cazul apariției unui litigiu, aceasta poate servi ca probă în folosul notarului. Oricum, notarul poate

³⁶⁵ Toader I.-A. Răspunderea juridică a notarului public în context național și european. Rezumat al tezei de doctor în drept, București, 2016, p.16.

³⁶⁶ Toader I.-A. Răspunderea juridică a notarului public în context național și european. Rezumatul tezei de doctor în drept, București, 2016, p.16.

³⁶⁷ Boar F.-A., Bolduț D.-D., Dorog A.-V., Negrilă D. Legea notarilor publici. Comentariu pe articole (coord. I.-F.Popa, A.-A.Moise). București: Solomon, 2016, p.263.

³⁶⁸ Dunand J.P., Pradervand-Kernen M., Riske O. Droit privé romain. Textes fondamentaux et liens avec le droit suisse. Neuchâtel: Helbing Lichtenhahn, 2017, p.54.

³⁶⁹ Prisac A. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Chișinău: Cartea juridică, 2019, p.124.

³⁷⁰ Constantinescu E., Chibac Gh., Bondarciuc O. Notariat: manual pentru studenții facultăților de drept. Chișinău: Pontos, 2001, p.46.

³⁷¹ Нотариат в гражданском обороте: в России и за рубежом. Монография / под ред. А.О.Иншаковой. Москва: Юрлитинформ, 2017, p.97.

solicita depunerea unei cereri scrise în orice situație când consideră necesar, deși scrierea acesteia poate lua ceva timp, fapt ce va duce la tergiversarea termenului de îndeplinire a actului notarial.

Cererea trebuie să fie scrisă personal de către solicitant, fiindcă în cazul contestării actului notarial, persoana care desfășoară activitatea notarială, prin depunerea acestei cereri, va dovedi că solicitantul actului notarial s-a prezentat și a scris personal cererea, a solicitat întocmirea acelui act notarial, care este expus în cerere.

În **România**, principiul prestării serviciului notarial numai la cererea persoanei interesate este consfințit în Capitolul V al Legii nr.36/1995, intitulat: „Procedura actelor notariale”. În fața notarului public, părțile au posibilitatea de a insera orice clauze ce nu contravin ordinii de drept sau bunelor moravuri, precum și de a redacta înscrisurile în orice mod le face suficient de explicite pentru a le exprima neîndoielnic voința. Notarul public nu poate interveni în redactarea sau în obiectul unui înscris decât dacă i se solicită acest lucru de către părți. Manifestarea unei libertăți peste lege de către părți, ca și acceptarea sau asumarea de notar a unei asemenea libertăți, atrag invaliditatea actului și răspunderea notarului (art.11 alin.(4) din Codul deontologic al notarilor publici din România³⁷²). În acest sens, rolul activ al notarului se manifestă pe tot parcursul activității sale, acesta fiind un participant la îndeplinirea actului și nu un simplu constatatator.

Principiul întocmirii actelor notariale în limba română. În vederea garantării efectuării procedurii notariale în limba de stat, persoanele care desfășoară activitatea notarială sunt obligate prin lege să cunoască limba română, vocabularul profesional și terminologia juridică pentru întocmirea la un nivel adecvat a actelor notariale. În acest sens, art.2 al Legii R.M. nr.246/2018 stabilește că actele notariale și lucrările de secretariat în biroul notarului se îndeplinesc în limba română. Persoanele care nu cunosc limba română au dreptul să facă cunoștință cu cuprinsul actului printr-un interpret sau traducător autorizat. La cererea părților, notarul poate întocmi actele notariale într-o altă limbă decât cea română.

În acest context, considerăm necesar a stabili diferența noțiunilor de interpret și traducător. *Interpretul*, potrivit definiției date în art.2 al Legii R.M. cu privire la statutul, autorizarea și organizarea activității de interpret și traducător în sectorul justiției nr.264/2008³⁷³, este persoana specializată în traducerea orală dintr-o limbă în alta și/sau în traducerea semnelor celor surzi, muți ori surdomuți, iar *traducătorul* este persoana specializată în traducerea textelor scrise dintr-o limbă în alta.

Manifestă interes faptul că în vechea legislație, legiuitorul moldovean stipula că pe teritoriul Republicii Moldova actele notariale se îndeplinesc în limba moldovenească și în limba rusă (art.5 alin.(2) al Legii R.M. cu privire la notariat nr.1453/2002 (abrogată)), făcând trimitere la art.17 al

³⁷² Codul deontologic al notarilor publici, aprobat prin Hotărârea Congresului Notarilor Publici din România nr.9 din 14.11.2015. În: Monitorul Oficial al României, 2015, nr.930.

³⁷³ Legea R.M. cu privire la statutul, autorizarea și organizarea activității de interpret și traducător în sectorul justiției nr.264 din 11.12.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.57-58.

Legii nr.3465/1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova în care era prevăzut că: „Lucrările de secretariat la notariatele de stat și la comitetele executive ale Sovietelor raionale, orășenești, de orașel și satești de deputați ai poporului, precum și la organele de înregistrare a actelor de stare civilă din RSS Moldovenească se efectuează în limba de stat sau în limba rusă”. Analizând cele expuse mai sus, rezultă faptul că notarul din Republica Moldova era obligat, la cererea persoanelor interesate, să efectueze și să autentifice actul notarial atât în limba de stat, numită de legiuitor ca moldovenească, cât și în limba rusă.

În cazul în care notarul nu cunoștea limba rusă, în mod obligatoriu, se cerea participarea unui traducător, achitarea serviciului căruia cădea în sarcina notarului, dat fiind faptul că obligațiunea de a efectua și autentifica, la cererea persoanei interesate, un act notarial în limba rusă sta în sarcina notarului³⁷⁴.

Prin intermediul activității notariale se asigură ***drepturile și interesele legale nelitigioase ale persoanelor***. Notariatul nu examinează litigiile de drept, prin urmare, în majoritatea cazurilor refuzul organelor notariale de a îndeplini un act notarial depinde nu de părerea subiectivă a notarului, dar de obligația lui profesională de a se abține de la îndeplinirea actelor notariale dubioase. Notarul are toate motivele să fie critic față de persoana, care solicită îndeplinirea actului notarial, și poate cere de la persoană să prezinte probele care dovedesc existența dreptului sau faptului incontestabil. Notarii nu au dreptul să autentifice acte juridice care contravin legii, inclusiv în cazul când autenticitatea documentului prezentat provoacă dubii³⁷⁵.

În pofida faptului că legislația moldovenească nu stabilește expres, subliniem că persoana care desfășoară activitatea notarială nu este în drept de a soluționa litigii. Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești (art.114 din Constituția R.M., art.1 alin.(2) al Legii R.M. privind organizarea judecătorească nr.514/1995³⁷⁶), iar competența altor organe în soluționarea litigiilor se indică expres în actele normative, care reglementează statutul și activitatea lor (art.1 și art.2 al Legii R.M. cu privire la arbitraj nr.23/2008³⁷⁷). Însă, acest principiu nu este absolut. Astfel, conform opiniei doctrinare, în unele situații persoana care desfășoară activitatea notarială este nevoită să admită eventuala apariție a unor litigii în viitor, dar este obligată să explice solicitantului actului notarial despre aceste consecințe³⁷⁸.

³⁷⁴ Cebotari V. Probleme actuale ale aplicării normelor privind traducerea și legalizarea documentelor de către notar. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Seria științe socio-umane, 2009, nr.IX, p.105-106.

³⁷⁵ Crețu V. Pregătirea pentru dezbateri judiciare a pricinilor privind contestarea refuzului organelor notariale de a îndeplini acte notariale și a pricinilor privind verificarea legalității actelor notariale îndeplinite. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2018, nr.4, p.18.

³⁷⁶ Legea R.M. privind organizarea judecătorească nr.514 din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.58.

³⁷⁷ Legea R.M. cu privire la arbitraj nr.23 din 22.02.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.88-89.

³⁷⁸ Pillebout J.-F., Yaigre J. Droit professionnel notarial. Paris: Litec Lexis Nexis, 2015, p.83.

4.1.2. Reguli comune de îndeplinire a actelor notariale

Întocmirea actelor notariale se face cu respectarea unor reguli stipulate în Capitolul II al Legii R.M. nr.246/2018, precum: stabilirea identității participanților la procedura de întocmire a actului notarial (art.12), stabilirea capacității de exercițiu și a discernământului (art.13), verificarea capacității juridice a persoanei juridice (art.14), respectarea cerințelor cu privire la locul și termenul de îndeplinire a actelor notariale (art.6-7), cerințe de redactare, semnare și înregistrare a actelor notariale (articolele 15-29). În continuare, vom cerceta câteva dintre regulile ce necesită a fi respectate la îndeplinirea actelor notariale.

Stabilirea identității părților. Constatarea identității persoanei înseamnă stabilirea numelui și prenumelui acesteia, a domiciliului sau, după caz, a sediului, precum și, dacă mai este cazul, a tuturor elementelor ce o disting. Procesul de identificare a persoanei fizice este unul deosebit de complex și totodată individual pentru fiecare individ în parte, deoarece privește datele biografice transpuse în actele de stare civilă absolut necesare pe toată durata vieții sale.

În doctrină, unii autori, precum *B.Hess-Fallon*, *A.M.Simon* și *N.Vanbremeersch*, sunt de opinie că persoana fizică poate fi identificată prin următoarele: starea civilă, nume, domiciliu și naționalitate³⁷⁹. Conchidem că aceasta este o concepție aparte, fiindcă naționalitatea, ca atribut de identificare, este mai rar întâlnită în literatura de specialitate. Naționalitatea, în opinia noastră, nu este un element de identificare, ci doar apartenența unei persoane la un grup etnic.

Într-o altă accepțiune, expusă de profesorul *Th.Garé*, ca elemente de identificare ale persoanei fizice sunt: numele, domiciliul, starea civilă și capacitatea juridică, iar identificarea persoanei juridice se face prin verificarea datelor cu privire la denumirea, sediul și numărul de identificare al unității de drept³⁸⁰.

În conformitate cu art.12 alin.(1) al Legii R.M. cu privire la procedura notarială, notarul are obligația de a stabili identitatea solicitantului actului notarial și a altor participanți la procedura de întocmire a actului notarial. Identitatea se constată în baza actelor de identitate și prin verificarea datelor din Registrul de stat al populației. În cazul cetățenilor străini și apatrizilor, identitatea se stabilește în baza documentului de călătorie sau în baza actelor de identitate eliberate în conformitate cu Legea R.M. nr.273/1994 privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte³⁸¹.

Verificarea identității persoanelor se face conform unor reguli precise, stipulate în art.12 alin.(4) al Legii R.M. nr.246/2018. În norma citată, legiuitorul a stabilit care sunt elementele obligatorii de identificare pentru diferite categorii de persoane: cetățeni ai Republicii Moldova, rezidenți, cetățeni străini, apatrizi, persoane fizice nerezidente în Republica Moldova, persoane juridice autohtone, persoane juridice străine, persoane fizice autorizate.

³⁷⁹ Hess-Fallon B., Simon A.M., Vanbremeersch N. Droit civil. Paris: Sirey, 2017, p.65.

³⁸⁰ Garé Th. Introduction au droit et droit civil. Paris: Dalloz, 2019, p.42.

³⁸¹ Legea R.M. privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte nr.273 din 09.11.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.9.

În acest context, suntem de opinia că actuala formulare a normei de la art.12 alin.(4) din Legea R.M. nr.246/2018, „Elementele obligatorii de identificare a persoanelor sunt: (...)”, este ambiguă, deoarece poate fi interpretată și aplicată în mod eronat, iar uneori, chiar abuziv. Pentru a spori gradul de coerență a normei, pentru a acorda certitudine aspectului legat de identificarea persoanei, precum și pentru a concretiza câmpul de aplicare a normei citate, este necesar a face referirea la persoana indicată în actul sau acțiunea notarială. Cu titlu de recomandare, considerăm a fi binevenită modificarea art.12 alin.(3) al Legii R.M. nr.246/2018 și expunerea lui în următoarea redacție: „Elemente obligatorii de identificare a persoanelor indicate în actul sau acțiunea notarială sunt: (...)”.

Totodată, deducem că legislația notarială a Republicii Moldova nu stipulează cum se stabilește identitatea pentru unele categorii de persoane, în cazuri speciale. De exemplu, nu este prevăzută modalitatea de stabilirea de către notar a identității minorilor, a militarilor în termen și a deținuților în instituțiile penitenciare. În scopul înlăturării acestor lacune din legislația națională, recomandăm completarea art.12 al Legii R.M. nr.246/2018, cu alineatul (5), în următoarea formulă: (5) *Identitatea minorilor până la 18 ani se stabilește potrivit certificatului de naștere; în cazul militarilor în termen, prin înscrisuri emane de la autoritatea militară cu condiția ca acestea să poată, prin conținutul lor, servi la identificare; identitatea deținuților se constată prin dovada înregistrării acestora în registrul penitenciar și prin atestarea comandantului locului de deținere.*

Practica notarială din Republica Moldova denotă faptul că notarii nu au acces gratuit la registrele publice ale statului. Dat fiind faptul că onorariile încasate de notari, în majoritatea cazurilor nu acoperă costul acestor servicii, notarii, în mare parte, se bazează pe actele originale prezentate de solicitanții actului notarial³⁸². Totodată, pentru comparație, putem menționa că misiunilor diplomatice și oficiilor consulare ale Republicii Moldova le este oferită posibilitatea de stabilire a identității în baza informației gratuite din Registrul de stat al populației, ceea ce exclude din start stabilirea identității în baza unor acte false.

În **România**, conform art.85 alin.(1) al Legii nr.36/1995³⁸³, părțile participante la actul notarial pot fi identificate de notarul public prin mențiunea în încheiere că sunt cunoscute personal de notar. Dacă notarul public nu cunoaște părțile, este obligat să se convingă de identitatea acestora, stabilită, după caz, prin: a) acte de identitate sau legitimații oficiale prevăzute cu semnătură, ștampilă și fotografia posesorului; b) atestarea avocatului care asistă partea; c) doi martori de identitate, cunoscuți personal de notarul public sau legitimați în modul prevăzut de lege.

Vedem deosebiri esențiale între dispozițiile normative din Republica Moldova și România

³⁸² Pistruga V. Conținutul procedurii de autentificare notarială a actelor juridice civile. În: Conferința științifică cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, Rezumatele comunicărilor, 26-28 septembrie 2013, Chișinău: CEP USM, 2013, p.60.

³⁸³ Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36 din 12.05.1995. În: Republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, 2018, nr.237.

privitor la modul de stabilire a identității participanților la procedura notarială. În legislația română nu sunt prevăzute elementele obligatorii prin prisma cărora se face identificarea persoanelor, iar în legislația moldovenească notarul este lipsit de unele posibilități de identificare a persoanelor, cum sunt martorii de identitate și atestarea avocatului care poate să asiste solicitantul actului notarial. Totodată, conchidem că în România, legislația acordă mai multă încredere calităților personale ale notarului public, deoarece, în temeiul art.85 alin.(1) al Legii nr.36/1995, deducem că notarul ar putea să nu verifice identitate acelor persoane pe care le cunoaște și este convins de identitatea lor. Din acest punct de vedere, legislația Republicii Moldova este mai rigidă, obligând notarii să verifice identitatea tuturor participanților la procedura notarială.

Stabilirea capacității juridice și a discernământului. La întocmirea actelor juridice notariale, notarul public este obligat să verifice capacitatea juridică a părților. Prin utilizarea verbului „stabilește”, apreciem că legiuitorul impune notarului public o conduită activă de verificare.

Capacitatea juridică constituie o noțiune generică, care cuprinde, în mod cumulativ, capacitatea de exercițiu și capacitatea de folosință. Codul civil al R.M. nu definește ce este capacitatea juridică, însă reglementează părțile constitutive ale acesteia. Astfel, prin capacitatea de folosință se are în vedere capacitatea persoanei de a avea drepturi și obligații civile (art.24 alin.(1) din Cod), iar capacitatea de exercițiu este aptitudinea persoanei de a dobândi și de a exercita drepturi civile, de a-și asuma personal obligații civile și de a le executa (art.25 din Cod).

Definiții similare au fost redată în doctrină: capacitatea de folosință fiind aptitudinea generală și abstractă a persoanei de a avea drepturi și obligații civile³⁸⁴, iar capacitatea de exercițiu este acea parte a capacității civile care constă în aptitudinea de a dobândi și exercita drepturi civile și de a-și asuma și executa obligații civile prin încheierea de acte juridice civile³⁸⁵.

Capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu a participanților la raporturile notariale sunt identice cu a participanților la raporturile juridice civile³⁸⁶. Notarul public este obligat să stabilească capacitatea de folosință și, respectiv, capacitatea de exercițiu a părților pe baza normelor de drept substanțial incidente³⁸⁷.

În lumina Dicționarului explicativ, discernământul este facultatea de a discerne, de a pătrunde, de a judeca și a aprecia lucrurile la justa lor valoare³⁸⁸. Persoana care este parte într-un act notarial trebuie să aibă puterea de a aprecia efectele juridice care se produc în baza manifestării

³⁸⁴ Ungureanu O., Munteanu C. Drept civil. Persoanele în reglementarea noului Cod civil, ediția a III-a. București: Hamangiu, 2015, p.139.

³⁸⁵ Chirtoacă L. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: Print Caro, 2015, p.64.

³⁸⁶ Cojocari E. Drept notarial: manual. Chișinău: Ruxanda, 1998, p.36.

³⁸⁷ Boar F.-A., Bolduț D.-D., Doros A.-V., Negrilă D. Legea notarilor publici. Comentariu pe articole (coord. I.-F.Popa, A.-A.Moise). București: Solomon, 2016, p.264.

³⁸⁸ Dicționarul explicativ al limbii române. București: Univers Enciclopedic, 2016, p.213.

sale de voință³⁸⁹. În caz contrar, actul juridic încheiat de o persoană într-un moment în care nu era în stare să conștientizeze pe deplin acțiunile sale ori să își exprime voința poate fi declarat nul de instanța de judecată conform art.337 alin.(1) din Codul civil al R.M.

Notarul public nu trebuie să poarte discuții îndelungate pentru a descoperi posibile boli psihice, care pot afecta discernământul. Apreciem că este suficient ca notarul public să își formeze convingerea că persoana „ia propriile hotărâri și le exteriorizează clar”³⁹⁰. După părerea noastră, notarul public poate solicita părții un certificat medico-legal cu privire la existența discernământului, dar nu este obligat în acest sens de nicio normă legală.

În vederea stabilirii capacității de exercițiu și a discernământului, art.13 alin.(1) al Legii R.M. nr.246/2018 stabilește că notarul este obligat să verifice informația despre existența în privința părților actului notarial a măsurilor de ocrotire contractuale sau judiciare, dacă solicitantul actului notarial poate să-și exprime consimțământul, să conștientizeze și să dirijeze acțiunile sale sau dacă este în stare să aprecieze efectele juridice ale actului notarial.

Pentru autentificarea actelor juridice în numele persoanei juridice sau cu participarea acesteia, notarul are obligația de a accesa registrul de publicitate pentru confirmarea înregistrării persoanei juridice și, după caz, a componenței organelor de conducere ale acesteia, de a verifica actul de constituire și competența organului de conducere, documentele care confirmă împuternicirile de reprezentare, inclusiv prin verificarea registrului electronic unic al procurilor (art.14 al Legii R.M. nr.246/2018).

Apreciem că notarul public are atât dreptul, cât și obligația profesională de a refuza îndeplinirea actului notarial oricând s-ar ivi un motiv serios. Cu toate că pe seama notarului public este pusă condiția verificării capacității juridice a persoanelor, procedura notarială nu descrie acțiunile notarului în vederea realizării acesteia³⁹¹. De aceea, în situația în care are dubii referitor la capacitatea juridică sau la discernământul persoanei, notarul poate amâna îndeplinirea actului notarial și poate solicita informații de la autoritățile competente. Chiar și așa, măsura respectivă nu-i oferă un răspuns categoric, or, persoana poate schimba domiciliul destul de des, iar în prezent nu există un registru care ar conține această informație în mod sistematizat.

În cazul unor persoane străine, notarul este obligat să studieze și legea națională a acestei persoane. Subliniem faptul că dispoziții normative reușite erau stipulate în Legea R.M. cu privire la notariat nr.1453/2002 (abrogată). Art.80 alin.(2) din Legea nominalizată reglementa că Guvernul R.M. poate stabili restricții pentru persoanele fizice și persoanele juridice ale acelor state,

³⁸⁹ Eylmann H., Vaasen H.-D. Bundesnotarordnung, Beurkundungsgesetz. Kommentar, ed. a 4-a. München: C.H.Beck, 2016, p.453.

³⁹⁰ Winkler K. Beurkundungsgesetz Kommentar, ed. a 19-a. München: C.H.Beck, 2019, p.456.

³⁹¹ Pistruga V. Conținutul procedurii de autentificare notarială a actelor juridice civile. În: Conferința științifică cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, Rezumatele comunicărilor, 26-28 septembrie 2013, Chișinău: CEP USM, 2013, p.61.

în care au fost stabilite restricții pentru cetățenii și persoanele juridice ale Republicii Moldova. O asemenea normă, cu regret, nu se mai regăsește legislația cu privire la procedura notarială.

Suntem de opinia că actuala formulare a denumirii date articolului 13 din Legea R.M. nr.246/2018, „Stabilirea capacității de exercițiu și a discernământului”, este imperfectă. Totuși, această denumire este mai reușită în comparație cu vechea denumire, „Verificarea capacității de exercițiu și capacității juridice a persoanelor”, care a fost utilizată de legiuitor în art.43 al Legii R.M. cu privire la notariat nr.1453/2002. Or, faptul utilizării de către legiuitorul moldav în Legea R.M. nr.1453/2002 a sintagmelor capacitatea de exercițiu și capacitate juridică în comun, constituia o repetare inutilă a unei și aceleiași semnificații, deoarece capacitatea juridică, conform interpretărilor doctrinare, este formată din capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu. Formularea corectă a denumirii articolului 13 din Legea R.M. nr.246/2018 considerăm a fi: „Verificarea capacității de exercițiu și capacității de folosință a persoanelor” sau, mai succint, poate fi „Verificarea capacității juridice a persoanelor”.

Locul de îndeplinire a actelor notariale. În practica aplicării legislației civile și notariale un rol important ocupă locul nașterii, modificării și stingerii raporturilor juridice. În art.38 al Legii R.M. nr.1453/2002 era stabilit că actele notariale se îndeplinesc în biroul notarial sau, după caz, în incinta instituției abilitată cu activitate notarială. Dispoziții asemănătoare privitor la locul îndeplinirii actelor notariale sunt prevăzute în Legea R.M. nr.246/2018 care, în art.6 stabilește că actul notarial poate fi întocmit și în afara zilelor lucrătoare și/sau programului de lucru, precum și în afara sediului biroului, în limitele teritoriului de activitate.

Prezintă interes faptul că în art.38 al Legii R.M. nr.1453/2002 nu era stipulat la care anume birou notarial urma să fie exercitată acțiunea, la cel de la domiciliul (sediul) persoanei fizice (persoanei juridice) sau la biroul unde se afla bunul. Această împrejurare a fost concretizată de legiuitor art.6 alin.(3) al Legii R.M. nr.246/2018, stabilind că actul notarial se îndeplinește *în limitele teritoriului de activitate al notarului.*

Cu titlu de comparație, aducem prevederile Legii cu privire la notariat nr.1153/1997³⁹² (abrogată) în care erau prevăzute anumite excepții în acest sens. Astfel, art.40 alin.(2) din Legea nominalizată stipula că la solicitarea persoanelor interesate, actele notariale pot fi întocmite la domiciliu, oficiu, instituții medicale, cu condiția că persoanele vizate în aceste acte, din motive întemeiate (boală, dizabilitate etc.), nu se pot prezenta la biroul notarial. În așa mod, în vechea legislație se respecta, în primul rând, interesele persoanelor fizice care, din motive întemeiate, nu puteau să se prezinte la biroul notarial. În practică, norma respectivă se aplica destul de frecvent la autentificarea testamentelor și a procurilor.

³⁹² Legea R.M. cu privire la notariat nr.1153 din 11.04.1997 (abrogată). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.61.

În **România**, legislația permite îndeplinirea actului notarial în afara sediului biroului notarial, dar numai în limitele circumscripției teritoriale (art.83 alin.(2) al Legii nr.36/1995). Astfel, un notar public va trebui să fie deosebit de atent, atunci când îndeplinește un act sau o procedură în deplasare, ca nu cumva să își desfășoare activitatea cu încălcarea competenței sale teritoriale, limitată la circumscripția judecătorei în care se găsește sediul biroului³⁹³. Apreciem că notarul public nu este obligat să îndeplinească un act sau o procedură notarială în afara sediului biroului cât timp oferă un refuz pe care îl justifică.

Termenul de îndeplinire a actelor notariale. Actul notarial se îndeplinește într-un termen rezonabil stabilit de către notar cu solicitantul actului notarial. Termenul rezonabil se determină în funcție de complexitatea actului, de timpul necesar obținerii și prezentării documentelor, precum și de alte circumstanțe, după caz. Potrivit art.7 alin.(2) al Legii R.M. nr.246/2018, notarul sau părțile pot să solicite amânarea îndeplinirii actului notarial pentru un termen rezonabil în cazul necesității studierii minuțioase a documentelor prezentate sau a verificării unor informații.

Suntem de opinie că reglementări mai detaliate în privința termenului de îndeplinire a actelor notariale erau stipulate în Legea R.M. nr.1453/2002 (abrogată). Art.38 din Lege indica că actele notariale se îndeplinesc în ziua prezentării tuturor documentelor necesare, dacă legea sau acordul părților nu prevede altfel. Îndeplinirea actului notarial putea fi amânată în cazul: a) necesității verificării unor date suplimentare și b) expertizării documentelor prezentate.

Cu titlu de comparație, subliniem că în Legea R.M. cu privire la notariat nr.1153/1997 (abrogată) persista o lacună, deoarece nu erau prevăzute careva termene de prescripție pentru întocmirea actelor notariale. Ținând cont că procesul notarial este un proces îndelungat, exista riscul ca procedura de întocmire a actului notarial să se extindă pe un termen nedeterminat. În consecință, lipsa unor norme legislative care să fi reglementat acest aspect în legislația veche se reflecta nemijlocit asupra drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor.

Prezintă interes faptul că Legea R.S.S.M privind notariatul de stat din 1975³⁹⁴ (abrogată) stabilea că actele notariale se întocmesc în ziua de prezentare a tuturor documentelor necesare și de achitare a taxei. Aceeași lege prevedea posibilitatea de amânare a efectuării actului notarial dacă din partea participanților la acțiunile notariale erau necesare acte suplimentare sau dacă documentele respective urmau să fie transmise pentru expertiză etc.

Îndeplinirea actului notarial putea fi amânată și la cererea persoanei interesate, care dorea să depună o contestație în instanța de judecată. Notarul avea dreptul să amâne îndeplinirea actului notarial pe un termen de cel mult 10 zile. În acest interval, persoana care a solicitat amânarea trebuia să prezinte

³⁹³ Boar F.-A., Bolduț D.-D., Doros A.-V., Negrilă D. Legea notarilor publici. Comentariu pe articole (coord. I.-F.Popa, A.-A.Moise). București: Solomon, 2016, p.313.

³⁹⁴ Legea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești cu privire la notariatul de stat, Chișinău: Cartea Moldovenească, 1975, p.4-64.

notarului dovada că a depus contestația, iar dacă nu o prezenta, acțiunea notarială trebuia să fie îndeplinită. Dacă se aducea dovada că acțiunea în judecată a fost depusă, îndeplinirea actului notarial se suspenda până la soluționarea problemei de către instanța de judecată.

Astfel, deducem că legislația notarială din 1975 a R.S.S.M. avea unele avantaje în raport cu legislația notarială din anul 1997. În primul rând, legea veche stabilea un moment concret de întocmire a actului notarial, prin care puteau fi evitate cazurile de amânare, iar în al doilea rând, exista posibilitatea de a suspenda îndeplinirea actului notarial pentru necesitatea colectării unor informații suplimentare.

Termenul are o mare importanță la îndeplinirea actelor și acțiunilor notariale. Astfel, în conformitate cu art.376 alin.(1) din Codul civil al R.M., dacă termenul valabilității nu este indicat în procură, ea este valabilă timp de 3 ani de la data întocmirii. Legislația în vigoare prevede și alte termene de care notarul public trebuie să țină seama la exercitarea acțiunilor notariale. Drept exemplul, este termenul de 6 luni pentru înaintarea creanțelor față de masa succesorală, care începe a curge de la data publicării somației în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Acest termen face parte din categoria celor de perimare.

Cererea pentru îndeplinirea actelor notariale. Ca ilustrare a principiului disponibilității, art.5 alin.(2) al Legii R.M. nr.246/2018 dispune că actul notarial se întocmește la cererea părților, dacă legea nu prevede altfel. Astfel, îndeplinirea actelor notariale din oficiu, în opinia noastră, este exclusă. Apreciem că întreaga activitate notarială, adică atât actele notariale, cât și consultațiile juridice notariale, se desfășoară la cererea persoanei³⁹⁵. Cererea este actul de procedură care îl investește pe notarul public cu îndeplinirea actului notarial, obiect al cererii. Îndeplinirea activității notariale la cerere reprezintă un aspect al disponibilității notariale³⁹⁶, adică al disponibilității procesual civile în planul activității notariale.

În vederea îndeplinirii unui act notarial, persoanele interesate trebuie să sesizeze notarul printr-o cerere iar în acest scop, persoana trebuie „să justifice un interes”. Evidențiem că interesul, adică „folosul practic, material sau moral”³⁹⁷ urmărit de persoana care solicit actul notarial, trebuie să îndeplinească, *mutatis mutandis*, cerințele instituite de art.166 alin.(1) din Codul de Procedură Civilă al R.M. și art.33 din Codul de Procedură Civilă al României. Pentru justificarea interesului, părțile trebuie să anexeze acte doveditoare privitor la identitatea și calitatea lor, precum și orice alte acte solicitate de notar. Cererea trebuie adresată în scris și va cuprinde elementele necesare pentru identificarea părților și determinarea actului juridic solicitat.

³⁹⁵ Boar F.-A., Bolduț D.-D., Dorog A.-V., Negrilă D. Legea notarilor publici. Comentariu pe articole (coord. I.-F.Popa, A.-A.Moise). București: Solomon, 2016, p.254.

³⁹⁶ Popa I.-F., Popa A.-A. Drept notarial. Organizarea activității. Statutul notarului. Proceduri notariale. București: Universul juridic, 2013, p.53.

³⁹⁷ Teohari D.N., Eftimie M., în G.Boroi (coord.). Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole. Volumul I. Articolele 1-455, ediția a 2-a. București: Hamangiu, 2016, p.103.

În doctrină s-a apreciat că notarul, după ce a verificat dacă părțile au respectat condițiile cerute de lege, trebuie să dea o rezoluție prin care să încuviințeze îndeplinirea operațiunii notariale solicitate prin cerere³⁹⁸. Practica nu a mai reținut această procedură, dat fiind că art.84 din Legea nr.36/1995 stabilește că îndeplinirea actului notarial se constată prin încheiere.

Prin *redactarea înscrisurilor* se urmărește exprimarea clară și neechivocă a voinței părților, precum și evitarea oricăror lipsuri sau inadvertențe ce ar fi capabile să producă prejudicii părților sau să dea naștere unor eventuale litigii. Într-un sens, prin „redactare” a înscrisurilor înțelegem operațiunea de formulare a clauzelor viitorului *negotium*³⁹⁹. În alt sens, prin „redactare” a înscrisurilor înțelegem operațiunea materială de întocmire efectivă a înscrisului, ca *instrumentum*⁴⁰⁰. Termenul „redactare” folosit în art.79 alin.(1) al Legii nr.36/1995 și în art.19 al Legii R.M. nr.246/2018 acoperă ambele sensuri.

Atât legislatorul moldovean, cât și cel român nu definesc înscrisurile, dar se limitează la enumerarea acestora. Astfel, în conformitate cu art.137 alin.(1) din Codul de Procedură Civilă al R.M., se consideră înscris orice document, act, convenție, contract, certificat, scrisoare sau alt material ce permite citirea informației care se referă la circumstanțe importante pentru soluționarea cauzei și care pot confirma veridicitatea lor. Înscrisurile mai sunt definite în doctrină ca obiecte ale lumii înconjurătoare, pe care este redată o informație relevantă⁴⁰¹. Înscrisurile care provin de la autoritățile publice (certificatul de căsătorie, de naștere, de deces, hotărârile judecătorești, sentințele etc.) se numesc oficiale, iar înscrisurile care provin de la particulari (recipise, testamente olograf, scrisori etc.) sunt neoficiale⁴⁰².

În **România**, redactarea înscrisurilor cu conținut juridic este prevăzută în Capitolul II din Legea nr.36/1995, art.12 alin.(1) lit.(a) și art.79 alin.(1). În doctrină s-a menționat că redactarea înscrisurilor cu conținut juridic nu prezintă caracterile unei proceduri notariale veritabile și a fost introdusă în activitatea notarială din cauza necunoașterii prevederilor legale de majoritatea cetățenilor⁴⁰³. Aceste lipsuri sunt completate de către notarul public.

Redactarea înscrisurilor cu conținut juridic la solicitarea părților, așa cum este stipulat de art.12 lit.(a) al Legii nr.36/1995 din România și de art.11 alin.(1) al Legii R.M. nr.246/2018, nu corespunde neapărat unui act de autoritate publică, fiind mai degrabă expresia unei consultații juridice scrise⁴⁰⁴. Deși legea prevede că redactarea înscrisurilor se îndeplinește la „solicitarea părților”, apreciem că

³⁹⁸ Leș I. Implicațiile noului Cod de procedură civilă și ale Legii nr.202/2010 asupra procedurilor notariale. În: Dreptul (România), 2011, nr.5, p.13-14.

³⁹⁹ Комментарий законодательства Российской Федерации о нотариате / под ред. д.ю.н., проф. Д.Я.Малешина. Москва: Статут, 2018, p.199.

⁴⁰⁰ Winkler K. Beurkundungsgesetz Kommentar, ed. a 19-a. München: C.H.Beck, 2019, p.456.

⁴⁰¹ Комментарий законодательства Российской Федерации о нотариате / под ред. д.ю.н., проф. Д.Я.Малешина. Москва: Статут, 2018, p.211.

⁴⁰² Prisac A. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Chișinău: Cartea juridică, 2019, p.469-470.

⁴⁰³ Pillebout J.-F., Yaigre J. Droit professionnel notarial. Pratique notariale. Paris: Lexis Nexis, 2015, p.154.

⁴⁰⁴ Boar F.-A., Bolduț D.-D., Doros A.-V., Negrilă D. Legea notarilor publici. Comentariu pe articole (coord. I.-F.Popa, A.-A.Moise). București: Solomon, 2016, p.29.

părțile pot să redacteze singure conținutul înscrisului ce doresc a-l autentifica, notarul public fiind garantul legalității actelor întocmite trebuie să se încredințeze de respectarea condițiilor legale de formă și fond, prin aceasta putând aduce orice modificări necesare. Dacă partea nu este de acord cu modificările aduse de notar și stăruie pentru păstrarea conținutului inițial, notarul public va refuza întocmirea actului, dând în acest sens o încheiere de respingere motivată.

Credem că notarul public ar trebui să redacteze el însuși toate actele juridice supuse procedurii autentificării. Doar așa notarul public poate avea certitudinea că principiile legalității și imparțialității sunt respectate, întrucât nu există pericolul de a omite sau de a elimina din proiectul înscrisului redactat de părți anumite formulări.

Verificarea autenticității semnăturilor părților și a altor participanți la îndeplinirea actului notarial se manifestă în aceea că persoanele semnează în fața notarului, respectiv, notarul este sigur că documentul a fost semnat de persoana identificată.

Prevederi detaliate cu privire la semnarea actelor notariale sunt prevăzute în art.15 al Legii R.M. nr.246/2018 și în Regulamentului cu privire la modul de îndeplinirea actelor notariale și completare a registrelor notariale, aprobat prin Ordinul Ministrului Justiției al R.M. nr.95/2008⁴⁰⁵. În conformitate cu dispozițiile actelor normative nominalizate, actele notariale se semnează de către părți sau de reprezentanții acestora. Actul notarial constituit din mai multe file necesită a fi cusut, numerotat și sigilat. Numărul de exemplare ale actului notarial nu poate depăși numărul părților actului juridic, plus unul, care se va păstra în arhiva notarului. În acest sens, Regulamentul nr.95/2008 recomandă ca persoanele ce semnează actul notarial să-și scrie numele și prenumele cu mână proprie, în cazul în care semnătura nu le include. Actele notariale se semnează, de regulă, cu cerneală de culoare albastră.

În doctrină este pusă în discuție problema erorilor și a falsurilor în actele notariale. S-a recomandat acordarea posibilităților legale pentru notari de a dispune efectuarea expertizei documentelor, accesul nerestricționat al notarului la registrele publice, precum și obligarea notarilor de a efectua înregistrarea video a acțiunilor notariale asupra cărora există suspiciuni⁴⁰⁶. S-a propus chiar modificarea legii penale prin instituirea răspunderii penale a notarilor pentru întrebuițarea cu rea-voință a atribuțiilor profesionale⁴⁰⁷. O asemenea recomandare, în opinia noastră, este logică și oportună, deoarece uneori, obiect al actelor notariale pot fi sume importante. Prin instituirea pârghiilor legale de control va fi posibilă prevenirea unor eventuale escrocherii.

Cerințele față de documentele prezentate și față de actele notariale sunt stipulate în art.17 al Legii R.M. nr.246/2018. Potrivit normei legale nu pot fi primite pentru îndeplinirea actelor notariale

⁴⁰⁵ Regulamentul cu privire la modul de îndeplinirea actelor notariale și completare a registrelor notariale, aprobat prin Ordinul Ministrului Justiției al R.M. nr.95 din 28.02.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.63-65.

⁴⁰⁶ Рассохина А.А., Остроухова В.В. Проблемы нотариального удостоверения сделок. În: Молодой ученый (Federația Rusă), 2017, nr.9, p.238-240.

⁴⁰⁷ Комментарий законодательства Российской Федерации о нотариате, под редакцией Д.Я.Малешина. Москва: Статут, 2018, p.121.

documentele care au ștersături, adăugiri, cuvinte șterse sau alte corectări nespecificate. Notarul trebuie să verifice dacă actul juridic corespunde prevederilor legale și dacă au fost respectate condițiile de valabilitate ale acestuia, inclusiv conformitatea conținutului acestuia cu intențiile reale ale părților.

O regulă care necesită a fi respectată de persoana care desfășoară activitatea notarială constă în explicarea pentru participanți a conținutului actului notarial, drepturile și obligațiile lor, avertizarea despre consecințele actului notarial îndeplinit. În lumina art.20 al Legii R.M. nr.246/2018, actul juridic întocmit, înainte de a fi semnat, se prezintă părților pentru a face cunoștință cu conținutul acestuia. După aceasta notarul este obligat să dea citire în glas textul actului juridic, apoi întreabă părțile dacă cele cuprinse în actul juridic exprimă voința lor. Exteriorizarea consimțământului părților se face printr-o declarație și se confirmă prin semnătură (art.20 alin.(2) al Legii R.M. nr.246/2018).

În doctrină s-a apreciat că consimțământul este principalul element care vine să contribuie la încheierea tuturor actelor juridice, considerent din care el constituie suportul volitiv ce vine să legitimeze existența actului juridic⁴⁰⁸. Drept argument al acestei afirmații ne poate servi norma de la art.314 din Codul civil al R.M. care stabilește că actul juridic se consideră neîncheiat în cazul în care esența consimțământului nu poate fi determinată cu certitudine. Chiar dacă legiuitorul nu a utilizat în dispoziția sus-citată termenul „act inexistent”, totuși a fi considerat neîncheiat de către legislație ar însemna că un astfel de act juridic lipsește și nu poate produce careva efecte juridice. În virtutea acestei reglementări, considerăm că pentru procedura notarială această exigență legală are o semnificație mult mai impunătoare, deoarece dacă la actele juridice civile este posibil ca ulterior să se înlăture aceste dificultăți ale voinței autorului, atunci în materie de acte notariale, unde efectele se produc de pe poziția de autoritate publică a notarului, asemenea dificultăți nu pot fi înlăturate atât de ușor, întrucât implică și răspunderea penală notarului.

Pentru ca consimțământul să fie valabil și voința persoanei să dobândească valoare juridică, consimțământul trebuie să întrunească cumulativ următoarele condiții: să emane de la o persoană cu discernământ, să fie exteriorizat, să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice, să nu fie alterat de vreun viciu de consimțământ⁴⁰⁹. În cazul persoanelor cu dizabilități fizice, notarul este obligat să respecte dispozițiile art.20 alin.(3)-(6) din Legea R.M. nr.246/2018. Anexele care fac parte integrantă a actului notarial se citesc și se transmit participanților pentru a lua cunoștință cu ele.

Analizând elementele structurale ale consimțământului în contextul procedurii notariale, am stabilit că legiuitorul moldovean nu a inclus în norme de la alin.(2) art.312 al Codului civil toate condițiile de valabilitate ale consimțământului, explicația fiind, probabil, în faptul că exteriorizarea

⁴⁰⁸ Bănărescu Iu. Succesiunea testamentară în legislația Republicii Moldova. Studiu monografic. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.196.

⁴⁰⁹ Bănărescu Iu., op.cit., p.198.

voinței a fost inclusă, cu titlu de element definitiv, în alin.(1) al aceluiași articol. Pentru a evita apariția unor dificultăți, propunem completarea normei de la alin.(2) art.312 al Codului civil cu condiția ce vizează exteriorizarea voinței, respectiv norma de la acest alineat va avea următoarea redacție: „*Consimțământul este valabil dacă voința este exteriorizată în modul stabilit de lege, provine de la o persoană cu discernământ, este exprimat cu intenția de a produce efecte juridice și nu este viciat*”.

Girul de autentificare și certificatul notarial. Art.24 al Legii R.M. nr.246/2018 stabilește că la autentificarea actelor juridice, legalizarea copiilor și semnăturilor de pe documente și traduceri, pe documentele respective se aplică *girul de autentificare*. În limbaj uzual, girul semnifică mijlocul sau actul prin care cineva garantează pentru acțiunile, cinstea sau angajamentele cuiva (în latină - gira, în germană - giro)⁴¹⁰. În comerțul bancar girul reprezintă semnătura pusă pe dosul unei cambii, prin care semnatarul își asumă răspunderea achitării, alături de debitor sau prin care proprietarul cambiei o transmite altuia⁴¹¹.

În doctrină s-a specificat că girul de autentificare este inscripția prin care notarul atribuie unui document (fapt juridic) o forță juridică prevăzută de lege; forma materializată a acțiunii notariale⁴¹². S-a recomandat chiar abolirea expresiei „gir de autentificare” din limbajul notarial, motivând că aceasta va permite excluderea unor confuzii de fapt existente. Or, inscripția notarului este numită de autentificare inclusiv în cazul când notarul îndeplinește altă procedură notarială decât cea de autentificare (de legalizare, de certificare). Ca urmare, în societate poate apărea o confuzie referitor la forța juridică a actului juridic, luând în considerație faptul că în urma oricărei din procedurile notariale se va aplica girul de autentificare și nu de legalizare sau de certificare⁴¹³.

În Republica Moldova, modelele girurilor de autentificare pentru actele notariale și certificatele notariale au fost aprobate prin Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.59 din 27.02.2019 cu privire la aprobarea modelelor girurilor notariale și ale certificatelor notariale⁴¹⁴ și parțial, prin Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.394 din 29.09.2005⁴¹⁵. Girurile de autentificare pot fi utilizate și de alte persoane care desfășoară activitate notarială conform competenței stabilite prin Legea R.M. nr.246/2018.

Toate actele notariale, acțiunile și procedurile notariale, inclusiv încheierile notariale, toate plățile notariale și taxele de stat încasate se înscriu în registre speciale. Registrele necesare pentru

⁴¹⁰ Torricelli-Chrifi S. La pratique notariale, source du droit. Paris: Defrénois, 2015, p.177.

⁴¹¹ Porchy-Simon S. Droit civil. Les obligations, 11e édition. Paris: Dalloz, 2018, p.76.

⁴¹² Pistruga V. Forma notarială a actului juridic. Actul notarial. Girul de autentificare. În: Materialele conferinței cu participare internațională „Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate și perspective”, dedicată aniversării a 80 de ani de la naștere a profesorului V.Volcinschi. Chișinău: CEP USM, 2014, p.203.

⁴¹³ Pistruga V., op.cit., p.204.

⁴¹⁴ Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.59 din 27.02.2019 cu privire la aprobarea modelelor girurilor notariale și ale certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.76-85.

⁴¹⁵ Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.394 din 29.09.2005 cu privire la aprobarea girurilor de autentificare și a certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.135-138.

desfășurarea activității notariale, forma, conținutul registrelor și modul de completare a acestora se aprobă de către Ministerul Justiției al R.M. De asemenea, Ministerul Justiției ține Registrul electronic al dosarelor succesoriale și testamentelor, precum și Registrul procurilor. Modul de îndeplinire a lucrărilor de secretariat în activitatea notarială se stabilește de către Ministerul Justiției la propunerea Camerei Notariale.

Procedura de autentificare a actului notarial finalizează odată cu aplicarea de către notar a semnăturii și sigiliului. Fără aceste atribute, actul notarial nu obține forța juridică specială. Adicional, față de anumite acte juridice legiuitorul a instituit condiții suplimentare, precum: verificarea împuternicirilor reprezentantului, verificarea raporturilor de rudenie, verificarea existenței dreptului de proprietate la persoana care înstrăinează etc.

4.2. Particularități de întocmire a unor categorii de acte notariale

În art.11 alin.(1) al Legii R.M. cu privire la procedura notarială nr.246/2018 legiuitorul enumeră o serie de acte și acțiuni notariale ce pot fi îndeplinite de către notar, fără a limita însă posibilitatea ca notarul public să poată fi însărcinat și cu alte competențe.

Cu titlu de comparație, în România, art.12 al Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995⁴¹⁶ (în continuare, Legea nr.36/1995) conține un număr mai redus de acte și acțiuni notariale decât cele prevăzute în Legea R.M. nr.246/2018. Pe de altă parte, unele acte procedurale stipulate în Legea nr.36/1995 din România nu sunt menționate în legislația din Republica Moldova. De exemplu, „activitățile fiduciare” la care se referă art.12 lit.(f) al Legii nr.36/1995 denotă faptul că notarii publici români, alături de instituțiile financiare și de avocați, pot avea calitatea de fiduciari. Notarii publici din Republica Moldova nu au asemenea competențe.

Un alt act notarial ce nu este reglementat de legislația notarială din Republica Moldova este certificatul european de moștenitor consacrat în art.12 lit.(q) al Legii nr.36/1995 din România. Această atribuție a fost pusă în sarcina notarilor publici din România relativ recent, prin Legea nr.206/2016 pentru completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.119/2006 privind unele măsuri necesare pentru aplicarea unor regulamente comunitare de la data aderării României la Uniunea Europeană⁴¹⁷, în vederea respectării normelor Regulamentului (UE) nr.650/2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor⁴¹⁸.

⁴¹⁶ Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36 din 12.05.1995. Republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, 2018, nr.237.

⁴¹⁷ Legea nr.206 din 07.11.2016 pentru completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.119/2006 privind unele măsuri necesare pentru aplicarea unor regulamente comunitare de la data aderării României la Uniunea Europeană, precum și pentru modificarea și completarea Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995. În: Monitorul Oficial al României, 2016, nr.898.

⁴¹⁸ Regulamentul (UE) nr.650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 04.07.2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în

Deși legiuitorul, în art.11 alin.(1) al Legii R.M. nr.246/2018 stabilește categoriile actelor notariale ce pot fi efectuate de către notari, articolul nominalizat poate fi interpretat extensiv, deoarece lit.(v) stabilește că notarul este în drept să îndeplinească orice alte acte și acțiuni prevăzute de actele normative. Întrucât numărul actelor și acțiunilor notariale nu poate fi concretizat într-o lege și întrucât notarul poate autentifica diverse acte la solicitarea părților, legislatorul a indicat că notarul este în drept să întocmească și să îndeplinească orice acte și acțiuni prevăzute de actele normative. De exemplu, norma de la art.11 alin.(2) al Legii R.M. nr.246/2018 stabilește că notarii pot da și *consultații juridice* în materie notarială, altele decât cele privind conținutul actelor pe care le întocmesc.

Consultația juridică notarială și consilierea. Legiuitorul din Republica Moldova nu a dezvăluit norma legală și nu a oferit detalii cu privire la conotația semantică a noțiunii „consultații juridice”. Din acest punct de vedere, o abordare explicită a consultațiilor juridice notariale găsim în Legea nr.36/1995 din România, legiuitorul reglementând subiectul respectiv în articolele 2, 13, 77 alin.(5), 78 alin.(2) și 84 din Lege, iar obligația de consiliere este prevăzută de articolele 9 și 79 alin.(1) din Lege.

În legătură cu aceasta, unii autori români au delimitat noțiunile „consultație juridică” și „obligație de consiliere”. Astfel, *I.Popa* și *A.-A.Moise* au relevat că pentru consultațiile juridice acordate de notarul public este necesară încasarea unui onorariu, pe când obligația de consiliere însoțește în toate cazurile îndeplinirea unei alte proceduri notariale⁴¹⁹. Consultațiile juridice, scrise sau verbale, acordate de notarul public vizează încheierea altor acte juridice decât cele asupra cărora s-a aplicat vreuna dintre procedurile notariale⁴²⁰. Altfel spus, toate explicațiile și sfaturile pe care notarul public le oferă beneficiarilor în cadrul unei proceduri notariale fac parte din obligația legală de consiliere și nu sunt consultații juridice.

În Ghidul de practică notarială elaborat de Uniunea Națională a Notarilor Publici din România este menționat că consultația juridică scrisă a notarului poartă „semnătura și sigiliul notarului, elementele de identificare ale biroului notarial și numărul de înregistrare din registrul de consultații”⁴²¹. În ce ne privește, apreciem că acordarea de consultații juridice notariale necesită multă prudență din partea notarului public, dată fiind insuficiența de reglementare legală.

Consilierea se realizează în lumina art.79 alin.(1) al Legii nr.36/1995 prin îndeplinirea următoarelor obligații de către notarul public: obligația de a desluși raporturile juridice dintre părți cu privire la actul pe care vor să-l încheie, obligația de a verifica dacă scopul pe care îl urmăresc este în

materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2012, L 201, p.102-134.

⁴¹⁹ Popa I.-F., Popa A.-A. Drept notarial. Organizarea activității. Statutul notarului. Proceduri notariale. București: Universul juridic, 2013, p.181.

⁴²⁰ Boar F.-A., Bolduț D.-D., Doros A.-V., Negrilă D. Legea notarilor publici. Comentariu pe articole (coord. I.-F.Popa, A.-A.Moise). București: Solomon, 2016, p.29.

⁴²¹ Ghid de practică notarială elaborat de Uniunea Națională a Notarilor Publici din România. București: Notarom, 2011, p.11.

conformitate cu legea, precum și obligația de a da părților îndrumările necesare asupra efectelor actului juridic. Suntem de opinia că aceste obligații trebuie îndeplinite consecutiv de către notarul public.

Deoarece în România și în Republica Moldova se atestă o insuficiență a literaturii de specialitate pe acest segment de cercetare, am apelat la doctrina germană. Cercetătorii germani au ajuns la concluzia că obligația de consiliere este o obligație profesională a notarului, care trebuie îndeplinită personal de către acesta, chiar dacă niciuna dintre părți nu îi solicită în mod expres⁴²². Intensitatea consilierii depinde de volumul de informații care trebuie comunicat și explicat părții pentru ca aceasta să-și exprime consimțământul pe deplin informată⁴²³. În același timp, notarul public trebuie să acorde atenție sporită persoanelor neexperimentate, deoarece acestea au nevoie de o consiliere mai riguroasă. De exemplu, notarul public poate să ofere un volum de informații mai redus unui avocat decât unui medic, întrucât cel dintâi are un nivel de cunoștințe juridice ridicat⁴²⁴. Protejând partea nepricepută sau lipsită de experiență, notarul public asigură „egalitatea de arme” între părțile actului notarial⁴²⁵.

Obligația de consiliere se naște direct din efectul legii, face parte integrantă din exercițiul funcției notariale și este imperativă, în sensul că solicitanții procedurilor notariale nu îl pot exonera pe notar de executarea ei⁴²⁶. În cadrul consilierii pe care o acordă, notarul public nu este obligat să explice părților efectele juridice ale fiecărei clauze cuprinse în actul notarial, el fiind obligat doar să dea îndrumările necesare, adică să dea explicații numai cu privire la efectele acelor clauze care necesită explicitări⁴²⁷. S-a menționat și faptul că în cuprinsul obligației de consiliere nu intră aspecte legate de alte ramuri de drept, ci doar cele legate de ramura dreptului privat⁴²⁸.

Anumite neclarități ridică norma de la art.78 alin.(2) al Legii nr.36/1995 din România, care stabilește că consultațiile date de notarul public se oferă și *pe bază de contract cu durată determinată*. Putem afirma cu convingere că nu poate fi vorba de un contract de muncă, deoarece notarului public îi este interzisă desfășurarea unei activități salarizate. Apreciem că legiuitorul român se referă la un contract de drept civil, care are ca obiect consultații juridice notariale. Credem că, prin încheierea unui astfel de contract, notarul public se supune principiului de drept civil al egalității părților. În acest caz, răspunderea pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea defectuoasă a obligației de a oferi consultații juridice urmează a fi angajată pe temei contractual, iar calitatea de profesionist a notarului public funcționează ca o cauză de agravare a răspunderii, astfel cum rezultă din art.1.358 al Codului civil român și art.2018 din Codul civil al R.M.

De regulă, competențele materiale indicate în art.11 alin.(1) al Legii R.M. nr.246/2018 sunt

⁴²² Eylmann H., Vaasen H.-D. Bundesnotarordnung, Beurkundungsgesetz. Kommentar, ed. a 4-a. München: C.H.Beck, 2016, p.877.

⁴²³ Grziwotz H., Heinemann J. Beurkundungsgesetz Kommentar, ed. a 3-a. Köln: Carl Heymanns, 2018, p.132.

⁴²⁴ Winkler K. Beurkundungsgesetz Kommentar, ed. a 19-a. München: C.H.Beck, 2019, p.456.

⁴²⁵ Eylmann H., Vaasen H.-D., op.cit., p.881.

⁴²⁶ Limmer P., Hertel Ch., Frenz N., Mayer J. Würzburger Notarhandbuch, ed. a 5-a. Köln: Carl Heymanns, 2018, p.213.

⁴²⁷ Winkler K., op.cit., p.462.

⁴²⁸ Grziwotz H., Heinemann J., op.cit., p.134.

fiecare reglementate în detaliu în secțiuni ale aceleiași legi. Există însă și atribuții, al căror regim este dezvoltat în alte acte normative. De exemplu, numirea custodelui sau a administratorului (curatorului special) pentru conservarea bunurilor din masa succesorală este reglementată în articolele 2412-2418 din Codul civil al R.M.

Cea mai importantă secțiune a activității notariale este **autentificarea înscrisurilor**. Sunt considerate autentice înscrisurile care dobândesc putere juridică numai după legalizarea lor la biroul notarial. Potrivit art.30 alin.(2) al Legii R.M. nr.246/2018, la categoria înscrisurilor autentice se atribuie: declarația de acceptare sau de renunțare la moștenire, contractele de înstrăinare (donație, schimb, vânzare etc.) a bunurilor imobile, procurile, testamentele, alte acte pentru care legislația stabilește forma autentică.

Autentificarea înscrisului presupune că notarul este responsabil de conținutul înscrisului și urmărește ca acesta să corespundă legislației⁴²⁹. Pentru ca un înscris notarial să poată fi considerat autentic, trebuie ca, pe lângă instrumentarea actului de către notar cu respectarea condițiilor de competență materială și teritorială, să fie respectată condiția ca procedura parcursă să fie cea a autentificării⁴³⁰, adică să satisfacă cele patru elemente indicate în art.90 alin.(2) al Legii nr.36/1995: stabilirea identității părților, consimțământul specializat, semnătura părților și data înscrisului.

Procedura notarială de autentificare este complexă, notarul fiind obligat să constate mai multe fapte juridice, prevăzute de lege. Numai în rezultatul expertizării pozitive a tuturor faptelor juridice, notarul poate să aplice girul de autentificare pe actul juridic. La solicitarea părților, pot fi autentificate orice acte juridice pentru care nu este prevăzută autentificarea notarială obligatorie. În acest context, persoana care desfășoară activitate notarială are obligația de a explica persoanelor sensul și importanța înscrisului și de a verifica conformitatea conținutului lui cu intențiile reale a subiecților.

În doctrina din Republica Moldova este întâlnită opinia că autentificarea notarială a unui act juridic nu ar fi egală cu aplicarea girului de autentificare pe acest act. Mai mult decât atât, în scopul de a nu crea confuzii în societate referitor la denumirea procedurilor notariale, s-a propus abolirea expresiei „gir de autentificare” din limbajul notarial⁴³¹.

Dispoziții legale cu referire la autentificarea actelor juridice sunt prevăzute în Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială, Capitolul III, intitulat „Autentificarea actelor juridice”. În textul de lege legislatorul a stipulat norme privitoare la autentificarea: stabilirea regimului proprietății comune a soților (art.33), tranzacției rezultate din mediere (art.35), contractului de vânzare-cumpărare a imobilelor în curs de construire (art.36), procurii (art.37), contractelor privind organizarea și

⁴²⁹ Marcadié D., Mion B., Moussinet M.-N. La formalisation des actes notariés. Pratique notariale. Paris: Litec Lexis Nexis, 2016, p.37.

⁴³⁰ Vasilescu P. Drept civil. Obligații. București: Hamangiu, 2012, p.379.

⁴³¹ Pistruga V. Forma notarială a actului juridic. Actul notarial. Girul de autentificare. În: Materialele conferinței cu participare internațională „Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate și perspective”, dedicată aniversării a 80 de ani de la nașterea profesorului V.Volcinschi. Chișinău: CEP USM, 2014, p.197.

desfășurarea licitațiilor de către notar (art.39), desfacerea căsătoriei prin acordul soților (articolele 41-42), investirea cu formulă executorie a actelor notariale (art.43), testamentelor (articolele 44-45). În România, reglementări asemănătoare găsim în Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995, la Capitolul V, Secțiunea 2, denumită „Autentificarea înscrisurilor”, articolele 90-101. Legiuitorul român a prevăzut norme generale cu referire la autentificarea actelor juridice.

Privitor la **autentificarea acordurilor de mediere**, procedura respectivă nu prezintă vreo particularitate, notarul instrumentator din Republica Moldova urmând să o îndeplinească conform dispozițiilor generale din Legea R.M. nr.137/2015 cu privire la mediere⁴³², iar notarul public din România, potrivit art.77 alin.(3) al Legii nr.36/1995, Legea privind medierea și organizarea profesiei de mediator nr.192/2006⁴³³ și art.232 din Regulamentul de aplicare a Legii nr.36/1995⁴³⁴.

În baza unei cercetări detaliată a reglementărilor la acest capitol, putem constata faptul că pe de o parte, în România normele juridice cu privire la procedura de mediere notarială sunt bine elaborate, iar pe de altă parte, în Republica Moldova lipsește mecanism juridic special care să acorde notarilor pârghiile necesare pentru autentificarea acordurilor de mediere. Singura dispoziție legală în acest sens este prevăzută în art.35 al Legii R.M. nr.246/2018 și se referă la autentificarea tranzacțiilor rezultate dintr-o mediere, în care rolul de mediator l-a avut o altă persoană decât notarul public.

Procedura succesorală notarială ocupă un loc vast în cadrul activității notariale, iar lipsa unui bun suport legal al acesteia atrage atenția multor teoreticieni și practicieni care depun eforturi pentru ameliorarea situației actuale din Republica Moldova și România. Este adevărat, că această instituție juridică, departe de a fi perfectă, prezintă neajunsuri și inconsistențe, datorate atât imperfecțiunilor legislative, cât și unei practici conturate pe alocuri eronate⁴³⁵.

În doctrina juridică procedura succesorală a fost definită drept acel ansamblu de reguli cu caracter complex, îndeplinite fie de către organele notariale, fie de către instanțele judecătorești, potrivit cărora se stabilește compunerea masei succesoriale, numărul și calitatea moștenitorilor, întinderea drepturilor acestora, se întocmește actul de împărțire a moștenirii și se eliberează certificatul de moștenitor⁴³⁶. Într-o altă definiție, procedura succesorală notarială este procedura necontencioasă la care se recurge de către moștenitori când între aceștia nu există diferențe cu privire la calitatea de succesori, la compunerea masei succesoriale și la cota care revine fiecărui moștenitor din masa succesorală⁴³⁷.

⁴³² Legea R.M. cu privire la mediere nr.137 din 03.07.2015. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr.224-233.

⁴³³ Legea nr.192 din 16.05.2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator. În: Monitorul Oficial al României, 2006, Partea 1, nr.441.

⁴³⁴ Regulamentul de aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995, din 24.07.2013. În: Monitorul Oficial al României, 2013, nr.479.

⁴³⁵ Georgescu M. Procedura succesorală notarială. În: Revista științifică „Pro Excelsior” (România), 2009, nr.1, p.23.

⁴³⁶ Zăvoi A.P. Certificatul de moștenitor și posibilitatea înscrierii ca succesori a persoanelor decedate la momentul eliberării acestuia. În: Revista de Științe Juridice (România), 2006, nr.4, p.53.

⁴³⁷ Beuran O.-R. Aspecte comparative între procedura succesorală notarială și procedura succesorală judiciară. Rezumatul tezei de doctorat. Sibiu, 2011, p.3.

În funcție de caracterul contencios sau necontencios al procedurii succesoriale, aceasta îmbracă două forme: notarială și judiciară. Notarii publici au competența de a instrumenta și soluționa cauzele numai în măsura în care există acordul moștenitorilor⁴³⁸. Pe de altă parte, procedura succesorală judiciară manifestă caracter contencios. Moștenitorii apelează în instanța de judecată ori de câte ori nu există înțelegere deplină cu privire la aspectele succesoriale. Comparativ cu cea notarială, procedura judiciară durează mai mult și implică costuri mai ridicate.

Reglementarea procedurii succesoriale notarială o găsim în Capitolul V al Legii R.M. nr.246/2018 (articolele 68-83). Legislatorul moldovean a prevăzut care sunt actele necesare la deschiderea procedurii succesoriale, inclusiv declarația de acceptare a moștenirii și condițiile de eliberare a certificatului de moștenitor. Dispoziții legale mai ample privind actele notariale utilizate la etapa procedurii succesoriale găsim în articolele 102-119 din Legea României nr.36/1995.

Îndeplinirea procedurii succesoriale este de competența primului notar sesizat, care a înregistrat dosarul succesoral în Registrul electronic al dosarelor succesoriale și testamentelor, în conformitate cu prevederile art.11 alin.(3) lit.(a) al Legii R.M. nr.246/2018. În cazul moștenirilor succesive, moștenitorii pot alege pe oricare dintre notarii care desfășoară activitate pe teritoriul ultimului domiciliu al celui ce a lăsat moștenirea (art.11 alin.(3) lit.(a), (b) al Legii R.M. nr.246/2018). Evidența unică a dosarelor succesoriale se ține în Registrul electronic al dosarelor succesoriale și testamentelor, aflat în gestiunea Ministerului Justiției al R.M. (art.25 alin.(3) din Legea R.M. nr.246/2018).

Cu titlu de comparație, în vechea legislație a Republicii Moldova, deschiderea dosarelor de moștenire ținea exclusiv de competența notarului în circumscripția căruia a avut ultimul domiciliu defunctul⁴³⁹. Dacă în circumscripția respectivă activau câțiva notari, moștenitorii erau în drept să-și aleagă notarul la care să prezinte cererea de acceptare a moștenirii.

În **România**, la îndeplinirea atribuțiilor conferite de lege, notarul public are competență generală, cu excepțiile stabilite în art.10 din Legea nr.36/1995. Procedura succesorală notarială este de competența notarului public din biroul notarial situat în circumscripția teritorială a judecătorei în care defunctul a avut ultimul domiciliu; în cazul moștenirilor succesive, moștenitorii pot alege competența oricăruia dintre birourile notariale din circumscripția teritorială a judecătorei în care și-a avut ultimul domiciliu acela dintre autorii care a decedat cel din urmă.

Deschiderea procedurii succesoriale este acțiunea notarului de intentare a procedurii succesoriale în vederea asigurării transmiterii patrimoniului succesoral către moștenitori. Îndeplinirea procedurii notariale de deschidere a succesiunii nu constituie o condiție a acceptării moștenirii, ci numai un mod de constatare oficială a acestei acceptări⁴⁴⁰.

⁴³⁸ Beuran O.-R., op.cit., p.3-4.

⁴³⁹ Mocanu E. Comentariul la Legea cu privire la notariat nr.1153-XV din 11.04.1997. Chișinău: Arc, 1999, p.75.

⁴⁴⁰ Bănărescu Iu. Locul și momentul deschiderii procedurii succesoriale. În: Revista științifică „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria Științe sociale, 2017, nr.8 (108), p.74.

Pentru deschiderea procedurii succesorală, notarul verifică în prealabil dacă procedura succesorală nu a fost deschisă anterior (art.70 alin.(1) al Legii R.M. nr.246/2018). Procedura succesorală notarială se deschide în baza cererii, în care solicitantul va comunica pe proprie răspundere numele, prenumele, ultimul domiciliu al defunctului, data aflării despre deschiderea moștenirii, cercul de moștenitori, alte date pertinente. Procedura succesorală se consideră deschisă din momentul obținerii de către notar a confirmării de înregistrare a dosarului succesoral în Registrul electronic al dosarelor succesorală și testamentelor.

Legea R.M. nr.246/2018 cuprinde și alte reglementări privitoare la procedura succesorală, precum: autentificarea și revocarea testamentului (art.44), autentificarea testamentului din numele persoanei analfabete sau cu dizabilități fizice (art.45), primirea testamentului olograf la păstrare (art.65).

După cum s-a menționat, notarul este figura centrală, fiind investit prin lege pentru desfășurarea procedurii succesorală necontencioase (cu unele excepții). În art.70 alin.(2) al Legii R.M. nr.246/2018 este stabilit că notarul, primind informația despre decesul persoanei, deschide procedura succesorală în baza declarației scrise a oricăruia dintre succesibili, a creditorilor masei succesorală, a legatarilor, a executorilor testamentari, a autorităților tutelare, organelor fiscale, precum și a oricărei alte persoane care justifică un interes legitim. Pentru comparație, în **România**, art.68 din Legea nr.36/1995 prevede că procedura succesorală notarială se deschide, după caz, la cererea oricărei persoane interesate, a procurorului, precum și a secretarului Consiliului local al localității în raza căruia defunctul și-a avut ultimul domiciliu, atunci când are la cunoștință că moștenirea cuprinde bunuri imobile. Astfel, *putem concluziona că în Republica Moldova, cercul persoanelor care sunt în drept a depune cereri în vederea deschiderii procedurii succesorală notariale este mai extins decât în România.*

Un aspect particular al procedurii succesorală notariale, ce o deosebește de celelalte proceduri, este legat de competența de soluționare a procedurii succesorală notariale. În România, potrivit dispozițiilor art.10 din Legea nr.36/1995, notarul public are competențe generale cu excepția procedurii succesorală notariale care este de competența notarului public din biroul notarial amplasat în circumscripția teritorială a judecătorei în care și-a avut ultimul domiciliu defunctul. În cazul succesiunilor succesive moștenitorii poate alege biroul notarial din circumscripția teritorială a judecătorei în care și-a avut ultimul domiciliu persoana care a decedat cea din urmă. La acestea se adaugă competența de soluționare a succesiunilor persoanelor decedate cu ultimul domiciliu în străinătate, dar care dețin bunuri pe teritoriul României, situație în care competența de soluționare a procedurii revine notarului public în a cărei circumscripție se află bunul cel mai important ca valoare.

În Republica Moldova, conform principiilor de competență, actul notarial poate fi întocmit de către persoană la orice notar, indiferent de locul de trai, cetățenie etc. Pe cale de excepție, unele

acte notariale pot fi efectuate numai de către notarul ce are licență pentru activitate în circumscripția respectivă. Astfel, în conformitate cu art.11 alin.(3) al Legii R.M. nr.246/2018, la competența specială se atribuie următoarele acte și acțiuni notariale: a) procedura succesorală notarială este de competența notarului care își desfășoară activitatea pe teritoriul locului deschiderii succesiunii; b) în cazul moștenirilor succesive, moștenitorii pot alege pe oricare dintre notarii care desfășoară activitate pe teritoriul ultimului domiciliu al celui ce a lăsat moștenirea; c) actele de protest al cambiilor și al cecurilor se întocmesc de către notarul care desfășoară activitate pe teritoriul unde se află debitorul; d) eliberarea duplicatului de pe actul notarial se face de către notarul în a cărui arhivă se păstrează originalul acestuia; e) în alte cazuri prevăzute de lege.

În situația în care există pericol de înstrăinare, pierdere, înlocuire sau distrugere a bunurilor succesoriale, notarul public poate pune bunurile sub sigiliu, fie să le predea unui *custode*, întocmind un proces-verbal de predare. Aici trebuie de concluzionat că atribuțiile administratorului (curatorului special) se disting de cele ale custodelui prin simplul fapt că acesta din urmă dobândește și detenția materială a bunurilor⁴⁴¹. Nu s-ar putea susține însă, că numirea curatorului este valabilă exclusiv în cazul în care există indicii că succesiunea este vacantă⁴⁴². Notarul public poate să numească un curator special pentru apărarea drepturilor moștenitorilor eventuali cât timp moștenirea nu a fost acceptată⁴⁴³ sau dacă succesibilul nu este cunoscut.

Certificarea unor fapte prevăzute de lege este o categorie specifică de acțiuni notariale. Prin certificarea de fapte pe cale notarială, un anumit fapt este confirmat de notarul public, după ce a luat cunoștință prin propriile simțuri⁴⁴⁴. În toate cazurile este vorba despre un fapt, chiar și când legea se referă la certificarea unui produs⁴⁴⁵. *A contrario*, notarul nu poate fi sesizat pentru constatarea existenței ori a inexistenței unui drept. Această prerogativă aparține instanței de judecată în condițiile articolelor 281-285 din Codul de Procedură Civilă al R.M. și art.35 din Codul de Procedură Civilă al României.

Certificarea unor fapte de către persoana abilitată cu activitatea notarială este posibilă numai în cazurile prevăzute de lege. Astfel, în articolele 51-57 al Legii R.M. nr.246/2018 sunt stipulate șase fapte care pot fi certificate: a) faptul aflării persoanei în viață; b) faptul aflării unei persoane într-un anumit loc; c) timpul prezentării înscrisului; d) faptul că persoana, ca urmare a unei somații sau notificări, s-a prezentat ori nu într-o anumită zi și la o anumită oră la sediul biroului notarului, precum și declarația acesteia; e) conținutul paginilor web, programelor sau al altor produse informatice; f) timpul preluării datelor din registrele de publicitate, ținute în formă electronică. Pentru comparație,

⁴⁴¹ Boar F.-A., Bolduț D.-D., Doros A.-V., Negrilă D. Legea notarilor publici. Comentariu pe articole (coord. I.-F.Popa, A.-A.Moise). București: Solomon, 2016, p.12.

⁴⁴² Baias Fl., Chelaru E., Constantinovici R. Noul Cod civil. Comentariu pe articole (coord. I.Macovei). București: C.H.Beck, 2012, p.1161-1162.

⁴⁴³ Baias Fl., Chelaru E., Constantinovici R., op.cit., p.1180-1181.

⁴⁴⁴ Pillebout J.-F., Yaigre J. Droit professionnel notarial. Pratique notariale. Paris: Lexis Nexis, 2015, p.87.

⁴⁴⁵ Boar F.-A., Bolduț D.-D., Doros A.-V., Negrilă D. Legea notarilor publici. Comentariu pe articole (coord. I.-F.Popa, A.-A.Moise). București: Solomon, 2016, p.721-722.

subliniem că în Legea R.M. nr.1543/2002 (abrogată) erau indicate patru fapte care putea fi certificate de către notar: aflarea persoanei în viață, aflarea persoanei într-un anumit loc, identității persoanei cu persoana înfățișată în fotografie, timpului prezentării documentului (articolele 70-72).

În conformitate cu art.52 al Legii R.M. nr.246/2018, persoana care desfășoară activitate notarială este în drept să certifice faptul că o persoană se află în viață, precum și faptul că o anumită persoană se află într-un anumit loc. Certificarea faptului că un minor se află în viață și într-un anumit loc, se face la cererea reprezentanților lui legali la prezentarea documentului cu fotografia care certifică identitatea minorului. De asemenea, persoana care desfășoară activitate notarială poate să certifice identitatea unei persoane cu persoana înfățișată în fotografie la prezentarea de către această persoană a documentului cu fotografia sa. După certificarea faptelor sus-menționate, persoanei interesate i se eliberează certificatul confirmator. În fine, persoana care desfășoară activitate notarială este în drept să certifice timpul când i-a fost prezentat un anumit document. Girul de autentificare a acestui fapt se face pe document, indicându-se persoana care l-a prezentat.

Având în vedere că legea oferă, de principiu, posibilitatea certificării oricărui fapt, ni se pare important ca notarul, în afară de a constata faptul prin propriile sale simțuri, să fie și în stare să-l înțeleagă în deplina sa semnificație. De aceea, propunerea noastră este ca certificarea oricărui fapt de către notar să se poată realiza doar dacă această constatare nu necesită o pregătire de specialitate în domeniul respectiv. Cu siguranță, nu este de dorit ca notarului public să i se ceară, de pildă, certificarea unei situații de fapt de ordin medical ori contabil. Anume pentru a înlătura situațiile de acest fel, legiuitorul a optat în art.51 alin.(2) lit.(g) al Legii R.M. nr.246/2018, pentru exprimarea: „certificarea altor fapte care nu sunt date în competența exclusivă a altor organe”.

Vom interpreta, totuși, art.51 alin.(2) lit.(g) al Legii R.M. nr.246/2018 în sensul (mai larg) în care se referă, de fapt, nu doar la o competență juridică propriu-zisă a altor organe de a certifica anumite fapte, ci la prerogativele decurgând din lege a anumitor persoane (de exemplu, medicii) de a confirma o anumită situație de fapt ca urmare a unor constatări personale.

A doua condiție este ca faptul să poată fi constatat personal de notarul public, deci notarul trebuie să perceapă faptul cu propriile sale simțuri (*ex propriis sensibus*). Condiția este deosebit de importantă, mai ales că legea nu distinge după cum faptul care se poate certifica este dat de un eveniment pozitiv sau negativ⁴⁴⁶. Astfel, la o primă vedere s-ar putea solicita și certificări precum, certificarea faptului că o persoană nu a vizionat niciodată un anumit film. Însă o asemenea situație de fapt nu poate fi constatată de către notar, deoarece ea nu se poate verifica personal de acesta.

Faptele pe care notarul public din România este competent să le certifice sunt enumerate în Legea nr.36/1995. Anterior modificării aduse prin Legea nr.77/2012, faptele erau limitativ

⁴⁴⁶ Tainmont F., Van Boxtael J.-L. Tapas de droit notarial. Paris: Larcier, 2016, p.83.

reglementate, ceea ce conducea la dificultăți practice, de vreme ce extinderea nu putea, de regulă, să opereze, intrându-se în conflict cu nevoile participanților la circuitul juridic⁴⁴⁷. În consecință, cu ocazia schimbărilor normative, legiuitorul a conceput o reglementare mai laxă a procedurii. Practic, așa cum se desprinde din art.148 alin.(1) lit.(g) al Legii nr.36/1995, notarul public poate certifica orice fapte a căror certificare nu este dată în competența exclusivă a altor organe.

Considerăm judicios punctul de vedere exprimat în urma unui caz din practica judiciară conform căruia: „Cât privește atestarea apartenenței unei persoane la o anumită religie, din punctul nostru de vedere, o asemenea procedură nu intră în competența notarului public”⁴⁴⁸. Autorii „Culegerii de practică notarială” au considerat apartenența la o religie ca fiind un fapt și notarul nu ar fi competent să constate, întrucât ar exista în această privință competența „exclusivă a altor organe”. Credem că condiția de a fi în prezența unui fapt nu este îndeplinită, cel puțin din perspectiva activității notariale, întrucât religia se manifestă cu precădere în forul interior ar persoanei, fiind imposibil de certificat.

Prezintă interes că competența materială a notarului public din România de a certifica fapte este prevăzută și de art.12 al Legii nr.36/1995, la fel ca majoritatea procedurilor notariale. Acest articol însă, în mod bizar, acordă certificărilor două litere distincte: lit.(d) („certificarea unor fapte, în cazurile prevăzute de lege”), respectiv lit.(o) („certificarea etapelor procedurale ale licitațiilor și/sau ale rezultatelor acestora”). În realitate, în ambele situații este vorba despre certificarea unor fapte, procedura fiind similară.

Deducem că în Republica Moldova și România notarul public nu deține competențe de fixare și certificare, la solicitarea persoanei lezate în drepturi, a informației defăimătoare din rețelele de socializare, paginile web, programele de calculator, aplicațiile de telefonie mobilă, bazele de date în materia tehnologiilor informaționale, informații care, dacă nu vor fi conservate rapid și nu vor fi certificate în modul corespunzător, pot fi ușor lichidate (șterse) de către autor. Având certificarea existenței informației defăimătoare, persoana lezată în drepturi va putea să utilizeze informațiile cu titlu de probă în instanța de judecată.

În problema respectivă, art.51 alin.(2) lit.(e) din Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială stabilește în mod limitativ că notarul poate să certifice, în baza cererii, *conținutul paginilor web, programelor sau al altor produse informatice*. O dispoziție normativă asemănătoare găsim în Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 din România. Conform art.149 alin.(1) lit.(f) al Legii nr.36/1995, notarul public poate să certifice fapta pe care o constată personal: *certificarea site-urilor, programelor informatice sau a altor produse, dacă aceste certificări nu sunt date, prin lege, în competența altor organe*.

⁴⁴⁷ Moise A.-A. Privire asupra certificărilor de fapte reglementate de Legea nr.36/1995. În: Revista „Pandectele Române”, 2011, nr.8, p.136-137.

⁴⁴⁸ Rotaru D., Dunca D. Culegere de practică notarială. Spețe comentate, Volumul I, București: Notarom, 2013, p.230.

Am constatat că în România, dar și în Republica Moldova, circulația cambială a fost și este redusă în comparație cu nivelul de dinaintea celui de-al doilea război mondial. Cu toate acestea, există sisteme de drept în care protestul este, în mod exclusiv, în competența notarului, precum: Ungaria, Republica Cehă sau Portugalia⁴⁴⁹. Facem precizarea că în Republica Moldova protestul cambiei se efectuează, în principal, prin Legea cambiei nr.1527/1993⁴⁵⁰, iar în România prin Legea nr.58/1934 asupra cambiei și biletului la ordin⁴⁵¹. Nu vom insista cu detalii legate de instrumentarea actelor de protest, de vreme ce literatura de specialitate din această materie a analizat suficient de amănunțit orice aspect care ar putea interesa⁴⁵². În plus, incidența în activitatea notarială a actelor de protest este deosebit de redusă. De exemplu, în România, la nivelul anului 2014 au fost instrumentate pe cale notarială 96 de proteste, numărul total de notari fiind de 2339⁴⁵³.

Privim critic norma de la art.62 (certificarea actului de protest al cambiilor) și norma de la art.63 (certificarea actului de protest al cecurilor în caz de neplată) din Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială. Mai mult decât atât, prezintă interes faptul că în art.78 al Legii R.M. nr.1453/2002 (abrogată) era stipulată o normă care prevedea posibilitatea certificării actului de protest de mare. Practica notarială din alte state ne dovedește că astfel de acte notariale nu se întocmesc de către notari, întrucât solicitările din partea populației lipsesc. Aducem exemplul că în România, care este un stat cu tradiții maritime, actul de protest de mare nu este reglementat.

Manifestă interes că în România, notarul public poate certifica un număr mai mare de fapte. În afară de faptele care pot fi certificate în Republica Moldova, notarul public român poate să certifice o serie de alte fapte, precum: faptul că o persoană, ca urmare a unei somații sau notificări, s-a prezentat ori nu într-o anumită zi și la o anumită oră într-un anumit loc; rezultatele tombolelor, tragerilor la sorți, concursurilor, loteriilor publicitare, organizate de entități autorizate în conformitate cu acte normative speciale; certificarea site-urilor, programelor informatice, altor produse; certificarea acelor fapte care nu sunt date în competența exclusivă a altor organe. În încheierea de certificare se va menționa ora constatării, precum și fapta care se certifică (art.149 din Legea nr.36/1995).

Notarul public mai poate să certifice, la cerere, conform art.150 din Legea nr.36/1995, procesele-verbale sau hotărârile organelor colegiale ale oricăror forme asociative, printr-o încheiere în care se vor menționa data și locul întrunirii, precum și faptul semnării procesului-verbal sau a hotărârii de către unul ori mai multi dintre participanți. În vederea certificării proceselor-verbale și hotărârilor, notarul public stabilește calitatea și identitatea semnatarilor acestora.

⁴⁴⁹ Căpățînă O. Competența notarilor publici de a întocmi proteste cambiale. În: Revista de Drept Comercial (România), 1995, nr.4, p.10-11.

⁴⁵⁰ Legea cambiei nr.1527 din 22.06.1993. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr.10.

⁴⁵¹ Legea nr.58 din 01.05.1934 asupra cambiei și biletului la ordin (România), <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/18> (vizitat 12.05.2020).

⁴⁵² Dunca D., Rădulescu G., Cicic A. Întocmirea protestului unor titluri de valoare (cambia, biletul la ordin și cecul) și refuzul de executare ca alternativă a protestului. În: Buletinul Notarilor Publici (România), 2015, nr.6, p.42-43.

⁴⁵³ Dunca D., Rădulescu G., Cicic A., op.cit., p.56.

Precizăm că în România, situația s-a schimbat odată cu apariția modificărilor prin Legea nr.77/2012⁴⁵⁴, de vreme ce art.148 alin.(1) lit.(g) din Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 permite notarului certificarea oricăror fapte care nu sunt date în competența exclusivă a altor organe. Or, certificarea unor fapte nu înseamnă altceva decât că mențiunea notarului din încheierea de certificare despre îndeplinirea acelor fapte face probă deplină până la înscrierea în fals.

Anterior Legii nr.77/2012, certificarea de fapte se putea instrumenta doar în cazuri limitativ prevăzute de lege, iar în prezent, domeniul ei de aplicare se extinde foarte mult. Astfel, potrivit art.148 din Legea nr.36/1995, notarul public poate certifica următoarele fapte pe care le constată personal: a) faptul că o persoană se află în viață; b) faptul că o persoană se află într-un anumit loc; c) faptul că persoana din fotografie este aceeași cu persoana care cere certificarea; d) faptul că o persoană, ca urmare a unei somații sau notificări, s-a prezentat ori nu într-o anumită zi și la o anumită oră într-un anumit loc, precum și declarația acesteia; e) rezultatele tombolilor, tragerilor la sorți, concursurilor, loteriilor publicitare, organizate de entități autorizate în conformitate cu acte normative speciale, dacă nu sunt date, prin lege, în competența altor organe; f) certificarea site-urilor, programelor informatice sau a altor produse, dacă nu sunt date, prin lege, în competența altor organe; g) certificarea altor fapte care nu sunt date în competența exclusivă a altor organe.

În legătură cu aceasta, în literatura de specialitate s-a menționat că, de *lege lata*, nimic nu împiedică notarul public să facă diverse constatări în încheierea de autentificare, care vor avea caracter autentic⁴⁵⁵. Aceasta chiar dacă constatările la care se face referire în art.148 alin.(1) lit.(g) din Legea nr.36/1995 nu ar fi în mod necesar obligatorii pentru desfășurarea procedurii de autentificare.

Procedurile de legalizare sunt proceduri prin care se oferă autenticitate (de aici și problema terminologică) unor anumite aspecte determinate de lege. Însă caracter autentic există nu doar în procedura de autentificare ori în cea de legalizare, dar și în alte proceduri notariale, după caz.

În Republica Moldova procedurile de legalizare sunt reglementate de Legea R.M. nr.246/2018, în art.11 alin.(1) lit.(g) *legalizarea semnăturilor de pe documente* și lit.(h) *legalizarea semnăturii traducătorului sau interpretului autorizat*. Problema principală este că în legislația ambelor state nu se înțelege pe deplin care este diferența între procedura legalizării și cea a autentificării. Teoretic, legalizarea semnăturii ar trebui să fie ceea ce în alte state este cunoscut drept *certification of signatures* și prin care obțin caracter autentic semnăturile părților, nu și conținutul înscrisului⁴⁵⁶. Autoritatea care certifică (legalizează) semnătura nu își asumă vreo responsabilitate pentru corectitudinea legală a înscrisului, ci doar certifică autenticitatea semnăturilor.

Privitor la legalizarea semnăturilor traducătorului sau a interpretului autorizat (art.11 alin.(1)

⁴⁵⁴ Legea nr.77/2012 pentru modificarea și completarea Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 2012, nr.386.

⁴⁵⁵ Popa I., Moise A.-A. Drept notarial, op.cit., p.205.

⁴⁵⁶ Revillard M. Droit international privé et européen, pratique notariale. Paris: Defrénois, 9-e édition, 2018, p.98.

lit.(h) al Legii R.M. nr.246/2018), apreciem că întreaga responsabilitate cu privire la exactitatea traducerii aparține traducătorului (interpretului). De fiecare dată când notarul trebuie să legalizeze semnătura traducătorului, autorizația acestuia necesită a fi verificată⁴⁵⁷. Legea nu ne oferă reperi normative pentru a stabili în ce anume trebuie să conștie respectiva verificare, dar se poate considera că aceasta se realizează prin prezentarea autorizației, precum și prin verificarea prezenței traducătorului (interpretului) pe lista persoanelor autorizate de Ministerul Justiției.

În **România**, dispozițiile privind legalizarea semnăturilor traducătorului au fost inserate în art.152 al Legii nr.36/1995. Credem că articolul nominalizat este amplasat într-un mod necorespunzător în subsecțiunea intitulată „Efectuarea și legalizarea traducerilor”. Efectuarea traducerilor și legalizarea traducerilor sunt două proceduri notariale care trebuie percepute distinct, chiar dacă, din rațiuni de tehnică normativă, legiuitorul le reglementează împreună⁴⁵⁸. Astfel, efectuarea și certificarea traducerilor se referă doar la situația în care notarul este el însuși traducător și interpret autorizat de Ministerul Justiției. *De facto*, notarul public se ocupă numai de certificarea semnăturii traducătorului, nu și de efectuarea traducerii. În acest context, credem că mai corectă este formularea „efectuarea și certificarea traducerilor”, dată de legiuitorul moldovean în art.11 alin.(1) lit.(l) al Legii R.M. nr.246/2018.

Prezintă interes că legiuitorul român pare să tolereze și ipoteza în care persoana care a efectuat traducerea nu este autorizată. Potrivit art.15 alin.(1) din Legea nr.178/1997⁴⁵⁹ și art.150 alin.(4) CPC Român, dacă nu există un traducător autorizat pentru limba în care sunt redactate înscrisurile, se pot folosi traducerile realizate de persoane de încredere care cunosc acele limbi. Și în acest caz, semnătura traducătorului se legalizează.

Pe de altă parte, din textul normei de la art.22 alin.(2) al Legii R.M. nr.246/2018 vedem că notarul are dreptul să efectueze personal și sub răspundere proprie traducerea unui anumit act, dacă el posedă limba străină. Aici, în mod evident, apar mai multe neclarități, deoarece verbul „a poseda” poate avea sensuri diferite⁴⁶⁰, iar legislația nu oferă răspuns la întrebările: cine stabilește dacă un notar posedă o limba străină? este necesară prezentarea vreunui document care să certifice nivelul de cunoaștere a limbii străine de către notar?

O altă acțiune notarială este **eliberarea duplicatului** după actul notarial original. Duplicatul este un înscris care are același conținut și care produce aceleași efecte precum înscrisul original,

⁴⁵⁷ Moise A.-A. Necesitatea reformării regimului juridic al traducătorilor și al interpreților. În: Dreptul (România), 2011, nr.4, p.112.

⁴⁵⁸ Moise A.-A. Despre incidența înscrisurilor întocmite într-o limbă străină în cadrul procedurilor notariale. În: Buletinul Notarilor Publici (România), 2009, nr.2, p.30-31.

⁴⁵⁹ Legea nr.178 din 04.11.1997 pentru autorizarea și plata interpreților și traducătorilor folosiți de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiției, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Direcția Națională Anticorupție, de organele de urmărire penală, de instanțele judecătorești, de birourile notarilor publici, de avocați și de executori judecătorești. În: Monitorul Oficial al României, 1997, nr.305.

⁴⁶⁰ Cebotari V. Probleme actuale ale aplicării normelor privind traducerea și legalizarea documentelor de către notar. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Seria științe socio-umane, 2009, nr.IX, p.106.

dar care este lipsit de semnăturile celor care au încheiat acel înscris⁴⁶¹. Duplicatul are aceeași forță probantă ca și înscrisul original (art.155 alin.(3) al Legii nr.36/1995, respectiv art.285 CPC Român), precum și aceeași forță executorie (art.100 al Legii nr.36/1995).

Manifestă interes că în Republica Moldova, actul notarial autentificat se întocmește într-un număr de exemplare care corespunde numărului de părți, plus un exemplar pentru arhiva notarului. Toate exemplarele actului notarial se semnează de către părți și au aceeași putere juridică (art.23 al Legii R.M. nr.246/2018). O altă situație există în **România**, întrucât părțile nu primesc un exemplar original al înscrisului autentic. Originalul înscrisului se întocmește într-un singur exemplar și se păstrează în arhiva notarului. Părțile, în schimb, primesc câte un duplicat de pe actul original (art.97 alin.(4) al Legii nr.36/1995).

Pentru că a dat preeminență duplicatului, legiuitorul român lasă impresia că a fost preocupat să limiteze cât mai mult circulația actelor notariale autentificate ce poartă semnăturile părților. Mai mult decât atât, Legea nr.36/1995 și Regulamentul de punere în aplicare a Legii nr.36/1995 nu fac precizări în legătură cu situația în care notarul care a instrumentat actul notarial nu mai este în funcție. În acest caz, apreciem că eliberarea duplicatului se va face de către notarul public în a cărui arhivă se află actul în original. Dacă actele originale se află în arhiva Camerelor Notarilor Publici, credem că eliberarea duplicatelor se poate face de către un notar public desemnat de către Cameră. Ipoteza noastră este susținută și de dispozițiile art.155 alin.(4) din Legea nr.36/1995, text potrivit căruia competența eliberării duplicatelor de pe actele emise de notariatele de stat sau de alte organe cu activitate notarială aparține instituției care a preluat arhiva acestora.

Duplicatul actului notarial nu este același lucru cu actul reconstituit. Actele care au dispărut fără a mai fi rămas un exemplar original se reconstituie la cerere. Reconstituirea se face de către notarul public în condițiile art.157 al Legii nr.36/1995. În sistemul fostului notariat de stat, reconstituirea (refacerea) înscrisurilor notariale era doar de competența instanțelor judecătorești⁴⁶². Soluția Legii nr.36/1995 este mult mai rațională, de vreme ce reconstituirea presupune un element contencios doar uneori, iar nu ca regulă⁴⁶³. În condițiile în care părțile se înțeleg, este firesc pentru ele să își poată rezolva problema pe cale amiabilă.

Desfacerea căsătoriei pe calea procedurii notariale este rar întâlnită pe mapamond. Doar câteva din statele lumii, precum Portugalia, Federația Rusă ori Danemarca, au mai adoptat aceste proceduri, pe care le regăsim în legislațiile moldovenească și română. În majoritatea statelor însă,

⁴⁶¹ Boar F.-A., Bolduț D.-D., Doros A.-V., Negrilă D. Legea notarilor publici. Comentariu pe articole (coord. I.-F.Popa, A.-A.Moise). București: Solomon, 2016, p.769.

⁴⁶² Hilsenrad A., Rizeanu D., Zirra C. Notariatul de stat, Editura științifică, București, 1964, p.276.

⁴⁶³ Boar F.-A., Bolduț D.-D., Doros A.-V., Negrilă D. Legea notarilor publici. Comentariu pe articole (coord. I.-F.Popa, A.-A.Moise). București: Solomon, 2016, p.773.

singura modalitate de desfacere a căsătoriei a fost și rămâne cea pe cale judecătorească⁴⁶⁴. Avantajele și dezavantajele acestor reglementări au fost dezbătute în doctrina franceză⁴⁶⁵, care a ajuns la concluzia că desfacerea căsătoriei pe cale notarială ar fi în defavoarea soților.

Desfacerea căsătoriei pe cale notarială nu poate fi considerată ca o procedură judiciară, deoarece nu se realizează în fața unei instanțe judiciare și nu presupune decât acordul soților, iar nu și administrarea de probe. Tocmai de aceea, procedura divorțului pe cale notarială nu este supusă reglementărilor din Codul de procedură civilă, ci normelor statuate în Codul familiei și în Codul civil român (art.375-378). În Republica Moldova, desfacerea căsătoriei de către notar este stipulată în articolele 41-42 din Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială.

În **România**, posibilitatea înfăptuirii divorțului pe cale notarială a fost instituită prin Legea nr.202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor⁴⁶⁶. Sediul materiei pentru divorțul prin procedura materială este dat de dispozițiile Codului civil (în special, art.375-378), art.136 alin.(1) al Legii R.M. nr.246/2018, precum și art.267-278 din Regulamentul de aplicare a Legii nr.36/1995. În plus, se cuvin amintite Instrucțiunile privind îndeplinirea procedurii divorțului de către notarii publici⁴⁶⁷, precum și Normele metodologice privind Registrul național notarial de evidență a cererilor de divorț⁴⁶⁸ ținut de Uniunea Națională a Notarilor Publici din România.

Normele procedurale privitoare la divorțul pe cale notarială și administrativă au un caracter novator în dreptul românesc și exprimă o concepție extrem de liberală asupra divorțului⁴⁶⁹. Procedura realizată de notarul public, în baza dispozițiilor cuprinse în art.38¹-38⁴ din Codul familiei, este neîndoielnic o procedură necontencioasă⁵, care se adaugă celorlalte proceduri notariale reglementate prin Legea nr.36/1995.

În prezent, divorțul prin procedură notarială cunoaște două forme: cu sau fără copii minori. Spre deosebire, divorțul prin procedură administrativă, instrumentat de oficiile de stare civilă, nu se poate solicita decât atunci când soții nu au copii minori⁴⁷⁰. Desigur, divorțul prin acordul soților este posibil a fi constatat și de instanța de judecată conform art.929-932 CPC Român. În consecință, conchidem că art.138 alin.(1) al Legii nr.36/1995, în redacția procedura divorțului prin

⁴⁶⁴ Guga (Nagy) O.V. Analiza teoretică și practică a reglementărilor interne ale României în materia divorțului. Sibiu, 2016, p.22.

⁴⁶⁵ Lesbats C., Le Guidec R. Le droit notarial du divorce. Paris: Lexis Nexis, 2017, p.43.

⁴⁶⁶ Legea nr.202 din 25.10.2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor. În: Monitorul Oficial al României, 2010, nr.714.

⁴⁶⁷ Instrucțiuni privind îndeplinirea procedurii divorțului de către notarii publici, aprobate în baza Hotărârii Biroului Executiv al Consiliului Uniunea Națională a Notarilor Publici din România nr.15/2011, www.uniuneanotarilor.ro/files/instructiuni%20divort.doc (vizitat 22.04.2020).

⁴⁶⁸ Norme metodologice privind Registrul național notarial de evidență a cererilor de divorț, ținut de Uniunea Națională a Notarilor Publici din România, www.uniuneanotarilor.ro/files/norme%20pentru%20RNECD.doc (vizitat 22.04.2020).

⁴⁶⁹ Leș I. Implicațiile noului Cod de procedură civilă și ale Legii nr.202/2010 asupra procedurilor notariale. În: Dreptul (România), 2011, nr.5, p.12.

⁴⁷⁰ Baias F.-A., Chelaru E., Constantinovici R., Macovei I. Noul Cod civil. Comentariu pe articole. București: C.H.Beck, 2012, p.402.

acordul soților ține de competența notarului public, în condițiile legii, nu este formulat corect, pentru că ar lăsa de înțeles că procedura divorțului prin acordul soților este doar de competența notarului public. Este de menționat și faptul că Instrucțiunile privind îndeplinirea procedurii divorțului de către notarii publici conțin o serie de texte care derogă nepermis de la dispozițiile Legii nr.36/1995, motiv pentru care nu pot fi privite decât ca având valoare de recomandare.

Apreciem că divorțul prin procedură notarială pare să devină varianta preferată de soții care doresc să desfacă mariajul în condiții de discreție și decență⁴⁷¹. Această procedură a fost reglementată, pe de o parte, pentru a ajuta la degrevarea instanțelor judecătorești, iar pe de altă parte, pentru a oferi soților o posibilitate simplă și mai puțin costisitoare de desfacere a căsătoriei⁴⁷², prin care se asigură o serie de avantaje, precum: celeritate, cheltuieli reduse și confidențialitate⁴⁷³.

În Republica Moldova desfacerea căsătoriei prin procedură notarială a fost introdusă la 01 martie 2019. Art.41 alin.(1) al Legii R.M. nr.246/2018 stabilește că cererea de desfacere a căsătoriei prin acordul soților poate fi depusă la oricare notar în baza acordului soților și în prezența ambilor soți sau în prezența unuia dintre soți dacă anterior notarului i-a fost comunicat acordul autentic al celuilalt soț de desfacere a căsătoriei.

Cererea de divorț se întocmește în scris conform unui model aprobat de Ministerul Justiției al R.M. În situațiile în care nu sunt îndeplinite, cumulativ, condițiile legale prevăzute de Codul familiei al R.M.⁴⁷⁴ pentru desfacerea căsătoriei prin acordul soților, precum și cel puțin în unul dintre cazuri enumerate de art.42 din Legea R.M. nr.246/2018, notarul emite o încheiere de respingere a cererii de desfacere a căsătoriei.

4.3. Persoane abilitate de lege cu dreptul de întocmire a actelor notariale

În Republica Moldova, legislatorul a stabilit expres cazurile când persoanele abilitate de lege sunt competente să exercite funcții notariale. Astfel, în art.8 al Legii R.M. nr.69/2016 cu privire la organizarea activității notarilor este stipulat că notarul se manifestă ca exponent al puterii de stat, împuternicit în modul stabilit de lege în baza licenței și a ordinului de investire cu împuterniciri. Notarul nu este funcționar public, activitatea acestuia nu este activitate de întreprinzător și nici nu poate fi raportată la o astfel de activitate. Poate fi notar persoana care: a) este cetățean al Republicii Moldova cu domiciliul în această țară; b) nu este supusă unei măsuri de ocrotire judiciare sub forma tutelei; c) deține o diplomă de studii superioare de licență în drept sau un act de studii echivalent; d) a efectuat stagiul profesional în condițiile prezentei legi; e) a susținut examenul de

⁴⁷¹ Negrila D. Convenția cu privire la copiii minori încheiată în cadrul divorțului prin procedură notarială. În: Universul Juridic (România), 2016, nr.3, p.19.

⁴⁷² Guga (Nagy) O.V. Analiza teoretică și practică a reglementărilor interne ale României în materia divorțului. Sibiu, 2016, p.16-17.

⁴⁷³ Negrilă D. Divorțul prin procedură notarială. Studii teoretice și practice. București: Universul Juridic, 2014, p.5.

⁴⁷⁴ Codul familiei al R.M. nr.1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48.

calificare pentru admiterea în profesia de notar; f) posedă limba de stat; g) a promovat concursul pentru suplinirea locurilor vacante de notar; h) este apt din punct de vedere medical; i) are o reputație ireproșabilă.

În continuare, prin norma de la art.9 al Legii nominalizate, legiuitorul a prevăzut unele incompatibilități și restricții în activitatea de notar. Astfel, activitatea de notar este incompatibilă cu orice altă activitate sau funcție remunerată, cu excepția: a) activității și funcției didactice și de cercetare științifică; b) activității literar-artistice și publicistice; c) activității de creație tehnico-științifică; d) activității de mediere; f) calității de membru în organele notariale sau în alte organe în care a fost ales de către Camera Notarială sau Ministerul Justiției.

Conform art.11 al Legii R.M. privind procedura notarială nr.246/2018, notarul îndeplinește următoarele acte și acțiuni notariale: a) redactarea înscrisurilor cu conținut juridic, la solicitarea părților; b) autentificarea înscrisurilor; c) procedura succesorală notarială; d) eliberarea certificatului de moștenitor; e) eliberarea certificatelor de proprietate; f) certificarea unor fapte, în cazurile prevăzute de lege; g) legalizarea semnăturilor de pe documente; h) legalizarea semnăturii traducătorului sau interpretului autorizat; i) actele de protest al cambiilor și al cecurilor; j) numirea, în cazurile prevăzute de lege, a custodelui sau a administratorului masei succesoriale; k) legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele; l) efectuarea și certificarea traducerilor; m) transmiterea înscrisurilor persoanelor fizice și juridice altor persoane fizice și juridice și, după caz, eliberarea certificatului; n) primirea în depozit a mijloacelor financiare, documentelor și instrumentelor financiare; o) somarea publică a creditorilor; p) asigurarea probelor; q) organizarea și desfășurarea licitațiilor, certificarea etapelor procedurale ale licitațiilor sau ale rezultatelor acestora; r) desfacerea căsătoriei prin acordul soților; s) eliberarea duplicatelor actelor notariale; t) medierea în condițiile legii; u) investirea cu formulă executorie; v) orice alte acte și acțiuni prevăzute de actele normative. Pentru comparație, apreciem că în Legea R.M. cu privire la notariat nr.1453/2002 (abrogată) exista un compartiment separat (Capitolul IV) cu mențiuni speciale privind competența: notarilor (art.35), oficiilor consulare și a misiunilor diplomatice (art.36), persoanelor cu funcții de răspundere abilitate ale autorităților administrației publice locale (art.37) și registratorilor de stat (art.37/1).

Alte persoane a căror acte pot fi asimilate actelor notariale sunt menționate în art.2227 din Codul civil al R.M., și anume: a) medicul principal, șeful, adjuncții lor în probleme medicale, medicul de serviciu al spitalului, al unei alte instituții medicale, al sanatoriului, directorul sau medicul principal al azilului pentru persoane cu dizabilități și bătrâni; șeful expedițiilor de explorări, expedițiilor geografice și a altor expediții similare; b) căpitanul navei sau aeronavei; c) comandantul (șeful) unității, mării unități, institutului și colegiului militar; d) șeful instituției de privațiune de libertate.

Persoanele indicate în art.2227 din Codul civil al R.M. pot întocmi doar testamente. Necesitatea

întocmirii unor astfel de testamente poate apărea în circumstanțe care fac imposibilă prezentarea testatorului la notar. Pentru ca testatorul să nu se afle în imposibilitate de a testa din cauza impedimentelor generate de împrejurările speciale, legislatorul moldovean, prin articolul citat a stabilit lista instituțiilor și persoanelor cu funcții de răspundere care pot să autentifice testamente în asemenea circumstanțe. Lista persoanelor și instituțiilor indicate este exhaustivă și nu poate fi supusă unei interpretări extinse. Totodată, una din cerințele obligatorii impuse de legiuitor este ca înscrisul autentificat în condițiile art.2227 din Codul civil al R.M., să fie transmis, în termen de două zile, unuia dintre notari care se află în localitatea dată, pentru autentificare în modul prevăzut de lege.

Expunându-ne opinia, reglementarea unor astfel de circumstanțe din către legislatorul moldovean poate avea, ca temei, evitarea abuzurilor din partea persoanelor ale căror acțiuni se asimilează celor autentice, dar nu au pregătirea juridică și nici studiile necesare. Care sunt efectele neexpedierii, în adresa notarului, în termen de două zile, a testamentului întocmit conform art.2227 din Codul civil al R.M., legea nu stabilește. Credem că neexpedierea testamentului către notar, ar putea atrage nulitatea testamentului, cu excepția cazurilor când testamentul, prezentat notarului la data deschiderii succesiunii, corespunde cerințelor unui testament olograf.

În doctrină a fost expusă opinia că este necesar să existe control stringent, pentru a nu pune testatorul, care se află în imposibilitate de a testa la notar, să testeze averea sa unor persoane terțe care nu merită a avea calitatea de moștenitori⁴⁷⁵. Practica ne demonstrează prezența unor astfel de cazuri de succesiune în azilurile de bătrâni.

Spunem că notarul este abilitat cu competențe generale la întocmirea actelor notariale, în timp ce alte persoane au competențe limitate în cadrul activității notariale. În România, notarul public are competențe mai extinse decât în Republica Moldova. Analizând dispozițiile art.12 din Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995, putem constata că în România sunt atribuite în competența notarului public: actele de protest al biletelor la ordin și al cecurilor, activitățile fiduciare, numirea custodelui sau a curatorului special, înregistrarea și păstrarea amprentelor dispozitivelor speciale de marcat, certificarea etapelor procedurale ale licitațiilor și/sau ale rezultatelor acestora, procedura divorțului, lichidarea pasivului succesoral cu acordul tuturor moștenitorilor. Aceste acte notariale nu le găsim reglementate în legislația din Republica Moldova.

O atribuție exclusivă a notarului public din România este că acesta poate să desfășoare, în condițiile legii, activități de agent al Arhivei Electronice de Garanții Reale Mobiliare (art.14 din Legea nr.36/1995). În acest context, prin Titlul IV („Regimul juridic al garanțiilor reale mobiliare”) al Legii nr.99/1999 privind unele măsuri pentru accelerarea reformei economice din

⁴⁷⁵ Cara A. Apărarea drepturilor și intereselor cetățenilor în interiorul și în afara hotarelor teritoriului țării de către alte persoane abilitate de lege de a întocmi acte notariale. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, nr.2, p.76.

România⁴⁷⁶, a instituit un sistem de publicitate a garanțiilor reale mobiliare și a operațiunilor asimilate acestora bazat pe Arhiva Electronică a Garanții Reale Mobiliare, sistem care funcționează potrivit cadrului normativ actual. Reliefăm faptul că în Republica Moldova, sistemul de publicitate electronică a garanțiilor reale mobiliare și a operațiunilor asimilate acestora, se află la etapa incipientă de dezvoltare. Pe de altă parte, putem constata că în Republica Moldova, prin Legea nr.246/2018 privind procedura notarială, în sarcina notarilor au fost atribuite competențe specifice, pe care nu le întâlnim în legislația din România, și anume: transmiterea cererilor persoanelor fizice și juridice altor persoane fizice și juridice, medierea în condițiile legii și investirea cu formulă executorie a actelor notariale.

În cazul apariției necesității de prestare a serviciilor notariale cetățenilor Republicii Moldova în afara țării, funcțiile notariale sunt îndeplinite de lucrătorii serviciului consular. Întrucât numărul cetățenilor aflați peste hotarele statului crește constant, sesizăm importanța apărării intereselor și drepturilor fundamentale prin intermediul oficiilor diplomatice și consulare.

Activitatea notarială a funcționarilor consulari este reglementată de normele dreptului internațional și de normele dreptului intern. Astfel, conform art.5 alin.(f) al Convenției de la Viena din 1963 cu privire la relațiile consulare⁴⁷⁷, funcționarul consular are dreptul să acționeze în calitate de notar sub rezerva ca legislația și reglementările statului de reședință să nu contravină acesteia.

În conformitate cu articolele 90-95 din Legea R.M. nr.246/2018, oficiile consulare și misiunile diplomatice ale Republicii Moldova pot îndeplini următoarele acte notariale: a) autentificarea actelor juridice (testamente, procuri, contracte), cu excepția contractului de înstrăinare a bunurilor imobile și contractului de gaj; b) luarea măsurilor de pază a bunurilor succesoriale; c) legalizarea semnăturilor de pe documente; d) legalizarea copiilor de pe documente; e) efectuarea și legalizarea traducerilor; f) certificarea unor fapte; g) primirea documentelor la păstrare; h) eliberarea duplicatelor actelor notariale pe care le-au întocmit; i) întocmirea protestelor de mare; j) asigurarea probelor.

Evidențiem că în România, Legea nr.36/1995 atribuie misiunilor diplomatice și oficiilor consulare dreptul de a îndeplini un șir de acte notariale care nu pot fi îndeplinite de misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova. Aceste acte notariale sunt: modificarea și lichidarea regimului matrimonial, legalizarea sigiliilor, darea de dată certă înscrisurilor prezentate de părți, precum și autentificarea înscrisurilor, cu excepția actelor juridice între vii cu efect constitutiv sau translativ de proprietate și a actelor privind alegerea, modificarea și lichidarea regimului matrimonial.

Actele notariale pot fi îndeplinite la sediile misiunilor diplomatice sau oficiilor consulare, precum și la bordul navelor și aeronavelor sub pavilion românesc care se află staționate în raza de

⁴⁷⁶ Legea nr.99 din 26.05.1999 privind unele măsuri pentru accelerarea reformei economice. În: Monitorul Oficial al României, 1999, nr.236.

⁴⁷⁷ Convenția de la Viena nr.1963 din 24.04.1963 cu privire la relațiile consulare. În: Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte, 1998, nr.1. În vigoare pentru Republica Moldova din 25.02.1993.

activitate a acestor organe, precum și la domiciliul cetățeanului român ori în alt loc, dacă acest lucru este prevăzut în convențiile internaționale la care România și statul de reședință sunt părți sau legea locală nu se opune (art.18 alin.(5) al Legii nr.36/1995).

Activitatea notarială a consulului are ca scop conferirea incontestabilității documentelor (înscrisurilor) care au o însemnătate juridică, atestând existența unor raporturi juridice primordiale în activitatea economică și socială⁴⁷⁸. Importanța activității notariale pe care o desfășoară un consul constă în faptul că ea legalizează unele raporturi civile private internaționale, care capătă o pondere din ce în ce mai mare în viața și activitatea oamenilor, grație procesului de deschidere a societății și procesului de integrare în Uniunea Europeană.

Însă nu toate împuternicirile exercitate de notar pot fi exercitate și de consul. Un exemplu elocvent în acest sens este legalizarea semnăturii traducătorului. O asemenea competență nu este valabilă pentru consul, întrucât consulul nu poate legaliza semnătura traducătorului străin, care nu este atestat, potrivit legii statului de reședință⁴⁷⁹. Consulul nu are speciamentele de semnătură ale traducătorilor din statul de reședință și partea nu vine la oficiul consular cu traducătorul autorizat, pentru a fi legitimat de consul.

În doctrina moldovenească s-a menționat asupra deosebirilor esențiale între actele notariale întocmite de către notari și actele notariale întocmite de misiunile diplomatice și de oficiile consulare. Problema persistă din motiv că în Legea R.M. nr.1453/2002 cu privire la notariat (abrogată), legislatorul a efectuat o specificare vagă a competenței misiunilor diplomatice și oficiilor consulare la îndeplinirea actelor notariale⁴⁸⁰. Suntem de părere că în art.36 din Legea R.M. nr.1453/2002 (abrogată), legiuitorul din Republica Moldova a utilizat sintagma „misiunile diplomatice și consulare” la general, fără a face deosebire între ele. Subliniem că doar oficiile consulare sunt abilitate de a întocmi acte notariale. Credem că la elaborarea actului normativ nominalizat, legislatorul din Republica Moldova s-a inspirat din legislația României, deoarece în articolele 8 și 18 din Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 a României de asemenea este menționată sintagma „oficiile consulare și misiunile diplomatice”.

Anterior, toate documentele ce erau destinate a fi utilizate peste hotarele Republicii Moldova, erau necesare de a fi legalizate la notar, Ministerul Justiției al R.M., Ministerul Afacerilor Externe al R.M., după care trebuiau prezentate la locul de destinație peste hotarele țării, unde urmau repetat o procedură de legalizaresimilară. Această practică era utilizată nu doar în Republica Moldova, ci și în România. Problema data a fost soluționată prin aderarea României (în

⁴⁷⁸ Cara A. Persoanele care exercită activitate notarială ca gardă la hotarele țării. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, nr.2, p.49.

⁴⁷⁹ Cara A., op.cit., p.49.

⁴⁸⁰ Cara A. Apărarea drepturilor și intereselor cetățenilor în interiorul și în afara hotarelor teritoriului țării de către alte persoane abilitate de lege de a întocmi acte notariale. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, nr.2, p.80.

anul 1999)⁴⁸¹ și a Republicii Moldova (în anul 2006)⁴⁸² la Convenția de la Haga cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine (1961)⁴⁸³.

Din nefericire, prin Legea nr.246/2018 privind procedura notarială, legiuitorul din Republica Moldova a exclus cu desăvârșire competențele notariale pe care le aveau autoritățile publice locale. Cu titlu de comparație, subliniem că în legislația notarială care s-a aplicat pe teritoriul Republicii Moldova până în anul 2018, anumite competențe cu privire la întocmirea actelor notariale aveau persoanele cu funcție de răspundere abilitate ale autorităților administrației publice locale. Astfel, în art.37 al Legii R.M. nr.1453/2002 cu privire la notariat (abrogată) era stipulat că persoanele cu funcție de răspundere abilitate ale autorităților administrației publice locale pot îndeplini următoarele acte notariale: a) legalizarea semnăturilor de pe documente; b) legalizarea copiilor de pe documente; c) luarea măsurilor de pază a bunurilor succesoriale; d) autentificarea testamentelor; e) autentificarea procurilor pentru primirea pensiilor, indemnizațiilor, mijloacelor bănești repartizate acționarilor fondurilor de investiții nemutuale în proces de lichidare, fondurilor de investiții pentru privatizare în proces de lichidare, pentru primirea sumelor indexate la depunerile bănești ale cetățenilor în Banca de Economii, precum și pentru dreptul de înregistrare, transmitere în folosință și înstrăinare a dreptului de proprietate asupra cotelor valorice din bunurile întreprinderilor agricole; f) autentificarea contractelor de înstrăinare (vânzare-cumpărare, donație, schimb) a bunurilor imobile, inclusiv a terenurilor cu destinație agricolă.

Spre deosebire de legislația moldovenească, administrația publică locală din România este înzestrată cu atribuții notariale. Art.17 al Legii nr.36/1995 prevede că secretarii consiliilor locale ale comunelor și orașelor unde nu funcționează birouri ale notarilor publici îndeplinesc, la cererea părților, legalizarea copiilor de pe înscrisuri, cu excepția înscrisurilor sub semnătură privată.

În conformitate cu art.39 alin.(1) lit.(q) al Legii R.M. nr.436/2006 privind administrația publică locală, secretarul consiliului local îndeplinește, sub autoritatea primarului, următoarele atribuții de bază: legalizează semnăturile și copiile de pe documente și ale extraselor din ele, autentifică procurile pentru primirea pensiilor, indemnizațiilor, mijloacelor bănești repartizate acționarilor fondurilor de investiții nemutuale în proces de lichidare silită, fondurilor de investiții pentru privatizare în proces de lichidare silită, pentru primirea sumelor indexate la depunerile bănești ale cetățenilor în „Banca de Economii” S.A. în proces de lichidare silită, precum și pentru dreptul de înregistrare, transmitere în folosință și înstrăinare a dreptului de proprietate asupra cotelor valorice din bunurile întreprinderilor agricole.

⁴⁸¹ Ordonanța nr.66 din 29.08.1999 pentru aderarea României la Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine, adoptată la Haga la 5 octombrie 1961. În: Monitorul Oficial al României, nr.12, 1999.

⁴⁸² Legea R.M. nr.42 din 02.03.2006 pentru aderarea la Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.47-50.

⁴⁸³ Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine, încheiată la Haga la 05.10.1961, <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=52> (vizitat 13.11.2020).

Este relevant faptul că până la modificările din 15 iunie 2018, în art.39 alin.(1) lit.(q) al Legii R.M. nr.436/2006 privind administrația publică locală erau consacrate competențe notariale pentru secretarii consiliilor locale. Aceleași competențe de îndeplinire a actelor notariale aveau secretarul consiliului raional și secretarul consiliului municipal. Această concluzie rezultă din prevederile art.60 alin.(7) al Legii nr.436/2006 care stabilea că secretarului consiliului raional și secretarului consiliului municipal li se aplică, în modul corespunzător, dispozițiile privitoare la secretarul consiliului local.

Prin coroborarea dispozițiilor Legii R.M. nr.436/2006 privind administrația publică locală în redacția până la modificare și normele Legii R.M. nr.1453/2002 cu privire la notariat (abrogată), conchidem că în Republica Moldova, actele care puteau fi autentificate de către secretarii consiliilor local, consiliilor raionale și consiliilor municipale până la data de 15 iunie 2018 au fost: testamentele, procurile, contractele de înstrăinare a bunurilor imobile, inclusiv a terenurilor cu destinație agricolă. Aceste acte notariale aveau importanță în stabilitatea circuitului civil, fiind cele mai frecvente din viața de zi cu zi.

Credem că modificările operate în Legea R.M. nr.436/2006 privind administrația publică locală au fost condiționate de faptul că, în rândul populației existau nemulțumiri legate de insuficiența profesionalismului secretarilor consiliilor locale. Deși Legea R.M. nr.436/2006 impune condiție pentru secretari, ca să fie licențiați în drept sau în administrație publică, în localități rurale este dificil de a găsi persoane competente care să manifeste dorința de a participa la concursul de ocupare a funcției de secretar. Deseori, funcția de secretar este ocupată de persoane fără o pregătire juridică, iar în consecință, din cauza lipsei de profesionalism, se comit erori grave la îndeplinirea actelor notariale. Expunându-ne punctul de vedere, suntem de opinie că legiuitorul din Republica Moldova a procedat corect prin modificarea Legea R.M. nr.436/2006 privind administrația publică locală, iar atribuțiile reduse pe domeniul notarial care în prezent mai sunt delegate secretarilor prin legea nominalizată, necesită a fi excluse.

O altă categorie de persoane care au competențe de întocmire a actelor notariale sunt registratorii în domeniul înregistrării de stat. Conform art.36 alin.(1) al Legii privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali nr.220 din 19.10.2007⁴⁸⁴, *registrator* este persoana împuternicită pentru înregistrarea de stat a persoanelor juridice și întreprinzătorilor individuali. În funcția de registrator se angajează prin concurs persoane licențiate în drept, a căror admitere în profesie se face în baza examenului de calificare. Am constatat că în Republica Moldova și în România tematica registratorilor în domeniul înregistrării de stat a fost puțin cercetată.

Prin Legea nr.246/2018 privind procedura notarială, legiuitorul din Republica Moldova a exclus atribuțiile de întocmire a actelor notariale pentru registratorii organului înregistrării de stat. Subliniem

⁴⁸⁴ Legea privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali nr.220 din 19.10.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.184-187.

că în România, ca și în Republica Moldova, registratorii organului înregistrării de stat nu dispun de competențe notariale. Cu titlu de comparație, vom face mențiune la normele din Legea R.M. nr.1453/2002 cu privire la notariat (abrogată) care, în art.37¹ stipula că registratorii organului înregistrării de stat îndeplinesc acte notariale, precum: a) autentificarea actelor de constituire a persoanelor juridice fondate pe teritoriul Republicii Moldova, precum și a modificărilor și completărilor operate în actele de constituire și în datele înscrise în Registrul de stat al persoanelor juridice; b) legalizarea copiilor de pe actele de constituire a persoanelor juridice, a extraselor din aceste acte și a copiilor de pe certificatele înregistrării de stat din arhiva organului înregistrării de stat.

4.4. Examinarea judiciară a cauzelor cu privire la contestarea actelor notariale

Activitatea notarială este o activitate de drept civil, menită să asigure exercițiul drepturilor persoanelor fizice și juridice. Procedura prin care se desfășoară activitatea notarială, numită și procedura notarială, este parte a procedurii civile și constituie o ramură specială a dreptului procesual civil⁴⁸⁵. Fiind o activitate juridică, procedura notarială este constituită din anumite etape, care, luate în ansamblul, formează un tot întreg de natură procesuală.

În materia dreptului notarial s-a menționat despre existența a trei etape ale procedurii notariale. Prima etapă – declanșarea procedurii notariale, în care se soluționează întrebarea cu privire la posibilitatea îndeplinirii acțiunii notariale. A doua etapă – stabilirea componenței juridice, necesară pentru îndeplinirea acțiunii notariale. A treia etapă – îndeplinirea acțiunii notariale de către notar sau refuzul de a săvârși acțiunea notarială⁴⁸⁶.

Principala caracteristică a procedurii notariale este că aceasta manifestă un caracter nelitigios. Astfel, organele notariale întocmesc acte juridice și oferă consultații juridice notariale, dar în nici un caz nu rezolvă probleme litigioase. În acest sens, cea mai bună dovadă este faptul că litigiile ce decurg din activitatea notarială sunt soluționate de instanțele judecătorești competente.

Termenul „litigiu” ca noțiune juridică, reprezintă orice neînțelegere, conflict, dezacord ivit între două sau mai multe persoane cu privire la modul de realizare al conținutului unui raport juridic, realizarea drepturilor și executarea obligațiilor, ce rezultă din respectivul raport⁴⁸⁷. Natura raporturilor juridice determină și natura litigiilor, cu toate consecințele ce decurg din acesta: competența organelor de jurisdicție de a examina respectivele litigii, procedura de soluționare, căile de atac ale hotărârilor judecătorești, modul de executare a hotărârilor etc. Litigiile mai sunt numite și conflicte, iar apariția lor se instaurează ca o barieră între părți.

Litigiul civil este acea neînțelegere sau acel conflict ivit între subiectele raporturilor juridice

⁴⁸⁵ Amory H., Schyns I., Alain-Charles V. Le notaire, garant de la sécurité juridique. Examen de clauses. Bruxelles: Larcier, 2016, p.76.

⁴⁸⁶ Нусупбекова Ж.Т. Понятие и признаки нотариального действия. În: Известия вузов Кыргызстана (Republica Kîrgîzstan), 2015, nr.5, p.330.

⁴⁸⁷ Brun Ph., Crône R., Poulpiquet J. Responsabilité des notaires, 3-e édition. Paris: Dalloz, 2018, p.144.

civile cu privire la modul cum acestea își exercită drepturile și obligațiile. La starea de litigiu civil se ajunge, de regulă, prin faptele persoanelor obligate care nu dau curs cererilor înaintate de titularii de drepturi ori generează obstacole la îndeplinirea anumitor acte sau fapte juridice⁴⁸⁸. În conformitate cu principiul de drept *nemo esse iudex in sua causa protest* (nimeni nu poate fi judecător în propria sa cauză), orice litigiu civil urmează a soluționat de către organelor de jurisdicție competente.

Persoanele care se adresează notarilor în vederea întocmirii unui act notarial pot pretinde îndeplinirea actului solicitat. Notarul este obligat să îndeplinească actul notarial solicitat când acest act nu cuprinde clauze contrare legii și bunelor moravuri, neputând refuza serviciul solicitat decât pentru motive temeinice (articolele 5, 51 și 56 din Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995). În aceste circumstanțe, legislația stabilește răspunderea civilă a notarilor dacă din vina lor, prin încălcarea obligațiilor profesionale, a fost cauzat un prejudiciu părților (art.38 din Legea nr.36/1995).

Este bine cunoscut că, după natura sa, procedura în acțiunea civilă are un caracter universal, întrucât regulile de examinare a acțiunii civile se aplică nu doar pentru examinarea de către instanță a cauzelor în această procedură, dar și la examinarea cauzelor civile în alte feluri de proceduri, inclusiv în procedura contenciosului administrativ.

În Republica Moldova, până la data de 01 aprilie 2019, normele juridice speciale de examinare a acțiunilor în procedura contenciosului administrativ erau prevăzute, cu precădere, în Legea contenciosului administrativ nr.793/2000⁴⁸⁹. În pofida faptului că legea nominalizată s-a aplicat pe teritoriul Republicii Moldova aproximativ 19 ani, în textul de lege nu erau specificate situațiile concrete în care notarul putea să dețină calitatea de pârât în fața instanțelor de contencios administrativ. Drept consecință, în litigiile civile și de contencios administrativ din Republica Moldova, judecătorii și justițiabilii întâmpinau dificultăți majore legate de stabilirea calității procesuale a notarilor.

După intrarea în vigoarea a Codului administrativ al R.M.⁴⁹⁰, stabilirea calității procesuale a notarilor a devenit o problemă și mai complicată. Cu toate că în Codul administrativ legiuitorul din Republica Moldova a efectuat o sistematizare a tuturor dispozițiilor legale ce țin de procedura administrativă, se constată faptul că în textul de lege au fost omise reglementările cu privire la procedura notarială. Mai mult decât atât, în Codul administrativ lipsesc mențiunile la Legea R.M. cu privire la procedura notarială nr.246/2018. O situație similară putem găsi în Legea R.M. nr.246/2018, în care legiuitorul a evitat să coreleze normele procedurii notariale cu cele ale procedurii de contencios administrativ, fapt care generează concluzia că legislația cu privire la procedura notarială din Republica Moldova necesită modificări esențiale.

⁴⁸⁸ Ghomo G. La responsabilité des notaires. Pour un régime spécifique de responsabilité. Paris: L'Harmattan, 2018, p.96.

⁴⁸⁹ Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.57-58. În prezent este abrogată.

⁴⁹⁰ Codul administrativ al Republicii Moldova nr.CP116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.309-320.

Relevant este faptul că procedurile administrative și procedurile prealabile inițiate până la data intrării în vigoare a Codului administrativ al R.M., care nu au fost finalizate până la abrogarea Legii contenciosului administrativ nr.793/2000, se soluționează conform Legii nr.793/2000.

Reținem că contenciosul administrativ reprezintă acel mecanism legal care este pus la dispoziția fiecărei persoane în scopul apărării drepturilor și intereselor legitime contra actelor abuzive ale autorităților publice. În procedura contenciosului administrativ, de fiecare dată pârât este o autoritate publică sau o autoritatea asimilată acesteia, precum și funcționarul public.

În conformitate cu art.3 alin.(1) lit.(a) al Legii contenciosului administrativ nr.793/2000, obiect al acțiunii în contenciosul administrativ îl constituiau actele administrative, cu caracter normativ și individual, prin care era vătămat un drept recunoscut de lege al unei persoane, emise de autoritățile publice și autoritățile asimilate acestora, precum și nesoluționarea în termenul legal a unei cereri referitoare la un drept recunoscut de lege. Codul de Procedură Civilă al R.M., în art.277, prevede că orice persoană care se consideră vătămată într-un drept, recunoscut de lege, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționare în termen legal a unei cereri se poate adresa instanței judecătorești competente pentru anularea actului, repunerea în drept și repararea prejudiciului. Cu această ocazie, autorul Comentariului la Codul de Procedură Civilă al R.M., *A.Prisac*, a indicat că în contenciosul administrativ, sunt asimilate autorităților publice, persoanele de drept privat care exercită atribuții de putere publică, fiind împuternicite prin lege să presteze un serviciu de interes public, *inclusiv persoanele care prestează servicii notariale*⁴⁹¹.

Obiect al acțiunii în contencios administrativ pot fi actele și acțiunile notariale deja îndeplinite, iar obiectul probațiunii pe cauzele privind legalitatea acțiunilor notariale îndeplinite este totalitatea faptelor și împrejurărilor care confirmă sau combat neconformitatea actului notarial.

În Republica Moldova se constată prezența unei practici incorecte conform căreia, solicitantii actului notarial se adresează Ministerului Justiției pentru a rezolva unele probleme legate de refuzul notarilor de a întocmi acte notariale, iar Ministerul Justiției nu poate ajuta aceste persoane, fiind lipsit de competența respectivă. Cu titlu de comparație, în unele state, precum Franța, Elveția, Italia, Spania etc., problemele apărute între solicitantii actului notarial și notar pot fi rezolvate de către organul independent al puterii de stat⁴⁹². Întrucât persoana care desfășoară activitate notarială îndeplinește actele notariale în numele Republicii Moldova, este evidentă necesitatea instituirii unui organ specializat mixt pentru organizarea și efectuarea controlului din partea statului⁴⁹³. Din motivul că notarii sunt independenți în activitatea notarială (art.2 lit.(b) al

⁴⁹¹ Prisac A. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Chișinău: Cartea juridică, 2019, p.840.

⁴⁹² Turuianu C. Limitele avizului Ministrului Justiției pentru trimiterea în judecată a notarilor publici. În: Dreptul (România), 2000, nr.11, p.107-108.

⁴⁹³ Principiile fundamentale ale sistemului notarial de tip latin, adoptat de Biroul Comisiei de Cooperare Notarială Internațională la 18.01.1986 și de Consiliul Permanent de la Haga din 13-15 martie 1986, art.2.

Legii R.M. nr.246/2018), precum și sunt obligați să păstreze secretul actelor notariale (art.4 alin.(2) al Legii R.M. nr.246/2018), sunt necesare stipulări exhaustive a domeniului de intervenire în activitatea notarială din partea organului public competent.

La momentul actual, în Republica Moldova controlul judecătoresc al actelor notariale se realizează pe calea contenciosului administrativ, cu ocazia judecării cauzelor concrete de examinare a legalității actelor întocmite de către notari⁴⁹⁴. Astfel, persoana care consideră acțiunile notarului în procesul îndeplinirii actului notarial ca ilegale, are dreptul de a le ataca numai la instanța de judecată competentă. Ministerul Justiției al R.M. sau un alt organ public nu sunt în drept să modifice sau să anuleze actul notarial îndeplinit. Ministerul Justiției poate efectua doar supravegherea activității notariale.

Prin dispozițiile art.7 alin.(4) al Legii R.M. nr.246/2018 legiuitorul a stabilit că instanța de contencios administrativ judecă litigiile cu privire la refuzul organelor notariale de a îndeplini anumite acte notariale, precum și verifică legalitatea actelor notariale îndeplinite, cu excepția cazurilor când între persoanele interesate apare un litigiu de drept privat ce decurge din actul notarial contestat, situație în care cauza se examinează în ordinea acțiunii civile. O normă cu caracter asemănător găsim în Legea cu privire la organizarea activității notariale nr.69/2016 care, în art.63 alin.(2), stabilește că refuzul notarului de a îndeplini actul sau acțiunea notarială poate fi contestat în instanța de contencios administrativ.

Aceeași concluzie rezultă din pct.28 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a R.M. nr.10 din 30.10.2009 „Cu privire la practica aplicării de către instanțele de contencios administrativ a unor prevederi ale Legii contenciosului administrativ”⁴⁹⁵ care, în vederea aplicării corecte și uniforme a unor prevederi ale legii contenciosului administrativ a menționat că refuzul de a autentifica anumite acte, de a primi o cerere sau alte acțiuni ale notarului pot fi contestate în ordinea contenciosului administrativ, dat fiind faptul că notarii prestează servicii de interes public. În cazul în care între persoanele interesate apare un litigiu de drept ce decurge dintr-un act juridic notarial autentificat, litigiul se examinează, în ordine contencioasă, de către instanța de drept comun.

Prin urmare, putem conchide că litigiile generate de refuzul notarului de a îndeplini actul sau acțiunea notarială, de a autentifica acte, de a primi cereri, precum și alte acțiuni ale notarului pot fi contestate în instanța de contencios administrativ, iar restul litigiilor în care notarul are calitatea de pârât, reclamant, intervenient sau martor, vor fi soluționate în instanțele judecătorești de drept comun.

Cercetând practica judiciară din Republica Moldova, se desprinde faptul că cel mai frecvent, notarul are calitatea de pârât în dosarele referitoare la succesiune, iar obiectul acțiunii în contencios

⁴⁹⁴ Cara A. Tendințele și perspectivele controlului activității notariale de către organele competente. În: Revista Moldovenească de Drept internațional și Relații internaționale, 2009, nr.3, p.59-60.

⁴⁹⁵ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a R.M. „Cu privire la practica aplicării de către instanțele de contencios administrativ a unor prevederi ale Legii contenciosului administrativ” nr.10 din 30.10.2009. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2010, nr.7-8.

administrativ are mai multe formulări, și anume: recunoașterea ca fiind ilegală decizia notarului public privind refuzul deschiderii procedurii succesoriale pe numele reclamantului, obligarea notarului să deschidă pe numele reclamantului procedura succesorală în urma decesului și să elibereze pe numele său certificat de moștenitor legal asupra patrimoniului succesoral al defunctului, precum și încasarea din contul notarului public în beneficiul său a cheltuielilor de judecată; constatarea faptului acceptării succesiunii prin depunerea declarației la notar în termen, anularea certificatului de moștenitor testamentar pe numele persoanei, ca fiind eliberat ilegal și cu expirarea termenului de adresare, obligarea notarului să-i elibereze certificatul de moștenitor legal asupra bunurilor imobile; obligarea notarului public de a elibera certificatul de moștenitor testamentar, încasarea din contul pârâtului în beneficiul reclamantului a prejudiciului moral, material și cheltuielilor de judecată; constatarea faptului acceptării dreptului de moștenire și obligarea eliberării certificatului de moștenitor legal etc.

În acest context, particularități există cu referire la procedura examinării de către instanțele judecătorești a cauzelor ce țin de prelungirea termenului de acceptare a succesiunii, constatarea faptului acceptării succesiunii și a locului ei de deschidere. Prin Recomandarea nr.63 „Cu privire la procedura examinării de către instanțele judecătorești a cauzelor ce țin de prelungirea termenului de acceptare a succesiunii și constatarea faptului acceptării succesiunii și a locului ei de deschidere”⁴⁹⁶, Curtea Supremă de Justiție a R.M. s-a expus că cererea de prelungire a termenului de acceptare a succesiunii are calea unei acțiuni de drept comun și se va examina de către instanțele judecătorești în procedură contencioasă. În opinia Curții, refuzul notarului la deschiderea procedurii succesoriale în cazul când declarația de acceptare a succesiunii a fost depusă peste termenul stabilit de legislație nu constituie obiect al acțiunii în contencios administrativ în sensul art.3 din Legea contenciosului administrativ nr.793/2000 (abrogată). Expunându-ne punctul de vedere, subliniem că competența materială la examinarea de către instanțele judecătorești a cauzelor ce țin de prelungirea termenului de acceptare a succesiunii, de constatarea faptului acceptării succesiunii și a locului ei de deschidere, a rămas neschimbată. Această categorie de pricini se examinează de către instanțele judecătorești de drept comun în procedura contencioasă.

Dacă o parte din succesorii chemați la succesiune au acceptat-o în termen, acțiunea de prelungire a termenului de acceptare a moștenirii se înaintează împotriva acestora. În situația în care reclamantul este unicul moștenitor și bunurile urmează a fi transmise în proprietatea statului, acțiunea se va îndrepta împotriva statului în calitate de pârât, reprezentat de organul financiar teritorial. O altă situație care se pune în discuție este aceea când succesorul a acceptat în mod tacit moștenirea, intrând în posesiunea

⁴⁹⁶ Recomandarea C.S.J. a R.M. nr.63 „Cu privire la procedura examinării de către instanțele judecătorești a cauzelor ce țin de prelungirea termenului de acceptare a succesiunii și constatarea faptului acceptării succesiunii și a locului ei de deschidere”, publicat pe portalul Curții Supreme de Justiție a R.M. http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=94 (vizitat 03.08.2020).

patrimoniului succesoral sau a unei părți al lui, iar biroul notarial refuză să elibereze certificatul de moștenitor din motivul incertitudinii dovezilor prezentate. Cererea cu privire la constatarea faptului acceptării succesiunii și a locului ei de deschidere va fi judecată de către instanță în ordinea procedurii speciale, conform dispozițiilor Capitolului XXIV CPC al R.M.

Cererea de constatare a acceptării unei succesiuni și a locului ei de deschidere va fi examinată în conformitate cu art.281 alin.(2) lit. f) CPC al R.M. numai în cazul în care organul, care efectuează acțiuni notariale, nu este în drept să elibereze petiționarului certificat de moștenitor din lipsa sau din insuficiența documentelor corespunzătoare necesare pentru confirmarea în procedura notarială a faptului de intrare (aderare) în posesiunea averii successorale. Generalizând cele expuse, conchidem că în dependență de obiectul acțiunii (cererii), pentru prelungire termenului de acceptare a succesiunii moștenitorul este în drept: să înainteze acțiune de prelungire a termenului de acceptarea succesiunii în procedura contencioasă sau să depună cerere de constatare a faptului acceptării unei succesiuni și a locului ei de deschidere în procedură specială.

Într-un alt caz, Curtea Supremă de Justiție a R.M. a relevat că existența altor moștenitori care în condițiile legii ar avea vocație succesorală, însă nu și-au exprimat intenția de a accepta succesiunea nici tacit, nici expres, nu justifică refuzul notarului în eliberarea certificatului de moștenitor legal persoanei care a depus o declarație în acest sens. Or, urmând logica acțiunilor notarului și a instanțelor de judecată ierarhic inferioare, reclamanta ar fi plasată în situația când nu va putea obține certificat de moștenitor și dispune de averea succesorală un termen nedeterminat fiind dependentă de voința și acțiunile celorlalți moștenitori care pot și să nu accepte succesiunea. Astfel, notarul P.B. urmează a elibera reclamantei P.J. certificat de moștenitor legal asupra patrimoniului succesoral rămas după defuncta A.M.⁴⁹⁷

Unele particularități există la stabilirea calității procesuale a persoanelor care prestează servicii notariale, precum: funcționarii oficiilor consulare și misiunile diplomatice, angajații Agenției Servicii Publice, secretarul autorității publice locale. Atât legislația notarială, cât și Hotărârea Guvernului R.M. nr.368 din 28.03.2002 cu privire la aprobarea Statutului Consular⁴⁹⁸ prin dispozițiile lor nu reglementează expres controlul pe calea contenciosului administrativ a activității notariale îndeplinite de oficiile consulare și misiunile diplomatice ale Republicii Moldova. Întrucât aceste instituții sunt asimilate autorităților publice, putem concluziona că ele vor avea calitatea de părât în instanța de contencios administrativ în cadrul litigiilor născute în urma desfășurării activității notariale care le este atribuită prin lege.

În cadrul litigiilor născute în urma desfășurării activității notariale de către persoanele cu

⁴⁹⁷ Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție din 01.08.2018, dosar nr.3ra-931/18. Arhiva Judecătorei Căușeni, sediul central.

⁴⁹⁸ Hotărârea Guvernului R.M. cu privire la aprobarea Statutului Consular nr.368 din 28.03.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.50-52.

funcție de răspundere ale autorităților administrației publice locale, calitatea de pârât o va avea Primăria localității sau, după caz, Consiliul local, conform Legii R.M. privind administrația publică locală nr.436/2006⁴⁹⁹, în ambele cazuri reprezentate de către secretar. Agenția Servicii Publice va avea calitatea de pârât în instanța de contencios administrativ doar în cadrul litigiilor apărute în urma desfășurării activității notariale atribuite prin lege.

Cu titlu de comparație, aducem exemplul că în conformitate cu pct.7 art.244 din Codul de Procedură Civilă al R.M. în redacția din 1964 (abrogat)⁵⁰⁰, plângerile împotriva actelor notariale sau împotriva refuzului de a le îndeplini au făcut parte din categoriile pricinilor procedurii speciale și se examinau în cadrul acestui tip de procedură civilă. Oare este corectă această abordare a legiuitorului pe aceste categorii de cauze? Raporturile juridice între persoana interesată și notar (altă persoană abilitată cu îndeplinirea actelor notariale) sunt de natură publică, și nu de natură privată. În astfel de cazuri, nu este pusă la îndoială că instanța de judecată exercită funcția de control a activității organului notarial. Potrivit art.8 din Legea cu privire la organizarea activității notarilor nr.69/2016, notarul este exponentul puterii de stat, împuternicit în modul stabilit de lege în baza licenței și a ordinului de investire cu împuterniciri. Dispozițiile legislative despre organizarea activității notarilor în Republica Moldova nu lasă nicio îndoială cu privire la statutul juridic public al notarilor.

Prin urmare, legiuitorul a stabilit corect că pricinile privind contestarea refuzului organelor notariale de a îndeplini acte notariale și pricinile privind verificarea legalității actelor notariale îndeplinite se examinează în conformitate cu regulile Secțiunii II subsecțiunii „B” al capitolului XXII „Procedura contenciosului administrativ” din Codul de Procedură Civilă al R.M. și Codul administrativ al R.M. Pe această categorie de cauze instanțele de judecată nu soluționează litigii legate de raporturile juridice civile, dar exercită controlul judecătoresc asupra legalității acțiunii sau inacțiunii efectuate de notar. În acest scop, instanța trebuie să stabilească prezența sau absența motivelor de refuz la îndeplinirea actul notarial solicitat de persoana interesată.

În jurisprudența altor state, întrebarea privind calitatea procesuală a persoanei abilitată cu îndeplinirea actelor notariale a fost soluționată ambiguu. Au existat situații în care notarii, în procesele de judecată, erau atrași în calitate de pârâți, intervenienți, martori. Acest fapt contravine legislației procesual civile și esenței juridice a procedurii speciale⁵⁰¹. De asemenea, a fost expusă părerea că în pricinile civile privind contestarea actelor notariale, notarul poate să participe doar în scopul depunerii unor concluzii. Astfel, participarea notarului public în procesele de judecată în

⁴⁹⁹ Legea R.M. privind administrația publică locală nr.436 din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.32-35.

⁵⁰⁰ Codul de Procedură Civilă al R.M. nr. CPC din 26.12.1964 (abrogat). În Buletinul Oficial al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, 1964, nr.000.

⁵⁰¹ Torricelli-Chtifi S. La pratique notariale source de droit, Thèse de doctorat, Toulouse, 2013, p.88.

calitate de pârât, intervenient sau martor ar contraveni prevederilor legale⁵⁰². Această părere nu a găsit sprijinul necesar în doctrina dreptului procesual civil.

În Republica Moldova, aceste contraziceri erau epuizate prin Legea contenciosului administrativ nr.793/2000 (abrogată) care, în articolele 7, 16, 22, 24 și 25 prevedea că, notarii și persoanele cu funcții de răspundere abilitate la îndeplinirea acțiunilor notariale, participă în categoriile date de cauze în calitate de pârât. Întrucât Codul administrativ al R.M. nu reglementează problema calității procesuale a notarului în procesele de judecată, vom face mențiune la Legea R.M. nr.69/2016 cu privire la organizarea activității notarilor. Art.63 din Legea nr.69/2016 stabilește că, actele și acțiunile notarului pot fi contestate în instanțele de judecată de drept comun conform competenței stabilite de lege. Refuzul notarului de a îndeplini actul sau acțiunea notarială poate fi contestat în instanța de contencios administrativ.

Legislația Republicii Moldova nu stabilește expres cine are dreptul să depună acțiune în contenciosul administrativ împotriva unui act notarial executat în mod necorespunzător, împotriva refuzului notarului de a îndeplini actul notarial sau privind verificarea legalității actelor notariale îndeplinite. În conformitate cu art.63 alin.(2) din Legea cu privire la organizarea activității notarilor, refuzul notarului de a îndeplini actul sau acțiunea notarială poate fi contestat în instanța de contencios administrativ. Art.277 al Codului de Procedură Civilă al R.M. prevede că orice persoană care se consideră vătămată într-un drept, recunoscut de lege, de către o autoritate publică, se poate adresa instanței judecătorești competente pentru anularea actului.

Lipsa în lege a indicației directe la cercul persoanelor care au dreptul să se adreseze cu acțiune în judecată pe categoriile de cauze cu privire la contestarea actelor notariale, a determinat o abordare diferită în știința dreptului procesual civil⁵⁰³. Unii autori au menționat că împotriva actelor notarului și persoanelor cu funcție de răspundere, abilitate să îndeplinească acte notariale, au dreptul să se adreseze cu acțiune persoanele, interesele cărora sunt încălcate prin executarea necorespunzătoare a actului notarial sau prin refuzul de a-l îndeplini⁵⁰⁴. Alți autori sunt de opinia că dreptul la sesizarea instanței de judecată pe astfel de categorii de cauze au numai persoanele – cetățenii și organizațiile, în privința cărora sunt îndeplinite acte notariale și carora li s-au refuzat îndeplinirea lor⁵⁰⁵. Autorii primului punct de vedere reies din noțiunea largă a categoriei

⁵⁰² Журавльов Д.В., Чижмарь К.І. Теоретико-правові основи нотаріату в Україні. Київ: Центр учбової літератури, 2016, p.69.

⁵⁰³ Crețu V. Pregătirea pentru dezbateri judiciare a pricinilor privind contestarea refuzului organelor notariale de a îndeplini acte notariale și a pricinilor privind verificarea legalității actelor notariale îndeplinite. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2018, nr.4, p.21.

⁵⁰⁴ Демичев А.А., Исаенкова О.В., Карпычев М.В. Гражданский процесс: учебник, 2-е изд. Москва: ИД-ФОРУМ, 2019, p.124.

⁵⁰⁵ Мохов А.А., Воронцова И.В., Семёнова С.Ю. Гражданский процесс (гражданское процессуальное право) России: учебник / отв. ред. А.А.Мохов. Москва: Контракт, 2017, p.43.

persoanelor interesate. În categoria respectivă intră un cerc nedeterminat de persoane, care consideră ca acțiunea îndeplinită de notar sau refuzul de a îndeplini sunt incorecte.

Din punctul nostru de vedere, părerea celui de-al doilea grup de autori este mai corectă. De asemenea, suntem de opinia că dreptul la adresarea în instanța de contencios administrativ cu acțiune pe aceste categorii de cauze au cetățenii și persoanele juridice în interesul cărora a fost îndeplinit actul notarial sau care au primit refuzul în îndeplinirea lui. Orice altă persoană fizică sau juridică, drepturile și interesele cărora sunt protejate de lege și care au fost afectate de acțiunile notariale, își pot apăra drepturile încălcate pe calea procedurii contencioase, prin depunerea unei cereri de chemare în judecată.

Cu titlu de exemplu, aducem o speță din jurisprudența României, în care instanța de judecată a motivat că argumentul privind lipsa calității procesuale active a reclamantilor urmează a fi respins prin raportare la dispozițiile art.85 din Legea nr.36/1995 care, în materia activității notariale stabilește că cei care se consideră vătămați în drepturile lor în emiterea unui certificat moștenitor pot cere instanței judecătorești anularea acesteia. Vedem că legiuitorul nu a făcut vr-o precizare că pot depune acțiunea în instanță doar anumite categorii de moștenitori, ci a avut în vedere pe toți moștenitorii care se consideră vătămați în drepturi⁵⁰⁶.

Pentru determinarea corectă a cercului de persoane, care au dreptul la sesizarea instanței pe cauzele privind refuzul organelor notariale de a îndeplini actele notariale sau privind verificarea legalității actelor notariale îndeplinite, și pentru a le delimita de la alte persoane interesate, trebuie să se prevadă în legislație următoarea noțiune: „persoana, în privința căreia a fost îndeplinit actul notarial sau căreia i s-a refuzat în îndeplinire”. În legătură cu cele propuse, considerăm necesar ca norma de la art.63 alin.(2) al Legii R.M. nr.69/2016 cu privire la organizarea activității notarilor, să fie modificată, cu expunerea în următoarea redacție: „Persoanele, în privința cărora s-a îndeplinit actul notarial sau cărora a fost refuzat în îndeplinirea lui, care consideră că acțiunile respective sunt ilegale, au dreptul să le conteste în instanța de contencios administrativ la locul îndeplinirii actului notarial sau refuzului de a-l îndeplini”.

Refuzul, amânarea și suspendarea îndeplinirii actelor notariale. Cel mai frecvent, litigiile dintre notari și beneficiari se produc din cauza refuzului notarului de a îndeplini unele acte notariale. În asemenea cazuri, singura soluție de aplanare a conflictului constă în explicarea cu răbdare de către notar a motivelor refuzului, cu trimitere la prevederile legislației în vigoare, explicându-se modalitatea de contestare a acestui refuz⁵⁰⁷.

În conformitate cu art.8 alin.(3) al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială, notarul este obligat să refuze întocmirea actului notarial sau îndeplinirea acțiunii notariale dacă: a)

⁵⁰⁶ Judecătoria Cluj-Napoca, Sentința civilă nr.42/2016 – rectificare în cartea funciară, <https://lege5.ro/Gratuit/geytcojwgqya/sentina-civila-nr-42-2016-rectificare-carte-funciara> (vizitat 12.04.2019).

⁵⁰⁷ Constantinescu E., Semionova R. Aspecte psihologice din activitatea notarială. În: Revista Națională de Drept, 2001, nr.7, p.24.

acestea sunt contrare legii, bunelor moravuri sau nu corespund cerințelor legale pentru întocmirea/îndeplinirea lor; b) acestea urmează a fi întocmite/îndeplinite de către un alt notar; c) părțile actului notarial, solicitantul nu dispun de autorizarea cerută de lege sau reprezentantul nu dispune de împuternicirile necesare; d) legea prevede expres obligația de a refuza întocmirea actului notarial sau îndeplinirea acțiunii notariale.

În alin.(2) art.8 alin.(3) al Legii R.M. nr.246/2018 legiuitorul a indicat că notarul poate să refuze întocmirea unui act notarial dacă: a) este solicitată întocmirea/îndeplinirea în afara programului de lucru; b) nu sunt achitate taxele și nu sunt suportate toate cheltuielile necesare pentru întocmirea actului notarial; c) nu sunt prezentate documentele necesare sau documentele prezentate sunt incomplete; d) datele din documentele prezentate nu coincid cu datele din registrele de publicitate ținute în formă electronică; e) nu poate identifica partea sau stabili discernământul acesteia, dacă această stare rezultă din comportamentul acesteia.

Spre deosebire de legislația din Republica Moldova, în Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 legiuitorul român a prevăzut o reglementare mai restrânsă a motivelor pentru care notarul public este în drept să refuze întocmirea actului notarial. Astfel, potrivit art.86 alin.(2) din Lege, îndeplinirea actului notarial poate fi respinsă pentru următoarele motive: neprezentarea documentației necesare sau prezentarea incompletă a acesteia; neplata tarifelor, a impozitului și a onorariului stabilit; imposibilitatea identificării părții sau lipsa de discernământ a acesteia, dacă această stare rezultă din comportamentul părții.

Trebuie de menționat că pot exista și alte motive de refuz în îndeplinirea actului notarial, cu excepția celor indicate mai sus. De exemplu, lipsa tuturor dovezilor necesare care confirmă posibilitatea de a îndeplini actul notarial (nu sunt documentele ce confirmă drepturile); neconformitatea documentelor prezentate cerințelor legii (de exemplu, absența apostilei pe testament, care a fost perfectat în altă țară); omiterea termenelor respective; documentele necesare pentru îndeplinirea actului notarial conțin informație care lezează onoarea, demnitatea sau reputația profesională; cu cerere de îndeplinirea acțiunii notariale s-a adresat persoana lipsită de capacitate de exercițiu sau reprezentantul care nu a avut împuterniciri; acordul încheiat de o persoană juridică contrar scopurilor prevăzute de statutul sau de regulamentul ei etc.⁵⁰⁸

În situația în care survin dubii cu privire la documentele prezentate pentru îndeplinirea actului notarial sau privitor la faptele expuse de către solicitant, notarul trebuie să verifice exactitatea lor. Dacă solicitantul insistă asupra introducerii în actul notarial a unor clauze care trezesc îndoieli cu privire la autenticitatea sau la veridicitatea datelor pe care le conține, iar întocmirea actului notarial nu poate fi refuzată sau suspendată, notarul va atrage atenția asupra

⁵⁰⁸ Crețu V., op.cit., p.20.

posibilelor consecințe juridice și va face mențiune expresă în act. Dacă partea se opune la inserarea mențiunii, notarul va refuza întocmirea actului (art.8 alin.(3) al Legii R.M. nr.246/2018).

Pentru comparație, o normă similară a existat și până la intrarea în vigoare a legislației privind procedura notarială. Astfel, în temeiul art.41 alin.(4) și (5) al Legii R.M. cu privire la notariat (abrogată), dacă în urma verificărilor dubiile în privința documentului persistau, notarul era obligat să refuze îndeplinirea actului notarial sau, dacă nu existau temeiuri pentru refuz și solicitantul insista asupra îndeplinirii actului notarial, notarul trebuia să informeze solicitantul asupra consecințelor juridice și să facă mențiune expresă în documentul notarial.

Expunându-ne opinia, considerăm că în acest caz, notarul trebuie să întocmească un proces-verbal adăugător, semnat de notar și de solicitantul actului notarial, în care să indice expres despre consecințele juridice ale actului notarial, precum și despre insistența solicitantului pentru îndeplinirea acestui act.

Întocmirea actului notarial poate fi *suspendată* doar în baza încheierii instanței de judecată, iar încetarea acțiunii de suspendare poate avea loc în baza încheierii irevocabile de anulare a măsurii de asigurare a acțiunii notariale sau în temeiul hotărârii judecătorești definitive. Dacă documentele prezentate de solicitant trezesc îndoieli cu privire la autenticitatea sau valabilitatea lor, notarul, din oficiu, prin încheiere, este obligat să amâne întocmirea actului notarial sau a acțiunii notariale. În acest caz, potrivit art.9 alin.(4) al Legii R.M. nr.246/2018, notarul va reține actele prezentate și va expedia autorităților competente demersurile necesare. Reluarea întocmirii actului notarial sau îndeplinirii acțiunii notariale va fi posibilă numai după primirea răspunsului de la autoritățile de resort. Dacă se va constata că documentele prezentate sunt false, notarul va reține actele și va sesiza organele de drept.

Amânarea, suspendarea sau refuzul poate fi exprimat părților în formă verbală sau în scris, sub formă de încheiere (art.8 alin.(3) al Legii R.M. nr.246/2018). La solicitarea scrisă a părții interesate, notarul va expune în scris motivele amânării, suspendării ori refuzului (pct.9-11 al Regulamentului cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale și completare a registrelor notariale, aprobat prin Ordinul nr.95 din 28.02.2008⁵⁰⁹).

În doctrina de specialitate s-a menționat că atunci când notarul refuză să efectueze un act notarial trebuie să fie cerut refuzul organului notarial în scris. Notarii (alte persoane cu funcții de răspundere) trebuie să expună motivele refuzului în scris și să lămurească modul de contestare⁵¹⁰.

Art.10 al Legii R.M. nr.246/2018 stabilește că refuzul se emite sub forma unei încheieri, care se întocmește în formă scrisă doar la cererea persoanei. Încheierea poate fi atacată în procedura de contencios administrativ fapt care, în opinia noastră, este o garanție a legalității procedurii notariale și apărării drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale subiecților al raporturilor juridice notariale.

⁵⁰⁹ Regulamentului cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale și completare a registrelor notariale, aprobat prin Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.95 din 28.02.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.63-65.

⁵¹⁰ Crețu V., op.cit., p.21.

Dispoziții normative asemănătoare au fost stipulate de legiuitorul român în art.221 alin.(1) din Regulamentul de aplicare a Legii nr.36/1995⁵¹¹ care prevede că în cazul refuzului de îndeplinire a actului notarial, notarul public, la stăruința părților, redactează o încheiere de respingere. În conformitate cu art.86 alin.(2) al Legii nr.36/1995, încheierea de respingere se va da numai dacă părțile stăruie în cerere. Încheierea va cuprinde motivarea refuzului, calea de atac, instanța competentă și termenul de exercitare.

În jurisprudența Republicii Moldova există relativ puține cazuri în care calitatea de pârât să o dețină notarul. Totuși, cele mai frecvente acțiuni înaintate de persoane împotriva notarilor se referă la: refuzul notarului în eliberarea certificatului de moștenitor; refuzul în autentificarea contractelor de donație; refuzul în învestirea cu formulă executorie.

Deseori, reclamantul contestă acțiunile notarului invocând faptul că acesta refuză neîntemeiat de a elibera certificatul de moștenitor. Cu titlu de exemplu, aducem speța în care O.I. a depus declarații pe numele notarului public P.T. cu privire la eliberarea certificatelor de moștenitor asupra masei succesoriale din apartamentul rămas după decesul mamei sale și tatălui său. Notarul public a refuzat în eliberarea certificatelor de moștenitor. Instanțele judecătorești au respins cererea de chemare în judecată depusă de O.I., motivând că notarul public P.T. i-a explicat reclamantei obligațiunea de a prezenta documentele justificative de existență a averii succesoriale, compunerea masei succesoriale și costul ei, deoarece la deschiderea procedurii succesoriale notarul este obligat să verifice cercul de persoane care au dreptul la succesiune și urmează să fie informați despre cererea parvenită. În așa mod, Curtea de Apel Chișinău a constatat că reclamanta nu s-a conformat cerințelor explicate de către notar și nu a prezentat documentele justificative pentru a fi deschisă procedura succesorală, totodată, nu a solicitat eliberarea certificatului de calitate de moștenitor, care nu are valoarea unui certificat de moștenitor, însă care putea fi utilizat pentru dobândirea actelor necesare pentru a dovedi existența bunurilor ce compun patrimoniul succesoral, urmând ca certificatul de moștenitor să fie eliberat ulterior⁵¹².

Este evident că notarul nu este un expert în domeniul tehnicii documentelor, psihiatriei, grafoscopiei sau a portretelor, însă stagierea efectuată inițial, dar și practica zilnică, împreună cu ridicarea continuă a nivelului profesional, înarmează notarul cu instrumente de depistare a situațiilor suspicioase. Aici este de reținut că, expertul, în domeniile respective, poartă răspundere doar pentru cazuri în care nu a prezentat la timp raportul sau a prezentat, cu bună-știință, concluzii false.

Notarul va răspunde și în situația în care la executarea acestor obligații a concluzionat greșit, fără a avea vreo intenție. Din acest punct de vedere, practica denotă faptul că instanțele de judecată nu iau în considerare nici aspectul responsabilității care disciplinează persoana în executarea

⁵¹¹ Regulamentul din 24.07.2013 de aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995.În: Monitorul Oficial al României, 2013, nr.479.

⁵¹² Decizia Colegiului civil al Curții de Apel Chișinău din 10.10.2020, dosar nr.3a-419/19. Arhiva Judecătorei Orhei, sediul Central.

atribuțiilor, nici faptul că toate acțiunile au fost îndeplinite personal în fața notarului, dar și nu a expertului, încât notarul a avut la dispoziție mai multe posibilități de clarificare a situației, în majoritatea cazurilor, prevalând raporturile de expertiză.

În legătură cu aceasta, în doctrina din Republica Moldova a fost expusă opinia că legislația în domeniul probațiunii în fața instanțelor de judecată urmează a fi corectată în felul corespunderii cu prezumțiile oferite de legislația notarială, iar declararea nulității să intervină doar în cazul în care este probat incontestabil că notarul într-adevăr a încălcat obligațiile sale profesionale⁵¹³.

Nulitatea actului îndeplinit de un notar public aflat într-un caz de incompatibilitate.

Notarul public îndeplinește, ca persoană investită cu autoritate publică, un serviciu de interes public. Serviciul public pe care îl îndeplinește notarul public, ca delegatar al autorității publice, impune acestuia o atitudine imparțială și obiectivă față de părțile actelor notariale, adică față de toți solicitanții de servicii notariale.

Imparțialitatea notarului public este garantată printr-o serie de incompatibilități menite să asigure concretizarea imparțialității. În România, Legea notarilor publici impune notarilor „incompatibilități similare celor instituite cu privire la judecători în considerarea faptului că actele notariale sunt acte de justiție preventivă”.

Norma cuprinsă în art.89 al Legii notarilor publici prevede că notarul public nu poate îndeplini acte notariale, sub sancțiunea nulității, dacă: a) în cauză sunt părți sau interesați în orice calitate, el, soțul, ascendenții și descendenții lor; b) este reprezentantul legal ori împuternicitul unei părți care participă la procedura notarială. Observăm că Legea notarilor publici instituie două cazuri de incompatibilitate, prezumând conflictul de interese, și dispune cu caracter imperativ că notarul public „nu poate îndeplini acte notariale” în aceste cazuri, „sub sancțiunea nulității”.

Putem face o paralelă cu legislația din România pentru a observa că în Republica Moldova, Legea nr.69 din 14.04.2016 cu privire la organizarea activității notarilor, în art.9 alin.(2) stabilește două cazuri de incompatibilitate. Conform normei citate, notarul din Republica Moldova nu poate îndeplini actul notarial: a) pe numele și în numele său, al soțului său, al rudelor sale pînă la gradul al II-lea inclusiv, al afiniilor săi pînă la gradul al II-lea inclusiv, al persoanelor aflate sub tutela/curatela sa ori a soțului său, al angajatului său, al notarului stagiar în biroul său sau al notarului cu care este asociat; b) pe numele și în numele persoanei juridice în care el, soțul său ori rudele sale de gradul al II-lea inclusiv dețin peste 10% din capitalul social.

Din acest punct de vedere, se remarcă faptul că în legislația din Republica Moldova, regulile cu privire la nulitatea actului îndeplinit de un notar public aflat într-un caz de incompatibilitate

⁵¹³ Pistruga V. Conținutul procedurii de autentificare notarială a actelor juridice civile. În: Conferința științifică cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, Rezumatele comunicărilor, 26-28 septembrie 2013, Chișinău: CEP USM, 2013, p.62.

cuprind o gamă de reglementare mai exactă. Legiuitorul moldovean a indicat cu precizie care sunt actele notariale pe care notarul nu este în drept să le îndeplinească, specificând până și gradele de rudenie și de afinitate, inclusiv cota parte din capitalul social.

Legiuitorul român optează pentru două moduri distincte de determinare a situației de incompatibilitate. Primul mod de determinare a cazurilor de incompatibilitate a notarului public, utilizat de legiuitor, este prin raportare la calitatea persoanei de parte în actul notarial. Al doilea mod de determinare este prin raportare la interesul pe care îl au persoanele enumerate de art.88 lit.(a) din Legea notarilor publici față de îndeplinirea actului notarial de către respectivul notar public.

Dacă un notar public nu respectă interdicția legală de a îndeplini un act notarial în raport cu care se găsește într-un caz de incompatibilitate, atunci actul notarial este îndeplinit „sub sancțiunea nulității”. Aceasta rezultă din ansamblul art.88 al Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995. Acest caz de nulitate nu este dezvoltat de legiuitorul român. Legiuitorul se mulțumește doar să instituie sancțiunea fără să îi atașeze o reglementare. Situația generează numeroase întrebări la care vom încerca să răspundem în cele ce urmează.

Prima întrebare care se ivește este legată de felul nulității. Ce fel de nulitate este? Expunându-ne opinia, considerăm că este vorba de o nulitate procedurală, deoarece norma încălcată instituie o incompatibilitate privitoare la îndeplinirea unei proceduri de către agentul instrumentator, iar nu reguli pentru încheierea valabilă a unui act juridic.

Un alt argument care indică faptul că este vorba de o nulitate procedurală este situarea acestui caz de nulitate la sfârșitul Secțiunii I „Dispoziții comune” din Capitolul V „Procedura actelor notariale” al Legii notarilor publici. Secțiunea I cuprinde numai reguli procedurale comune tuturor procedurilor notariale. Credem că argumentele respective sunt de natură să susțină calificarea acestei nulități ca o nulitate procedurală.

Alte întrebări care se ivesc sunt legate de regimul juridic al nulității actului îndeplinit de notarul public aflat într-un caz de incompatibilitate, dar și cum va proceda judecătorul sesizat cu o acțiune întemeiată pe acest caz de nulitate. Putem observa că nulitatea are un caracter particular față de nulitățile procedurale reglementate de Codul de procedură civilă, datorită naturii ei extrajudiciare. Prin urmare, înțelegem că nulitatea la care legiuitorul român a făcut trimitere în art.88 al Legii notarilor publici și a activității notariale, nu are un regim juridic propriu.

În acest context, apare întrebarea firească, ce va face judecătorul sesizat cu o acțiune întemeiată pe nulitatea actului îndeplinit de un notar public cu nerespectarea incompatibilității? Credem că judecătorul sesizat va observa mai întâi lipsa unei reglementări a nulității actelor de procedură în Legea notarilor publici, iar apoi va ține cont de norma cuprinsă în art.163 din Legea notarilor publici, care prevede că Legea notarilor publici se completează cu dispozițiile Codului de procedură civilă.

Din analiza dispozițiilor Codului de procedură civilă, judecătorul va observa că acestea nu cuprind o reglementare a nulității actelor de procedură notarială, dar va constata asemănarea dintre cazurile de incompatibilitate a judecătorilor și nulitatea procedurală a actelor îndeplinite de aceștea și cazul dedus judecării și va hotărî să aplice, *mutatis mutandis*, acele dispoziții pentru soluționarea cauzei. Acesta considerăm că este raționamentul care permite aplicarea dispozițiilor Codului de procedură civilă, privitoare la nulitatea actelor de procedură, nulității procedurale a actului notarial îndeplinit de un notar public incompatibil.

Textul art.88 al Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 nu prevede expres dacă nulitatea instituită pentru actul îndeplinit de un notar public incompatibil este nulitatea absolută sau nulitatea relativă. Din analiza textului, considerăm că sintagma „sub sancțiunea nulității” indică spre o nulitate absolută. În ce privește natura interesului ocrotit, considerăm că este vorba de un interes de ordine publică, care vizează apărarea prestigiului profesiei de notar public, ca purtător de autoritate publică. Datorită acestor două considerente, opinăm că este vorba de o nulitate absolută.

Legea notarilor publici instituie sancțiunea nulității absolute pentru toate cazurile de incompatibilitate prevăzute de art.88, fără a distinge între cazuri în funcție de intensitatea cu care este afectată imparțialitatea notarului public. Aceeași sancțiune intervine atât pentru cazul în care notarul public este parte în act – imparțialitatea este puternic afectată, cât și pentru cazul în care, de exemplu, un ascendent al soțului este interesat de îndeplinirea actului – imparțialitatea este afectată doar într-o mică măsură. Pentru celelalte caractere ale nulității vom aplica dispozițiile Codului de procedură civilă prin analogie, întrucât Legea notarilor publici cuprinde doar prevederile sus-menționate, din care se poate deduce doar natura interesului ocrotit.

Codul de procedură civilă instituie o nulitate necondiționată, adică o nulitate care nu este condiționată de existența unei vătămări, în cazul încălcării dispoziției legale referitoare la compunerea sau constituirea instanței, astfel cum prevede art.176 din Codul de procedură civilă. Dată fiind aplicabilitatea dispozițiilor Codului de procedură civilă în această materie, apreciem că nulitatea instituită de art.88 al Legii notarilor publici este o nulitate necondiționată. Aceasta fiind situația de fapt, opinăm că ori de câte ori un act notarial este îndeplinit de un notar public incompatibil, nulitatea absolută a respectivului act va fi constatată la cerere, fără posibilitatea îndreptării neregularității actului.

4.5. Concluzii la Capitolul 4

1. În urma cercetării comparative a legislației din Republica Moldova și România, deducem că Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 din România, în art.12, conține un număr mai redus de acte și acțiuni notariale decât cele prevăzute de Legea R.M. nr.246/2018 cu privire la procedura notarială în art.11 alin.(1), iar pe de altă parte, unele acte și acțiuni notariale stipulate în legislația română nu au fost stipulate în legislația moldovenească.

2. Sfaturile și explicațiile pe care notarii publici le acordă beneficiarilor în cadrul procedurii notariale nu se consideră consultații juridice, ci fac parte din obligația legală de consiliere. Dată fiind reglementarea lacunară din această materie, recomandăm notarilor publici ca acordarea de consultații juridice notariale să fie efectuată cu prudență și diligență.

3. În cadrul consilierii pe care o acordă, notarul public nu este obligat să explice părților efectele juridice ale fiecărei clauze cuprinse în actul notarial. Explicarea tuturor clauzelor ar fi imposibilă în practică și ar determina părțile să scape din vedere ceea ce este esențial. Notarul public este obligat doar să dea îndrumările necesare, cu alte cuvinte să dea explicații numai cu privire la efectele acelor clauze care necesită explicitări.

4. În temeiul cercetărilor efectuate, conchidem că legislația din Republica Moldova și România cu privire la desfacerea căsătoriilor prin procedura notarială, este una dintre cele mai progresiste. Atitudinea legiuitorului moldovean și român este, în opinia noastră, matură, echilibrată și realistă, ceea ce se traduce printr-o reglementare echitabilă, care reușește să asigure ocrotirea intereselor generale ale societății.

5. Am constatat că în România, normele juridice cu privire la procedura de mediere notarială sunt bine elaborate, iar în Republica Moldova lipsește mecanismul legal care să acorde notarilor pârghiile necesare pentru autentificarea acordurilor de mediere. Singura dispoziție legală în acest sens este prevăzută de art.35 al Legii R.M. nr.246/2018 și se referă la autentificarea tranzacțiilor rezultate dintr-o mediere, în care rolul de mediator îl are o altă persoană decât notarul public.

6. În legislația ambelor state nu se înțelege pe deplin care este diferența între procedura legalizării și procedura autentificării. Teoretic, legalizarea semnăturii ar trebui să fie ceea ce în alte state este cunoscut drept *certification of signatures* și prin care obțin caracter autentic semnăturile părților, nu și conținutul înscrisului. Autoritatea care certifică (legalizează) semnătura nu își asumă vreo responsabilitate pentru corectitudinea legală a înscrisului, ci doar certifică autenticitatea semnăturilor.

7. Credem că în România, articolul 152 al Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 este amplasat necorespunzător în subsecțiunea intitulată „Efectuarea și legalizarea traducerilor”. Efectuarea traducerilor și legalizarea traducerilor sunt două proceduri notariale care trebuie percepute distinct, chiar dacă, din rațiuni de tehnică normativă, legiuitorul le reglementează împreună. Notarul public se ocupă numai de certificarea semnăturii traducătorului, nu și de efectuarea traducerii. Propunem ca denumirea subsecțiunii de la articolul 153 al Legii nr.36/1995 să fie „Certificarea traducerilor”.

8. Redacția în care este expus art.138 alin.(1) al Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995, procedura divorțului prin acordul soților ține de competența notarului public, în condițiile legii, nu este formulată corect, întrucât ar lăsa de înțeles că procedura divorțului prin acordul soților ține doar de competența notarului public. În fapt, divorțul prin acordul soților este

posibil a fi constatat și de instanța de judecată conform articolelor 929-932 din Codul de Procedură Civilă al României. În consecință, recomandăm modificarea normei de la art.138 alin.(1) al Legii nr.36/1995 cu expunerea în felul următor: (1) Procedura divorțului prin acordul soților ține de competența notarului public sau, după caz, de competența instanței de judecată, în condițiile legii.

9. Litigiile generate de refuzul notarului de a îndeplini actul sau acțiunea notarială, de a autentifica acte, de a primi cereri, precum și alte acțiuni ale notarului pot fi contestate în instanța de contencios administrativ, iar restul litigiilor în care notarul are calitatea de pârât, reclamant, intervenient sau martor, vor fi soluționate în instanțele judecătorești de drept comun.

10. Conchidem că prin Legea nr.246/2018 privind procedura notarială, legiuitorul din Republica Moldova a exclus cu desăvârșire competențele notariale pe care le aveau autoritățile publice locale. Cu titlu de comparație, subliniem că legislația notarială care s-a aplicat în Republica Moldova până în anul 2018, anumite competențe cu privire la întocmirea actelor notariale aveau persoanele cu funcție de răspundere abilitate ale autorităților administrației publice locale. Spre deosebire de legislația moldovenească, administrația publică locală din România este înzestrată cu atribuții notariale.

11. Este de menționat faptul că Instrucțiunile privind îndeplinirea procedurii divorțului de către notarii publici, aprobate în baza Hotărârii Biroului Executiv al Consiliului Uniunea Națională a Notarilor Publici din România nr.15/2011 conțin o serie de texte care derogă nepermis de la dispozițiile Legii nr.36/1995, motiv pentru care pot fi privite doar ca având valoare de recomandare.

12. Considerăm necesar de modificat art.63 alin.(2) din Legea R.M. cu privire la organizarea activității notarilor nr.69 din 14.04.2016, cu expunerea acestuia în următoarea redacție: „Persoanele, în privința cărora s-a îndeplinit actul notarial sau cărora a fost refuzat în îndeplinirea lui, care consideră că acțiunile respective sunt ilegale, au dreptul să le conteste în instanța de contencios administrativ la locul îndeplinirii actului notarial sau refuzului de a-l îndeplini”.

13. Recomandăm modificarea art.12 alin.(4) al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială, prin expunerea lui în următoarea formulă: „*Elemente obligatorii de identificare a persoanelor indicate în actul sau acțiunea notarială sunt: (...)*”.

14. În scopul perfecționării legislației Republicii Moldova privitor la modalitatea de stabilire a identității unor categorii de persoane, recomandăm completarea art.12 al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială, cu alineatul (5), în formula: (5) *Identitatea minorilor până la 18 ani se stabilește potrivit certificatului de naștere; în cazul militarilor în termen, prin înscrisuri emane de la autoritatea militară cu condiția ca acestea să poată, prin conținutul lor, servi la identificare; identitatea deținuților se constată prin dovada înregistrării acestora în registrul penitenciar și prin atestarea comandantului locului de deținere.*

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetările realizate în prezentul demers științific au scos în evidență actualitatea și importanța temei cercetate.

Problema științifică importantă soluționată în lucrare. Rezultatele științifice obținute în prezenta lucrare au făcut posibilă soluționarea unei probleme științifice importante, care contribuie la dezvoltarea considerabilă a teoriei actului juridic civil și a regimului juridic al actului notarial prin prisma legislației RM și României, având ca rezultat conturarea naturii juridice a actelor notariale, clasificarea, forța probantă și executorie a actelor notariale, precum și *elucidarea* unor dificultăți de aplicare a legislației în materie, *fapt care a avut ca efect formularea* unei fundamentări științifice a instituției actului notarial, precum și *formularea* propunerilor *de lege ferenda*, în vederea *perfecționării* cadrului normativ și *aplicării* corecte a legislației în ambele state.

Cercetările efectuate ne permit să formulăm un șir de **concluzii teoretico-științifice** în domeniul de cercetare a regimului juridic al actelor notariale conform legislației din Republica Moldova și România, pe care le expunem într-o formulă de sinteză:

1. Principalul act normativ care reglementează activitatea notarială din Republica Moldova este Legea privind procedura notarială nr.246/2018. Până la adoptarea acestei legi, pe teritoriul Republicii Moldova s-au aplicat dispozițiile Legii nr.1453/2002 cu privire la notariat (abrogată). Al doilea act în ierarhia izvoarelor de reglementare a instituției actelor notariale din Republica Moldova este Legea nr.69/2016 cu privire la organizarea activității notarilor. Relevantă în reglementarea instituției actelor notariale prezintă Codul civil al R.M., în care există numeroase dispoziții care indică asupra respectării formei autentice de întocmire a actelor notariale, precum și Codul de Procedură Civilă al R.M., cu norme care se aplică la examinarea cauzelor privind contestarea actelor notariale.

În România, principalul act normativ în domeniul de reglementare a actelor notariale este Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995. Astfel, spre deosebire de legislația din Republica Moldova, care reglementează instituția activității notariale prin două acte legislative, Legea cu privire la notariat nr.1453/2002 și Legea cu privire la organizarea activității notarilor nr.69/2016, în România există o singură lege în acest sens.

2. În urma cercetării comparative a legislației din Republica Moldova și România, deducem că Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 din România, în art.12, conține un număr mai redus de acte și acțiuni notariale decât cele prevăzute de Legea R.M. nr.246/2018 cu privire la procedura notarială în art.11 alin.(1), iar pe de altă parte, unele acte și acțiuni notariale stipulate în legislația română nu au fost stipulate în legislația moldovenească.

3. Cercetarea regimului juridic al actelor notariale în legislația Republicii Moldova și a României manifestă o importanță juridică de esență, deoarece în practica notarială survin diverse întrebări privind alegerea normei care urmează a fi aplicată la întocmirea actului notarial. Întrucât legislația care se aplică la efectuarea activității notariale este compusă dintr-o multitudine de acte normative, suntem de opinia că aceste izvoare de drept pot fi clasificate în două categorii: izvoare care se referă la organizarea activității notariale și izvoare care se atribuie la procedura notarială.

4. Actele juridice emise de notarii publici poartă caracter mixt, întrucât pot fi incluse atât în categoria vastă a actelor administrative, cât și în categoria actelor de drept privat. Notarul nu se poate bucura de o libertate absolută în exercitarea profesiei, iar în consecință, actele notariale ale acestuia nu pot avea o natură juridică pur privată, fiindcă sunt influențate și condiționate de amprenta autorității publice.

5. Spre deosebire de legislația civilă din Republica Moldova, în care se operează cu termenul *act autentic*, în România este frecvent utilizată sintagma *înscris autentic*. Legiuitorul român a stabilit două categorii de înscrisuri – autentic și sub semnătură privată. Putem concluziona că în România, se consideră autentic orice înscris emis de către o autoritate publică și căruia legea îi conferă acest caracter. Înscrisul autentic beneficiază de o prezumție de validitate, care îl scutește pe cel care îl folosește de orice altă dovadă, nu numai cu privire la cuprinsul său, dar și referitor la persoanele care l-au întocmit.

6. În urma cercetării terminologiei utilizate de legiuitor în legislația notarială din România, concluzia pe care o desprindem consistă în necesitatea înlocuirii sintagmei „notar public” cu aceea de „notar”. Termenul „notar public” este specific sistemului de drept de tip anglo-american (commonwealth) și nu sistemului de drept de tip latin, sistem din care face parte și notariatul românesc. Un alt argument în favoarea înlocuirii expresiei „notar public” cu aceea de „notar” este că profesia de notar presupune, în esența ei, desfășurarea unei activități publice, astfel încât expresia „notar public” devine tautologică.

7. Prin Legea nr.246/2018 privind procedura notarială, legiuitorul din Republica Moldova a exclus cu desăvârșire competențele notariale pe care le aveau autoritățile publice locale. Cu titlu de comparație, subliniem că legislația notarială care s-a aplicat în Republica Moldova până în anul 2018, anumite competențe cu privire la întocmirea actelor notariale aveau persoanele cu funcție de răspundere abilitate ale autorităților administrației publice locale. Spre deosebire de legislația moldovenească, administrația publică locală din România este înzestrată cu atribuții notariale.

8. În legislația ambelor state nu se înțelege pe deplin care este diferența între procedura legalizării și procedura autentificării. Teoretic, legalizarea semnăturii ar trebui să fie ceea ce în alte state este cunoscut drept *certification of signatures* și prin care obțin caracter autentic semnăturile părților, nu și conținutul înscrisului. Autoritatea care certifică (legalizează) semnătura nu își asumă

vreo responsabilitate pentru corectitudinea legală a înscrisului, ci doar certifică autenticitatea semnăturilor.

9. În activitatea practică, există situații frecvente în care părțile încheie contract într-o anumită formă (de regulă, forma autentică), deși legea nu o cere. În România, aceasta se întâmplă în materie de societăți comerciale, unde până recent actul constitutiv putea fi semnat în fața notarului public, deși legea nu îi obliga pe semnatori să încheie actul în asemenea condiții. Concluzia este că încheierea actului juridic într-o formă oarecare, în condițiile în care legea nu cere această formalitate, nu oferă actului juridic o forță juridică mai mare.

10. În România, normele juridice cu privire la procedura de mediere notarială sunt mai bine elaborate, iar în Republica Moldova lipsește mecanismul legal care să acorde notarilor pârghiile necesare pentru autentificarea acordurilor de mediere. Singura dispoziție legală în acest sens este prevăzută de art.35 al Legii R.M. nr.246/2018 și se referă la autentificarea tranzacțiilor rezultate dintr-o mediere, în care rolul de mediator îl are o altă persoană decât notarul public.

11. În urma analizei normelor din Codul civil al R.M., conchidem că nerespectarea formei autentice duce, în conformitate cu art.324 alin.(1) din Codul civil, la nulitatea actului juridic în toate cazurile, pe când nerespectarea formei scrise la încheierea actului juridic nu întotdeauna are ca efect nulitatea acestuia. Cu titlu de comparație, aducem exemplu că în art.1.258 din Codul civil român își găsește consacrare o regulă, pe care nu o întâlnim în legea civilă din Republica Moldova, potrivit căreia în cazul anulării contractului încheiat în formă autentică pentru o cauză de nulitate a cărei existență rezultă din însuși textul contractului, partea prejudiciată poate cere obligarea notarului public la repararea prejudiciilor suferite, în condițiile răspunderii civile delictuale.

12. Autentificarea notarială a actelor juridice electronice nu este posibilă în Republica Moldova. Imposibilitatea utilizării procedurii notariale electronice de autentificare are ca temei următoarele motive: *în primul rând*, fiind la distanță, notarul public nu poate să verifice capacitatea de exercițiu a solicitantului; *în al doilea rând*, există dificultăți legate de sistemele de programare și criptare a informației; *în al treilea rând*, lipsesc garanțiile de securitate și de confidențialitate a informației stocată de notar pe suport electronic; *în al patrulea rând*, lipsa de corelare la nivel normativ între normele procedurii notariale clasice cu regulile de utilizare a semnăturii electronice. Totodată, am constatat că în România există puțini notari care au solicitat autorizarea pentru efectuarea de acte notariale electronice, iar problema ar consta în mecanismul imperfect de identificare a consimțământului la autentificarea actului juridic.

13. În rezultatul cercetării legislației din Republica Moldova și România privitor la formula executorie, am constatat prezența unor diferențe de abordare. Astfel, în România, ca și în Republica Moldova, executarea silită se face în baza unui titlu executoriu și numai dacă creanța este certă (rezultă din titlu executoriu), lichidă (obiectul ei este determinat) și exigibilă (este ajunsă

la scadență). Deosebirea este că în România, la învestirea actelor notariale cu formulă executorie se recurge rar, deoarece înscrisurile autentificate de notarul public constituie titluri executorii, fără a fi necesară învestirea lor cu formulă executorie.

O altă deosebire la nivel de reglementare este că în România executarea silită a obligației poate fi pornită în baza cererii de încuviințare a executării silite adresată instanței de judecată, ceea ce nu găsim în legislația moldovenească. În Republica Moldova, actul învestit cu formulă executorie se impune organelor de executare ca un act final care, prin el însuși, antrenează forța de constrângere a statului și se execută asemenea unei hotărâri judecătorești. Creditorul se poate adresa direct executorului judecătoresc pentru pornirea executării silite în privința bunurilor debitorului.

14. În ambele state, litigiile generate de refuzul notarului de a îndeplini actul sau acțiunea notarială, de a autentifica acte, de a primi cereri, precum și alte acțiuni ale notarului pot fi contestate în instanța de contencios administrativ, iar restul litigiilor în care notarul are calitatea de pârât, reclamant, intervenient sau martor, vor fi soluționate în instanțele judecătorești de drept comun.

În baza rezultatelor cercetării și în scopul dezvoltării instituției actului notarial, formulăm următoarele recomandări:

1. Efectuarea de modificări în denumirea secțiunii de la articolul 153 al Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 prin substituirea expresiei „E. Efectuarea și legalizarea traducerilor” cu sintagma „E. Certificarea traducerilor”.

2. Modificarea articolului 138 alineat (1) al Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 cu expunerea acestuia în felul următor: (1) Procedura divorțului prin acordul soților ține de competența notarului public sau, după caz, de competența instanței de judecată, în condițiile legii.

3. Modificarea articolului 63 alineat (2) din Legea R.M. cu privire la organizarea activității notarilor nr.69/2016, cu expunerea acestuia în următoarea redacție: „Persoanele, în privința cărora s-a îndeplinit actul notarial sau cărora a fost refuzat în îndeplinirea lui, care consideră că acțiunile respective sunt ilegale, au dreptul să le conteste în instanța de contencios administrativ la locul îndeplinirii actului notarial sau refuzului de a-l îndeplini”.

4. Modificarea articolului 3 din Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială și expunerea lui în următoarea redacție:

„Articolul 3. Păstrarea secretului profesional

(1) *Notarii, notarii stagiați, persoanele angajate în cadrul biroului notarial și persoanele împuternicite prin lege să întocmească acte notariale, sunt obligați să nu divulge secretul profesional privind actele întocmite și/sau faptele care le-au devenit cunoscute în contextul desfășurării activității notariale. Obligația păstrării secretului profesional se impune a fi respectată și după încetarea activității notariale.*

(2) *Pe parcursul întocmirii actelor notariale, notarul este obligat să asigure confidențialitatea îndeplinirii actelor, prin organizarea condițiilor optime de recepționare a documentelor/întocmire a actelor notariale fără prezența persoanelor terțe/străine de actele notariale, cu excepția personalului angajat din cadrul biroului și/sau altor persoane (notari stagiați, interpreți, traducători, reprezentanți, martori, medici, etc.) care sunt obligați în aceeași măsură la păstrarea secretului. Terțele persoane pot să participe la îndeplinirea actului notarial numai dacă părțile consimt ori solicită acest lucru.*

(3) *Nu va constitui încălcarea a secretului profesional acordarea informației în conformitate cu dispozițiile Legii R.M. nr.982 din 11.05.2000 privind accesul la informație și/sau în situațiile în care obligativitatea prezentării informației este stipulată prin lege, precum și în situațiile în care persoanele vizate își manifestă acceptul privind furnizarea unor date cu caracter personal.*

(4) *Persoanele care se fac vinovate de divulgarea informației ce constituie secret profesional poartă răspundere conform dispozițiilor stipulate prin lege”.*

5. Modificarea articolului 12 alineat (4) al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială prin expunerea lui în următoarea formulă: *„Elemente obligatorii de identificare a persoanelor indicate în actul sau acțiunea notarială sunt: (...)”.*

6. Completarea articolului 12 al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială, cu alineatul (5), în următoarea prevedere: (5) *Identitatea minorilor până la 18 ani se stabilește potrivit certificatului de naștere; în cazul militarilor în termen, prin înscrisuri emise de la autoritatea militară cu condiția ca acestea să poată, prin conținutul lor, servi la identificare; identitatea deținuților se constată prin dovada înregistrării acestora în registrul penitenciar și prin atestarea comandantului locului de deținere.*

7. În scopul prevenirii conflictelor legate de îndeplinirea necorespunzătoare a actelor notariale de către secretarii consiliilor locale, municipale și raionale din Republica Moldova, cu titlu de lege *ferenda* propunem completarea articolului 46 al Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială, cu alineatul (5), în următoarea redacție: (5) *Persoanele cu funcție de răspundere abilitate ale autorităților administrației publice locale unde nu funcționează birouri notariale îndeplinesc, la cererea părților, legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele.*

8. Modificarea articolului 51 alineat (2) litera (e) din Legea R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială și modificarea articolului 149 alineat (1) litera (f) din Legea nr.36/1995 a notarilor publici și a activității notariale din România, cu expunerea lor în următoarea formulă: e) *fixarea informațiilor defăimătoare din conținutul paginilor web, programelor de calculator, rețelelor de socializare, aplicațiilor telefonice, altor produse și suporturi de date în materia tehnologiilor informaționale, informații care lezează drepturile și interesele persoanei iar în lipsa unei captări imediate ar putea fi lichidate (șterse) de către autor.*

9. Completarea articolului 123 din Codul de Procedură Civilă al R.M. cu alineatul (7) și completarea articolului 252 din Codul de Procedură Civilă al României cu alineatul (4), conform textului: *Circumstanțele ce sunt confirmate de notar la îndeplinirea unui act notarial, nu necesită a fi dovedite suplimentar, cu excepția faptului dacă autenticitatea documentului notarial nu este respinsă în modul stabilit de lege sau dacă se constată o încălcare semnificativă în procedura de executare a actului notarial.*

10. Cadrul normativ privind activitatea notarială desfășurată de secretarii consiliilor locale, municipale și raionale din Republica Moldova necesită a fi revizuit. Pledăm ca norma de la art.39 alin.(1) lit.(q) al Legii R.M. nr.436/2006 privind administrația publică locală, prin care secretarilor din primării le-au fost delegate competențe în domeniul notarial, să fie adusă în concordanță cu dispozițiile Legii R.M. nr.246/2018 privind procedura notarială.

11. Credem că art.152 al Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995 este amplasat necorespunzător în subsecțiunea intitulată „Efectuarea și legalizarea traducerilor”. Efectuarea traducerilor și legalizarea traducerilor sunt două proceduri notariale care trebuie percepute distinct, chiar dacă, din rațiuni de tehnică normativă, legiuitorul le reglementează împreună. Notarul public se ocupă numai de certificarea semnăturii traducătorului, nu și de efectuarea traducerii.

12. În România, norma de la art.138 alin.(1) al Legii nr.36/1995, procedura divorțului prin acordul soților ține de competența notarului public, în condițiile legii, nu este formulată corect. În redacția actuală, norma dată ar lăsa de înțeles că procedura divorțului prin acordul soților ține doar de competența notarului public. În fapt, divorțul prin acordul soților este posibil a fi constatat și de instanța de judecată conform articolelor 929-932 din Codul de Procedură Civilă al României.

13. Instrucțiunile privind îndeplinirea procedurii divorțului de către notarii publici, aprobate în baza Hotărârii Biroului Executiv al Consiliului Uniunea Națională a Notarilor Publici din România nr.15/2011, conțin o serie de texte care derogă nepermis de la dispozițiile Legii nr.36/1995, motiv pentru care pot fi privite doar ca având valoare de recomandare.

Avantajele și valoarea elaborărilor propuse. Propunerile și recomandările expuse în contextul prezentei teze de doctor au scopul de a înlătura lacunele de reglementare depistate în legislația cu privire la notariat. Totodată, recomandările referitoare la modificarea și completarea unor acte normative au fost înaintate autorității publice de resort. Soluțiile expuse în lucrare pot servi cu titlu de recomandări la autentificarea actelor notariale, precum și la examinarea unor categorii de litigii ce țin de contestarea actelor notariale.

Impactul asupra științei și culturii. Prin valorificarea recomandărilor cu caracter analitic se va contribui la completarea doctrinei naționale cu studii importante privind perfecționarea legislației din sfera de reglementare a actelor notariale, și anume: asigurarea omogenității interpretative și decizionale în aplicarea legislației ce vizează regimul juridic al actului notarial în

Republica Moldova și România, cercetarea funcțiilor și condițiilor aferente formei autentice a actelor notariale, analiza temeiurilor de clasificare a actelor juridice notariale, caracterizarea principalelor categorii de acte notariale, cercetarea regimului juridic al actelor notariale electronice, studierea forței probante și forței executorii a actelor notariale, abordarea regulilor generale de întocmire a actelor notariale, elaborarea concluziilor și formularea propunerilor de perfecționare a cadrului juridic de reglementare a instituției actului notarial din Republica Moldova și România.

Subiecte pentru cercetare științifică de perspectivă. Deoarece prezenta teză de doctor se focuzează pe studiul exhaustiv al regimului juridic al actelor notariale din legislația Republicii Moldova și României, viitoare demersuri științifice vor fi axate pe cercetarea legislației, doctrinei și practicii judiciare cu privire la procedura notarială. De asemenea, tema supusă cercetării necesită a fi dezvoltată în perspectivă prin realizarea unor investigații științifice axate pe probleme ce țin de perfecționarea cadrului de reglementare a răspunderii materiale, disciplinare și penale a notarilor.

BIBLIOGRAFIE

I. Referințe bibliografice în limba română

1. Analiza strategică privind activitatea notarială, elaborată de Direcția generală analitică a Centrului Național Anticorupție al Republicii Moldova, Chișinău, 2016, https://www.cna.md/public/files/studiu_notari.pdf (vizitat 27.12.2020).
2. ANGHEL D. Probele în procesul civil. Practică judiciară. București: Hamangiu, 2017, p.5. ISBN: 978-606-27-0928-0.
3. ALBU I., MAN A. Înscrierile în domeniul actelor juridice civile, comerciale și de drept al muncii. În: Dreptul (România), 1996, nr.7, p.55-68. ISSN: 1018-0435.
4. BAIAS Fl., CHELARU E., CONSTANTINOVICI R. Noul Cod civil. Comentariu pe articole (coord. I.Macovei). București: C.H.Beck, 2012, p.1161-1162. ISBN: 978-606-18-0414-6.
5. BAIEȘ S., ROȘCA N. Drept civil. Partea generală. Ediția a IV-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, 392 p. ISBN: 978-9975-71-069-5.
6. BAIEȘ S., MÎȚU Gh., CAZAC O. și alții. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, 752 p. ISBN: 938-9741-91-063-4.
7. BĂRBIERU C.-N., MACOVEI C. Activitatea notarială. De la teorie la practică. București: Universul juridic, 2018, 1084 p. ISBN: 606-39-0021-1.
8. BĂNĂRESCU Iu. Succesiunea testamentară în legislația Republicii Moldova. Studiu monografic. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, 298 p. ISBN: 925-9361-21-083-6.
9. BĂNĂRESCU Iu. Locul și momentul deschiderii procedurii succesorale. În: Revista științifică „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria Științe sociale, 2017, nr.8 (108), p.72-86. ISSN 1814-3199.
10. BEURAN O.-R. Aspecte comparative între procedura succesorala notarială și procedura succesorala judiciară. Rezumatul tezei de doctorat. Sibiu, 2011, p.3-11.
11. BELEI E., BORȘ A., CHIFA F. și alții. Manual: Drept procesual civil. Partea generală. Chișinău: Lexon-Prim, 2016, 632 p. ISBN: 978-9975-4072-9-8.
12. BERNEVEC D. Actul notarial în formă electronică. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, Științe socio-umanistice, 2015, Volumul 2, p.3-6. ISBN: 975-7-436-0.
13. BOAR F.-A., BOLDUȚ D.-D., DOROȘ A.-V., Negrilă D. Legea notarilor publici. Comentariu pe articole (coord. I.-F.Popa, A.-A.Moise). București: Solomon, 2016, 963 p. ISBN: 978-606-94049-8-0.
14. BOROI E., ROTARU D. Acte notariale, efecte juridice, rolul notarului public în diverse proceduri notariale. În: Buletinul Notarilor Publici (România), 2008, nr.3, p.13-21. ISSN: 1453-388X.
15. BOROI G., ANGHELESCU C. Curs de drept civil. București: Hamangiu, 2011, 469 p. ISBN: 978-606-522-891-7.
16. BLOȘENCO A. Înstrăinarea bunurilor imobile prin acte juridice neautentificate notarial. În: Revista Națională de Drept (Republica Moldova), 2005, nr.12, p.29-37. ISSN: 1811-0770.
17. CĂBULEA (GLIGAN) O.B. Actul administrativ și actul administrației. În: Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Seria Jurisprudentia (România), 2017, nr.1, p.57-64. ISSN: 1220-045X.
18. CARA A. Apărarea drepturilor și intereselor cetățenilor în interiorul și în afara hotarelor teritoriului țării de către alte persoane abilitate de lege de a întocmi acte notariale. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, nr.2, p.80-87. ISSN: 1857-1999.

19. CARA A. Tendințele și perspectivele controlului activității notariale de către organele competente. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, nr.3, p.54-61. ISSN: 1857-1999.
20. CARA-RUSNAC A. Organizarea instituției notariatului în sistemul de drept din Republica Moldova și perspectivele ei de dezvoltare. Autoreferatul tezei de doctor în drept, Chișinău, 2012, 32 p.
21. CARA-RUSNAC A. Persoanele care exercită activitate notarială ca gardă la hotarele țării. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, nr.2, p.47-51. ISSN: 1857-1999.
22. CARA-RUSNAC A., TABĂRĂ P. Apărarea drepturilor și intereselor cetățenilor în interiorul și în afara hotarelor teritoriului țării de către alte persoane abilitate de lege de a întocmi acte notariale. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, nr.4, p.75-83. ISSN: 1857-1999.
23. CĂPĂȚÎNĂ O. Competența notarilor publici de a întocmi proteste cambiale. În: Revista de Drept Comercial (România), 1995, nr.4, p.10-17. ISSN: 1220-8515.
24. CEBOTARI V. Probleme actuale ale aplicării normelor privind traducerea și legalizarea documentelor de către notar. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al R.M., Ediția a IX-a, Seria științe socio-umane. Chișinău: Print Caro, 2009, p.105-109. ISSN: 1857-0976.
25. CERCEL S. Forța probantă a înscrisurilor în dreptul civil român. În: Revista de Științe Juridice (România), 2006, nr.3, p.30-37. ISSN: 1454-3699.
26. CHIRTOACĂ L. Drept civil. Curs de lecții. Chișinău: CEP USM, 2008, 166 p. ISBN: 978-9975-70-701-5.
27. CHIRTOACĂ L. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Chișinău: Print-Caro, 2015, 302 p. ISBN: 978-9975-3043-1-3.
28. CHIRTOACĂ L. Aspecte privind regimul juridic al contractului electronic și a semnăturii electronice (digitale) în Republica Moldova. În: Revista științifică „Vector European”, 2014, nr.3, p.121-127. ISSN 2345-1106.
29. CHIRTOACĂ L., FALĂ N. Valențele dreptului de creanță în contextul acțiunii pauliene. În: Revista Studii Juridice Universitare (Republica Moldova), 2017, nr.1-2 (37-38), p.94-95. ISSN 1857-4122.
30. CIUCĂ B. Răspunderea juridică în activitatea notarială. Monografie. București: Editura Universitară, 2010, 322 p. ISBN: 978-973-749-781-9.
31. COCÎRLĂ V. Unele considerații asupra executării actelor notariale învestite cu formulă executorie. În: Volumul Conferinței Internaționale „Instituții ale procesului civil și ale executării silite”, 29 august 2013, Tîrgu Mureș, București: Universul Juridic, 2013, p.112-124. ISBN 978-606-673-325-0.
32. Codul administrativ al R.M. nr. CP116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.309-320.
33. Codul civil al R.M. nr.1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.66-75 (republicat).
34. Codul de Procedură Civilă al R.M. nr.225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.130-134.
35. Codul de Procedură Civilă al R.M. nr. CPC din 26.12.1964 (abrogat). În Buletinul Oficial al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, 1964, nr.000.

36. Codul de Procedură Civilă al României, adoptat prin Legea nr.134 din 01.07.2010. În: Monitorul Oficial al României, 2015, nr.247.
37. Codul deontologic al notarilor publici, aprobat prin Hotărârea Congresului Notarilor Publici din România nr.9 din 14.11.2015. În: Monitorul Oficial al României, 2015, nr.930.
38. Codul de executare al R.M., nr.443 din 24.12.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.214-220.
39. Codul familiei al R.M. nr.1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48.
40. Codul civil al R.S.S.M., aprobat de Sovietul Suprem al R.S.S.M. la 26.12.1964. În: Veștile Sovietului Suprem al R.S.S.M., 1964, nr.36. În prezent este abrogat.
41. Codul civil al României adoptat prin Legea nr.287 din 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr.511.
42. COJOCARI E. Dreptul notarial. Manual. Chișinău: Ruxanda, 1998, 224 p. ISBN: 9975-72-0926-9.
43. CONSTANTINESCU E., CHIBAC Gh., BONDARCIUC O. Notariat: manual pentru studenții facultăților de drept. Chișinău: Pontos, 2001, 236 p. ISBN: 9975-938-842-5.
44. CONSTANTINESCU E., SEMIONOVA R. Aspecte psihologice din activitatea notarială. În: Revista Națională de Drept, 2001, nr.7, p.22-29. ISSN: 1811-0770.
45. Constituția R.M. din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.
46. Constituția României din 21.11.1991. În: Monitorul Oficial al României, 2003, nr.767.
47. COPTILEȚ V. Secvențe istorice asupra instituției notariatului în Basarabia sub ocupație țaristă. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, Seria Științe socioumanistice, Ediție jubiliară, 2006, Volumul 1, p.19-23. ISSN: 9975-4360.
48. Convenția de la Viena nr.1963 din 24.04.1963 cu privire la relațiile consulare. În: Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte, 1998, nr.1. În vigoare pentru Republica Moldova din 25.02.1993.
49. Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine, încheiată la Haga la 05.10.1961, <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=52> (vizitat 13.12.2020).
50. Comentarii și propuneri la proiectul de lege cu privire la organizarea activității notarilor, elaborate de Asociația pentru Democrație Participativă, Chișinău, 2013, <http://www.e-democracy.md/files/td/aviz-adept-proiect-lege-notari-mj-08-04-2013.pdf> (vizitat 23.12.2020).
51. Comentariul Codului civil al Republicii Moldova, Volumul I, coordonator M.Buruiană, Chișinău: Tipografia Centrală, 2006, 1175 p. ISBN: 978-9975-78-465-8.
52. CREȚU V. Pregătirea pentru dezbateri judiciare a pricinilor privind contestarea refuzului organelor notariale de a îndeplini acte notariale și a pricinilor privind verificarea legalității actelor notariale îndeplinite. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2018, nr.4, p.18-24. ISSN: 1811-0770.
53. DĂNĂILĂ V. Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole (coordonator G.Boroi). București: Hamangiu, 2013, 958 p. ISBN: 978-606-678-577-8.
54. Decizia Colegiului civil al Curții de Apel Chișinău din 10.10.2020, dosar nr.3a-419/19. Arhiva Judecătorei Orhei sediul Central.
55. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr.60 din 23.11.2017. În: Monitorul Oficial al României, 2017, nr.928.
56. Decizia nr.300 din 09.03.2015 pronunțată de Tribunalul Arad, <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-v7vsb0l/> (vizitat 30.09.2020).

57. Decizia Tribunalului Suprem nr.2413 din 12.11.1980, secția civilă. În: Revista Română de Drept (România), 1981, nr.7, p.57.
58. Decizia Tribunalului Maramureș nr.720/R din 02.11.2011, <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-twpyqsp/> (vizitat 15.11.2020).
59. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție din 01.08.2018, dosar nr.3ra-931/18. Arhiva Judecătorei Căușeni sediul Central.
60. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U. prin Rezoluția 217 A (III) din 10.12.1948. În: Tratatate Internaționale la care Republica Moldova este parte, 1998, nr.1.
61. Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M. cu privire la introducerea modificărilor în Legea R.S.S.M. cu privire la notariatul de stat nr.1045 din 05.07.1974. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S.M., 1979, nr.9.
62. Dicționarul explicativ al limbii române. București: Univers enciclopedic, 2016, 1376 p. ISBN: 978-606-704-161-3.
63. Directiva nr.2000/43/CE a Consiliului din 29.06.2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L180 din 19.07.2000.
64. DOBRICAN Gh. Natura juridică a procedurilor notariale și a instituției notarului public. În: Dreptul (România), 2001, nr.4, p.98-112. ISSN: 1018-0435.
65. DOBRICAN Gh. Calificarea penală greșită a unor fapte imputate notarilor publici. În: Revista Universul Juridic (România), 2015, nr.7, p.25-41. ISSN: 2393-3445.
66. DOBRICAN Gh., POPA I., PĂTULEA V. Discuții în legătură cu admisibilitatea convenției de către părți cu privire la caracterul executoriu al contractului de credit bancar. În: Dreptul (România), 1994, nr.4, p.23-31. ISSN: 1018-0435.
67. DUNCA D., RĂDULESCU G., CICIC A. Întocmirea protestului unor titluri de valoare (cambia, biletul la ordin și cecul) și refuzul de executare ca alternativă a protestului. În: Buletinul Notarilor Publici (România), 2015, nr.6, p.42-49. ISSN: 1453-388X.
68. DRĂGANU T. Actele administrative și faptele asimilate lor supuse controlului judecătoresc potrivit Legii nr.1/1967. Cluj-Napoca: Dacia, 1970, p.89-97.
69. EMILCIUC A. Pregătirea și implementarea în Basarabia a reformei notariale din 14 aprilie 1866. În: Revista științifică „Tyragetia”, Serie nouă, 2016, nr.2 (25), p.211-221. ISSN: 1857-0240.
70. FODOR M. Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat, Volumul I, coord. V.M.Ciobanu, M.Nicolae, Ediția a II-a, București: Universul Juridic, 2016, 869 p. ISBN: 978-606-673-697-8.
71. FODOR M. Proba testimonială în concepția legiuitorului noului Cod de procedură civilă. În: Dreptul (România), 2014, nr.12, p.44-53. ISSN: 1018-0435.
72. Formele registrelor pentru înregistrarea actelor notariale, certificatelor notariale și inscripțiilor de autentificare pe convențiile și pe documentele care se legalizează. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1976, 104 p.
73. GAVRILESCU L.-C. Comparație între regimul juridic al înscrisului autentic și cel al înscrisului sub semnătură privată pentru probarea actului juridic civil, <https://www.universuljuridic.ro/comparatie-intre-regimul-juridic-al-inscrisului-autentic-si-cel-al-inscrisului-sub-semnatura-privata-pentru-probarea-actului-juridic-civil/> (vizitat 21.04.2020).
74. GAVRILESCU L.-C. Drept civil. Persoanele. București: Universul Juridic, 2017, 226 p. ISBN: 958-803-683-667-4.

75. GEORGESCU M. Procedura succesorală notarială. În: Revista științifică „Pro Excelsior” (România), 2009, nr.1, p.21-30. ISSN: 2066-7485.
76. Ghid de practică notarială elaborat de Uniunea Națională a Notarilor Publici din România. București: Notarom, 2011, 213 p. ISBN: 947-209-653-677-6.
77. GRAMA D., CARA A. Din istoria constituirii și evoluției instituției notariatului în Moldova. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, nr.1, p.47-56. ISSN: 1857-1999.
78. GUCEAC I., TOMA C.-M. Probleme ale asigurării protecției drepturilor fundamentale ale omului și cetățeanului în activitatea notarială din Republica Moldova prin prisma Declarației Universale a Drepturilor Omului: 65 de ani de la adoptare. În: Teoria și practica administrării publice: Materiale ale conferinței științifico-practice cu participare internațională, Chișinău, 20 mai 2013. Chișinău: AAP, 2013, p.197-202. ISBN: 939-603-643-673-5.
79. GUGA (NAGY) O.V. Analiza teoretică și practică a reglementărilor interne ale României în materia divorțului. Rezumatul tezei de doctorat. Sibiu, 2016, p.16-22.
80. GOICOVICI J. Formalism substanțial și libertatea contractuală în dreptul privat contemporan. În: Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Jurisprudentia (România), 2002, nr.2-4, p.119-124. ISSN: 1220-045X.
81. HILSENRAD A., RIZEANU D., ZIRRA C. Notariatul de stat. București: Editura Științifică, 1964, p.113-121.
82. Hotărârea Guvernului R.M. nr.618 din 05.10.1993 pentru aprobarea Regulilor de întocmire a documentelor organizatorice și de dispoziție și Instrucțiunii-tip cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în organele administrației publice centrale de specialitate și ale autoadministrării locale ale Republicii Moldova. În: Buletinul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr.000.
83. Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene (Camera a 7-a) din 10.09.2015, Comisia Europeană împotriva Republicii Letonia, cauza C-151/14, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX%3A62014CJ0151> (vizitat 28.12.2020).
84. Hotărârea Curții Constituționale a R.M. nr.30 din 23.12.2010 pentru controlul constituționalității art.16 alin.(1) lit.(g) din Legea nr.1453-XV din 08.11.2002 „Cu privire la notariat”, cu modificările și completările ulterioare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr.1-4.
85. Hotărârea Guvernului R.M. nr.857 din 31.10.2013 cu privire la Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova Digitală 2020”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.252-257.
86. Hotărârea Guvernului R.M. nr.414 din 08.05.2018 cu privire la măsurile de consolidare a centrelor de date în sectorul public și de raționalizare a administrării sistemelor informaționale de stat. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.157-166.
87. Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene pe cauza C-51/08, Comisia Europeană împotriva Marelui Ducat al Luxemburgului, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A62008CJ0051> (vizitat 11.12.2020).
88. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a R.M. „Cu privire la practica aplicării de către instanțele de contencios administrativ a unor prevederi ale Legii contenciosului administrativ” nr.10 din 30.10.2009. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2010, nr.7-8.
89. Hotărârea Guvernului R.M. cu privire la aprobarea Statutului Consular nr.368 din 28.03.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.50-52.

90. Îndrumar practic pentru secretarul consiliului local cu privire la îndeplinirea actelor notariale, colectiv de autori, coordonată de Păduraru I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2006, 204 p. ISBN: 978-303-673-637-8.
91. Îndrumătorul cetățeanului: cuprinzător de formulare a tot soiul de petețiuni, acte de notariat, procese-verbale, somațiuni, responsabil de ediție N.Negru. Chișinău: Tipografia Centralei Uniunilor Cooperative, 1923, 336 p. ISBN: 928-903-582-657-7.
92. Instrucția cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale de către birourile notariale de stat din Republica Moldova, aprobată de Ministerul Justiției al R.S.S.M., Chișinău, 1975.
93. Instrucție cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale de către birourile notariale de Stat din R.S.S.M. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1976, 180 p.
94. Instrucție cu privire la modul de îndeplinire actelor notariale de către comitetele executive ale Sovietelor orașenești, sătești, de orașel de deputați ai oamenilor muncii din R.S.S.M. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1976, 102 p.
95. Instrucțiuni privind îndeplinirea procedurii divorțului de către notarii publici, aprobate în baza Hotărârii Biroului Executiv al Consiliului Uniunea Națională a Notarilor Publici din România nr.15/2011, www.uniuneanotarilor.ro/files/instructiuni%20divort.doc (vizitat 22.04.2019).
96. Instrucțiunii cu privire la ordonarea documentelor în organizațiile, instituțiile și întreprinderile Republicii Moldova, aprobată prin ordinul nr.1 din 18.01.2010 al directorului Serviciului de Stat de Arhivă al Republicii Moldova, http://arhiva.gov.md/attachments/019_ordonare_ro.pdf (vizitat 02.12.2020).
97. IONESCU M. Înscrișul autentic în reglementarea noului cod civil și a viitorului cod de procedură civilă, <https://legeaz.net/noul-cod-civil-comentat-si-adnotat/inscrișul-autentic-in-noul-cod-civil> (vizitat 23.04.2019).
98. Judecătoria Cluj-Napoca, Sentința civilă nr.42/2016 – rectificare în cartea funciară, <https://lege5.ro/Gratuit/geytcojwgqya/sentina-civila-nr-42-2016-rectificare-carte-funciara> (vizitat 12.04.2019).
99. Legea R.M. cu privire la notariat nr.1453 din 08.11.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.154-157 (abrogată).
100. Legea R.M. cu privire la notariat nr.1153 din 11.04.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.61 (abrogată).
101. Legea R.S.S.M. cu privire la notariatul de stat, aprobată prin Hotărârea Sovietului Suprem al R.S.S.M. nr.1045 din 05.07.1974. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S.M., 1974, nr.7.
102. Legea R.M. cu privire la organizarea activității notarilor nr.69 din 14.04.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.277-287.
103. Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.57-58 (abrogată).
104. Legea R.M. privind administrația publică locală nr.436 din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.32-35.
105. Legea R.S.S.M. din 05.07.1974 cu privire la notariatul de stat. În: Veștile R.S.S.M., 1974, nr.7.
106. Legea R.M. privind procedura notarială nr.246 din 15.11.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.30-37.
107. Legea nr.202 din 25.10.2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor. În: Monitorul Oficial al României, 2010, nr.714.
108. Legea nr.178 din 04.11.1997 pentru autorizarea și plata interpreților și traducătorilor folosiți de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiției, Parchetul de pe lângă Înalta

- Curte de Casație și Justiție, Direcția Națională Anticorupție, de organele de urmărire penală, de instanțele judecătorești, de birourile notarilor publici, de avocați și de executori judecătorești. În: Monitorul Oficial al României, 1997, nr.305.
109. Legea cambiei nr.1527 din 22.06.1993. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr.10.
110. Legea nr.58 din 01.05.1934 asupra cambiei și biletului la ordin (România), <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/18> (vizitat 12.12.2020).
111. Legea nr.192 din 16.05.2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator. În: Monitorul Oficial al României, 2006, Partea 1, nr.441.
112. Legea notarilor publici și a activității notariale nr.36 din 12.05.1995. Republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, 2018, nr.237.
113. Legea nr.206 din 07.11.2016 pentru completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.119/2006 privind unele măsuri necesare pentru aplicarea unor regulamente comunitare de la data aderării României la Uniunea Europeană, precum și pentru modificarea și completarea Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995. În: Monitorul Oficial al României, 2016, nr.898.
114. Legea R.M. privind organizarea judecătorească nr.514 din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.58.
115. Legea R.M. cu privire la arbitraj nr.23 din 22.02.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.88-89.
116. Legea R.M. cu privire la statutul, autorizarea și organizarea activității de interpret și traducător în sectorul justiției nr.264 din 11.12.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.57-58.
117. Legea R.M. privind accesul la informație nr.982 din 11.05.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.88-90.
118. Legea R.M. cu privire la mediere, nr.137 din 03.07.2015. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr.224-233.
119. Legea taxei de stat nr.1216 din 03.12.1992. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr.53-55.
120. Legea nr.70/2015 pentru întărirea disciplinei financiare privind operațiunile de încasări și plăți în numerar și pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.193/2002 privind introducerea sistemelor moderne de plată. În: Monitorul Oficial al României, 2015, nr.242, Partea I.
121. Legea privind regimul juridic al activității electronice notariale nr.589 din 15.12.2004. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 2004, nr.1227.
122. Legea R.M. privind semnătura electronică și documentul electronic nr.91 din 29.05.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.174-177.
123. Legea R.M. privind comerțul electronic nr.284 din 22.07.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr.138-146.
124. Legea R.M. cu privire la metodologia calculării plății pentru servicii notariale nr.271 din 27.06.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.141-145.
125. Legea R.M. privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte nr.273 din 09.11.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.9.
126. Legea R.M. privind actele de stare civilă, nr.100 din 26.04.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.97-99.
127. Legea privind semnătura electronică nr.455 din 18.07.2001. În: Monitorul Oficial al României (republicat), 2014, nr.316, Partea I.

128. Legea R.M. nr.142 din 26.06.2008 cu privire la ipotecă. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.165-166 (abrogată).
129. Legea nr.77/2012 pentru modificarea și completarea Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 2012, nr.386.
130. Legea nr.71 din 03.06.2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr.287/2009 privind Codul civil al României. În: Monitorul Oficial al României, 2011, nr.409.
131. Legea privind Fondul Arhivistic al Republicii Moldova nr.880 din 22.01.1992. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1992, nr.1.
132. Legea R.M. nr.42 din 02.03.2006 pentru aderarea la Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.47-50.
133. Legea R.M. nr.166 din 09.07.2010 pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.126-128.
134. Legea R.M. privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali nr.220 din 19.10.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.184-187.
135. LEȘ I. Organizarea sistemului judiciar, a avocatului și a activității notariale. București: Lumina Lex, 1997, 335 p. ISBN: 926-803-643-873-5.
136. LEȘ I. Implicațiile noului Cod de procedură civilă și ale Legii nr.202/2010 asupra procedurilor notariale. În: Dreptul (România), 2011, nr.5, p.11-23. ISSN: 1018-0435.
137. LEȘ I. Elemente de drept notarial. Ediția a 3-a. București: C.H.Beck, 2014, 216 p. ISBN: 978-606-18-0350-7.
138. MATEFI R. Teoria actului juridic civil. București: Hamangiu, 2017, 296 p. ISBN: 978-606-27-0886-3.
139. MARINESCU I.L. Modalități de manifestare a consimțământului în cadrul contractelor electronice. În: Revista de Științe Juridice (România), Supliment, 2015, nr.2, p.165-171. ISSN: 1454-3699.
140. Metodologia privind citarea, notificarea și comunicarea actelor de procedură în materie notarială, aprobată prin Hotărârea Consiliului Uniunii Naționale a Notarilor Publici din România nr.76/2013. În: Monitorul Oficial al României, partea I, 2013, nr.531.
141. MIRCEA M. Unele considerații privind natura juridică a activității notariale. În: Buletinul Notarilor Publici (România), 1996, nr.1, p.17-20. ISSN: 1453-388X.
142. MOISE A.-A. Necesitatea reformării regimului juridic al traducătorilor și al interpreților. În: Dreptul (România), 2011, nr.4, p.109-114. ISSN: 1018-0435.
143. MOISE A.-A. Despre incidența înscrisurilor întocmite într-o limbă străină în cadrul procedurilor notariale. În: Buletinul Notarilor Publici (România), 2009, nr.2, p.29-32. ISSN: 1453-388X.
144. MOISE A.-A. Privire asupra certificărilor de fapte reglementate de Legea nr.36/1995. În: Revista „Pandectele Române”, 2011, nr.8, p.133-139. ISBN: 1582-475601901.
145. MOISE M. Actul notarial ca instrument de garantare a drepturilor omului. În: Dreptul (România), nr.11, 2006, p.137-144. ISSN: 1018-0435.
146. MLADEN C. Drept notarial. Note de curs. Craiova: Sitech, 2008, 232 p. ISBN: 958-9875-45-4.
147. MOCANU E. Comentariul la Legea cu privire la notariat nr.1153-XV din 11.04.1997. Chișinău: Arc, 1999, 174 p. ISBN: 988-9275-55-6.
148. MOCANU E., ZGARDAN E., IFTODI V. Modele de acte notariale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2000, 134 p. ISBN: 958-607-673-647-4.

149. NEGRILĂ D. Convenția cu privire la copiii minori încheiată în cadrul divorțului prin procedură notarială. În: Universul Juridic (România), 2016, nr.3, p.12-19. ISSN: 2393-3445.
150. NEGRILĂ D. Divorțul prin procedura notarială. Studii teoretice și practice. București: Universul Juridic, 2014, 235 p. ISBN: 978-606-673-258-1.
151. NIEMESCH O. Faptul juridic licit. București: Hamangiu, 2016, 334 p. ISBN: 606-27-0601-2.
152. Norme privind tarifele de onorarii pentru serviciile prestate de notarii publici, aprobat prin ordinul ministrului justiției nr.46/C din 06.01.2011. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 2011, nr.133.
153. Norme metodologice privind Registrul național notarial de evidență a cererilor de divorț, ținut de Uniunea Națională a Notarilor Publici din România, www.uniuneanotarilor.ro/files/normele%20pentru%20RNECD.doc (vizitat 22.11.2020).
154. Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.59 din 27.02.2019 cu privire la aprobarea modelelor girurilor notariale și ale certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.76-85.
155. Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.394 din 29.09.2005 cu privire la aprobarea girurilor de autentificare și a certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.135-138.
156. Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.847 din 16.10.2017 cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de păstrare, pregătire, evidență și predare a actelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.390-395.
157. Ordinul nr.2.333/C/2013 al Ministerului Justiției privind aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale nr. 36/1995. În: Monitorul Oficial al României, 2013, nr.479.
158. Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.394 din 29.09.2005 cu privire la aprobarea girurilor de autentificare și a certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.135-138.
159. Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.57 din 27.07.2016 cu privire la aprobarea Indicatorului documentelor-tip și al termenelor lor de păstrare pentru organele administrației publice, pentru instituțiile, organizațiile și întreprinderile Republicii Moldova și a Instrucțiunii privind aplicarea Indicatorului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.247-255.
160. Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.267 din 02.07.2003 privind aprobarea registrelor necesare pentru desfășurarea activității notariale, forma și conținutul acestora. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.148.
161. Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.90 din 09.03.2010 cu privire la blanchetele speciale de strictă evidență pe care se întocmesc actele notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.36.
162. Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.59 din 27.02.2019 cu privire la aprobarea modelelor girurilor notariale și ale certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.76-85.
163. Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.394 din 29.09.2005 cu privire la aprobarea girurilor de autentificare și a certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.135-138.
164. Ordinul nr.950 din 10.11.2017 cu privire la completarea Ordinului ministrului justiției nr.394 din 29.11.2005 cu privire la aprobarea girurilor de autentificare și a certificatelor notariale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.411-420.

165. Ordonanța de Urgență nr.99 din 06.12.2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului. În: Monitorul Oficial al României, 2006, nr.1027.
166. Ordonanța nr.66 din 29.08.1999 pentru aderarea României la Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine, adoptată la Haga la 5 octombrie 1961. În: Monitorul Oficial al României, nr.12, 1999.
167. OLARU I. Notarul – delegatar al autorității publice, www.uniueanotarilor.ro/files/1_ss%20ioana%20olaru.doc (vizitat 30.07.2020).
168. PALANCIUC V. Norme conflictuale referitoare la procedura succesorală notarială în lumina tratatelor bilaterale de asistență juridică, încheiate de Republica Moldova cu alte state. În: Revista științifico-practică „Legea și viața”, 2000, nr.4, p.28-31. ISSN: 1810-309X.
169. PIATAC A., AMIHALACHIOAIE-ȚURCAN M., Competența secretarului primăriei satului (comunei) de îndeplinire a actelor notariale. În: Revista Națională de Drept, 2001, nr.5, p.26-29. ISSN: 1811-0770.
170. PISTRIUGA V. Forma notarială a actului juridic. Actul notarial. Girul de autentificare. În: Materialele conferinței cu participare internațională „Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate și perspective”, dedicată aniversării a 80 de ani de la naștere a profesorului V.Volcinschi. Chișinău: CEP USM, 2014, p.195-206. ISBN: 987-409-623-677-4.
171. PISTRIUGA V. Procedura notarială împotriva nulității relative a actelor juridice civile. În: Tendințe contemporane în evoluția patrimoniului istoric și juridic al Republicii Moldova, Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători, Volumul II, ediția a VI-a, 12 aprilie 2012. Chișinău: CEP USM, 2012, p.288-301. ISBN: 977-203-653-657-4.
172. PISTRIUGA V. Perspectiva autentificării notariale a actelor juridice electronice în Republica Moldova. În: Conferința științifică internațională „Interacțiunea dreptului intern și dreptului internațional: provocări și soluții”, Chișinău, 14 noiembrie 2014. Chișinău: CEP USM, 2014, p.45-49. ISBN: 987-503-683-647-5.
173. PISTRIUGA V. Comentariul științifico-practic al Legii Republicii Moldova nr.1453-XV din 08.11.2002 „Cu privire la notariat”. În: Бизнес-Право, 2004, nr.6, p.11-29. ISSN: 1711-0740.
174. PISTRIUGA V. Comentariul științifico-practic al Legii Republicii Moldova nr.1453-XV din 08.11.2002 „Cu privire la notariat”. În: Бизнес-Право, 2004, nr.12, p.55-63. ISSN: 1711-0740.
175. PÎNZARI V. Unele considerente cu privire la definirea actului juridic în Codul civil al Republicii Moldova. În: Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Seria Jurisprudentia (România), 2004, nr 1-2, p.114-119. ISSN: 1220-045X.
176. Portalul oficial al Ministerului Justiției al Republicii Moldova, <http://www.justice.gov.md/category.php?l=ro&idc=64> (vizitat 15.12.2020).
177. POPA I.F. Forma autentică în contracte – abordarea Codului civil. În: Volumul „5 ani de Cod civil: perspectiva notarială”, coordonator M.D.Bob. București: Monitorul Oficial, 2016, p.141.
178. POPA I. Curs de drept notarial. București: Universul Juridic, 2010, 350 p. ISBN: 973-1237-232-0.
179. POPA I., MOISE A.-A. Drept notarial: organizarea activității, statutul notarului, proceduri notariale. București: Universul Juridic, 2013, 390 p. ISBN 978-606-673-097-6.
180. POPA I. Succintă analiză asupra terminologiei utilizate în legislația notarială. În: Buletinul Notarilor Publici (România), 2019, ianuarie, p.9-13. ISSN: 1453-388X.
181. POPA Ș.A., ZDRENGHEA B.G. Nulitatea actului juridic civil. Practica judiciară comentată. București: Hamangiu, 2019, 528 p. ISBN: 978-606-27-0989-1.
182. Portalul avocaturii de afaceri din R.M., <https://www.bizlaw.md/public/2017/09/28/notarii-vor-putea-autentifica-traducerile-semnate-electronic-de-traducatorii-autorizati> (vizitat 02.12.2019).

183. PRISAC A. Drept procesual civil. Partea generală. Chișinău: Cartier, 2013, 372 p. ISBN: 978-9975-79-849-5.
184. PRISAC A. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Chișinău: Cartea juridică, 2019, 1316 p. ISBN: 978-9975-139-79-3.
185. Propunere de Regulament (UE) al Consiliului privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materia regimurilor matrimoniale, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A52011PC0126> (vizitat 15.12.2020).
186. RĂDULESCU O. Aspecte ale falsului intelectual în actele notariale. În: Dreptul (România), 1998, nr.5, p.66-69. ISSN: 1018-0435.
187. Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale și completare a registrelor notariale, aprobat prin ordinul ministrului justiției nr.95 din 28.02.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.63-65.
188. Regulamentul privind modul de păstrare, pregătire, evidență și predare a actelor notariale, aprobat prin ordinul ministrului justiției nr.847 din 16.10.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.390-395.
189. Regulamentul Fondului arhivistic de stat, aprobat prin Hotărârea Guvernului R.M. nr.352 din 27.05.1992 „Cu privire la aprobarea Regulamentului Fondului arhivistic de stat”. În: Nepublicat, 1992, nr.000.
190. Regulamentul (CE) nr.805/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 aprilie 2004 privind crearea unui titlu executoriu european pentru creanțele necontestate. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L143 din 30.04.2004.
191. Regulamentul pentru punerea în aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale, aprobat prin Ordinul Ministerului Justiției nr.2333/C/2013. În: Monitorul Oficial al României, 2013, nr.479.
192. Regulamentul (UE) nr.910/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 iulie 2014 privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă și de abrogare a Directivei 1999/93/CE. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L257/73 din 28.08.2014.
193. Regulamentul privind cerințele de amenajare a biroului notarului, aprobat prin Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.207 din 04.04.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.119-126.
194. Regulamentul (UE) nr.650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 04.07.2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2012, L 201, p.102-134.
195. Regulamentul de aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995, din 24.07.2013. În: Monitorul Oficial al României, 2013, nr.479.
196. Regulamentului cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale și completare a registrelor notariale, aprobat prin Ordinul ministrului justiției al R.M. nr.95 din 28.02.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.63-65.
197. Regulamentul din 24.07.2013 de aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale nr.36/1995. În: Monitorul Oficial al României, 2013, nr.479.
198. Regulamentul privind modalitatea de constituire a Comisiei de control și procedura de control profesional administrativ al activității notarului, aprobat prin ordinul ministrului justiției nr.756 din 18.09.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.352.

199. Regulamentul cu privire la modul de îndeplinirea actelor notariale și completare a registrelor notariale, aprobat prin Ordinul Ministrului Justiției al R.M. nr.95 din 28.02.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.63-69.
200. Recomandarea nr.63 „Cu privire la procedura examinării de către instanțele judecătorești a cauzelor ce țin de prelungirea termenului de acceptare a succesiunii și constatarea faptului acceptării succesiunii și a locului ei de deschidere”, publicat pe portalul Curții Supreme de Justiție a R.M. http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=94 (vizitat 03.02.2020).
201. ROTARU D., DUNCA D. Culegere de practică notarială. Spețe comentate, Volumul I, București: Notarom, 2013, 280 p. ISBN: 968-306-48-0449-2.
202. ROTARU D., RĂDULESCU G., UNGUREANU E. Actul autentic notarial între teorie și practică: noțiuni teoretice, comentarii, modele. București: Notarom, 2014, 244 p. ISBN: 978-206-88-0479-4.
203. ROMOȘAN I.D. Drept civil. Obligații. București: Hamangiu, 2018, 345 p. ISBN: 958-208-28-0485-2.
204. UNGUREANU O., MUNTEANU C. Drept civil. Persoanele în reglementarea noului Cod civil. Ediția a III-a. București: Hamangiu, 2015, 339 p. ISBN: 958-605-37-0548-1.
205. Tabloul notarilor publici pe anul 2019 la data de 27 martie 2019. În: Monitorul Oficial al României, 2019, Partea I, nr.247.
206. TĂBÂRCĂ M. Drept procesual civil. Teoria generală. Volumul I. București: Universul Juridic, 2013, 992 p. ISBN: 978-606-94050-6-2.
207. TARLAPAN A. Particularitățile exercitării dreptului subiectiv de ipotecă în baza contractului de ipotecă investit cu formulă executorie. În: Revista științifică „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria Științe Sociale, 2017, nr.3 (103), p.239-244. ISSN: 1814-3199.
208. TEACA M. Drept notarial. Note selective de curs. București: Pro Universitaria, 2018, 266 p. ISBN: 978-606-26-0812-5.
209. TEOHARI D.N., EFTIMIE M., în BOROI G. (coordonator). Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole. Volumul I. Articolele 1-455, ediția a 2-a. București: Hamangiu, 2016, 963 p. ISBN: 957-209-623-648-7.
210. TIȚA-NICOLESCU G. Condiții de formă ale contractului în reglementarea noului Cod civil. În: Revista Universul Juridic (România), 2018, nr.3, p.20-29. ISSN: 2393-3445.
211. TOMULEȚ C., VACARENCO Iu. Identificarea statutului de pârât în instanța de contencios administrativ a persoanelor care prestează servicii notariale. În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”, Chișinău, 24 februarie 2017. Chișinău: CEP USM, p.271-275. ISBN: 979-208-623-638-5.
212. TOMA (CRISTUDOR) E. Mijloace notariale de prevenire și combatere a infracționalității. Rezumatul tezei de doctorat. București, 2014, 38 p.
213. TOADER I.-A. Răspunderea juridică a notarului public în context național și european. Rezumat. București, 2016, 32 p.
214. TURCU I. Contractele bancare în Noul Cod civil: art.2184-2194 și art.2279-2494. București: C.H.Beck, 2013, 654 p. ISBN: 978-606-18-0145-9.
215. TURUIANU C. Limitele avizului Ministrului Justiției pentru trimiterea în judecată a notarilor publici. În: Dreptul (România), 2000, nr.11, p.101-109. ISSN: 1018-0435.
216. TRUȘCĂ P., TRUȘCĂ A.M. Drept civil. Partea generală. Ediția a II-a. București: Universul Juridic, 2016, 497 p. ISBN: 978-606-67-3952-8.

217. **SCHIN G., CHIRTOACĂ L.** Natura juridică a actelor notariale. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2018, nr.1-2 (Volumul 13), p.50-59. ISSN: 1857-1999.
218. **SCHIN G.** Actele notariale investite cu formula executorie. În: Conferința științifico-practică internațională „Știință, educație, cultură” consacrată aniversării de 28 ani de la fondarea Universității de Stat din Comrat, Volumul I. Comrat: Poligraf, 2019, p.180-186. ISBN: 978-9975-3246-7-0.
219. **SCHIN G.** Definition And Particularities Of The Notarial Act. În: Jurnalul de Studii Juridice (România), 2018, nr.1-2 (Volumul 13), p.81-99. ISSN: 1841-6195.
220. **SCHIN G.** Regimul juridic al activității electronice notariale. În: Materialele Colocviului științific al doctoranzilor „Orientări actuale în cercetarea doctorală”, Ediția a 8-a, 15 decembrie 2018. Bălți: US „Alec Russo”, 2019, p.167-177. ISBN: 978-9975-50-236-8.
221. **SCHIN G.** Particularitățile de întocmire a unor categorii de acte și acțiuni notariale conform legislației din România și Republica Moldova. În: Buletinul Notarilor Publici (România), 2019, nr.4 (23), p.12-19.
222. **SCHIN G.** Forța probantă a actelor notariale. În: Materialele Conferinței științifice cu participare internațională „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”, Secția Științe juridice, Ediția a IV-a, Cahul, 10 decembrie 2019. Cahul: Centrografic, 2019, p.127-135. ISBN: 978-9975-88-037-4.
223. **SCHIN G.** Reguli comune de îndeplinire a actelor notariale prin prisma legislației Republicii Moldova și a României. În: Revista „Dreptul” (România), 2020, nr.4, p.59-73. ISSN: 1018-0435.
224. **ȘARGAROVSKI M.** Actul juridic ineficient în contextual noilor reglementări ale Codului civil. În: Revista Institutului Național al Justiției (Republica Moldova), 2019, nr.3 (50), p.43-47. ISSN: 1857-2405.
225. **ȘAVGA M.** Reguli generale de îndeplinire a actelor notariale. În: Materialele Conferinței științifice de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice a US „B.P.Hasdeu”, 3-4 mai 2012, Volumul 1. Cahul: Centrografic, 2012, p.291-302. ISBN: 928-605-69-3282-5.
226. **VASILESCU P.** Drept civil. Obligații. București: Hamangiu, 2012, 475 p. ISBN: 978-606-27-0848-1.
227. **ZĂVOI A.P.** Certificatul de moștenitor și posibilitatea înscrierii ca succesori a persoanelor decedate la momentul eliberării acestuia. În: Revista de Științe Juridice (România), 2006, nr.4, p.50-61. ISSN: 1454-3699.

II. Referințe bibliografice în limba franceză

228. **AMORY H., SCHYNS I., ALAIN-CHARLES V.** Le notaire, garant de la sécurité juridique. Examen de clauses. Bruxelles: Larcier, 2016, 276 p. ISBN: 280-449-0856-4.
229. **BELKECIR W.** Les actes notariés dans le droit des affaires. Thèse de doctorat, Sorbonne, 2017, 339 p. ISBN: 280-249-0856-3.
230. **BRUN Ph., CRONE R., POULPIQUET J.** Responsabilité des notaires, 3-e édition. Paris: Dalloz, 2018, 435 p. ISBN: 928-506-47-0748-3.
231. **CABRILLAC R.** Dictionnaire du vocabulaire juridique. Paris: Lexis Nexis, 2018, 552 p. ISBN: 978-2-7110-3088-0.
232. **DEPRAZ A.** La forme authentique en droit fédéral et en droit cantonal, Thèse de doctorat, Lausanne, 2002, 347 p. ISBN: 273-5-2190-4908-7.
233. **DOUVILLE Th.** Signature électronique: enjeux et perspectives pour le notariat. În: La revue du notariat „Defrénois” (Franța), 2017, nr.20, p.12-19. ISSN: 2116-9578.

234. GARE Th. Introduction au droit et droit civil. Paris: Dalloz, 2019, 228 p. ISBN: 978-2-247-18804-8.
235. GEIMER R. La circulation de l'acte notarié et ses effets dans le commerce juridique. Strasbourg, 2014, 134 p. ISBN: 938-6-257-12804-7.
236. GOMEZ-BASSAC V., PIDOUX E. Droit notarial. Paris: Foucher, 2014, 465 p. ISBN: 978-2-216-12977-5.
237. GHOMO G. La responsabilité des notaires. Pour un régime spécifique de responsabilité. Paris: L'Harmattan, 2018, 371 p. ISBN: 978-2-343-14112-1.
238. HESS-FALLON B., SIMON A.M., VANBREMEERSCH N. Droit civil. Paris: Sirey, 2017, 520 p. ISBN: 978-2-247-16983-2.
239. LEROY E. De la force exécutoire des actes notariés: principes, limites et perspectives. În: Authenticité et Informatique, Actes du Congrès des Notaires à Bruxelles, Fédération Royale du Notariat Belge, Editions Kluwer, 2000, p.77-107. ISSN: 1434-3639.
240. LESBATS C., LE GUIDEC R. Le droit notarial du divorce. Paris: Lexis Nexis, 2017, 243 p. ISBN: 978-27-110-273-6.
241. RAPP-CASSIGNEUL V. Droit général et droit notarial, 4e édition. Paris: Defrénois, 2016, 256 p. ISBN: 978-2-85623-249-1.
242. REVILLARD M. Droit international privé et européen, pratique notariale. Paris: Defrénois, 9-e édition, 2018, 1176 p. ISBN: 978-2-85623-305-4.
243. ROY A., SALVAS B. Réflexions sur l'acte notarié électronique en droit québécois. În: Droit du commerce électronique, Montréal, éditions Thémis, 2002, p.653-667. ISSN: 1534-3629.
244. TAINMONT F., VAN BOXSTAEL J.-L. Tapas de droit notarial. Paris: Larcier, 2016, 383 p. ISBN: 988-5-8323-249-2.
245. TRAN Th. L'Acte Authentique Notarié Électronique. Montreal: McGill University, 2001, 133 p. ISBN: 928-9-7323-239-6.
246. TORRICELLI-CHTIFI S. La pratique notariale source de droit, Thèse de doctorat, Toulouse, 2013, 355 p. ISBN: 812-4-2320-217-3.
247. MARCADE D., MION B., MOUSSINET M. La formalisation des actes notariés, Pratique notariale, 2e édition. Paris: Lexis Nexis, 2018, 278 p. ISBN: 938-5-7323-229-2.
248. MARMISSE-D'ABBADIE A. Droit international privé et droit notarial. Paris: Ellipses, 2017, 224 p. ISBN: 978-2-340-01779-5.
249. MOOSER M. Le droit notarial en Suisse. Bern: Stämpfli Verlag, 2014, 538 p. ISBN: 978-3-7272-2393-8.
250. Ordonnance no.2016-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations. În: Journal Officiel de la République Française, 2016, no.0035.
251. PEPIN P. Circulation du document notarié et ses effets comme acte qui légitime dans le domaine juridique. În: Revue du notariat (Franța), 2001, nr.103, p.261-269. ISSN: 0035-2632.
252. PILLEBOUT J.-F., YAIGRE J. Droit professionnel notarial. Paris: Lexis Nexis, 2015, 186 p. ISBN: 978-2-7110-2265-6.
253. PORCHY-SIMON S. Droit civil. Les obligations, 11e édition. Paris: Dalloz, 2018, 678 p. ISBN: 978-224-717-832-2.
254. SABOT Th. Comprendre les actes notariés, les actes relatifs à la vie économique: 3e partie, Autour des métiers, de la vie agricole, de la propriété, des biens, des effets, des marchandises, des affaires et du crédit. Paris: Thisa, 2016, p.60-69. ISBN: 928-254-713-832-3.
255. SEVELY-FOURNIE C. Essai sur l'acte juridique extinctif en droit privé: contribution à l'étude de l'acte juridique. Paris: Dalloz, 2010, 738 p. ISBN: 978-2-247-08826-3.

256. KERMARREC H. Plaidoyer pour la signature d'actes notariés sous forme électronique. În: La Revue des Notaires (Franța), 2010, nr.1, p.16-21. ISSN: 0025-2532.
257. WULF C., BAEL J., DEVOS S. La rédaction d'actes notariés: droit des personnes et droit patrimonial de la famille. Gand: Kluwer, 2013, 1392 p. ISBN: 978-90-4655-919-2.
258. VANDERSCHUREN J., VAN BOXTAEL J.-L. Clauses abusives et force exécutoire de l'acte notarié. À propos de l'ordonnance Banco Popular Español, de l'arrêt et de l'ordonnance Sanchez Morcillo de la Cour de justice de l'Union européenne. În: Annales de Droit de Louvain: revue trimestrielle, volume 75, 2015, nr.1, p.101-125. ISSN: 0770-6472.
259. VAN BOXTAEL J.-L., VAN DROGHENBROECK J.-F. L'acte notarié certifié comme titre exécutoire européen – Un bref état des lieux en droit belge. În: Le crédit hypothécaire au consommateur. Etat de la question. Larcier: Bruxelles, 2017, p.497-518. ISBN: 2804-49-646-5
260. VAN BOXTAEL J.-L. L'acte notarié en Europe. Brèves réflexions notariales sur l'ouvrage dirigé par Emmanuel Guinchard, Le nouveau règlement Bruxelles Ibis, Coll. Droit de l'Union Européenne, Bruxelles, Bruylant, 2014, p.560. În: Revue de planification patrimoniale belge et internationale, volume 6, 2014, nr.4, p.481-487. ISSN: 1634-3233.

III. Referințe bibliografice în limba germană

261. GRZIWOTZ H., HEINEMANN J. Beurkundungsgesetz Kommentar, ed. a 3-a. Köln: Carl Heymanns, 2018, 932 p. ISBN: 928-2-88623-239-3.
262. EYLMANN H., VAASEN H.-D. Bundesnotarordnung, Beurkundungsgesetz. Kommentar, ed. a 4-a. München: C.H.Beck, 2016, 653 p. ISBN: 978-3-406-68943-7.
263. LIMMER P., HERTEL Ch., FRENZ N. Würzburger Notarhandbuch, ed. a 5-a. Köln: Carl Heymanns, 2018, 513 p. ISBN: 978-3-452-28835-6.
264. PUIGVERT E.C. Die notarielle Urkunde und die Naturalexekution. Dissertation zur Erlangung eines Doktors der Rechtswissenschaft. Universität Bremen, 2004, 309 p. ISBN: 928-5-622-26825-3.
265. WINKLER K. Beurkundungsgesetz Kommentar, ed. a 19-a. München: C.H.Beck, 2019, 556 p. ISBN: 978-3-406-70361-4.

IV. Referințe bibliografice în limba rusă

266. АЛЕШИНА Т.Е. Нотариальная форма реализации права: Теоретико-правовое исследование. Автореферат диссертации на соискании ученой степени кандидата юридических наук, Саратов, 2001, 22 p. ISSN: 0405-0512.
267. ГРЯДОВ А.В. Доказательственная сила нотариального акта в праве России и Франции: сравнительно-правовое исследование: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Екатеринбург, 2011, 28 p. ISSN: 0802-0519.
268. БАТУХТИНА Е.М. Исполнительная сила нотариального акта в праве России и Франции (сравнительно-правовое исследование). Москва: Статут, 2016, 275 p. ISBN: 938-7-350-01729-4.
269. БЕРЕЗИН Д.А. Сила нотариально удостоверенного документа. În: Нотариус (Federația Rusă), 2017, nr.6, p.7-13. ISSN: 0347-2622.
270. БОГАТЫРЕВ Н.В. Нотариальный акт как форма осуществления охранительной функции права. În: Вестник Саратовской государственной юридической академии (Federația Rusă), 2015, nr.1, p.124-128. ISSN: 0429-5632.
271. ДЕМИЧЕВ А.А., ИСАЕНКОВА О.В., КАРПЫЧЕВ М.В. Гражданский процесс: учебник, 2-е изд. Москва: ИД-ФОРУМ, 2019, 324 p. ISBN: 978-5-8199-0589-0.

272. ДУНДУКОВА Д.П., ЧЕКАЧКОВА Г.Н. Правовое значение нотариального акта в гражданском и арбитражном судопроизводстве. În: Молодой ученый (Federația Rusă), 2017, nr.10, p.301-319. ISSN: 0328-4633.
273. ЧЕРЕМИСИН П.И. Особенности рассмотрения дел по жалобам на нотариальные действия или отказ в их совершении. În: Юридический мир (Republica Belarus), nr.4, 2005, p.23-31. ISSN: 0622-4322.
274. ЧЕРЕМИСИН П. Производство по делам по жалобам на нотариальные действия или отказ в их совершении. În: Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь (Republica Belarus), nr.14, 2005, p.68-79. ISSN: 0422-7351.
275. ЧЕРЕМНЫХ Г.Г. Комментарий к проекту федерального закона „О нотариате и нотариальной деятельности в Российской Федерации”. În: Нотариус (Federația Rusă), 2010, nr.1, p.6-19. ISSN: 0321-4528.
276. СИДОРЕНКО Д.В. История возникновения и развития нотариального акта как инструмента доказывания в странах континентального права. În: Нотариальный вестник (Federația Rusă), nr.8, 2006, p.49-58. ISSN: 0423-7622.
277. СУЧКОВА Н.В. Исполнительная надпись нотариуса. Москва: Статут, 2015, 342 p. ISBN: 988-5-340-01869-3.
278. СОРОКИНА О.С. Особенности и проблемные аспекты нотариального удостоверения сделок в электронном виде. În: Журнал „Наука. Общество. Государство” (Federația Rusă), 2018, nr.1, p.56-71. ISSN: 2307-9525.
279. МЕДВЕДЕВ И.Г. Настольная книга нотариуса. Правила совершения отдельных видов нотариальных действий. Том 2. Москва: Статут, 2015, 497 p. ISBN: 928-8-340-01399-5.
280. МУБАРАКШИН Р. Основы законодательства Российской Федерации о нотариате на 2019 г. Москва: Эксмо-Пресс, 2019, 222 p. ISBN: 958-4-360-02359-2.
281. МОИСЕЕВА О.В. Об особенностях правовой природы нотариальных правоотношений. În: Актуальные проблемы юриспруденции в России и за рубежом: Сборник научных трудов. Новосибирск: Наука, 2016. 412 p. ISBN: 968-7-350-02759-8.
282. Нотариат в гражданском обороте: в России и за рубежом. Монография / под ред. А.О.Иншаковой. Москва: Юрлитинформ, 2017, 524 p. ISBN: 998-4-370-03769-4.
283. НУСУПБЕКОВА Ж.Т. Понятие и признаки нотариального действия. În: Известия вузов Кыргызстана (Republica Kîrgîzstan), 2015, nr.5, 530 p.
284. КАЛИНИЧЕНКО Т.Г. Нотариальный акт: понятие, содержание, классификации. În: Нотариальный вестник (Federația Rusă), 2009, nr.5, p.12-18. ISSN: 0423-7622.
285. КАЛИНИЧЕНКО Т.Г. Нотариальное право и процесс в Российской Федерации: теоретические вопросы развития, 2-е издание. Москва: Инфра-М, 2012, 486 p. ISBN: 978-3-380-04765-3.
286. КИРВЕЛЬ И.Ю. К вопросу о понятии исполнительной надписи нотариуса. În: Инновационное развитие общества в условиях интеграции правовых систем: сборник научных статей. Гродно: ГрГМУ, 2013, p.174-177. ISBN: 978-985-515-143-3.
287. КИРИЛЛОВА Е.А. Проблемы развития электронного документооборота в российском нотариате. În: Нотариус (Federația Rusă), 2017, nr.1, p.6-15. ISSN: 0347-2622.
288. КУЛАК С.М. Отказ в совершении нотариальных действий. În: Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь, 2008, nr.21, p.65-71. ISSN: 0422-7351.
289. КУЛАК С.М. Порядок обжалования совершенного нотариального действия или отказ в его совершении. În: Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь, 2009, nr.14, p.67-73. ISSN: 0422-7351.

290. КУЛАК С. М. Судебная проверка хозяйственными судами законности и обоснованности совершенного нотариального действия или отказа в его совершении. În: Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь, 2010, nr.6, p.129-138. ISSN: 0422-7351.
291. ТКАЧЕНКО Е.В., ФОМИЧЕВА Р.В. К вопросу о правовом статусе нотариуса Российской Федерации. În: Вестник Тамбовского университета (Federația Rusă), 2016, nr.5, p.55-66. ISSN: 1810-0201.
292. ТРЕУШНИКОВ М. Судебные доказательства. Монография. Москва: Городец, 2017, 413 p. ISBN: 938-5-380-04379-6.
293. Постановление №7 Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 24.09.1998 „О практике рассмотрения судами дел по жалобам на нотариальные действия или на отказ в их совершении”. În: Судовы веснік (Republica Belarus), 1998, nr.4, p.10-21.
294. ПРОЦАЛЫГИН Р.А. Правовое регулирование нотариального удостоверения сделок в электронной форме. În: Нотариус (Federația Rusă), nr.5, 2017, p.40-54. ISSN: 0347-2622.
295. ПОГОСЯН Е.В. Доказательственная сила нотариальных актов. În: Нотариус (Federația Rusă), 2018, nr.5, p.36-44. ISSN: 0347-2622.
296. РАССОХИНА А.А., СУХОДИЛИНА Д.А. Проблемы совершения нотариальных действий. În: Молодой ученый (Federația Rusă), nr.15, 2017, p.298-303. ISSN: 2601-5529.
297. ЦВЕТКОВ А.С. Публично-правовая природа нотариальной деятельности в Российской Федерации. În: Современное право (Federația Rusă), 2017, nr.11, p.49-57. ISSN: 2803-9624.

Ministerul Justiției al Republicii Moldova

Direcția elaborare a actelor normative

Adresa: str. 31 August 1989, 82, mun. Chișinău, MD-2012

De la George Cristian Schin, doctorand în cadrul Școlii

Doctorale în Științe Juridice, Politice și Sociologice, Republica Moldova

Adresa: str. Academiei 3/2, mun. Chișinău, MD-2028

PROPUNERI

de modificare și completare a legislației

Ca rezultat al studiului efectuat în cadrul Școlii Doctorale în Științe Juridice, Politice și Sociologice prin consorțiu, cu tema tezei de doctor în drept: „Regimul juridic al actului notarial în legislația Republicii Moldova și României”, conducător științific Leonid Chirtoacă, doctor în drept, conferențiar unversitar, consider oportun de a înainta o serie de recomandări cu titlu *de lege ferenda*.

Luând în considerare că în legislația Republicii Moldova și a României regimul juridic al actelor notariale se află într-o permanentă schimbare, manifest încrederea că propunerile de modificare și completare a legislației pot contribui calitativ la perfecționarea cadrului juridic de reglementare.

Anexez:

Proiect de lege cu privire la modificarea și completarea unor acte normative (3 file)

18.12.2020

PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA

LEGE

cu privire la modificarea și completarea unor acte normative

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Art.I. Articolul 63 alineatul (2) al Legii R.M. nr.69 din 14.04.2016 cu privire la organizarea activității notarilor (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.277-287), se modifică și se expune în următoarea redacție:

(2) Persoanele, în privința cărora s-a îndeplinit actul notarial sau cărora a fost refuzat în îndeplinirea lui, care consideră că acțiunile respective sunt ilegale, au dreptul să le conteste în instanța de contencios administrativ la locul îndeplinirii actului notarial sau refuzului de a-l îndeplini.

Art.II. Articolul 3 din Legea R.M. nr.246 din 15.11.2018 privind procedura notarială (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.30-37) se modifică și se expune după cum urmează:

„Articolul 3. Păstrarea secretului profesional

(1) Notarii, notarii stagieri, persoanele angajate în cadrul biroului notarial și persoanele împuternicite prin lege să întocmească acte notariale, sunt obligați să nu divulge secretul profesional privind actele întocmite și/sau faptele care le-au devenit cunoscute în contextul desfășurării activității notariale. Obligația păstrării secretului profesional se impune a fi respectată și după încetarea activității notariale.

(2) Pe parcursul întocmirii actelor notariale, notarul este obligat să asigure confidențialitatea îndeplinirii actelor, prin organizarea condițiilor optime de recepționare a documentelor/întocmire a actelor notariale fără prezența persoanelor terțe/străine de actele notariale, cu excepția personalului angajat din cadrul biroului și/sau altor persoane (notari stagieri, interpreți, traducători, reprezentanți, martori, medici, etc.) care sunt obligați în aceeași măsură la păstrarea secretului. Terțele persoane pot să participe la îndeplinirea actului notarial numai dacă părțile consimt ori solicită acest lucru.

(3) Nu va constitui încălcare a secretului profesional acordarea informației în conformitate cu dispozițiile Legii R.M. nr.982 din 11.05.2000 privind accesul la informație și/sau în situațiile în care obligativitatea prezentării informației este stipulată prin lege, precum și în situațiile în care persoanele vizate își manifestă acceptul privind furnizarea unor date cu caracter personal.

(4) Persoanele care se fac vinovate de divulgarea informației ce constituie secret profesional poartă răspundere conform dispozițiilor stipulate prin lege”.

Art.III. Articolul 12 alineatul 4 din Legea R.M. nr.246 din 15.11.2018 privind procedura notarială (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.30-37) se modifică, prin expunerea lui în următoarea formulă: „Elemente obligatorii de identificare a persoanelor indicate în actul sau acțiunea notarială sunt: (...)”.

Art.IV. Articolul 12 alineatul 5 al Legii R.M. nr.246 din 15.11.2018 privind procedura notarială (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.30-37) se completează cu următoarea prevedere:

(5) Identitatea minorilor până la 18 ani se stabilește potrivit certificatului de naștere; în cazul militarilor în termen, prin înscrieri emenate de la autoritatea militară cu condiția ca acestea să poată, prin conținutul lor, servi la identificare; identitatea deținuților se constată prin dovada înregistrării acestora în registrul penitenciar și prin atestarea comandantului locului de deținere.

Art.V. Articolul 46 al Legii R.M. nr.246 din 15.11.2018 privind procedura notarială (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.30-37) se completează cu alineatul (5), după cum urmează:

(5) Persoanele cu funcție de răspundere abilitate ale autorităților administrației publice locale unde nu funcționează birouri notariale îndeplinesc, la cererea părților, legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele.

Art.VI. Articolul 51 alineat (2) litera (e) al Legii R.M. nr.246 din 15.11.2018 privind procedura notarială (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr.30-37) se modifică, cu expunerea lui în următoarea formulă:

e) fixarea informațiilor defăimătoare din conținutul paginilor web, programelor de calculator, rețelelor de socializare, aplicațiilor telefonice, altor produse și suporturi de date în materia tehnologiilor informaționale, informații care lezează drepturile și interesele persoanei iar în lipsa unei captări imediate ar putea fi lichidate (șterse) de către autor.

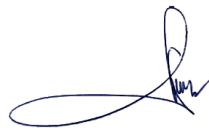
Art.VII. Articolul 123 din Codul de Procedură Civilă al R.M. se completează cu alineatul (7) conform textului:

(7) Circumstanțele ce sunt confirmate de notar la îndeplinirea unui act notarial, nu necesită a fi dovedite suplimentar, cu excepția faptului dacă autenticitatea documentului notarial nu este respinsă în modul stabilit de lege sau dacă se constată o încălcare semnificativă în procedura de executare a actului notarial.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Schin George Cristian

29.04.2021

CURRICULUM VITAE

Prenume, nume: George Cristian SCHIN;

Data, luna, anul nașterii: 13.02.1977;

Adresa: str. Nae Leonard nr. 19, Galați (România);

Telefon: mob. 0744613117;

E-mail: george.schin@ugal.ro

Educație și formare profesională:

2019: Program postuniversitar de formare și dezvoltare profesională continuă „Managementul Referințelor Bibliografice”, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (România);

2018: Program postuniversitar de formare și dezvoltare profesională continuă „Strategii didactice inovative”, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (România);

2008 – 2011: Școala doctorală – Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (România). Titlul obținut: Doctor în management. Denumirea tezei: *Strategii de creștere a performanțelor manageriale în activitatea notarială*;

1996 – 2000: Licențiat în științe juridice, Facultatea de Drept, Universitatea „Danubius”, Galați (România);

1992 – 1996: Liceul Energetic din Galați (România);

Activitatea profesională:

2020 – prezent: Decan Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (România);

2019 – prezent: Vicepreședinte Curtea de Arbitraj de pe lângă Camera Notarilor Publici din Galați (România);

2015 – 2020: Director Departament Științe Administrative și Studii Regionale la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (România);

2015 – 2020: Membru Senat Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (România);

2015 – 2020: Membru Corp de Control al Camerei Notarilor Publici Galați Camera Notarilor Publici din Galați (România);

2012 – prezent: Cadru asociat Facultatea Transfrontalieră de Științe Umaniste, Economice și Inginerești Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (România);

2007 – prezent: Notar public Camera Notarilor Publici din Galați (România);

2004 – 2007: Președinte A.G.A. desemnat de Consiliul Local Galați, SC „APĂ CANAL” SA (Galați, România);

2004 – 2007: Consilier parlamentar Camera Deputaților, București (România);
2000 – 2006: Consilier juridic în cadrul SC „GABLICOROM” SRL (Brăila),
SC „INTERAUTO” SRL (Galați), SC „INCONFREN” SA (Galați),
SC „DUNĂREA LEASING” SA (Galați), Biroul Notarial „Ciucă &
Asociații” (Galați);

Publicații științifice:

1. SCHIN G., CHIRTOACĂ L. Natura juridică a actelor notariale. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2018, nr.1-2, p.50-59. Categoria indexată B
2. SCHIN G. Actele notariale investite cu formula executorie. În: Conferința științifico-practică internațională «Știință, educație, cultură» consacrată aniversării de 28 ani de la fondarea Universității de Stat din Comrat, Volumul I, Comrat: Poligraf, 2019, p.180-186.
3. SCHIN G. Definition And Particularities Of The Notarial Act. În: Jurnalul de Studii Juridice (România), 2018, nr.1-2 (Volumul 13), p.81-99. Categoria indexată B+
4. SCHIN G. Regimul juridic al activității electronice notariale. În: Materialele Colocviului științific al doctoranzilor „Orientări actuale în cercetarea doctorală”, Ediția a 8-a, 15 decembrie 2018. Bălți: US „Alecu Russo”, 2019, p.167-177.
5. SCHIN G. Particularitățile de întocmire a unor categorii de acte și acțiuni notariale conform legislației din România și Republica Moldova. În: Buletinul Notarilor Publici (România), 2019, nr.4 (23), p.12-19.
6. SCHIN G. Forța probantă a actelor notariale. În: Materialele Conferinței științifice cu participare internațională „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”, Secția Științe juridice, Ediția a IV-a, Cahul, 10 decembrie 2019. Cahul: Centrografic, 2019, p.127-135.
7. SCHIN G. Reguli comune de îndeplinire a actelor notariale prin prisma legislației Republicii Moldova și a României. În: Revista „Dreptul” (România), 2020, nr.4 (26), p.59-73. Categoria indexată B+
8. SCHIN G. Actele notariale și administrația publică locală în contextul evoluției legislative și doctrinare din Republica Moldova. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”, ediția a VII-a, 26 februarie 2021. Chișinău: Print-Caro, 2021, p.332-337.
9. SCHIN G., CIUCĂ L. Actul notarial și forța juridică a acestuia în acord cu legislația Republicii Moldova și a României. În: Revista „Dreptul” (România), 2021, nr.4, p.5-18. ISSN: 1018-0435. Categoria indexată B+

Cunoașterea limbilor străine:

engleza – nivel A1; italiană – nivel A1.